शिक्षक निर्देशिका

मेरो नेपाली

कक्षा २

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

सानोठिमी, भक्तपुर

प्रकाशक : **नेपाल सरकार**
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

ISBN :

© सर्वाधिकार प्रकाशकमा

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको लिखित स्वीकृतिबिना यसको पुरै वा आंशिक भाग हुबहु प्रकाशन गर्न, परिवर्तन गरेर प्रकाशन गर्न, कुनै विद्युतीय साधनमा उतार्न वा अन्य रेकर्ड गर्न र प्रतिलिपि निकाल्न पाइने छैन । पाठ्यपुस्तक सम्बन्धमा सुझाव भएमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रमा पठाइदिनुहुन अनुरोध छ ।

पहिलो संस्करण : वि. सं. २०७८

मूल्य : रु.

मुद्रक : सोपान प्रेस प्रा. लि., डिल्लीबजार, काठमाडौं

वितरक : मकालु प्रकाशन गृह, डिल्लीबजार,कालिकास्थान, काठमाडौं
फोन ०१४४३५१४८

तपाईंले किनेको पुस्तकमा छपाइसम्बन्धी प्राविधिक कुनै त्रुटि फेला परेमा वितरक अथवा स्थानीय विक्रेताबाट उक्त पुस्तक साट्न सक्नुहुने छ ।

- मुद्रक तथा वितरक

हाम्रो भनाइ

विद्यालय शिक्षामा आधारभूत तह घरायसी वातावरणबाट विद्यालयको वातावरणमा समायोजन भई औपचारिक शिक्षाको थालनी गर्ने तह हो । आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को उद्देश्य बालबालिकालाई आधारभूत साक्षरता, गणितीय ज्ञान तथा सिप र जीवनोपयोगी सिपका साथै व्यक्तिगत स्वास्थ्य तथा सरसफाइसम्बन्धी बानीको विकास गर्ने अवसर प्रदान गर्नु हो । आधारभूत शिक्षाका माध्यमबाट बालबालिकाले आधारभूत भाषिक, गणितीय तथा सञ्चार सिपको विकास र प्रयोग गर्न सक्छन् । यस तहमा विद्यार्थीमा अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणको विकास गर्नु अपेक्षित हुन्छ । यस्तै विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञानको विकास, शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी र जीवनोपयोगी सिपको विकास, कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि र सिर्जनात्मकताको विकास पनि यस तहका बालबालिकाको सिकाइका अनिवार्य पक्ष हुन् । यस तहको सिकाइमा बालबालिकाले आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृति, क्षेत्रप्रति सम्मान र सम्भावनाको विकास गर्न सक्छन् । यस पक्षलाई दृष्टिगत गरी राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मार्गदर्शनमा रही विकास गरिएको आधारभूत तहको एकीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा विकसित पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा समावेश भएका सिकाइ कार्यकलापलाई कक्षा सहजीकरण गर्न नेपाली विषयको यो शिक्षक निर्देशिका विकास गरिएको छ । एकीकृत पाठ्यक्रमले विषयक्षेत्रगत आधारमा विषयवस्तुको छनोट गरेकाले पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा पनि विषयक्षेत्रगत आधारमै पाठ विकास गरिएको छ । यस निर्देशिकामा पनि पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा रहेका एघारओटा विषयक्षेत्रअन्तर्गत रहेका पाठ तथा अभ्यासको सहजीकरणका सम्भावित कार्यकलाप प्रस्तुत गरिएको छ । यसमा प्रस्तुत गरिएका सहजीकरण योजना, सिकाइ कार्यकलापका आधार, शिक्षणका विधि तथा कार्यकलाप, विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र मूल्याङ्कनका उपाय शिक्षकका लागि नमुना रणनीति मात्र हुन् । विषय क्षेत्रअनुसारका पाठको सहजीकरण गर्न शिक्षकले कक्षामा जानुपूर्व पाठ्यक्रम र पाठ्य तथा कार्यपुस्तक पढी अन्य विषयका शिक्षकसँग छलफलसमेत गरी शिक्षण सिकाइ योजना तयार पार्ने र शैक्षणिक सामग्रीसहित आफूलाई अद्यावधिक गर्नुपर्छ । शिक्षकले कक्षाकोठा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाई बालबालिकालाई सिकाइप्रति उत्प्रेरित गर्ने तथा गरेर सिक्ने अवसर प्रदान गर्न यो निर्देशिका सहयोगी हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

यस निर्देशिकाको लेखन तथा परिमार्जन कार्य श्री सचितानन्द घिमिरे, श्री देवीदत्त पौडेल, श्री लेखनाथ दाहाल, श्री ठाकुरप्रसाद पौडेल, श्री पुरुषोत्तम घिमिरे, श्री इन्दु खनाल र श्री चिनाकुमारी निरौलाको समूहबाट भएको हो । निर्देशिकालाई यस रूपमा ल्याउने कार्यमा केन्द्रका महानिर्देशक श्री अणप्रसाद न्यौपाने, प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे, डा. देवी नेपाल, श्री विष्णु ज्ञवाली र डा. जानुका नेपालको योगदान रहेको । यसको विषयवस्तु र भाषा सम्पादन श्री टुकराज अधिकारी र श्री गणेशप्रसाद भट्टराईबाट भएको हो । उहाँहरूलगायत यस निर्देशिकाको विकास तथा परिमार्जन कार्यमा संलग्न सबैप्रति पाठ्यक्रम विकास केन्द्र हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछ ।

यस निर्देशिकालाई सकेसम्म कक्षा वातावरणमा प्रयोग हुने गरी व्यावहारिक बनाउने प्रयास गरिएको छ तापनि सहजीकरणका क्रममा अन्य क्रियाकलाप थप्न र स्थानीयकरण गर्न वा अनुकूलन गर्न पनि सकिन्छ । यसको प्रयोगलाई प्रभावकारी बनाई बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्ने कार्यमा सम्बद्ध शिक्षक तथा सरोकारवालाबाट सक्रिय योगदानको अपेक्षा गरिएको छ । यसमा सुधार तथा परिमार्जन गर्दै अझ प्रभावकारी बनाउनका पाठ्यक्रम प्रयोगकर्तालगायत सम्बद्ध सबैको निरन्तर रचनात्मक सुझावका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्र हार्दिक अनुरोध गर्दछ ।

वि.सं. २०७९ **पाठ्यक्रम विकास केन्द्र**

विषयसूची

पृष्ठसङ्ख्या

- शिक्षक निर्देशिका प्रयोग गर्दा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने पक्ष १
- भाषिक तत्वको परिचय २
- क्रियाकलाप निर्धारण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्ष १६
- म र मेरो परिवार १९
- मेरो दैनिक जीवन ४६
- हाम्रो समुदाय ७७
- मेरो विद्यालय १०८
- हाम्रो वातावरण १३३
- मेरो सिर्जना १६५
- रुचि र बानी १८४
- हाम्रो संस्कृति २०७
- सञ्चार प्रविधि र बजार २३३
- हाम्रा क्रियाकलाप २५८
- हाम्रो वरपरको संसार २८१

शिक्षक निर्देशिका प्रयोग गर्दा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने पक्ष

पृष्ठभूमि

नेपाली विषयको कक्षा दुईको यो शिक्षक निर्देशिका प्रयोग गर्नुपूर्व पृष्ठभूमि खण्डमा दिइएका सबै बुँदा अध्ययन गर्नुहोस् ।

१. नेपाली विषयको कक्षा १-३ को पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री विकास गर्दा चारओटा भाषिक सिप (सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ) तथा आठओटा भाषिक तत्व (ध्वनि सचेतीकरण, श्रव्यदृश्य बोध, लेख्यवर्ण सचेतीकरण, शब्दभण्डार, पठन प्रवाह, बोध, लेखाइ र कार्यमूलक व्याकरण) को सन्तुलित समायोजन गरिएकाले यसमा भाषिक सिप एवम् भाषिक तत्वगत परिचयसमेतलाई ध्यान दिँदै सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

२. पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका व्यवहारकुशल सिप अध्ययन गरी यस निर्देशिकामा दिइएअनुसारका विषयक्षेत्र र क्रियाकलापसँग अन्तरसन्बन्धित गरी सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

३. कक्षाकोठाको बसाइ व्यवस्थापन, क्रमिक सिकाइ रणनीतिको उपयोग र सुधारात्मक सिकाइ सहजीकरणको अभिलेख व्यवस्थापनसहित कक्षामा सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

४. नेपाली विषयको पाठ्यक्रम तथा विद्यार्थी कार्यपुस्तक बहुविषयक विषयक्षेत्रका आधारमा विकास गरिएकाले हरेक विषयक्षेत्रमा एकीकरण गर्न सकिने विषयवस्तु पहिचान गरी कक्षा शिक्षण वा शिक्षक समूहबाट सिकाइ योजना वा दैनिक पाठयोजना निर्माण गरी उपयोग गर्नुहोस् । एकीकृत अवधारणाअनुसार तयार भएका सिकाइ क्षेत्रका मिल्दा विषयक्षेत्र निम्नअनुसार छन् । सिकाइ योजना तयार गर्दा अन्य विषयका सिकाइसँग जोडिएका विषयक्षेत्रसमेत हेरी योजना र सिकाइ क्रियाकलाप बनाउनुपर्ने छ ।

विषय / सिकाइक्षेत्र विषयक्षेत्र	मेरो नेपाली	मेरो अङ्ग्रेजी	मेरो गणित	हाम्रो सेरोफेरो
म र मेरो परिवार (Me and my family)	√	√	√	√
मेरो दैनिक जीवन (My daily life)	√	√	√	√
हाम्रो समुदाय (Our community)	√		√	√
मेरो विद्यालय (My school)	√	√	√	√
हाम्रो वातावरण (Our environment)	√	√		√
मेरो सिर्जना (My creation)	√		√	√
रुचि र बानी (Hobbies and interests)	√	√		
हाम्रो संस्कृति (Our culture)	√	√		√
सञ्चार प्रविधि र बजार (Communication technology and market)	√	√	√	√
हाम्रा क्रियाकलाप (Our activities)	√			
हाम्रो वरपरको संसार (Our immediate world)	√			√

भाषिक तत्वको परिचय

१. ध्वनि सचेतीकरण

परिचय

उच्चारित शब्दमा प्रयोग हुने ध्वनिको सुनाइ, पहिचान र प्रस्तुतीकरणलाई ध्वनि सचेतीकरण भनिन्छ । शब्दमा रहेका ध्वनिको सुनाइ र पहिचान गर्दै ध्वनि जोड्ने, छुट्याउने, थप्ने र परिवर्तन गर्ने कार्यहरूलाई ध्वनि सचेतीकरण सम्बद्ध क्रियाकलापहरूमा समावेश गरिन्छ । यसमा एकाग्रता, ध्वनिको प्रयोगका लागि पूर्वतयारी तथा ध्वनिको संश्लेषण तथा विश्लेषण जस्ता पक्षले विशेष महत्व राख्छन् । प्रारम्भिक कक्षाका लागि ध्वनि सचेतीकरण सम्बद्ध क्रियाकलापहरूमा स्वर, व्यञ्जन र मात्राका आधारमा शब्दमा रहेका ध्वनिहरूको उच्चारण, जोडाइ र छुट्याइ आधारभूत पक्षहरू हुन् । त्यसैगरी यस्ता कक्षाहरूमा ध्वनि सचेतीकरणमा साधारण तथा लययुक्त ध्वनि पहिचान, एक ध्वनिका स्थानमा अर्को ध्वनि राखी ध्वनि प्रतिस्थापन, जटिल ध्वनि र अक्षरलाई छुट्याएर उच्चारण, प्रत्ययपरक ध्वनिलाई परिवर्तन गरी उच्चारण, जोडेमोडेका शब्दका ध्वनि, अक्षर र रूप छुट्याइ जस्ता विषयक्षेत्रका रूपमा समेटिन्छ । ध्वनि सचेतीकरणको उपयोग कथ्य भाषाका आधारमा गरिन्छ । यसर्थ सर्वप्रथम परिचित सन्दर्भमा प्रयुक्त प्रचलित शब्दको पहिचान, उच्चारण र गणना गरी त्यसका आधारमा शब्दमा रहेका ध्वनि सचेतीकरण सम्बद्ध क्रियाकलाप गर्नुपर्दछ । त्यसपछि क्रमशः लेख्य भाषाको उपयोग वा अभ्यास गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ ।

ध्वनि सचेतीकरण शिक्षणका सम्भावित क्रियाकलाप

(क) चित्र र चित्रकथा

(अ) बालबालिकाहरूलाई चित्रपत्ती देखाई नामकरण गर्न लगाउने । चित्रपत्तीमा घर, रुख, पोखरी, खरायो, हात्ती, कुकुर, बिरालो, गाई, बाख्रा, भैँसी, भेडा जस्ता परिचित पात्र, स्थान वा सन्दर्भको उपयोग गर्नुपर्दछ ।

(आ) पूर्वज्ञानका आधारमा परिचित सन्दर्भ वा चित्रको वर्णन, समस्या, प्रभाव वा चित्रमा देखाइएको समस्याभन्दा भिन्न परिवेशको अनुमान जस्ता क्रियाकलाप गराई परिचत शब्द, वाक्य र सन्दर्भ वर्णनको अभ्यास गराउनुपर्दछ । बालबालिकाहरूलाई वाक्यमा शब्दको पहिचान, गणना र उच्चारणको अभ्यास गराउने र यस क्रममा कक्षामा रहेका दोस्रो भाषी विद्यार्थीलाई समेत विशेष प्राथमिकता दिनुपर्छ ।

(इ) विद्यार्थीलाई चित्रकथा देखाई पात्र, परिवेश र सन्दर्भ वर्णन गराई अनुमान सम्बद्ध क्रियाकलाप पनि गराउनु राम्रो हुन्छ ।

(ख) लयबोध

(अ) स्थानीय लोकलयमा आधारित बालगीत वा कविता सङ्कलन गरी त्यसका आधारमा निम्नानुसारका क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ :

- शिक्षकले ताली बजाउँदै गति, यति र लय हालेर गाउने र विद्यार्थीलाई सुन्न अभिप्रेरित गर्ने
- विद्यार्थीलाई ताली बजाउन सिकाउने । ताली बजाउँदै आफूले गाउने र विद्यार्थीलाई सँगसँगै गाउन लगाउने

- विद्यार्थी र शिक्षक मिलेर गाइसकेपछि विद्यार्थीलाई मात्रै गाउन लगाउने
- गीत वा कविता हाउभाउसहित लयबद्ध रूपमा वाचन गर्दा अंश अंशको वाचन गर्दै पूर्ण गीत वा कविता वाचन गर्ने र आवश्यकताअनुसार लयबद्ध वाचन दोहोऱ्याउने
- गीत वा कवितामा भएका कठिन शब्दको परिचय गराई गीत वा कविताको सरल भाषामा आशय र सन्दर्भ पनि बताउने
- विद्यार्थीलाई गीत वा कविताका हरफमा आधारित भएर स्वतन्त्र रूपमा पटक पटक एकल वाचन गर्ने अभ्यास गराउने
- अभ्यासका क्रममा आवश्यक पर्ने विद्यार्थीलाई लयबद्ध वाचनमा सहयोग गर्ने र सिकिसकेका विद्यार्थीका लागि मिल्दाजुल्दा लयमा आधारित भई अतिरिक्त अभ्यास पनि गराउने

(आ) यस क्रियाकलापमा गराइने लयबोध शब्दगत रूपमा नभई लयबद्ध वाचनका रूपमा प्रस्तुत गर्नुपर्ने भएकाले बालगीत वा कविता छनोट गर्दा सकेसम्म अनुप्रास मिलेका परिचित शब्द प्रयोग भएका गीत वा कविता छनोटमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ ।

(ग) शब्दका सुरुको ध्वनि पहिचान

(अ) सर्वप्रथम विद्यार्थीलाई शब्दको उच्चारण गर्न लगाई विद्यार्थीहरूलाई अनुवाचन गर्न लगाउनुपर्छ । त्यसपछि सुरुको ध्वनिलाई जोड दिँदै उच्चारण गर्ने अभ्यास गराउने, जस्तै : अब /अ/, अफ्न /अ/, अलि /अ/ । यस्तो अभ्यासलाई पटक पटक दोहोऱ्याउने । त्यसपछि जुन ध्वनि सिकाउने हो, त्यो ध्वनि सुरुमा आउने शब्दहरूको सूची बनाई सूचीका आधारमा शब्दपत्ती निर्माण गरी ती शब्दहरू उच्चारण गर्दा सुरुमा कुन ध्वनि आयो, भनिदिने, जस्तै : अनार /अ/, अमला /अ/, असल /अ/ ।

(आ) बालबालिकालाई शब्दको सुरुको ध्वनि पहिचान गर्ने अभ्यासमा असजिलो महसुस गरेका छन् भने नमुना प्रदर्शन र अभ्यास सम्बद्ध क्रियाकलाप पुनः गराउने । दिइएका शब्दको सुरुको ध्वनि छुट्टिने गरी फरक देखाउने, जस्तै : अमला, बल : /अ//ब/।

(घ) शब्दका अन्त्यमा रहेका ध्वनि पहिचान

(अ) सर्वप्रथम शब्दहरू सङ्कलग गर्ने, जस्तै : गाई, तराई, सलाई आदि । ती शब्दहरूको शब्दपत्ती वा शब्दचित्रपत्ती पनि तयार पारी प्रदर्शन गर्ने । /गा//इ/, /त//रा/ /इ/, /स//ला//इ शब्दहरूलाई उच्चारण गर्नुहोस् र विद्यार्थीहरूलाई अनुवाचन गर्न लगाउने । त्यसपछि अन्त्यमा रहेको ध्वनिलाई जोड दिँदै उच्चारण गर्ने अभ्यास गराउने, जस्तै : गाई /इ/, तराई /इ/ । त्यसपछि जुन ध्वनि सिकाउने हो, त्यो ध्वनि अन्त्यमा आउने शब्दहरूको सूची बनाई ती शब्दहरू उच्चारण गर्दा अन्त्यमा कुन ध्वनि आयो बताइदिने, जस्तै : मलाई /इ/, मिठाई /इ/ ।

(ङ) ध्वनि पहिचान तथा अक्षर जोडाइ र छुट्याइ

(अ) यस क्रियाकलापमा नमुना शब्द उच्चारण गरी ध्यानपूर्वक सुन्न लगाउनुपर्दछ । यस क्रममा बालबालिकालाई शब्दको ध्वनि पहिचान गर्न शब्दसूची तयार पारी सूचीमा रहेका शब्दहरूको शब्दपत्ती वा शब्दचित्रपत्ती पनि बनाउने

(आ) विद्यार्थीहरूलाई शब्द उच्चारण गरी सुनाउने, जस्तै : आशा, आवाज, आपत् शब्दलाई एकपछि अर्को गर्दै छुट्याउने र जोड्ने क्रियाकलाप गराउने, जस्तै : /आ//सा/ = आशा, /आ/ /बाज्/ = आवाज, /आ/ /पत्/ = आपत् ।

(च) वर्ण थपी शब्द निर्माण

(अ) कतिपय शब्दमा समान वर्ण वा ध्वनि थप्दा नयाँ शब्द बन्छन् । ध्वनि सचेतीकरणका क्रममा यस्ता शब्दको पहिचान र उच्चारण गराउनुपर्छ ।

- वर्णका आधारमा ध्वनि थप्ने : क वर्ण सुरुमा राखी प, फ, र, ल थप्ने (कप, कफ, कर, कल) ।
- ल वर्ण अन्त्यमा राखी का, ता, पा, छा थप्ने (काल, ताल, पाल, छाल) ।
- शब्दमा ध्वनि थप्ने : त वर्ण सुरुमा राखी राई, राजु, ताइ, बेला थप्ने (तराई, तराजु, तताई, तबेला)
- लम ध्वनि अन्त्यमा राखी क, म थप्ने (कलम, मलम)
- रायो शब्द अन्त्यमा राखी क, ख, ज, ह, ... थप्ने (करायो, खरायो, जरायो, हरायो ।
- गायो शब्द अन्त्यमा राखी ब, भ, म थप्ने (बगायो, भगायो, मगायो)

(आ) उल्लिखित शब्दहरूका आधारमा सुरु र अन्त्यमा समान ध्वनि भएका शब्दहरू पहिचान, उच्चारण र जोडा मिलाउने अभ्यासलाई पटक पटक गराउने । यस क्रममा समान र असमान ध्वनि भएका शब्दहरूलाई छ्यासमिस गरी राखेर मिल्दाजुल्दा शब्दहरूलाई समूहबद्ध गर्ने अभ्यास पनि गराउने ।

२. श्रव्यदृश्यबोध

परिचय

श्रव्य र दृश्य सामग्रीका आधारका नाम र मुख्य मुख्य विषयवस्तु वर्णन गर्ने अभ्यासात्मक क्रियाकलाप श्रव्यदृश्यबोध हो । यसमा प्रचलित आकृति, रङ र सङ्केत चिह्नको प्रयोग, हाउभाउ र अभिनयसहितको मौखिक प्रस्तुति र त्यसको अनुकरण, संवेगात्मक अभिव्यक्ति (आश्चर्य, उमङ्ग, उत्सुकता, घृणा, चिन्ता, हर्ष) र प्रतिक्रिया, अनुमान, कल्पना र समस्या पहिचानसहित मौखिक वर्णन गर्ने क्रियाकलाप यसअन्तर्गत गराइन्छ । यसमा निम्न पक्षसम्बद्ध क्रियाकलाप गराउनुपर्छ :

- दृश्य वस्तुको नाम उच्चारण गर्न
- प्रचलित आकृति, रङ र सङ्केत चिह्नको पहिचान गर्न
- दृश्य सामग्रीका आधारमा मुख्य मुख्य विषयवस्तु पहिचान गर्न
- श्रव्यदृश्य सामग्रीका आधारमा हाउभाउ र अभिनयसहित मौखिक प्रस्तुति गर्न
- अनुमान र समस्या पहिचानसहित मौखिक वर्णन गर्न
- दिइएका चित्रका आधारमा वर्णन गर्न
- श्रव्यदृश्य सामग्रीका बारेमा कुराकानी, छलफल र प्रश्नोत्तर गर्न
- दुई दृश्य अवस्थाको सम्बन्ध पहिचान गरी तुलना गर्न
- दुईओटा दृश्यहरूको समानता र भिन्नता पहिचान गर्न
- श्रव्यदृश्य सामग्रीबाट सूचना तथा जानकारी लिन र दिन
- दिइएका सामग्रीका आधारमा विषयवस्तुको बोध गरी हाउभाउसहित वर्णन गर्न
- दुई दृश्य अवस्थाको तुलना गरी मौखिक तथा लिखित वर्णन गर्न

३. लेख्यवर्ण सचेतीकरण

परिचय

वर्ण भनेको ध्वनिको सङ्केत हो । कुनै ध्वनि सुनेर त्यसलाई सङ्केत चिह्नमा उतार्न सकिन्छ वा कुनै सङ्केत चिह्न हेरेर त्यसलाई जनाउने आवाज निकाल्न सकिन्छ भने त्यो वर्ण हुन्छ । वर्ण लेख्य र औच्चार्य गरी दुई प्रकारका हुन्छन् । औच्चार्य वर्ण भनेका उच्चारण मात्र गरिने वर्ण हुन् भने लेख्यवर्ण भनेका ध्वनि प्रतीकमा उतार्न सकिने वर्ण हुन् । लेख्यवर्ण सचेतीकरण भनेको ध्वनिले प्रतिनिधित्व गर्ने वर्ण वा अक्षरको सङ्केतलाई चिनाउनु हो । यो ध्वनि र वर्णको पहिचान तथा तिनका बिचको सम्बन्धको ज्ञान हो । भाषाका ध्वनिहरू र ती ध्वनिहरूको प्रतिनिधित्व गर्ने सम्बन्धित भाषाका वर्णहरूको सम्बन्धको सिकाइ लेख्यवर्ण सचेतीकरण हो । लेख्यवर्णको सचेततापूर्ण चिनारीपछि मात्र भाषामा पढाइको वास्तविक सुरुआत हुन्छ । लेख्यवर्ण सचेतीकरणले वर्ण वा चिह्नलाई चिनेर ध्वनिमा परिणत गर्न र वर्णलाई सही तरिकाले लेख्न र वर्ण वर्णबिचको भिन्नता छुट्याउन सघाउँछ ।

प्रत्येक ध्वनि र तिनले प्रतिनिधित्व गर्ने सङ्केतबिचको सम्बन्ध बुझ्नुलाई नै वर्ण अथवा मात्रा चिनारी भनिन्छ, उदाहरणका लागि /अ/ध्वनिको सङ्केत 'अ' हो भनी पहिचान गर्न सक्नु नै वर्ण चिनारी हो । तसर्थ ध्वनि र सङ्केतबिचको सम्बन्धको ज्ञान नै वर्ण चिनारीको आधार हो । ध्वनिलाई छापामा परिणत गरेर बालबालिकालाई वर्ण चिनाइन्छ । वर्ण/मात्रा चिनारीलाई सरल प्रकृतिका ध्वनिबाट क्रमशः जटिलतातिर लैजानुपर्छ । ध्वनि सचेतीकरण जस्तै वर्ण/मात्रा चिनारी पनि भाषा शिक्षणको एक प्रभावशाली तत्व हो । अक्षरको ध्वनि सङ्केत पहिचान गर्न, वर्ण पहिचान गर्न र क्रम मिलाएर वा नमिलाई वर्ण चिन्न वर्ण/मात्रा चिनारीको शिक्षण आवश्यक हुन्छ । वर्ण/मात्रा चिनाउँदा क्रमैसँग स्वर वर्ण, स्वर वर्णको सङ्केत, व्यञ्जन वर्ण, त्यसको सङ्केत बाह्रखरी र त्यसपछि शब्द निर्माण सिकाउँदै जानुपर्छ ।

लेख्यवर्ण सचेतीकरण शिक्षणका सम्भावित क्रियाकलाप

(क) चित्र पहिचान र शब्द उच्चारण

(अ) कलम, खरायो, गमला, घर, ङ्याउराको चित्र र अनार, आगो, इनार, ईशा, उखुको चित्र बनाई एउटा टेबलमा कलम, खरायो, गमला, घर, ङ्याउराको चित्र र अर्को टेबलमा अनार, आगो, इनार, ईशा, उखुको चित्र राखी क, ख, ग, घ, ङ, अ, आ, इ, ई, उ लेखिएका वर्णपत्ती पनि तयार गर्ने र चित्र पहिचान गर्दै शब्द उच्चारणको अभ्यास गराउने

(ख) स्वर र व्यञ्जन वर्णको पहिचान र उच्चारण

(अ) यसका लागि भौतिक वस्तु जनाउने र कक्षामा देखाउन सकिने वस्तु भएमा भौतिक वस्तु नै देखाई त्यसको नाम भन्न लगाई वर्णको उच्चारण तथा चिनारी गराउने, जस्तै : कलम हातमा लिने र यो के हो भनी सोध्ने । बालबालिकाले कलम भनेपछि यसको सुरुमा के आउँछ भनी सोध्ने । बालबालिकालाई क भन्न उत्प्रेरित गर्ने । यस क्रममा सही उच्चारण सिकाउने । त्यसपछि कलम लेखिएको शब्दपत्ती देखाएर कलम भनी उच्चारण गर्दै बालबालिकालाई पनि उच्चारण गर्न लगाउने

(आ) अब शब्दका सुरु, बिच र अन्त्यमा क भएका कमल, दमकल, चक जस्ता शब्दका शब्दपत्ती र चित्रपत्ती वा शब्दचित्रपत्ती देखाई क वर्णको प्रशस्त अभ्यास गराउने । यसरी नै अन्य वर्णको पनि अभ्यास गराउने । भौतिक वस्तु देखाउन सकिने अवस्था नभएमा चित्र वा प्रतिमूर्ति देखाएर नाम बताउँदै विद्यार्थीलाई पटक पटक भन्ने

(ग) वर्णको सङ्केतन र विसङ्केतन

(अ) शिक्षकले वर्णपत्ती वा वर्णतालिका देखाई स्वर र व्यञ्जन वर्ण चिनाउँदै उच्चारण अभ्यास गराउने ।

(आ) वर्णलाई सङ्केत गर्ने काठ वा रबरका क्युब वा वर्णपत्ती देखाउँदै तिनमा लेखिएका वर्ण उच्चारण गरी चिनाउने र वर्णका थोप्ले पत्ती दिएर बालबालिकालाई क्रमशः थोप्ला जोडी अक्षर बनाउन लगाउने । यसका लागि वर्ण पहिचनअन्तर्गत पुस्तकमा दिइएका वर्ण थोप्ला जोडेर लेख्ने र स्वतन्त्र लेखनका अभ्यास गराउने

(इ) शिक्षकले बिरालो, रुख, आँप जस्ता आकृतिका विभिन्न ठाउँमा स्वर मात्र, व्यञ्जन मात्र वा स्वर र व्यञ्जन वर्ण लेखी वर्णलाई क्रमशः जोडेर आकृति बनाउन लगाउने

(ई) वर्णको चिनारीपछि बालबालिकाले चिनिसकेका वर्णबाट शब्द बनाई लेख्न लगाउने, जस्तै : आई, आए, कलम, कमल, एक आदि

(उ) वर्णको चिनारीपछि शिक्षकले मात्रा तालिका प्रस्तुत गरी वर्णमा मात्रा जोडेर हिज्जेसहित उच्चारणको लेखन गर्न लगाउने । यस क्रममा वर्णपत्ती, मात्रापत्तीको उपयोग गर्दै कुनै एक वर्णको बाह्रखरीको पहिचान र उच्चारण र लेखन गराउने, जस्तै : क आकार का ।

(ऊ) मात्रापछि सबै वर्णका पछाडि बाह्रखरी मात्रा लगाएर मात्रा चिनारी गराउने, जस्तै :

क, का, कि, की, कु, कू, के, कै, को, कौ, कं, कः

ख, खा, खि, खी, खु, खू, खे, खै, खो, खौ, खं, खः

(ऋ) मात्रासहितका बाह्रखरीका थोप्ले अक्षर दिई त्यसमाथिका थोप्ला जोडेर क, का, कि, की, कु, कू, के, कै, को, कौ, कं, कः लेख्ने प्रशस्त अभ्यास गराउने । साथै बाह्रखरी देखाएर त्यसको उच्चारण गर्न पनि लगाउने

(घ) व्यञ्जन वर्णमा मात्रा जोडाइ

(अ) अक्षर चिनारी (व्यञ्जन वर्ण) को क्रियाकलाप गरिसकेपछि शिक्षकले व्यञ्जन वर्ण र मात्राको सङ्केत चिह्न देखाएर मूल अक्षर के हो भनेर सोध्ने, जस्तै : 'क' को अक्षरपत्ती देखाएर बालबालिकालाई 'क' उच्चारण गरेर सुनाउने । यसैगरी 'आ' को सङ्केत चिह्न 'ा' देखाएर यसको मूल अक्षर 'आ' हो भन्दै उच्चारण गरेर सुनाउने । अन्य अक्षरपत्ती र स्वरको सङ्केत चिह्न देखाएर बालबालिकालाई उच्चारण गर्न लगाउन सक्नुहुने छ ।

(आ) स्वर वर्णको सङ्केत चिह्न उदाहरणका लागि 'ा' र पढिसकेको व्यञ्जन वर्ण जोडेर मात्रापत्ती प्रयोग गरी शिक्षकले बालबालिकालाई वर्णमा मात्रा जोड्ने अभ्यास गराउने

(इ) अक्षरसँग मात्राको सङ्केत जोडिँदाको ध्वनि उच्चारण गरेर सुनाउने । उच्चारण गर्दा शिक्षक र बालबालिकालाई सँगै उच्चारण गर्ने, बालबालिकालाई एकल वा समूहमा उच्चारण गर्न लगाउने

(ई) व्यञ्जन वर्ण र स्वर वर्णको मिश्रण प्रक्रिया सिकेपछि बालबालिकालाई बाह्रखरी चार्टमा अभ्यास गराउने

(ङ) शब्द पहिचान, उच्चारण र लेखन

(अ) शब्दपत्तीमा छमछम, थरथर, खलबल, घरघर, झटपट, दलदल जस्ता शब्द देखाई वर्ण चिनेर उच्चारण गर्न र लेख्न सक्ने बालबालिकालाई लेख्न पनि लगाउने

(आ) यस्ता क्रियाकलाप गर्दा पहिले बालबालिकाले चिनिसकेका शब्दमा कुनै वर्ण राखेर अभ्यास गराउने, जस्तै : क वर्ण सिकाउन कलम, कप ।

(इ) चिनेका शब्दमा अभ्यास गराइसकेपछि अपरिचित शब्दमा वर्ण राखेर अभ्यास गराउने

(ई) बालबालिकालाई मात्रा नलागेका केही शब्दका सूची देखाई वर्ण भन्न लगाउने, जस्तै मकल म.क.ल.

(उ) वर्णमा मात्रा लागेका केही शब्द देखाई तिनका वर्णलाई छुट्याएर उच्चारण गर्न लगाउने र साथमा बाह्रखरी तालिकाको उपयोग गर्दै वर्ण र मात्रा पनि चिनाउने, जस्तै : कुबेला : कु. बे. ला.

(ऊ) बालबालिकाले बाह्रखरी चिनेपछि बाह्रखरीबाट केही शब्द बनाई तिनका वर्ण छुट्याउन लगाउने, जस्तै : मेरो = मे.रो, मलाई = म.ला.ई.

(ऋ) बालबालिकाले बाह्रखरी चिनेपछि बाह्रखरीबाट केही रूप दिई तिनका रूप जोड्न लगाउनुहोस्, जस्तै : /मे.रो.= मेरो, म.ला.ई.= मलाई

(ए) शिक्षकले शैक्षणिक पाटीमा छुट्टाछुट्टै बाकसहरूमा वर्ण लेख्ने र त्यसपछि जोडेर लेख्ने अभ्यास गराउने

(ऐ) शब्दबाट अक्षरहरू टुक्र्याउन लगाउने, जस्तै : 'सखर' लाई 'स+ख+र' भन्न लगाउनुहोस् र मात्राका आधारमा शब्दहरूको समूह छुट्याउन लगाउने, जस्तै : 'काका' र 'मामा' लाई एकातिर राख्ने 'तिल' र 'खिर' लाई अर्कातिर छुट्याई तोकिएको मात्रा सुरु, मध्य वा अन्त्यमा आउने शब्द लेख्न र पढ्न लगाउने

(च) आधा वर्ण पहिचान

(अ) आधा अक्षरहरूलाई चार्ट वा स्लाइडमा प्रस्तुत गर्दै समूहमा विभाजन गरी लेख्यवर्ण चिनारी, पढाइ र लेखाइको अभ्यास गराउने

- सग्ला अक्षरबाट ठाडो धर्को झिकेर बन्ने आधा अक्षर, जस्तै : ख बाट ख्, ग बाट ग्, च बाट च्, ज बाट ज् आदि
- सग्ला अक्षरको दाहिनेपट्टिको पखेटा काटेर बन्ने आधा अक्षर, जस्तै : क बाट क्, झ बाट झ्, ह बाट ह् आदि
- आधा अक्षर र 'र' वर्ण जोडिँदा देब्रेपट्टि खुट्टा थपेर बन्ने आधा अक्षर, जस्तै : च्र, प्र, आदि
- आधा अक्षर र 'र' वर्ण जोडिँदा तल कागपाती चिह्न झुन्ड्याएर र अक्षरसँग जोडिएर बन्ने आधा अक्षर, (ट वर्गका अक्षरमा) जस्तै : ट्र, ठ्र, ड्र, आदि
- डिको माथि रेफ चिह्न दिएर र छोटो बाङ्गो रेखा प्रयोग गरी आधा 'र' दुई किसिमले लेखिन्छ, जस्तै : पिर्का, भर्‍याङ

(आ) सबैले प्रस्टसँग देख्ने गरी आधा वर्ण प्रयोग भएका वर्ण सङ्केतको पत्ती देखाई ध्वनि उच्चारण गरी सुनाउने । विद्यार्थी मात्रैलाई पनि उच्चारणको अभ्यास गराउने

(इ) उक्त आधा अक्षरको सङ्केत चिह्नलाई ठुलो अक्षरमा बोर्डमा लेख्ने र बालबालिकालाई सङ्केत देखाउँदै पटक पटक ध्वनिको उच्चारण गर्ने अभ्यास गराउने

(ई) शिक्षकले पालैपालो आधा अक्षर प्रयोग भएका वर्ण सङ्केतहरू लेखेर देखाई विद्यार्थीलाई पनि लेख्न लगाउने अभ्यास गराउने । यसका लागि पुस्तकमा दिइएका आधा अक्षरका वर्णका पाठहरूको उपयोग गर्ने

(उ) चार्ट वा स्लाइडमा प्रस्तुत गरी जोडेमोडेका वर्णहरूको लेखाइका प्रशस्त अभ्यास गराउने

४. शब्दभण्डार

परिचय

शब्द अक्षरहरूको सार्थक समूह हो । भाषा सिक्ने क्रममा प्रयोग भएका शब्दको अर्थ जान्नुपर्दछ । शब्द र अर्थ मिलेर नै शब्दार्थ बनेको हुन्छ । भाषाका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ सिप विकासका लागि शब्दार्थ प्रयोग हुन्छ । भाषालाई बोध र अभिव्यक्तिका दृष्टिले अर्थपूर्ण बनाउन शब्दभण्डार आवश्यक पर्दछ । बोधअन्तर्गत सुनाइ र पढाइ तथा अभिव्यक्तिमा बोलाइ र लेखाइ पर्दछन् । तिनै बोध र अभिव्यक्तिलाई आशयपूर्ण बनाई सोहीअनुरूप शब्दको प्रयोग गर्न शब्दभण्डार शिक्षण गर्न आवश्यक रहेको छ । प्रयोग भएका शब्दको सही अर्थ लगाई त्यसको प्रसङ्गपूर्ण प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । कुनै पनि शब्द एउटा सन्दर्भमा एउटा अर्थमा मात्र प्रयोग हुँदैन । सन्दर्भअनुसार शब्दहरूको प्रयोग हुन्छ । शब्दको सन्दर्भलाई ध्यान दिएर त्यसको सही प्रयोग गराउन शब्दभण्डार शिक्षण गर्नु आवश्यक ठानिन्छ ।

शब्दभण्डार वृद्धिका लागि प्रारम्भिक तहमा शब्दभण्डार शिक्षण गर्नु आवश्यक रहेको छ । शब्दभण्डारमा शब्दको उच्चारण, अर्थ र प्रयोगलाई ध्यान दिन्छ । शब्दभण्डारले बालबालिकाहरूलाई आफ्ना विचारहरू स्पष्ट ढङ्गले राख्न सहयोग गरेको हुन्छ । कक्षा १ मा आफ्नो परिवेशका १००० शब्दसम्मको शब्दभण्डार वृद्धि गरी चारपाँच शब्दका वाक्य बोल्न र लेख्न सक्ने अपेक्षा गरिएको छ । यो कक्षा १ मा सबै विषय पढिसकेपछिको अपेक्षा हो । नेपाली विषयमा मात्र यी शब्दको शब्दसीमा खोजी गर्न आवश्यक छैन तर बढी शब्द तथा वाक्य प्रयोग गर्ने पक्षमा भने ध्यान दिनु जरुरी छ ।

शब्दभण्डार शिक्षणका सम्भावित क्रियाकलाप

(क) वस्तु वा चित्रको नाम उच्चारण र अर्थ पहिचान

(अ) कक्षा १ का विद्यार्थीहरूलाई सुरुका चरणहरूमा चित्रका माध्यमबाट शब्दको अर्थ र अभिप्राय स्पष्ट गर्नु उपयोगी हुन्छ । कतिपय सन्दर्भमा विद्यार्थीका परिचित परिवेशमा आधारित शब्दहरूलाई बुझाउन अर्थलगायत अन्य विधिबाट कठिन हुँदा चित्र वा वस्तुको प्रतिमूर्ति प्रदर्शन गरेर अर्थ बुझाउन पनि सकिन्छ । कुनै पनि वस्तुको धारणा निर्माण गर्न चित्र अत्यन्तै उपयोगी हुने हुँदा ठोस वस्तुका चित्र देखाएर तिनका नाम भन्न लगाउने, जस्तै : हात्ती, आँप, डुङ्गा, गाई

(आ) विभिन्न प्रकारका चित्र दिएर ती चित्रसँग शब्दको जोडा मिलाउने र उच्चारण गर्ने अभ्यास गराउने । यसरी चित्रसँग जोडा मिलाउँदा अमूर्तभन्दा मूर्त शब्दहरूमा आधारित भएर अभ्यास गराउने, जस्तै : सुन्तला, आप, केरा, घर, रुख आदि

(इ) पाठ्यसामग्री, अभ्याससामग्री (पत्रपत्रिकालगायत) मा भएका तस्बिर, कक्षाकोठामा भएका विभिन्न वस्तुहरू देखाएर शब्द (नाम) भन्न लगाउने र तिनको अर्थ पनि बताउन लगाउने

(ख) शब्दहरूको उच्चारण, अर्थ पहिचान र प्रयोग

(अ) पाठमा प्रयोग भएका शब्द र तिनको अर्थ लेखिएको चार्ट वा शब्दार्थपत्ती देखाएर शब्द र अर्थबारे छलफल गराउने र स्तरअनुकूल वाक्यमा प्रयोगको अभ्याससमेत गराउने । यसरी शब्दार्थ शिक्षण गर्दा विद्यार्थीको परिचित परिवेशलाई आधार बनाएर शिक्षण गर्ने ।

विद्यार्थीका परिचित परिवेशमा आधारित शब्दहरूलाई बुझाउन अर्थलगायत अन्य विधिबाट कठिन हुँदा चित्र वा वस्तुको प्रतिमूर्ति प्रदर्शन गरेर अर्थ बुझाउन पनि सकिन्छ । कुनै पनि वस्तुको धारणा निर्माण गर्न चित्र अत्यन्तै उपयोगी हुने हुँदा ठोस वस्तुका चित्र देखाएर तिनका नाम भन्न लगाउने, जस्तै : हात्ती, आँप, डुङ्

गा, गाई शब्द सिकाउनका लागि वस्तुका चित्रहरू उपयोग गर्नुपर्छ । यसै सन्दर्भमा शब्दभण्डारको शिक्षणमा निम्नलिखित पक्षमा जोड दिनुपर्दछ :

- वस्तु वा चित्रको नाम, सम्मानबोधक शब्दको उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग
- दैनिक प्रयोगमा आउने शब्द, लब्ध शब्द, शीर्ष शब्द तथा विसङ्केतक शब्दको उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग
- पाठमा प्रयोग भएका नयाँ शब्द पहिचान र उच्चारण गर्ने
- पाठका अनुच्छेदका आधारमा नयाँ शब्द पहिचान, अर्थबोध र प्रयोग गर्ने
- पूर्वज्ञानमा आधारित भई धारणा र शब्दलाई सिकाइसँग मिले नमिलेको दाँज्ने
- सम्मानबोधक शब्दको उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोग गर्ने

५. पठन प्रवाह

परिचय

लिपिबद्ध सामग्रीहरूबाट अर्थ ग्रहण गर्नु अथवा लिपि चिह्नद्वारा व्यक्त भएका कुरालाई सिकारुले आफ्ना अनुभव र ज्ञानका आधारमा ग्रहण गर्नु नै पढाइ हो । पढाइ भनेको आँखाको संलग्नता तथा चालले कुनै दृश्य तथा लिपिबद्ध गरिएका वर्ण, अक्षर, शब्द एवम् पदावली, वाक्य तथा अनुच्छेद आदिलाई उच्चारणद्वारा अभिव्यक्त गरिने भाषिक सिप हो । लिखित भाषामा व्यक्त भएका विचारलाई ग्रहण गर्नु पढाइ सिपको मुख्य कार्य हो । बालबालिकाले लेख्य भाषा पढ्न जान्नु भनेको ज्ञानको अर्को ढोका खोल्नु हो । त्यसैले पढाइ बालकको आत्मविश्वास बढाउने, शारीरिक विकासमा बल पुऱ्याउने, मनोरञ्जन प्रदान गर्ने र मुख्य रूपमा उच्चारणमा सुधार ल्याउने प्रमुख आधार हो । पढाइ बोलाइ सिपको आधार हो । मौखिक अभिव्यक्तिका क्रममा उच्चारण दोष निराकरण गरी बालबालिकाहरूलाई शुद्ध पढ्ने बानी बसाल्न यसको आवश्यकता पर्दछ ।

उपयुक्त गति र शुद्धताका साथ पढ्ने क्षमता पठन प्रवाह हो । पठन प्रवाहका आधारभूत पक्ष शुद्धता, गति र हाउभाउ हुन् । बालबालिकाहरूले उपयुक्त गतिमा शुद्धसँग हाउभाउ मिलाई पठन सिपको विकास गर्न सकेमात्र बोध क्षमता राम्रो हुन्छ । त्यसैले पठन प्रवाहको प्रत्यक्ष सम्बन्ध बोधसँग हुन्छ । पठन प्रवाहमा क्रमशः वर्ण त्यसपछि शब्द, वाक्य र अनुच्छेद पढ्न सक्ने सिप र बानीको विकास गरिन्छ । लिपिबद्ध भाषालाई आँखा र मस्तिष्कको उपयोग गरी शुद्ध उच्चारण र उपयुक्त गतिका साथ पढ्ने कार्य नै पठन प्रवाह हो । विभिन्न विषयको जानकारी, सूचनामूलक सन्देश र मनोरञ्जनका लागि पठन सिप महत्वपूर्ण मानिन्छ । पठन प्रवाह शिक्षणका लागि मेरो नेपाली विद्यार्थी कार्यपुस्तकका पाठ र क्षेत्र तथा क्रमअनुसार सुहाउँदो सन्दर्भ सामग्रीलाई आवश्यकतानुसार उपयोग गर्न सकिन्छ ।

सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

(क) वर्णहरूको पठन

(अ) विद्यार्थीहरूलाई पठन अभ्यास गराउँदा वर्णहरूको पठन अभ्यास गराउने । वर्णहरूको पठनका क्रममा स्वर वर्ण र व्यञ्जन वर्णको पढाइमा केन्द्रित भई वर्णहरूको पठनपछि शब्दहरूको पढाइमा केन्द्रित गर्नुपर्छ । त्यस्ता शब्दहरू पाठ्यसामग्री तथा सन्दर्भ सामग्रीहरूबाट पढ्न लगाउन पनि सकिन्छ । शिक्षकले वर्णहरू वर्णपत्तीमा देखाएर विद्यार्थीलाई पालैपालो पठन प्रवाहको अभ्यास गराउने । पठन प्रवाह ढिलो भएका विद्यार्थीहरूलाई ती वर्णपत्तीहरू गोजीतालिकामा राखेर पटक पटक पढेर सुनाउन लगाउने । विद्यार्थीलाई सुन्न उत्प्रेरित गर्ने, जस्तैः

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः

क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य, र, व, श, ष, स, ह, क्ष, त्र, ज्ञ

(आ) शिक्षकले निम्नलिखित जस्तै उस्तै सुनिने वर्णहरू वर्णपत्तीमा लेखेर गोजीतालिकामा प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीहरूलाई वर्ण पटक पटक पठन गराई अभ्यस्त बनाउने, जस्तै : ट/त, ठ/थ, ड/द, ढ/ध, ब/व, ण/न

(ख) शब्दहरूको पठन

(अ) निम्नानुसारका सग्ला वर्णबाट निर्मित सार्थक र निरर्थक शब्द जोडीहरू शब्दपत्तीमा देखाएर गोजीतालिकामा प्रदर्शन गर्दै पटक पटक पठन अभ्यास गराउने, जस्तै :

सार्थक शब्द जोडी - घर/डर, दर/धर, कल/बल, मठ/मथ, भर/मर

निरर्थक शब्द जोडी - ठग/थग, धन/ढन, थप/ठप, गज/घज, बस/मस, ढल/धल

(आ) निम्नानुसार दुईभन्दा बढी सग्ला वर्णबाट बनेका शब्दहरू शब्दपत्तीमा लेखेर गोजीतालिकामा राखेर प्रदर्शन गर्दै पठन प्रवाह बढाउन अभ्यास गराउने, जस्तै : कलम, मकल, कलश, कमल, बगर, नगर, सहर, रहर, कटहर, नहर, लहर, बहर

(ग) मात्रा लागेका शब्दहरूको पठन

(अ) बालबालिकाहरूलाई सग्ला अक्षरबाट बनेका शब्दहरूको पठन गराइसकेपछि मात्रा लागेका शब्द दिएर पठन प्रवाह बढाउने अभ्यास गराउने । यसका लागि मात्रा र त्यसका चिह्नका बारेमा उनीहरूलाई परिचित गराउने, जस्तै :

आ (ा) (का), इ (ि) (कि), ई (ी) (की), उ (ु) (कु), ऊ (ू) (कू), ऋ (ृ) (कृ),

ए (े) (के), ऐ (ै) (कै), ओ (ो) (को), औ (ौ) (कौ), अं (ं) (कं), अः (ः) (कः)

(घ) शिरबिन्दु र चन्द्रबिन्दु लागेका शब्दहरूको पठन

(अ) तत्सम शब्दका य, र, ल, व, श, स र ह वर्णहरूभन्दा अगाडि नासिक्य ध्वनि ङ, ञ, ण, न, म पञ्चम वर्ण उच्चारण हुने हुँदा शब्दमा शिरबिन्दु (ं) प्रयोग गर्नुपर्छ । त्यसै गरी अनुनासिक वा नाके ध्वनि उच्चारण गर्दा स्वर वर्णमा चन्द्रबिन्दु (ँ) प्रयोग गर्नुपर्छ । बालबालिकाहरूले यस्ता ध्वनिहरूको उच्चारणमा गल्ती गर्ने भएकाले शिक्षकले शिरबिन्दु र चन्द्रबिन्दु लागेर बनेका शब्दचित्रपत्ती वा शब्दपत्तीहरू तथा चार्टहरू प्रदर्शन गरेर पठन अभ्यास गराउने ।

(आ) शिक्षकले निम्नानुसार शिरबिन्दु र चन्द्रबिन्दु लागेर बनेका शब्दहरू शब्दपत्तीमा देखाएर प्रदर्शन गर्दै 'म गर्छु, हामी गर्छौं र तिमी गर' का क्रियाकलापबाट पठन अभ्यास गराउने, जस्तै :

शब्दहरू : संसार, वंश, हंस, अंश, आँखा, आँप, दाँत, घाँटी, बाँस, टाँक, घाँस, साँझ, घुँडा, बाँदर, सिँढी, अँगार, औँला, अँजुली, आंशिक, आँगन, गाउँ, ठाउँ, कंस, खँदिलो, गउँत, छाँगो, बँदेल, बाँकी, बाँझो, साँचो, साँघुरो, साँढे, साँध, संवाद, संज्ञान, औँठी, उँट, ऐँठन, इँटा, इँजार, सारांश, संरक्षण ।

(इ) शिरबिन्दु र चन्द्रबिन्दु लागेका शब्द प्रयोग गरी बनेका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्ने र त्यसबाट पठनसम्बद्ध क्रियाकलाप गराउने ।

(ङ) आधा अक्षर तथा जोडेमोडेका र अजन्त तथा हलन्त भएका शब्दहरूको पठन

(अ) बालबालिकाहरूलाई आधा अक्षर भएका र जोडेमोडेका शब्दहरूको उच्चारणमा कठिनाइ पर्ने हुँदा शिक्षकले त्यस्ता वर्ण तथा शब्दहरूको पर्याप्त पठन अभ्यास गराउनुपर्छ । यस क्रममा त्यस्ता वर्णहरू शब्दको सुरु, बिच र अन्त्यमा प्रयोग भएका मिश्रित प्रकृतिका हुनुपर्दछ । यसमा जोडेमोडेका शब्दहरू पनि राख्नुपर्छ ।

(आ) शिक्षकले निम्नानुसार आधा अक्षरबाट बनेका वा खुट्टो तानेर बनेका संयुक्त वर्णहरूबाट निर्मित शब्दपत्तीहरू दिएर पठन अभ्यास गराउने, जस्तै : क्य, ख्य, क्या, ख्या, न्या, च्या, छ्या, ड्या, ढ्या, ह्वा, ट्वाँ, ड्वाँ, ज्या, त्या, स्यो, ट्रा, प्रा, त्रा, । यस्ता अभ्यासहरू व्यक्तिगत रूपमा गराउनु उपयुक्त हुन्छ ।

(इ) निम्नानुसार आधा अक्षर (अगाडि, बिचमा) जोडिएर बनेका मिश्रित प्रकृतिका शब्दहरू शब्दपत्ती देखाएर पटक पटक पठन अभ्यास गराउने, जस्तै : अगुल्टो, झन्डा, भकुन्डो, शङ्ख, वसुन्धरा, चस्मा, ईश्वर, चप्पल, घ्याम्पो, झ्याल, फ्याउरो, नमस्ते, पुच्छर, बकुल्लो, डल्लो, अभ्यास, फिस्टो, खन्नुहुन्छ, सम्झना, म्याउँम्याउँ, सुपुक्क, कुटुक्क ।

(ई) शिक्षकले निम्नानुसार अजन्त र हलन्त भएर बनेका शब्दहरू शब्दपत्तीमा देखाएर पठन अभ्यास गराउने, जस्तै : गइन्/गइन, पढ/पढ्, बसिन्/बसिन, आउन/आऊन्, गराउन/गराऊन्, आइन्/आइन, भन्/भन, बस्/बस, गरिन/गरिन्, लेख/लेख्, हिँडिन/हिँडिन् ।

(च) छोटा छोटा वाक्य तथा अनुच्छेद तहको पठन

(अ) दुई वा तीन पदीय वाक्यहरू निर्माण गरी सस्वर पठन गरेर सुनाउने । त्यसपछि पुनः शिक्षकले पढ्ने र सँगसँगै विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउने । विद्यार्थीलाई मात्र पढ्न लगाउने र शिक्षकले सुन्ने । शुद्धसँग सहज ढङ्गले पठन गरे नगरेको शिक्षकले अवलोकन गरी आवश्यक सहयोग गर्ने, जस्तै : रुगा लाग्यो । हात धोऊ । सफा होऊ । लुगा लगाऊ । डाक्टरकहाँ जाऊ । औषधी खाऊ । आराम गर । चिसामा नबस ।

(आ) संयुक्त वर्णहरू प्रयोग भएका वाक्यहरू दिई अभ्यास गराउने । विद्यार्थीले सहज गतिमा पढे नपढेको अवलोकन गरी आवश्यक सहयोग गर्ने, जस्तै :

डोल्मा आइन् । चुट्किला सुनाइन् । सबै जना गलल्ल हाँसे । लाक्पा क्रिकेट खेल्छन् । मण्डल भकुन्डो खेल्छन् । अख्तर मोहम्मद कबड्डी खेल्छन् । कृष्ण कुस्ती खेल्छन् । जोन हिल्टन बक्सिङ खेल्छन् । अर्विन मण्डल सर्कस देखाउँछन् । निहारिकाले पौडी खेलमा पदक जितिन् । सिरुमाया राईले बास्केटबल खेलिन् ।

(इ) शिक्षकले बालबालिकाहरूलाई अल्पविराम, पूर्णविराम, प्रश्नसूचक, उद्गार जस्ता चिह्नहरू शैक्षणिक पाटीमा लेखेर तिनीहरूको नाम बताइदिने । त्यसपछि हरेक चिह्न प्रयोग भएका वाक्यपत्तीहरू फलाटिन पाटीमा टाँसी कक्षामा प्रस्तुत गर्दै ती चिह्नहरूको आशयअनुरूप आफूले गति, यति मिलाई वाचन गरेर सुनाउने । अनुकरण वाचनपछि बालबालिकालाई विभिन्न चिह्न प्रयोग भएका वाक्य तथा अनुच्छेद पालैपालो सस्वर पढेर सुनाउन लगाउने । त्यसपछि शिक्षकले विराम चिह्नहरू शैक्षणिक पाटीमा लेखेर बालबालिकालाई नै छोटा वाक्य निर्माण गराई पढ्न लगाउने, जस्तै : उर्गेन, हलिमा र आस्था साथीहरू हुन् । तिमीलाई सन्चै छ ?

ओहो ! कत्रो ठुलो हात्ती आयो ।

६. पठनबोध

परिचय

बोध भनेको बुझाइ हो । पठनबोध र श्रुतिबोध गरी बोध दुई प्रकारका हुन्छन् । कुनै पनि कथा, कवितालगायत विषय एवम् सन्दर्भका कुराहरू सुनी त्यसका आधारमा बोध गर्नु श्रुतिबोध हो । कुनै पनि लिपिबद्ध सामग्रीलाई हेरेर र पढेर बोध गर्नु पठनबोध हो । यसर्थ सुनेर वा पढेर बुझ्ने क्षमता वा सिप अर्थात् जान्ने वा बुझ्ने काम वा ज्ञान वा जानकारी बोध हो । मौखिक वा लिपिबद्ध भाषामा व्यक्त भएको विचार वा ज्ञानको मौखिक रूपमा व्यवस्थापन गर्नु अर्थात् घटना, परिवेशसँग जोडेर प्रतिक्रिया गर्न सक्नु नै बोध हो । यसर्थ सुनेका, पढेका र लेखेका विषयवस्तुलाई व्यवहारसँग वा पूर्व

अनुभवसँग जोडेर प्रयोग गर्न सक्नु नै बोध हो । कक्षामा जति पनि सिकाइ सहजीकरण सम्बद्ध क्रियाकलाप गरिन्छन् । त्यसबाट नै विद्यार्थीको ज्ञान र सिप विकास हुने हुनाले शिक्षण क्रियाकलापमा बोधको मह¼पूर्ण स्थान रहेको हुन्छ । विद्यार्थीलाई विषयवस्तुको बोध भएमा सम्भाव्यता अनुमान गर्न सक्ने छन् । घटना वर्णन र चरित्र चित्रण गर्न सक्ने छन् । तथ्यमा आधारित भएर क्रिया एवम् प्रतिक्रिया गर्न सक्ने क्षमताको विकास हुन्छ । विषयवस्तुप्रति आफ्नो धारणा निर्माण गर्न सक्दछन् । विषयवस्तुको अर्थबोध र भावबोधबिच सम्बन्ध कायम हुने छ । त्यसकारण जुन विषयवस्तुको शिक्षण क्रियाकलाप गर्दा पनि विद्यार्थीको बुझाइलाई केन्द्र मानिन्छ । श्रुतिबोध होस् वा पठनबोध होस् दुवैमा सामग्रीको हेराइ, सुनाइ र पढाइपछि अर्थ, अनुमान, विस्तार, छलफल, प्रश्नोत्तर, सार निर्माण, चरित्र चित्रण र ढाँचा पहिचान गर्नेलगायत क्रियाकलापहरूलाई मुख्य आधार मानी शिक्षण सिकाइ गतिविधि सञ्चालन गर्नुपर्छ ।

बोधसँग सम्बन्धित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापहरू

(क) चित्रात्मक प्रस्तुतिको सिलसिलासहितको वर्णन

(अ) विद्यार्थीको पूर्वज्ञानसँग सम्बन्धित, जस्तै : कलम, खरायो, गमला, घरका चित्रहरू प्रस्तुत गर्ने । ठोस कलम देखाउँदै पालैसँग समाउन दिई प्रश्न गर्ने ।

(आ) विद्यार्थीलाई कुनै चित्र कथाका चित्रहरू देखाएर त्यसका बारेमा कुराकानी र छलफल गर्न लगाउने । शिक्षकले चित्रकथाबारे आफूले गरेको कुराकानी र छलफलमा विद्यार्थीहरू सक्रिय भए नभएको, ध्यान केन्द्रित गरे नगरेको, पालो पर्खेर कुराकानी गरे नगरेको, अरूका विचारको सम्मान गरे नगरेको अवलोकन गर्ने । विद्यार्थी अलमलिएको अवस्थामा सिकाइका लागि सहयोग गर्ने ।

(ख) पूर्वज्ञानका आधारमा अनुमान

(अ) कक्षामा सबै विद्यार्थीलाई पालैपालो आफूले देखेका कुरामा प्रश्न सोध्ने । सम्भव भए सबै विद्यार्थीलाई छुट्टाछुट्टै चित्र देखाएर प्रश्नोत्तर गराउने । यसो गर्दा विद्यार्थीलाई धेरैभन्दा धेरै विषयवस्तुको अनुमान गर्ने मौका र जानकारी लिने अवसर मिल्ने छ ।

(आ) कलम शब्द उच्चारण गर्दा क पहिला आउँछ । यसरी क वर्णबाट सुरु हने अरू शब्दका बारेमा प्रश्न गर्दै छलफल गराउने, जस्तै : - क बाट सुरु गरेर अरू के के शब्दहरू बन्छन् ?

- क बाट सुरु हुने शब्द अनुमान गर्न सहयोग पुऱ्याउने, जस्तै : कमल, कपाल, कलश, करुवा, कटर, कसार ।

(इ) कुनै वस्तु, सन्दर्भ, पुस्तक आदिका चित्र देखाएर पूर्व ज्ञानका आधारमा गरिने अनुमान, नयाँ अनुमान गर्न मिल्ने खालका प्रश्नोत्तर र छलफल गराउने ।

(उ) विद्यार्थीहरूलाई ससाना समूहमा विभाजन गर्ने । पाठ सुरु गर्नुपूर्व शीर्षक, चित्र र पूर्वज्ञान, पदावली तालिका, वाक्यपत्ती आदिका आधारमा पहिले पढिसकेका कथा कविताका बारेमा छलफल तथा कुराकानी गराउने ।

(ग) भाषिका र शिष्टाचारका शब्दको प्रयोग

(अ) शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई बुबा, आमा, दाइ, दिदी, भिनाजु, काका, काकी, भाइ एवम् बहिनीको भूमिका छुट्याइदिने र शिष्टाचार शब्द प्रयोग गर्ने तरिका सिकाउने । शिक्षकले एउटा भूमिका निर्वाह गरी सरल संवाद गरी विद्यार्थीलाई सुनाउने ।

(आ) विद्यार्थीका बिचमा आफ्नो भूमिकाअनुसार अभिनयसहित शिष्टाचार शब्दको प्रयोग गराई सरल संवाद गराउने ।

(घ) पूर्वज्ञानमा आधारित छलफल एवम् प्रश्नोत्तर

(अ) बोध सम्बद्ध क्रियाकलाप गराउँदा कथा, कविता तथा निर्धारित पाठका अतिरिक्त साइनबोर्ड, सूचनाहरू आदि उपयोग गर्न सकिन्छ । पाठको विषयवस्तुलाई श्रव्यदृश्यमा उतारेर देखाउन पनि सकिन्छ । साथै विद्यार्थीको पूर्वज्ञान र उनीहरूको परिवेशबाट प्राप्त सूचनाका आधारमा सन्दर्भमा आधारित भएर सुरुमा प्रश्नको मौखिक र दोस्रो चरणमा लिखित उत्तर दिन लगाउने ।

(आ) पाठबाट प्रश्नोत्तर गराउँदा सर्वप्रथम विद्यार्थीहरूलाई छोटा छोटा प्रश्न सोधी मौखिक उत्तर दिन लगाउने । पाठ पढेर सुनाएर अथवा विद्यार्थीलाई पाठ पढ्न लगाएर शिक्षकले त्यसमा आधारित प्रश्न शैक्षणिक पाटीमा लेख्ने । ती प्रश्नको उत्तर के होला भनी विद्यार्थीबिच छलफल गराउने । प्राप्त उत्तर शैक्षणिक पाटीमा लेखी विद्यार्थीहरूलाई पढ्न लगाउने । पठनबोधका लागि निम्नलिखित पक्षमा ध्यान दिने :

- शीर्षक तथा चित्रबारे पूर्वानुमान वा अनुमान गर्न
- पाठगत सन्दर्भ र परिवेशका आधारमा छलफल र प्रश्नोत्तर गर्न
- पाठको सामान्य साङ्गठनिक ढाँचा (प्रारम्भ, मध्य र अन्त्य) को बोध गर्न
- परिवेश, पात्र र सन्दर्भ पहिचान तथा तुलना गर्न
- पाठ पढी घटनाक्रम र सार भन्न तथा लेख्न

७. लेखाइ

परिचय

व्यक्तिका विचारलाई लिपिबद्ध गर्ने महत्वपूर्ण भाषिक सिप लेखाइ हो । वर्ण र मात्राको प्रयोग गरी लेखिने अर्थपूर्ण लिपिबद्ध अभिव्यक्ति नै लेखाइ हो । लेखाइका क्रममा आधार लेखन, वर्ण, मात्रा, अक्षर वा शब्दको प्रयोगलाई ध्यान दिनुपर्छ । लेखाइमा हिज्जे, हस्त लेखन तथा रचना गरी तीनओटा पक्ष रहेका छन् । वर्णको व्यवस्थित रखाइलाई हिज्जे भनिन्छ । यसैलाई वर्णविन्यास पनि भनिन्छ । लेखनपूर्व गरिने अभ्यास विभिन्न आकृतिसहितका धर्काहरूको निर्माणबाट सुरु गरिन्छ । त्यसपछि वर्ण, मात्रा, शब्द, वाक्य र अनुच्छेदलगायतका लेखन सम्बद्ध पक्षको अभ्यास गरिन्छ ।

पूर्वलेखाइ र लेखाइ गरी लेखाइका दुई अवस्था हुन्छन् । पूर्व लेखाइमा ढाँचाको अनुकरण तथा निर्देशित रेखाङ्कन गरी दुई पक्ष अभ्यासमा छन् । यसमा पनि बिन्दुमा आधारित रेखाङ्कन र सरल रेखामा आधारित रेखाङ्कन गरी दुई प्रकारका अभ्यास प्रचलनमा छन् । ढाँचाको अनुकरणमा मात्रा लेखन, लेख्य ढाँचाअनुसार अर्धाक्षरी, वृत्ताकार, अर्ध वृत्ताकारलगायतका पक्ष पर्दछन् । निर्देशित रेखाङ्कनमा त्रिभुज चतुर्भुजलगायतका आकृति निर्माणलाई जोड दिइन्छ । लेख्य ढाँचाको पूर्ण प्रस्तुति लेखाइ हो लेखाइको महत्वपूर्ण पक्ष हिज्जे पनि हो । हिज्जे शब्द निर्माणका लागि मात्राबिना वा मात्रासहितका वर्ण वा वर्णहरूको परम्परागत व्यवस्थापन गर्ने विधि हो । नेपाली भाषाको लेखाइ सचेतीकरणमा बायाँबाट दायाँतिर र माथिबाट तलतिरको अभ्यासलाई विशेष ध्यान दिइन्छ । यसमा मात्रारहित र मात्रासहितका वर्ण, शब्द शब्द, वाक्य वाक्य र अनुच्छेद अनुच्छेद छुट्याएर लेख्ने परम्परा छ ।

हस्त लेखनमा अनुलेखन, श्रुतिलेखन, अभिलेखन, आलेखन, पुनर्लेखन जस्ता क्रियाकलाप गरिन्छ । आलेखन भन्नाले चित्रका पङ्क्ति कोर्ने कामलाई बुझाउँछ । आलेखन चित्र लेख्ने काम भएकाले तल्ला कक्षाहरूमा चित्रका माध्यमबाट भाषा सिकाउन महत्वपूर्ण पक्ष मानिन्छ । रचनामा निर्देशित लेखन, स्वतन्त्र एवम् सिर्जनात्मक लेखनलाई लिइन्छ । अतः शिक्षकले लेखाइका क्रियाकलाप गराउने क्रममा विद्यार्थीको तह, रूचि, स्तर, सन्दर्भ र परिस्थितिअनुसार हिज्जे, हस्त लेखन र रचनाको उपयोग गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ । लेखाइ क्षेत्रका उल्लिखित विषयवस्तुलाई आधारका रूपमा लिइएको छ । उक्त आधारबमोजिम शिक्षकले शिक्षण कार्य गर्नुपर्ने छ ।

लेखाइ शिक्षणको सम्भावित क्रियाकलाप

(क) विभिन्न ढाँचा र आकृतिको लेखन

(अ) विद्यार्थीहरूलाई अक्षर लेखन सिकाउनुपूर्व सिसाकलम समात्ने तरिका सिकाउने

(आ) आवश्यक परेको खण्डमा विद्यार्थीहरूको अनुमतिमा हात समाई सिसाकलम समात्न सिकाउने । सिसाकलम समात्न जानेपछि कापी वा कार्यपुस्तकमा कोरेका विभिन्न धर्का तथा आकृतिहरू विद्यार्थीलाई देखाई त्यसैमा कोर्ने अभ्यास गर्न सिकाउने

(इ) आफूसँगसँगै विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न प्रकारका धर्का र आकृतिहरू, जस्तै : ठाडो धर्का, तेर्सो धर्का तान्ने, अर्ध वृत्ताकार घेरा बनाउने खालका अभ्यास गराउने

(ई) विद्यार्थीले कापी वा कार्यपुस्तकमा विभिन्न धर्का र आकृति कोर्ने अभ्यास गर्ने छन् । विद्यार्थीले कोरेका धर्का र आकृति सही नभएमा उनीहरूलाई धर्का र आकृति लेखनमा उत्प्रेरित गर्दै वैयक्तिक भिन्नताका आधारमा उपचारात्मक किसिमले थप अभ्यास गराउने

(उ) विद्यार्थीले पाठ्यपुस्तक र अभ्यास पुस्तिकामा प्रयोग भएका विभिन्न धर्का र आकृतिहरू कोर्ने अभ्यास गर्ने छन् । विद्यार्थीले गरेका अभ्यासका आधारमा प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरी विद्यार्थीको स्वमूल्याङ्कनबाट धर्का र आकृति कोर्न जाने नजानेको परीक्षण गरी बारम्बार अभ्यासका लागि उत्प्रेरित गर्ने

(ख) हस्त लेखन

(अ) शिक्षकले पाठ्यवस्तुको वितरण तालिकाअनुसार मिल्दो स्वर वर्ण र व्यञ्जन वर्ण प्रयोग भएका वर्णपत्तीको प्रयोग गरी वर्ण चिनारी गराई वर्णको लेखन अभ्यास गराउने

(आ) वर्ण लेखाइको अभ्यास गराउँदा आधार अक्षरबाट अन्य अक्षर लेख्न सहज हुने हुँदा आधार वर्णहरूको लेखनमा बालबालिकालाई अभ्यास गराउन सकिन्छ

(इ) आधार अक्षरका सहायताबाट वर्ण चिनारी गराउँदा प्रत्येक वर्णअनुसारका वस्तुका चित्रसहितको धारणा दिने, जस्तै : 'ग' सिकाउनु छ भने गमलाको चित्र सँगै देखाएर ग वर्णबाट बनेको शब्द र चित्रसँग परिचित गराउने । बालबालिका धर्कासँग परिचित भइसकेका हुनाले ग वर्ण सिकाउँदा पहिला तेर्सो धर्को र त्यसपछि दुईओटा ठाडो धर्को तान्ने क्रियाकलाप अभ्यास पुस्तिकाका आधारमा गराई ग वर्ण लेख्ने तरिकामा अभ्यस्त बनाउने

(ग) लेख्य चिह्न प्रयोग गरी वाक्य लेख्न

(अ) चिह्नहरूको परिचय गराउनका लागि चिह्नपत्ती प्रदर्शन गर्ने र चिह्नको परिचय गराउने । शैक्षणिक पाटीमा लेखेर चिह्नपत्ती चिनाउने । कुन चिह्न कस्तो शब्द वा वाक्यमा प्रयोग गरिन्छ बताउने, जस्तै :

- । यो पूर्णविराम चिह्न हो । पूर्णविरामको प्रयोग वाक्य पूरा भएपछि गरिन्छ ।
- ? यो प्रश्नवाचक चिह्न हो । यसको प्रयोग प्रश्नवाक्य पूरा भएपछि गरिन्छ ।
- , यो अल्पविराम चिह्न हो । यसको प्रयोग नाम दोहोरिएको अवस्थामा वा लगातार आउने सङ्ख्याका बिच बिचमा प्रयोग गरिन्छ ।

(घ) अनुच्छेद लेखन

(अ) सुरुमा शिक्षक आफूले देखेको एउटा रमाइलो घटना सुनाउने । त्यसैगरी विद्यार्थीलाई उनीहरूले देखे सुनेका र अनुभव गरेको एउटा एउटा घटना सुनाउन प्रोत्साहन गर्ने । विद्यार्थीले घटना वर्णन गर्दा हौसला थप्दै जाने । यस क्रममा उपलब्ध पाठ्यसामग्री र सन्दर्भ सामग्रीको उपयोग गर्ने

(आ) आफूले एउटा अनुच्छेद लेख्ने र सुनाउने । त्यसै गरी विद्यार्थीलाई उनीहरूले देखे सुनेका र अनुभव गरेका तीनचार वाक्यको अनुच्छेद लेख्न लगाउने

(इ) विद्यार्थीले लेखेको अनुच्छेद परीक्षण गर्ने र अनुच्छेद लेखनमा कठिनाइ भएका विद्यार्थीलाई सहयोग पुऱ्याउने । राम्रो गर्ने विद्यार्थीलाई स्याबासी दिने । यसरी लेखाइको अभ्यास गराउँदा निम्नलिखित पक्ष महत्वपूर्ण हुन्छन्:

- विभिन्न आकृतिहरूमा रङ भराइ
- वर्ण र मात्राहरूलाई आकार प्रकार मिलाई उपयुक्त ढाँचामा लेखाइ
- वर्णहरूको क्रम र मात्रा मिलाएर परिचित शब्दका लेखाइ
- वाक्यमा प्रयोग भएका शब्दहरूका अलग अलग लेखाइ
- आफूले देखे, सुने तथा अनुभव गरेका विषयमा वर्णनसहितको लेखाइ
- लेख्य चिहन प्रयोग गरी ससाना वाक्य रचना
- स्वतन्त्र रूपमा ससाना सरल अनुच्छेद लेखन

८. कार्यमूलक व्याकरण

परिचय

कार्यमूलक व्याकरण भाषा सिकाइको महत्वपूर्ण भाषिक तत्व हो । यसले भाषाको अर्थपूर्ण प्रयोगमा जोड दिन्छ । यसअन्तर्गत सङ्गतिका आधारमा भाषाको लिखित तथा मौखिक अभिव्यक्ति, क्रियापदको पहिचान र प्रयोग, कालका आधारमा भाषिक प्रयोग, लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोगसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप गराइन्छ । कक्षा २ र ३ का विद्यार्थीहरूलाई कार्यमूलक व्याकरण शिक्षणका सन्दर्भमा निम्न पक्षसम्बद्ध क्रियाकलाप गराउनुपर्छ :

(क) सङ्गतिका आधारमा मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति

- सङ्गति मिलेका र नमिलेका वाक्य पहिचान गर्न
- कर्ताको लिङ्ग, वचन, आदरअनुसारको क्रियापद पहिचान गर्न
- कर्ता र क्रियाबिच सङ्गति मिलाई वाक्य परिवर्तन गर्न
- सङ्गतिका आधारमा मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति दिन

(ख) लेख्य चिहनको पहिचान र प्रयोग

- पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, उद्‍गार र उद्धरण चिह्न पहिचान गर्न
- चिह्न ख्याल गरी उच्चारण गर्न
- चिह्नको प्रयोग गरी वाक्य रचना गर्न

(ग) क्रियाका कालअनुसारको मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति

- धातु र तिनबाट बनेका क्रियापद पहिचान गर्न
- क्रियापद प्रयोग गरी वाक्य रचना गर्न
- पाठमा प्रयुक्त वर्तमान काल, भूत काल र भविष्यत् काल जनाउने क्रियापदका शब्द सूची तयार पार्न
- क्रियाका कालअनुसारका वाक्य प्रयोग गरी मौखिक वा लिखित अभिव्यक्ति दिन

क्रियाकलाप निर्धारण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्ष

१. विषयक्षेत्रगत व्यवहारकुशल सिपसँग सम्बद्ध क्रियाकलापलाई छुट्टै क्रियाकलापका रूपमा प्रस्तुत नगरी भाषा सिकाइका क्रममै अन्तरसम्बन्धित बनाई सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् :

२. एकीकृत शिक्षण योजना निर्माण गर्दा कक्षा शिक्षण गर्ने भए सबै सिकाइ क्षेत्र समेटेर पाठयोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नुहोस् । यदि शिक्षक समूहले फरक फरक विषय अध्यापन गर्ने भए सम्बन्धित शिक्षक साथीको सहकार्यमा पाठयोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नुहोस् ।

३. सिकाइ सहजीकरण व्यवस्थापनका लागि निम्नानुसारका जस्तै रणनीति अवलम्बन गर्नुहोस् :

(अ) विद्यार्थीहरूलाई सिकाइमा सक्रिय बनाई राख्न कक्षामा चार समूहको बसाइ व्यवस्था मिलाउनुहोस् र ती चार समूहमा क्रियाकलापअनुसार गतिशील रूपमा बस्ने व्यवस्था मिलाउनुहोस् । यस क्रममा विषयवस्तुको प्रकृति, विद्यार्थीको सिकाइ स्तरलगायतका आधारमा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकको पूर्ण सहयोग, शिक्षकको आंशिक सहयोग, दौँतरी सिकाइ र स्वयम् सिकाइ वा म गर्छु, हामी गर्छौँ, तिमी गर) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(आ) कक्षामा क्रियाकलाप गर्दा पाठ्य तथा कार्यपुस्तकमा राखिएको निर्देशनमा रहेका रङअनुसार रातो रङका क्रियाकलापमा शिक्षकले पूर्ण रूपमा सहयोग गर्नुहोस् । निलो रङका क्रियाकलापमा शिक्षकले आंशिक रूपमा सहयोग गर्नुहोस् । हरियो रङका क्रियाकलापमा सहपाठी सिकाइ वा विद्यार्थीको दौँतरीमा अभ्यासका रूपमा कार्यान्वयन गर्नुहोस् । सुन्तला रङका क्रियाकलापमा हरेक विद्यार्थीलाई आफैँ गर्न लगाउनुहोस् । यसका लागि शिक्षकले सबै समूहलाई मार्गनिर्देश र सहजीकरण गर्नुपर्ने हुँदा समयको सन्तुलित र व्यवस्थित प्रयोगमा विशेष रूपमा ध्यान दिनुहोस् ।

(इ) कार्यपुस्तकमा विषयक्षेत्रको अन्तिममा रहेको विद्यार्थी परीक्षण क्रियाकलाप गराउँदा जुन विद्यार्थी त्यस क्रियाकलापमा पुग्छ उसैका लागि मात्र परीक्षा लिनुहोस् । परीक्षाका लागि तयार गरिएको क्रियाकलाप विद्यार्थीले एकै दिनमा अर्थात एक घण्टाको समयमा सक्नुपर्ने छ । परीक्षणका लागि तयार गरिएका क्रियाकलापमा विद्यार्थीले परीक्षा दिँदा शिक्षकको समेत सहभागिता रहनुपर्ने हुँदा सोकार्यमा सहभागी भई परीक्षण गर्नुहोस् र मूल्याङ्कनका लागि निर्धारण गरिएका चारओटा आधारमा हरेक क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गरी अङ्क प्रदान गर्ने र त्यसको समष्टिगत अङ्क निकाली सोही पत्रको सिरानमा उल्लेख गर्नुहोस् । त्यस पानालाई पुस्तकबाट निकाली विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा राख्नुहोस् । पाठ्यक्रममा उल्लिखित सिकाइ उपलब्धि फाराम भर्दा सोकोसमेत तथा सिकाइ सिँढीमा उल्लिखित क्रियाकलापगत अङ्कलाईआधार लिई भर्नुहोस् ।

४. सुधारात्मक सिकाइ र मूल्याङ्कन अभिलेखका लागि निम्नानुसारका क्रियाकलाप गराउनुहोस् :

(क) क्रियाकलापका क्रममा कुनै विद्यार्थीमा भाषिक तथा अभिव्यक्तिगत समस्या पाइएमा थप सिकाइको अवसर दिएर पुनर्बल प्रदान गर्नुहोस् । विद्यार्थीले निर्धारित क्रियाकलाप गरिसकेपछि उसलाई अर्को क्रियाकलाप गर्ने अवसर दिनुहोस् । सिकाइमा समस्या भएका (अपाङ्गता र दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिकारु) बालबालिकालाई व्यक्तिगत रूपमा सहयोग र सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीको सिकाइलाई व्यवस्थित र अगाडिको मार्ग स्पष्ट गर्नुका साथै विद्यार्थीको वैयक्तिक सिकाइ अवस्थालाई अभिलेखीकरण गर्न कार्यपुस्तकको अन्त्यमा क्रियाकलाप शृङ्खला (सिकाइ सिँढी) राखिएको छ । शिक्षक

निर्देशिकामा कार्यपुस्तकका हरेक क्रियाकलाप गर्ने प्रक्रिया र मूल्याङ्कन प्रक्रिया पनि उल्लेख गरिएको छ । सोअनुसार विद्यार्थीले गरेको कार्यको मूल्याङ्कन गरी अर्को क्रियाकलापमा जान योग्य देखिएमा सम्बन्धित विद्यार्थीको कार्यपुस्तकमा रहेको उक्त सिकाइ सिँढीको क्रियाकलाप सङ्केतमा उसले हासिल गरेको सिकाइस्तर १, २, ३ वा ४ अङ्क लेख्ने र १ वा २ अङ्क प्राप्त गरेमा पुनः दोहोऱ्याउन लगाउने ३ वा ४ अङ्क प्राप्त गरेमा अर्को क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ग) निम्नानुसारको विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्यालाई सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् । यस क्रममा मूल्याङ्कनपूर्वका क्रियाकलापका लागि पाठ्य तथा कार्यपुस्तकलगायतका शैक्षणिक सामग्री उपयोग गर्नुहोस् । सिकाइसँगै गरिने मूल्याङ्कनमा तेस्रो वा चौथो स्तर प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीलाई सन्दर्भ सामग्रीको समेत उपयोग गर्दै थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस अवस्थामा विद्यार्थीको रुचिलाई ख्याल गर्दै जानेका विद्यार्थीलाई थप अभ्यास वा सहपाठी शिक्षणको अवसर दिई सिकाइ सबलीकरण एवम् सुधार आवश्यक भएका विद्यार्थीलाई सुधारात्मक सिकाइ गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

स्तर	रेटिङ	क्रियाकलाप सम्पादन अवस्थाको व्याख्या
समान्यभन्दा कम वा कमजोर (Below basic)	१	निर्धारित क्रियाकलाप सम्पादन गर्दा थप सहयोगको आवश्यकता देखिएमा
सामान्य (Basic)	२	क्रियाकलाप गर्दा केही हदसम्म गरेको, सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक
प्रवीण वा राम्रो (Proficient)	३	सहजरूपमा क्रियाकलाप सम्पादन गरेको
उच्च (Advanced)	४	समयमा नै पूर्ण दक्षताका साथ क्रियाकलाप सम्पादन गरेको

(घ) सिकाइ क्रियाकलाप गराउँदा वैयक्तिक सिकाइ गतिअनुसार सिक्ने वातावरण तयार गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गराउनुहोस् ।

(ङ) विद्यालयमा यदि कुनै विद्यार्थी कुनै दिन अनुपस्थित रहेमा उसले अघिल्लो दिन सिकेको सिकाइ सिँढीमा अभिलेखीकरण भएको क्रियाकलापबाटै अगाडि बढ्न लगाउनुहोस् ।

(च) कक्षाकोठामा रहेका विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था स्पष्ट देखिने अभिलेखनका लागि निम्नअनुसारको विषयगत तालिका तयार गरी कक्षामा टाँग्नुहोस् र त्यसमा सम्बन्धित विद्यार्थीलाई आफ्नो नाममा आफूले सकेको पाठमा रङ लगाउन भन्नुहोस् :

क्र. स.	विद्यार्थीको नाम	पाठ १	पाठ २	पाठ ४	पाठ ६	पाठ ७	पाठ ८	पाठ ९	पाठ १०	पाठ ११	पाठ १२	पाठ १३	पाठ १४	पाठ १५	...	....	....
१	(क)																
२	(ख)																
३	(ग)																
४	(घ)																

६. सिकाइ सहजीकरण गर्दा विद्यार्थीको बसाइ व्यवस्थापनलाई विशेष रूपमा ख्याल गर्नुहोस् । कक्षा १-३ मा निरन्तर सिकाइ तथा मूल्याङ्कन र सुधारात्मक शिक्षणको सन्तुलन तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन आवश्यक भएकाले निम्नानुसारका सिकाइ/बसाइ विधिलाई उपयोग गर्नुहोस् :

(क) कक्षागत बसाइ व्यवस्थापन (समग्र सिकाइ विधि)

यस विधिमा एउटा कक्षाका विद्यार्थीमात्र कक्षामा राखेर सिकाइ क्रियाकलाप गरिन्छ । यो सबै सिकारुलाई सँगसँगै अगाडि बढाउने सिकाइ विधि हो । एउटै सिकाइ स्तर र गति भएका विद्यार्थीको मात्र समूह भएको कक्षाका लागि यो विधि उपयोगी मानिन्छ । यसर्थ शिक्षकले आफ्नो कक्षाका विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान वा सिकाइ स्तर एवम् सिकाइ गतिको लेखाजोखा गर्दा एउटै सिकाइ स्तर र गति भएका विद्यार्थी भएमा यस विधिको उपयोग गर्नुहोस् । यसका लागि पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको अन्त्यमा रहेको सिकाइ सिँढी वा शृङ्खला तथा कक्षामा रहेको विषयगत तालिकालाई आधार बनाउनुहोस् ।

(ख) कक्षागत बसाइ व्यवस्थापन (बहुस्तर सिकाइ विधि)

यस विधिमा एउटा कक्षाका विद्यार्थीमात्र राखेर सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिन्छ। सिकाइ सहजीकरणका क्रममा विद्यार्थीको सिकाइ क्षमता र वैयक्तिक सिकाइ गतिमा आउने भिन्नतालाई यसले सहयोग गर्छ। पाठ्य तथा कार्यपुस्तकको अन्त्यमा रहेको सिकाइ सिँढी वा शृङ्खला तथा कक्षामा रहेको विषयगत तालिकालाई उपयोग गर्दै विद्यार्थीको सिकाइ स्तर तथा गतिलाई सम्बोधन गर्न बहुस्तरअनुकूलका सिकाइ विधि प्रयोग गर्नुपर्ने अवस्था सिर्जना हुन्छ। अर्थात् यसमा एउटै कक्षामा पनि विभिन्न स्तरका विद्यार्थी हुन्छन् उनीहरूको क्षमता र गतिअनुसारको सिकाइ नै बहुस्तर सिकाइ विधि हो । यसबाट विद्यार्थीको व्यक्तिगत क्षमता र समस्या पहिचान गरी थप सहयोग पुर्‍याउन सकिन्छ र निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको व्यवहारिक प्रयोग यसमा हुन्छ। यसर्थ कक्षाका विद्यार्थीको सिकाइ स्तर तथा गतिलाई ख्याल गरी यस विधिको उपयोग गर्नुहोस् ।

(ग) बहुकक्षा बसाइ व्यवस्थापन (बहुकक्षा बहुस्तर सिकाइ विधि)

यसमा एकभन्दा बढी कक्षाका विद्यार्थीलाई एउटै स्थान/कक्षामा राखेर सिकाइ क्रियाकलाप गराउँदा सिकाइ प्रभावकारी हुन्छ । प्रारम्भिक कक्षामा विद्यार्थीहरू शिक्षकसँग भन्दा आफ्नै साथीसङ्गीहरूसँग बढी घुलमिल हुन्छन् । साथी समूहमा एकआपसमा कुराकानी गर्ने, खेल्ने र व्यवहार गर्ने हुँदा बालबालिकाको सिकाइ बढी प्रभावकारी बन्छ । कक्षा १ मा पढेका कुरा सिकाइका क्रममा कक्षा २ मा पनि दोहोरिने, कक्षा १ र २ मा सिकेका विषयवस्तु कक्षा ३ को सिकाइका क्रममा पनि दोहोरिँदै जाने हुँदा सिकाइको निरन्तरता रहने र दिगो सिकाइलाई सहयोग पुग्ने हुन्छ । नेपालको भौगोलिक र जनसाङ्खिक दृष्टिकोणले पनि यस किसिमको बसाइ व्यवस्थापन बढी प्रभावकारी देखिन्छ । यसमा कक्षा १, २ र ३ का विद्यार्थीहरू सँगै बस्ने हुँदा सिकाइ पनि बढी अन्तर्क्रियात्मक बन्छ । यस बसाइ व्यवस्थापनलाई विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमले गुणस्तर कम्पोनेन्टअन्तर्गत समावेश गरेर गुणस्तर विकासका लागि आधारभूत विषयका रूपमा पनि स्वीकार गरेको छ । यस विधिमा विद्यार्थीले आफ्नो सिकाइ क्षमता र गतिअनुसार सिक्ने अवसर प्राप्त गर्दछ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको व्यावहारिक प्रयोग यस बसाइ व्यवस्थापन र सिकाइ विधिमा हुन्छ । यसर्थ कक्षाका विद्यार्थीको सिकाइ स्तर तथा गति एवम् विद्यार्थीको सङ्ख्यासमेतलाई ख्याल गरी यो विधिको उपयोग गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र

म र मेरो परिवार

कार्यघण्टा : १५

परिचय

घरपरिवारसँग सम्बद्ध विषयक्षेत्र विद्यार्थीका लागि परिचित विषयवस्तु हुन् । विद्यार्थीको पहिलो पाठशाला परिवार हो भने अभिभावक शिक्षक हुन् । भाइबहिनी तथा नातेदार असल साथी हुन् । यस किसिमका विषयवस्तुले विद्यार्थीको सिकाइ, अभिव्यक्ति वा सञ्चार सहज, गुणस्तरीय तथा प्रभावकारी हुन्छ । अतः उल्लिखित क्षेत्रमा आधारित विषयवस्तुलाई पूर्वज्ञानसँग अन्तरसम्बन्धित गर्दै सिकाइ सहजीकरण गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ । यस क्रममा एकीकृत शिक्षण सिकाइलाई विशेष जोड दिनुपर्छ । यही मान्यतानुसार यस विषयक्षेत्रमा संवाद, छलफल र प्रश्नोत्तरका आधारमा भाषिक सञ्चार गर्ने, छोटा अनुच्छेद सुनी नयाँ शब्द पहिचान गर्ने, परिवार, विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग हुने निर्देशनात्मक शब्द पहिचान र प्रयोग गर्ने, प्राकृतिक तथा सामुदायिक परिवेशका चित्र प्रयोग गरी शब्दभण्डार विस्तार र प्रयोग गर्ने, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सचेततासहित मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति गर्ने, ससाना वाक्य वा अनुच्छेद लेखन गर्ने तथा सुनेका वा हेरेका सामग्रीका आधारमा हाउभाउसहित छलफल, कुराकानी र प्रस्तुतिको अनुकरण गर्ने जस्ता कार्य गराउनुपर्ने छ ।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठहरू रहेका छन् । पाठमा विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग हुने शब्द, समान ध्वनि भएका शब्दको पहिचान र उच्चारण, हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, दोहोरो सञ्चार गर्ने विषयवस्तु, चित्र र वस्तुको पहिचान, समान संरचनायुक्त शब्दको संयोजन गरी शब्द निर्माण, वर्ण थपी शब्द निर्माण तथा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने अभ्यासका साथै निर्देशित रचनाका क्रियाकलाप समेटिएका छन् ।

म र मेरो परिवार विषयक्षेत्रका पाठहरूमा पारिवारिक परिवेशमा प्रयोग हुने शब्द र दृश्यवस्तु पहिचान गरी उच्चारण गर्ने उद्देश्य राखिएको छ । सो क्रममा शिष्टाचारयुक्त शब्दको पहिचान र प्रयोग, कुराकानी, सोधपुछ र प्रश्नोत्तरका क्रममा भाषाको शुद्ध प्रयोगलाई जोड दिइएको छ । यसको उद्देश्य लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको ख्याल गरी मौखिक अभिव्यक्ति दिन उत्प्रेरित गर्नु हो । अभिव्यक्तिलाई सबलीकरण गर्न समान र असमान चित्र, चित्रअनुसारका शब्द र शब्दअनुसारका चित्र पहिचान गराउन सकिन्छ । शीर्षक तथा चित्रका आधारमा पूर्वानुमान वा अनुमान गर्ने भाषिक सिप विकास गराउनुपर्छ ।

पाठ १

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	शब्दको सुरुमा समान ध्वनि भएका शब्द	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ सिकाइ सिप (S1.2) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3)	७	१ देखि ८

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. कविता चार्ट २. नाता बुझाउने (हजुरबुबा, हजुरआमा, बुबा, भाइ, बहिनी) चित्रपत्तीहरू ३. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको गीत वा कविता)
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. घर, गोठ, गुँड आदिका चित्र
श्रव्यबोध	दौँतरी सिकाइ	३	१. पारिवारका विभिन्न उमेरका सदस्यहरू देखिने चित्र वा पोस्टर २. श्रव्यदृश्य सामग्री
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	४	१. पाठमा प्रयुक्त विसङ्केतन शब्द, चित्र वा पोस्टर २. मोबाइलमा रेकर्डिङ गरिएको पाठ 'पाठीलाई नाना' पाठ ३. 'पाठीलाई नाना' पाठमा प्रयोग गरिएको वाक्यपत्तीहरू
बोध	दौँतरी सिकाइ	५	१. अनुच्छेदपत्ती २. हात्ती, गैँडा, माउते आदिको चित्र वा पोस्टर
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	६	१. शब्दको अन्त्यमा 'न', 'ना', 'रायो' आउने शब्दपत्तीहरू (कान, धान, मान, दान, पान, खाना, गाना, दाना, चाना, नाना, करायो, खरायो, जरायो, चरायो, हरायो)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	७	१. शब्द र वाक्यपत्तीहरू
बोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	८	१. शब्दको अन्त्यमा उस्तै ध्वनि आउने शब्दपत्तीहरू २. पाठमा प्रयुक्त चित्रपत्ती ३. प्रश्नोत्तरका नमुना
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	९	१. शब्दको अन्त्यमा उस्तै ध्वनि भएका शब्दपत्तीहरू (सिमी - तिमी, मैना - ऐना, पिङ - सिङ, पेट - भेट, कैली - थैली, माटो - पाटो)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१०	१. उल्टो अर्थ दिने शब्दका शब्दपत्ती (असल - खराब, धेरै - थोरै, सानो - ठुलो, राम्रो - नराम्रो)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	११	१. वाक्य निर्माणका लागि तयार गरिएको शब्द स्लाइडर
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. शब्दपत्तीहरू र वाक्यपत्तीहरू
बोध	दौँतरी सिकाइ	१३	१. सम्भव भएसम्म मल्टिमिडिया, मोबाइल सेट, कठपुतली २. प्रश्नोत्तरका नमुना
कार्यमूलक व्याकरण	स्वयम् सिकाइ	१४	१. शब्दपत्तीहरू (पढ्, लेख्, बढ्, खान्, पस्, बस्, हिँड्, चढ्, सुत्, पोख्, छ, छु छौ)
लेखाइ	दौँतरी सिकाइ	१५	१. कवितापत्ती
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	१६	१. उस्तै उस्तै सुनिने शब्दपत्तीहरू र वाक्यपत्तीहरू जस्तै : चरा भुर्र उड्यो । जरा भुर्र उड्यो ।
लेखाइ	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१७	१. पेसासँग सम्बन्धित शब्दपत्तीहरू (भान्से, विद्यार्थी, शिक्षक, छिमेकी, जन्ती, किसान)

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) शिक्षकले कक्षाका विद्यार्थीलाई अभिवादन गरी विषयवस्तुमा प्रवेश गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीहरूसँग परिवारका सदस्यसँगको नाताबारे प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका शब्दहरू शैक्षिणिक पाटीमा टिपोट गर्दै जानुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले भनेका परिवारका सदस्य र तिनका नामसहितको तस्बिर प्रदर्शन गर्दैकसले के काम गर्नुहुन्छ ? एकआपसमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) पाठ्यपुस्तकमा रहेको 'मेरो प्यारो परिवार' कविता वा उक्त कविताको कवितापत्ती प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् ।

> १. लय मिलाई गाउनुहोस् :
>
> **मेरो प्यारो परिवार**
>
>
>
> सफा शान्त सुन्दर सानो मेरो घर छ
घरनजिक चौतारो पिपल र वर छ
हजुरआमा हजुरबुबा ज्योति हाम्रा घरका
भन्नुहुन्छ कहानी वर अनि परका ।
>
> आमाबुबा बारीमा रोप्नुहुन्छ तरकारी
काकाकाकी अड्डामा जागिर खाने सरकारी
म्याँम्याँ गरी उफ्रेर पाठापाठी डुलेका
आँगनीको डिलमा फूल राम्रा फुलेका ।
>
> भाइ पढ्छन् एकमा बहिनी पढ्छिन् दुईमा
अर्की बहिनी सानी छन् बोक्नु भन्छिन् बुईमा
ठुला मान्छे छ जना केटाकेटी हामी चार
राम्रो लाग्छ मलाई मेरो प्यारो परिवार ।

लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले शब्दको अन्त्यमा 'ना' 'ने' वर्ण भएका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई यस्ता किसिमका अरू शब्दहरू बताउन उत्प्रेरित गर्नुहोस् । शैक्षणिक पाटीमा टिप्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका शब्दलाई लेख्न लगाउनुहोस् । 'मेरो प्यारो परिवार' कविता पढ्न लगाई पाठमा प्रयोग भएका कठिन शब्दलाई गोलोघेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् ।

(च) मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको गीत/कविता सुनाई कवितामा प्रयोग भएका शब्दको अन्त्यमा 'ना' 'ने' वर्णबाट बनेका शब्दहरूको प्रयोगसम्बन्धी छलफल गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. शिक्षकले विद्यार्थीलाई परिवारका सदस्यको नाम र उहाँले गर्ने कामका बारेमा भन्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

२. शब्दको अन्त्यमा 'ना' 'ने' वर्ण भएका शब्द खोजी प्रदर्शनी पाटीमा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) वन, पशुपन्छी आदि देखिने छुट्टै चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के देखिन्छन् ? चित्रमा कुन कुन पन्छी छन् ? आदि प्रश्न सोधेर छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका शब्दहरू शैक्षणिक पाटीमा टिपेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

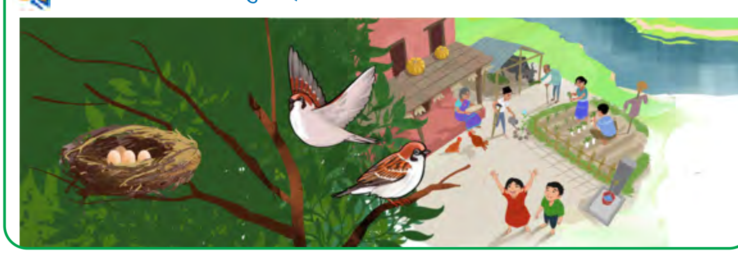

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको जस्ता प्रश्नहरूका आधारमा चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा चित्रको वातावरण र परिवेशसँग जोडेर वर्णन गराउनुहोस् ।

(ग) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा मानिस, जनावर, पन्छीहरूको समूह वा पारिवारिक वातावरण देखिने चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्दचित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर पनि प्रदान गर्नुहोस् ।

(घ) चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, सामान्य वाक्य गठन मिले नमिलेको पहिचान गरी चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।चित्र वर्णनका क्रममा अनुमान वा पूर्वानुमान गर्न लगाएर वर्णन गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १ को क्रियाकलाप २ को चित्र वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थी सङ्ख्याअनुसार तीनदेखि चार समूह निर्माण गर्नुहोस् । ती समूहलाई परिवारका सदस्यबारे छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

> ३. समूहमा बस्नुहोस् र आफ्ना परिवारका सदस्यका बारेमा वर्णन गरी साथीलाई सुनाउनुहोस् ।

(ख) परिवारका सदस्यको उमेर, पोसाक, पेसा आदिका आधारमा छलफल गर्न सहयोग गर्नुहोस् ।

(ग) उत्कृष्ट प्रस्तुति गर्ने समूहलाई स्याबासी दिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २ को क्रियाकलाप ३ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ, जस्ता प्रश्न सोधी छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) मोबाइल वा अन्य कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्डिङ गरिएको 'पाठीलाई नाना' पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'पाठीलाई नाना' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

> ४. पाठ पढ्नुहोस् र रातो रङ लगाएका शब्द कापीमा टिप्नुहोस् :
>
> **पाठीलाई नाना**
>
> 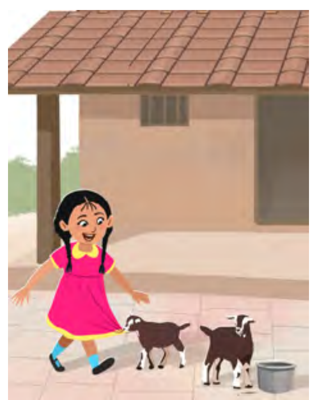
>
> पासाङको घरमा एउटा पाठी थियो । पाठीलाई घरका सबैले माया गर्थे । पाठीलाई सबैले माया गरेर मुने भन्थे । मुनेकी आमा पनि थिई । मुनेकी आमालाई बुबाले दाना दिनुहुन्थ्यो । हजुरबुबा हजुरआमा पनि मुनेलाई माया गर्नुहुन्थ्यो । 'यो पनि मेरी नातिनी हो ।' बेलाबेलामा हजुरआमाले यसो भन्नुहुन्थ्यो । पासाङले गाना गाउँदा मुने नाच्थ्यो । पासाङले खाना खाँदा मुने दाना खान्थ्यो । मुनेका साना साना कान थिए । मुनेका गोडामा नङ थिएनन् । पासाङ मुनेलाई धेरै माया गर्थिन् । एक दिन बुबा बजार जान लाग्नुभयो । पासाङले म पनि जान्छु भनिन् । बुबाले म तिमीलाई नाना ल्याइदिन्छु भन्नुभयो । पासाङले मुनेलाई पनि नाना ल्याइदिनु है भनिन् । बुबाले हुन्छ भन्नुभयो । पासाङ खुसी भइन् ।

(घ) वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीको समूहमा वितरण गर्नुहोस् । पाठमा प्रयोग भएका वाक्य हेरी वाक्यपत्तीलाई क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) शब्दको अन्त्यमा 'ना' वर्ण आउने गाना, दाना, साना जस्ता शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २ को क्रियाकलाप ४ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) कक्षा सुरुआतको क्रममा विद्यार्थीलाई समूहमा अनुमान, पूर्वानुमान गर्न खेल विधि प्रयोग गर्नुहोस् ।

५. कसले कसलाई पालेको होला, पाठ पढेर छलफल गर्नुहोस् :

एक दिन चितवनको जङ्गलमा गैँडा र हात्तीको भेट भयो । हात्तीले सोध्यो, “ए गैँडाजी ! तपाईंको परिवारमा को को हुनुहुन्छ ?” गैँडाले उत्तर दियो, “मेरो परिवारमा दुईओटा केटा छन् । मेरी श्रीमती पनि छिन् । आमाबुबा पनि हुनुहुन्छ । हामी छ जनाको परिवार छौँ । तपाईंको परिवारमा को को हुनुहुन्छ नि हात्तीजी ?” हात्तीले हाँस्दै भन्यो, “हे हे हे । मेरो परिवारमा त सात जना छन् । म, मेरी श्रीमती, दुईओटा छावा, आमाबुबा गरी हामी सात जना छौँ । हामीले एउटा माउते दाइलाई पनि पालेका छौँ ।” हात्तीको कुरा सुनेर गैँडा निकै हाँस्यो ।

हात्तीले किन त्यसरी हाँसेको भनेर सोध्यो । गैँडाले झन् चर्को स्वरले हाँस्दै भन्यो, “माउते दाइलाई तपाईंले पालेको कि तपाईंलाई माउते दाइले पालेको ? कुरो अलि बुझिएन नि, हे हे हे ।” गैँडाको कुरा सुनेपछि हात्तीले जवाफ दियो, “हामीले नै माउते दाइलाई पालेका हौँ । हाम्रो हेरचाह गरेको हुनाले नै माउते दाइले तलब पाउनुहुन्छ ।” हामीले माउते दाइलाई पालेको कि माउते दाइले हामीलाई पालेको ? हात्तीको जवाफ सुनेर गैँडा छक्क पऱ्यो ।

तपाईंको विचारमा हात्तीले माउते दाइलाई पालेको होला कि माउते दाइले हात्तीलाई पालेको होला ?

खेल खेल्ने विधि

(अ) विद्यार्थीहरूलाई दुईओटा समूहमा राख्नुहोस् र खेल खेल्दा ध्यान दिनुपर्ने सामान्य नियम बताउनुहोस् ।

(आ) कागजको बट्टा वा कागजको कार्टुनमा चक, इरेजर, सिसाकलम, मार्कर, सानो स्केल आदि फरक फरक सामग्री राख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई बट्टाभित्र के छ होला भनी अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । अनुमान मिलाए भने स्याबासी दिनुहोस् । यदि समूहमा खेलाउनुभयो भने समूहलाई नम्बर दिएर खेल खेल्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

(ख) यस्ता खेलबाट विद्यार्थीहरूमा अनुमान तथा पूर्वानुमान गर्ने अवधारणाको विकास हुनेछ । सोहीअनुसार शिक्षकले विषयवस्तुलाई जोडेर शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई दुईओटा समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । दुवै समूहलाई पालैपालो पाठ पढ्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(घ) पाठ पढिसकेपछि हात्तीले माउतेलाई पालेको हो कि माउतेले हात्तीलाई पालेको हो ? विद्यार्थीलाई कारण भन्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) यस्ता अन्य विषयवस्तु छनोट गरी थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २ को क्रियाकलाप ५ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) शब्द निर्माणका लागि शिक्षकले वर्ण स्लाइडर निर्माण गर्नुहोस् । पाठमा प्रयुक्त वर्णहरू सङ्कलन गर्नुहोस् र बाकसमा भएको फित्तामा लेख्नुहोस् ।

(ख) शब्दको पहिलो वर्ण कागजको फित्तामा लेख्नुहोस् र फित्तालाई शब्द बाकसमा राख्नुहोस् ।

६. जोडेर भन्नुहोस् :

का	न	खा	ना	क	रायो
धा		गा		ख	
मा		दा		च	
दा		चा		ज	
पा		ना		ह	

(ग) बाकसमा भएको फित्तालाई तलमाथि सार्नुहोस् । विद्यार्थीलाई फित्ता सार्दा बन्ने शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखिदिनुहोस् ।

(घ) कस्ता कस्ता, कतिओटा शब्द बने विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३ को क्रियाकलाप ६ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.३ को क्रियाकलाप ७ का शब्द तथा वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र पढ्न लगाउनुहोस् ।

७. तलका शब्दहरू प्रयोग गरी एक एकओटा वाक्य लेख्नुहोस् :

झलमल : घाम झलमल लाग्यो ।

कलकल : ....

ढकमक : ....

खलखल : ....

फटाफट : ....

(ख) वाक्यमा प्रयोग गर्नुपर्ने शब्दलाई रेखाङ्कन गर्नुहोस् । उक्त पदलाई छोप्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् अनि प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

प्रश्नहरू

- आज कसरी घाम लाग्यो ?
- हामी करुवाको पानी कसरी पिउँछौँ ?
- बगैँचामा फूल कसरी फुल्छ ?
- हामी बाटामा कसरी हिँड्छौँ ?

(ग) विद्यार्थीले भनेका उत्तरलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(घ) कर्ताको रूप परिवर्तन हुँदा क्रियापद पनि परिवर्तन हुन्छ भन्नेकुरा शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरिएको नमुनाबाट सामान्य धारणा बुझाउनुहोस् ।

जस्तै : आज बिहान घाम झलमल्ल लाग्यो । यस वाक्यमा प्रयोग भएको आज शब्दको ठाउँमा भोलि राख्यो भने भोलि बिहान घाम झलमल्ल लाग्ने छ । मैलै पानी कलकल पिएँ । उसले पानी कलकल पियो ।

(ङ) विभिन्न शब्द दिएर वाक्य निर्माण गर्न लगाउनुहोस् ।

१. **शब्द र वाक्यपत्तीहरू**

आज बिहान घाम झलमल्ल लाग्यो । मैले पानी कलकल पिएँ । म पिँढीमा थचक्क बसेँ । हजुरबा जुरुक्क उठ्नुभयो । लट्ठी टेकेर टकटक हिँड्नुभयो । निधारभरि पसिना खलखल आयो । जति पसिना आउँछ,, हजुरबा त्यति नै फटाफट हिँड्नुभयो । हजुरबालाई आजको बिहानी आनन्द लाग्यो ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३ को क्रियाकलाप ७ का आधारमा वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) विद्यार्थीले सुनेका कथाका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा उनीहरूका आमाबुबाले पढ्ने गरेका कथा, आमाबुबाले सुनाएका कथा र विद्यार्थीले जाने सुनेका कथाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै मुसो र बिरालोको कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसले विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ग) कथा वाचनका क्रममा अब के हुन्छ होला, के भयो होला, कहाँ जान्छ होला जस्ता प्रश्न सोधी विद्यार्थीलाई जिज्ञासु बनाउनुहोस् ।

(घ) कथा वाचनपश्चात् कथाका विषयवस्तु सम्बन्धी प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ङ) किताब कुनामा भएका विभिन्न बालकथाका बारेमा जानकारी गराएर कथा पढ्न उत्प्रेरणा जगाउनुहोस् ।

८. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

मुसो र बिरालो

एउटा सानो मुसो थियो । त्यहाँ ठुलो ढाडे बिरालो पनि थियो । मुसो बिरालासँग डराउँथ्यो । मुसो सधैँ पर पर भाग्थ्यो । एक दिन बिरालाले मुसालाई च्याप्प समात्यो । बिरालाले भन्यो, "अब म तँलाई खान्छु ।" मुसो बेसरी डरायो । मुसो डराएको देखेर बिरालो जिल्ल पर्‍यो । बिरालाले भन्यो, "तँ किन डराएको ? मैले मार्छु भनेर हो ?" मुसाले भन्यो, "बिराला दाइ ! तपाईंले मलाई समात्नुभयो । तपाईंका घरमा पनि म जस्तै सानो छाउरो छ होला ? तपाईंका छाउरालाई कसैले खाइदियो भने कस्तो लाग्छ ?" बिरालो झसङ्ग भयो । त्यसपछि बिरालाले मुसालाई घर पठायो । मुसो खुसी हुँदै दुलाभित्र पस्यो । भित्रबाट मुसाले भन्यो, "बाई, बाई, बिराला दाइ !" बिरालो भने दुध खोज्न घरभित्र पस्यो ।

(क) मुसो कोसँग डराउँथ्यो ?

(ख) बिरालाले मुसालाई के गर्‍यो ?

(ग) बिरालो किन झसङ्ग भयो ?

(घ) मुसाले कसरी ज्यान बचायो ?

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४ को क्रियाकलाप ८ का आधारमा 'मुसो र बिरालो' कथाबाट प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) विद्यार्थीलाई शब्दका अन्त्यमा उस्तै ध्वनि आउने शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् :

जस्तै: सिमी-तिमी, कैली-थैली, पिङ-सिङ, पेट-भेट, ऐना-मैना, माटो-पाटो)

(ख) शब्दका सुरु र अन्त्यका वर्ण पहिचान गराउनुहोस् ।

९. अन्त्यमा उस्तै ध्वनि भएका मिल्दा शब्द लेख्नुहोस् र पढ्नुहोस् :

सिमी	मैना	कैली	तिमी	पिङ	थैली
पेट	सिङ	ऐना	पाटो	भेट	माटो

जस्तै : सिमी .... तिमी........ कैली .... पिङ ....

पेट .... ऐना .... माटो ....

(ग) विद्यार्थीलाई शब्दका अन्त्यमा उस्तै ध्वनि आउने शब्दका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । उस्तै ध्वनि आउने शब्दका उदाहरण पनि दिनुहोस् ।

(घ) शब्दपत्तीहरू छ्यासमिस गरेर विद्यार्थीका समूहमा दिनुहोस् । अन्त्यमा उस्तै ध्वनि आउने शब्दलाई छुट्याएर लहरमा देखाउन लगाउनुहोस् । शिक्षकले अवलोकन गर्नुहोस् र आवश्यकताअनुसार पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीले गरेको कामप्रति स्याबासी दिएर सिकाइमा उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५ को क्रियाकलाप ९ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई छिटो, ढिलो, अघि, पछि जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीसँग उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीसँग छलफल भएका शब्द र उल्टो अर्थ शैक्षणिक पाटीमा टिपोट गर्नुहोस् ।

(ख) उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थलाई वाक्यमा प्रयोग गरेर प्रस्ट पारी दिनुहोस् ।

१०. उल्टो अर्थ दिने शब्दसँग जोडा मिलाउनुहोस् :

असल	ठुलो
धेरै	नराम्रो
सानो	खराब
राम्रो	थोरै

(ग) विद्यार्थीलाई समूहमा राख्नुहोस् । उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थपत्तीलाई छ्यासमिस गरेर राख्नुहोस् । ती छ्यासमिसे पत्तीबाट शब्दसँग मिल्ने उल्टो अर्थ पत्तालगाउन सिकाउनुहोस् ।

(घ) छिटो सिक्ने विद्यार्थीलाई उत्प्रेरणा जगाई स्याबासी दिनुहोस् र ढिलो सिक्ने विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५ को क्रियाकलाप १० गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) शिक्षकले नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । वाक्य निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने कर्ता, कर्म र क्रिया पहिचान गराउनुहोस् ।

(ख) वाक्यमा कर्ता परिवर्तन हुँदा क्रियापद पनि परिवर्तन हुने कुरा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) शब्द स्लाइडरको प्रयोग गरी वाक्यमा कर्ताअनुसार क्रियापदको प्रयोग सन्दर्भमा छलफल गरी प्रस्ट गरिदिनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई समूहमा राखेर वाक्य निर्माण अभ्यास गराउनुहोस् ।

११. तलको तालिकाबाट वाक्य बनाउनुहोस् र लेख्नुहोस् :

भाइ	पाठ		१. ....
बहिनी		पढ्छ ।	२. ....
डोल्मा		पढ्छे ।	३. ....
लखन			४. ....

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६ को क्रियाकलाप ११ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीलाई पालैपालो कर्ता, कर्म र क्रियापदसहितका नमुना वाक्य भन्न लगाएर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले भनेका वाक्यलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् ।

> १२. मिल्ने शब्द छानी लेख्नुहोस् :
>
> (क) बहिनी घर .... । (गयो, गई, गए)
>
> (ख) तिमी छिट्टै .... । (आऊ, आई, आइन्)
>
> (ग) .... ले खाना खानुभयो । (बुबा, बहिनी, भाइ)
>
> (घ) .... घर गयौँ । (तपाईं, तँ, हामी)

(ग) विद्यार्थीलाई नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले वाक्य पढेपछि क्रमशः वाक्यमा भएको कर्ता र क्रियापद छोपेर पढ्न लगाउनुहोस् । कुन शब्द छोपिएको छ ? उक्त शब्द नहुँदा वाक्य कस्तो भयो ? छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) यस्तै खालका थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५ को क्रियाकलाप १२ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) पाठ्यपुस्तकको वा सान्दर्भिक चित्रपत्ती प्रदर्शन गरी विषयवस्तुमा प्रवेश गर्नुहोस् ।

(ख) संवादलाई नमुना सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा वर्ण, शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । यस क्रममा आरोह, अवरोह, गति, यतिलाई ध्यान दिनलगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो 'कुराकानी' पाठलाई सस्वर वाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा सम्भव भएसम्म श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडियाको उपयोग पनि गर्नुहोस् । मल्टिमिडियाको उपयोग गर्दा विद्यार्थीको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(घ) कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट कुनै साथीको सहयोग लिई अभिनयात्मक कथन पनि गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना पनि प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

> १३. पालैपालो पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :
>
> ### कुराकानी
>
>
>
> (सनम र सपना चउरमा डुल्दै कुराकानी गर्दै छन् ।)
>
> सनम : तिमीलाई कुन जनावर मन पर्छ ?
>
> सपना : मलाई त खरायो मन पर्छ । तिमीलाई नि ?
>
> सनम : मलाई त जेब्रा मन पर्छ ।
>
> सपना : किन नि ?
>
> सनम : जेब्राको शरीरमा सेता र काला धर्का हुन्छन् । झालेमाले जनावर मलाई राम्रो लाग्छ । त्यसैले मलाई जेब्रा मन पर्छ । तिमीलाई खरायो किन मन पर्छ नि ?
>
> सपना : खरायोका कान ठाडा ठाडा हुन्छन् । त्यसैले मन पर्छ ।
>
> सनम : कति राम्रो कुरा ! तिमीलाई केसँग डर लाग्छ नि ?
>
> सपना : मलाई बिरालासँग डर लाग्छ । (यत्तिकैमा एउटा बिरालो फुत्त आउँछ ।) ऊ सनम र सपनाका बिचमा जान्छ । सनम र सपना आत्तिन्छन् ।
>
> दुवै : आबुई !
>
> बिरालो : (सनमलाई च्याप्प समाएर) साथी, चकलेट छ ? उनीहरू छक्क पर्छन् । त्यो त साथी पो रहेछ ! बिरालाको रङ जस्तै लुगा पनि हुँदो रहेछ । साथीले हामीलाई झुक्यायो नि !
>
> (क) सनमलाई जेब्रा किन मन पर्दो रहेछ ?
> ....
>
> (ख) कसका कान ठाडा हुन्छन् ?
> ....
>
> (ग) सनम र सपना किन आत्तिए ?
> ....
>
> (घ) तपाईंलाई मन पर्ने जनावर कुन हो ?
> ....

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६ को क्रियाकलाप १३ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) विद्यार्थीसँग पढ्छु,लेख्छु, हिँड्छु, खेल्छु, बढ्छ, चल्छ, हिँड्छ जस्ता क्रियापदका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । यी शब्द कसरी बनेका छन् ? अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई धातु र प्रत्यय छुट्याएर देखाउनुहोस् । जस्तै : पढ् + छु = पढ्छु, पढ् + छ = पढ्छ । क्रिया निर्माणसम्बन्धी पर्याप्त अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई धातु र प्रत्यय छुट्याएर दिनुहोस् र त्यसबाट क्रियापद बनाउन लगाउनुहोस् ।

(घ) सिकाइ समस्या भएका विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

१४. उदाहरणमा जस्तै छुट्याएर लेख्नुहोस् :

पढ्छ	पढ्+छ	पढ्छ
लड्छ	....	....
बढ्छ	....	....
हिँड्छ	....	....
उठ्छ	....	....
कुद्छ	....	....

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स.७ को क्रियाकलाप १४ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) सर्वप्रथम क्रियाकलाप १५ सँग सम्बन्धित अभ्यासपत्ती प्रदर्शन गरी खाली ठाउँमा मिल्दो शब्द भर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) कवितापत्ती प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई गति, यति, लय र हाउभाउसहितगाउन लगाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

१५. मिल्ने शब्द राखेर कविता बनाउनुहोस् :

आमाले, बुबाले, काकाले, मामाले, गुरुबा, गुरुमा, साथी छन्, जाती छन्

जन्माउनुभो ....

हिँडाउनुभो ....

बोक्नुभयो ....

डाक्नुभयो ....

पढाउने चाहिँ ....

लेखाउने चाहिँ ....

वरिपरि ....

सबै साथी ....

(घ) शिक्षकले कविता वाचन गर्दै विद्यार्थी समूहमा पनि कविता वाचन गराउनुहोस् ।

जस्तै : शिक्षकले गाउने : जन्माउनुभो......................

विद्यार्थीले गाउने : जन्माउनुभो आमाले ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७ को क्रियाकलाप १५ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १६

(क) जरा, चरा, ढाडे, ठाडे जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) उस्तै उस्तै सुनिने शब्द प्रयोग भएका चरा भुर्र उडे । जरा भुर्र उड्यो जस्ता वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र वाक्य कुन सही छ ? भनेर छलफल गराउनुहोस् । चरा भुर्र उडे । सही वाक्य विद्यार्थीलाई पढेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

(ग) ती वाक्यका अर्थका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । यसैगरी बाँकी वाक्यमा सही शब्द राखी वाक्य पूरा गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई थप उदाहरण दिई अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) सिकाइका क्रममा कुनै विद्यार्थीलाई समस्या भएको खण्डमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

१६. मिल्ने शब्द छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

(क)	.... भुर्र उडे ।	(जरा, चरा)
(ख)	.... ले दुध खायो ।	(ठाडे, ढाडे)
(ग)	सानीले .... खाई ।	(फल, बल)
(घ)	भाइले .... उडायो ।	(ढुङ्गा, चङ्गा)
(ङ)	.... मा आगो बाल ।	(मकल, कमल)

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७ को क्रियाकलाप १६ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १७

(क) विद्यार्थीलाई अनुच्छेदपत्ती प्रदर्शन गरेर सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई भान्से, हात्ती, शिक्षक, विद्यार्थी जस्ता शब्दहरू प्रदर्शन गर्दै ती शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले प्रयोग गरेका वाक्यलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् ।

(ग) पाठमा प्रयुक्त कथा पढेर सुनाउनुहोस् र विद्यार्थीलाई पनि पढ्न लगाउनुहोस् । त्यसपछि छलफल गर्नुहोस् ।

विद्यार्थीलाई बान्की मिलाएर शुद्धसँग लेख्ने तरिकाबारे छलफल गरी लेख्न लगाउनुहोस् ।

१७. जस्ताको त्यस्तै सार्नुहोस् :

हात्ती, गैँडा र स्याल जम्मा भए । उनीहरू कुराकानी गर्न थाले । स्यालले भन्यो, "भात पकाउने व्यक्तिलाई भान्से भनिन्छ । पढ्ने व्यक्तिलाई विद्यार्थी भनिन्छ । पढाउने व्यक्तिलाई शिक्षक भनिन्छ । नजिकैका घरमा बस्ने व्यक्तिलाई छिमेकी भनिन्छ । विवाहमा दुलहासँग जाने व्यक्तिलाई जन्ती भनिन्छ । खेती गर्ने व्यक्तिलाई किसान भनिन्छ । धान रोप्ने व्यक्तिलाई रोपाहार भनिन्छ ।" "सबै नाम मानिसका मात्र ?" हात्ती र गैँडाले सोधे । "काम जति मानिसले गरेपछि नाम पनि उनीहरूकै हुन्छ नि । हामीले काम गरेको खोई ?" स्यालले भन्यो ।

....

....

....

....

....

....

(घ) विद्यार्थीले सही रूपमा लेखेको नलेखेको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) अन्त्यमा विद्यार्थीले लेखेको अनुच्छेद कापी साटासाट गरेर साथीलाई परीक्षण गर्न लगाउनुहोस् । गल्ती भएका शब्द पुनः अनुलेखन गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७ को क्रियाकलाप १६ अनुलेखन गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ २

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	समान संरचना भएका शब्द	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ सिकाइ सिप (S1.2) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3)	७	९ देखि १६
२.	विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन		१	१७ र १८

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. कवितापत्ती २. शब्दको मध्य र अन्त्यमा 'र' वर्ण भएका शब्दपत्तीहरू (घर, वर, पर, भर, खर, सहर, तरर, दरर, भरर, फरर, परर, सरर, फरफर) ३. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको पाठमा प्रयुक्त कविता)
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
श्रव्यबोध	स्वयम् सिकाइ	३	१. घटना वर्णन र दृश्य सूची

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	४	१. पाठमा प्रयुक्त अनुकरणात्मक शब्द तथा चित्र वा पोस्टर २. मोबाइलमा रेकर्डिङ गरिएको 'रामजनम र मुना' पाठ ३. 'रामजनम र मुना' पाठमा प्रयोग गरिएको वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	५	१. शब्दको अन्त्यमा 'र' वर्ण भएका शब्दपत्तीहरू
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	६	१. उस्तै उस्तै ध्वनि सुनिने शब्दका पत्तीहरू
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	७	१. चित्रपत्ती, शब्दपत्ती र वाक्यपत्तीहरू
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	८	१. शब्दका अन्त्यमा समान ध्वनि भएका शब्दपत्तीहरू (जल थल, वर पर, झल मल, आल टाल, दुःख सुख, कल कल, टह टह, भुल भुल, खस खस)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	९	१. पारिवारिक र घरायसी प्रयोगमा हुने शब्दका पत्तीहरू (घर, बजार, सखर, कप)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१०	१. तीन वा चारओटा वर्णबाट बनेका शब्द पत्तीहरू (करेसाबारी, झलमल, कलकल, वरपर, सहर, पसल)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	११	१. शब्द र वर्ण स्लाइडर २. अनुकरणात्मक शब्दका शब्दपत्तीहरू (मुसुक्क, भुसुक्क, कुटुक्क, खुरुक्क, थुचुक्क, सुलुक्क, कुपुक्क)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. शब्द र वाक्य पत्तीहरू
बोध	स्वयम् सिकाइ	१३	१. शब्दपत्तीहरू (बहिनी, आत्था, चर्को, तिर्खा, पानी थोपा, घाम, आँगन, पिँढी, घर, गिलास, असल, कमिलो) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. मोबाइलमा रेकर्डिङ गरिएको पाठ 'बहिनी कति असल' पाठ ४. 'बहिनी कति असल' पाठमा प्रयोग गरिएको वाक्यपत्तीहरू
लेखाइ	दौँतरी सिकाइ	१४	१. पाठमा प्रयुक्त पूर्ण कविता पत्ती
बोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१५	१. पाठमा प्रयुक्त बालकथा र बालकथामा प्रयुक्त चित्र २. नमुना प्रश्नोत्तर

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१६	१. लिङ्, वचन, पुरुष र आदरार्थी शब्दका शब्दपत्तीहरू २. लिङ्, वचन, पुरुष र आदरार्थी शब्द प्रयोग भएका वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१७	१. जनावर र बच्चाका नामसहितका शब्दपत्ती
बोध	दौँतरी सिकाइ	१८	१. अनुच्छेदपत्ती
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१९	१. जनावर बस्ने ठाउँसँग सम्बन्धित शब्द (तबेला, गोठ, ओडार, कुर, दुलो, गुँड, घर)

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) विद्यार्थीसँग पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीको प्रयोग गरी विभिन्न प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । झरी पर्दा कस्तो आवाज आउँछ ? चराहरू उड्दा कस्तो आवाज आउँछ ? ताली कसरी बज्छ ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरी विषयवस्तुमा प्रवेश गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका उत्तरलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्दै जानुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

मेरो घर वर छ

पानी पर्छ तरर, बर्से झरी दरर
चरी उड्छ भरर, पखेटा छन् फरर
मामाघर पर छ, मेरो घर वर छ
छानामाथि खर छ, झन्डा फरफर छ ।

ताली बज्छ परर, मन हुन्छ हरर
गाउँ अनि सहर, घुम्न जाऊँ सरर
विद्यालय पर छ, पढाइमा भर छ
चौतारीमा बर छ, मेरो घर वर छ ।

(ख) विद्यार्थीले भनेका उत्तरसँगै शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती क्रमैसँग प्रदर्शन गरी शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले ती शब्दको नमुना वाक्यसुनाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई कवितामा पनि यस्ता शब्दको प्रयोग भएका छन् भनेर शिक्षकले 'मेरो घर पर छ' कविता लेखिएको कविता पत्ती प्रदर्शन गर्दै गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलाप उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने)लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) कविता गाउने अभ्यासपश्चात् विद्यार्थीलाई दुई समूह विभाजन गर्नुहोस् । कविताका हरफलाई पनि दुई समूहमा बाँड्नुहोस् । जसले गर्दा विद्यार्थीमा कवितामा प्रयुक्त शब्दलाई लय हालेर समूहमा गाउन र शब्दहरू पहिचान गर्ने अवसर प्राप्त हुने छ ।

(ङ) शिक्षकले शब्दको अन्त्य र मध्यमा प्रयोग भएका 'र' वर्णयुक्त शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई यस किसिमका अरू शब्दहरू बताउन उत्प्रेरित गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका शब्दलाई कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । 'मेरो घर वर छ' कविता पढेर ती शब्दलाई गोलोघेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् ।

(च) मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको गीत वा कविता सुनाउनुहोस् । गीत वा कवितामा प्रयोग भएका शब्दका अन्त्यमा 'र' वर्णबाट बनेका शब्द प्रयोगसम्बन्धी छलफल गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. शब्दको अन्त्यमा 'र' वर्ण भएका शब्द खोजी प्रदर्शनी पाटीमा टाँस्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

२. 'मेरो घर वर छ' कविता गति, यति, लय र हाउभाउसहित वाचन गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) पाठमा प्रयोग भएको वा त्यस्तै सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गरी त्यसका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । चित्रमा को को हुनुहुन्छ ? के के गर्दै हुनुहुन्छ ? कहाँ हुनुहुन्छ ? कति जना हुनुहुन्छ ? अग्लो मानिस के सोच्दै हुनुहोला ? दिदी भाइले पुतलीसँग के कुरा गरेका होलान् ? जस्ता अनुमान गरी उत्तर दिने खालका प्रश्नहरू सोधेर चित्रका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

२. चित्र अवलोकन गरी वर्णन गर्नुहोस् :

(ख) चित्रमा देखिएको घरका विभिन्न भागका नाम, फूलबारीमा फूलेका फूलहरूका नाम, आँगन, चोक र छिमेकीहरूका नामलाई पनि चित्र वर्णनको सन्दर्भमा जोड्नुहोस् ।

(ग) चित्र वर्णन गर्दा वर, पर, घर, हरर, फरर जस्ता शब्द प्रयोग गर्नुहोस् ।

(घ) चित्रमा भएका मानिस, वस्तुहरू आदिलाई पात्रको नाम दिएर कथावस्तु बनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई रोचक तरिकाले कथा सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई चित्र वर्णन गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा भाषिक शुद्धता र वाक्य गठन मिले नमिलेको पहिचान गरी हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) चित्र वर्णन गर्न समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९ को क्रियाकलाप २ वा सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

> ३. तपाईंको परिवारका सदस्यले के काम गर्नुहुन्छ, कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(क) परिवारका सदस्यहरू देखिने चित्र वा तस्बिर प्रदर्शन गर्नुहोस् र छलफल गराउनुहोस् । तपाईंको घरमा को को हुनुहुन्छ ? भन्ने प्रश्नमा आधारित भएर छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका उत्तर शैक्षणिक पाटीमा टिप्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले आफ्नो परिवारका सदस्यको नाम र उहाँले गर्ने कामबारे कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पनि परिवारका सदस्यले गर्ने काम पालैपालो सुनाउन लगाउनुहोस् ।

(घ) काम ठुलो वा सानो हुँदैन, मानिसले आफ्नो रुचि र क्षमताअनुसारको काम गर्नुपर्छ भन्ने प्रसङ्ग जोडी श्रमप्रति सम्मान गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

(ङ) पालैपालो विद्यार्थीलाई आफ्नो परिवारका सदस्य र उहाँले गर्ने कामबारे बताउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले बताउन सहज नमाने आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् र पुनः भन्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १० को क्रियाकलाप ३ का आधारमा परिवार र तिनका सदस्यले गर्ने काम बारे भन्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

> ४. पढ्नुहोस् र राता रङ लगाएका शब्द साथीलाई भन्नुहोस् :
>
> ### रामजनम र मुना
>
>
>
> रामजनम र मुना खेलेर आए । उनीहरूलाई खलखली पसिना आयो । रामजनम र मुना आँगनको खटियामा थचक्क बसे । त्यसै बेला सरसर हावा चल्यो । उनीहरूको पसिना ओभायो । केहीबेरमा झमक्क साँझ पर्‍यो । उनीहरू सरासर घरभित्र छिरे । कपाकप खाना खाएर उनीहरू सुत्न गए । केही समयपछि भुसुक्क निदाए । बिहान उठ्दा पो उनीहरू झसङ्ग भए । उनीहरूले हिजोको पाठ पढेका थिएनन् । हतपत हातमुख धोई झटपट पाठ पढ्न थाले ।

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के देखिन्छन्, छलफल गर्नुहोस् । छलफलका क्रममा टुसुक्क, थचक्क, खलखली, सरसर, झमक्क, कपाकप, भुसुक्क, झसङ्ग झटपट जस्ता अनुकरणात्मक शब्द प्रयोग हुनेगरी चित्र वर्णन गर्नुहोस् ।

(ख) मोबाइल वा कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्डिङ गरिएको 'रामजनम र मुना' पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेको कुरा र मोबाइलमा सुनेको कुरा के के मिल्यो भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'रामजनम र मुना' पाठ फेरि बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन, सहवाचन तथा एकल वाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म पटक पटक अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(घ) पाठमा राता अक्षरले लेखिएका शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र पटक पटक उच्चारण गराउनुहोस् । पाठमा राता अक्षर प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १० को क्रियाकलाप ४ मा दिइएको कथा पढ्न लगाउनुहोस् ।

२. विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त अनुकरणात्मक शब्दका सूची तयार गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीसँग शब्दको अन्त्यमा 'र' वर्ण प्रयोग भएका शब्द के के होलान् भनी छलफल गर्नुहोस् । अन्त्यमा र वर्ण प्रयोग भएका खर, तर, बगर जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> ५. दिइएका वर्णपछि 'र' वर्ण थपी शब्द पढ्नुहोस् :
>
> | | | | |
> |---|---|---|---|
> | व.......... | प.......... | घ.......... | ब.......... |
> | त.......... | ग.......... | स.......... | भ.......... |

(ख) विद्यार्थीहरूलाई दुईओटा समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । शब्दको अन्त्यमा 'र' वर्ण भएका शब्द के के होलान् भनेर समूहमा पालैपालो प्रश्न गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका शब्दलाई समूहगत रूपमा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले तयार गरेका वर, पर, घर, बर, तर, गर, जस्ता शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गरी विद्यार्थीले भनेका शब्दहरू कुन कुन मिलेछन्, कुन कुन नयाँ शब्द रहेछन्, तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) शब्द पत्ती प्रदर्शन गर्दै ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् र आफूले पनि वाक्यमा प्रयोग गरेर सुनाउनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीले शब्दको अर्थसमेत पहिचान गर्न सक्नेछन् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १० को क्रियाकलाप ५ मा दिइएको अभ्यास गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) उस्तै उस्तै सुनिने शब्दका पत्तीहरू प्रदर्शन गर्दै लयात्मक शब्दको अक्षर, संरचनागत ध्वनि विभेद गरेर स्पष्टसँग विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । जस्तै : ठाडे–ढाडे, हाडे–साँढे आदि ।

(ख) निर्दिष्ट शब्दहरूलाई युगल र समूहमा सस्वर एवम् द्रुत गतिमा पठन अभ्यास गर्न लगाउनुहोस् ।

> ६. जोडी शब्दहरू पढ्नुहोस् :

(ग) विद्यार्थीलाई दुई दुई जनाको समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । ठाडे-ढाडे, गुन-गुण, कंश-वंश जस्ता पाठमा दिइएका जोडी शब्दमध्ये एउटा शब्द एक जनालाई र अर्को शब्द अर्को जनालाई वितरण गर्नुहोस् । दुवै जनालाई पालैपालो जोडी शब्दका एक एकओटा शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । द्रुत गतिमा पठन अभ्यास गर्न लगाउनुहोस् । कुन समूहले छोटो समयमा पठन अभ्यास गर्न सके, अवलोकन गर्नुहोस् । पठन गति ढिलो भएका समूहलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १० को क्रियाकलाप ६ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) विद्यार्थीलाई गाई, गोठ, वन, ढुङ्गा आदि विभिन्न वस्तुका चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती वस्तु वा चित्रको नाम भन्न लगाउनुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) पाठको अभ्याससँग सम्बन्धित शब्दसँग मिल्ने चित्र पत्ता लगाउने खेल खेलाउनुहोस् । खेलका लागि आवश्यक सामग्री, जस्तै : पत्ती र चित्रपत्ती तयार गर्नुहोस् ।

(ग) घर, बगर, खर, कटहरका शब्दका शब्दपत्ती र तिनका चित्रपत्ती विद्यार्थीलाई देखाएर त्यहाँ भएका शब्द र चित्रका बारेमा अवलोकन गराई खेलका लागि तयारी गराउनुहोस् ।

(घ) निम्नानुसारका तरिका उपयोग गरी खेल खेलाउनुहोस्:

७. जोडा मिलाउनुहोस् :

घर

बगर

खर

कटहर

(अ) दुई दुई जनाको जोडी समूह बनाउनुहोस् । जोडी समूहले खेलेको खेल बाँकी विद्यार्थीलाई हेर्न लगाउनुहोस् ।

(आ) समूहका बिचमा शब्दपत्ती र चित्रपत्तीलाई लहरमा घोप्ट्याएर राख्नुहोस् ।

(इ) समूहबाट कसले पहिला खेल्ने हो पालो, निर्धारण गर्नुहोस् ।

(ई) पहिला खेल्ने विद्यार्थीलाई एउटा शब्दपत्ती र अर्को चित्रपत्ती उल्टाउन लगाउनुहोस्, जस्तै : घर शब्दपत्तीसँगै घरको चित्रपत्ती पल्टाएमा जित हुने छ । चित्र र शब्द मिल्यो भने त्यसका बारेमा दुई ओटा वाक्य भनेर विद्यार्थीले जितेको शब्दपत्ती र चित्रपत्ती राख्न पाउने नियम बताउनुहोस् । खेलको अन्त्यमा जुन विद्यार्थीसँग धेरै पत्ती हुन्छन्, उसले खेल जित्ने नियम बताउनुहोस् ।

(उ) यो खेल खेलाउँदा खेल खेल्ने र खेल हेर्ने दुवै समूहका विद्यार्थीलाई शब्द र चित्रको सम्बन्ध, ती शब्दको अर्थ र शब्दलाई वाक्य निर्माण गर्ने सिपसमेत विकास गराउन सकिने छ ।

(ङ) पाठ्यपुस्तकमा भएका भन्दा थप शब्दपत्ती र चित्रपत्ती तयार पारी खेल खेलाउँदै थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११ को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) विद्यार्थीसँग शब्दका अन्त्यमा समान ध्वनि भएका शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका शब्दहरू शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् र त्यस्ता शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शब्दका अन्त्यमा समान ध्वनि भएका झल, मल, कल, कल, खल, गल, वर, पर जस्ता शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई झल-मल, कल-कल, खल-खल, वर-पर जस्ता शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गरी ती शब्दलाई जोडेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । दुईओटा शब्द अलग हुँदा र जोडिँदा अर्थमा हुने भिन्नताका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

८. जोडेर लेख्नुहोस् र भन्नुहोस् :

झल + मल → झलमल

कल + कल → ......

खल + खल → ......

वर + पर → ......

(घ) जोडेर बन्ने शब्दलाई कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले अवलोकन गर्नुहोस् । उच्चारण तथा लेखाइमा कुनै विद्यार्थीलाई समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११ को क्रियाकलाप ८ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) विद्यार्थलाई घर, बजार, सखर, कप जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न प्रेरित गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका वाक्य शैक्षणिक पाटीमा टिप्नुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

९. तलका शब्दबाट वाक्य बनाउनुहोस् :

घर : म घरमा बस्छु ।

बजार : ......

सखर : ......

कप : ......

(ख) म घरमा बस्छु । हामी घरमा बस्छौँ । तँ घरमा बस्छस् । बहिनी घरमा बस्छे । जस्ता वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी वाक्यको बनोटबारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग भएका कर्ताको लिङ्ग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिकाबारे सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा दिइएका शब्द र त्यस्तै थप शब्द दिई वाक्य निर्माण गरी भन्न लगाउनुहोस् । पटक पटक भन्ने अभ्यास गरेपछि ती वाक्यलाई कापीमा लेख्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् । लेखाइमा कुनै समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२ को क्रियाकलाप ९ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई करेसाबारी जस्ता शब्द प्रदर्शन गरी विद्यार्थीसँग शब्दमा भएका वर्णबाट विभिन्न शब्द निर्माण गर्न सकिने कुरा छलफल गर्नुहोस्, जस्तै : करेसाबारी = बारी, बासा, बारे, रेसा, सारे, सारी ।

> १०. तलका शब्दमा प्रयोग भएका वर्णबाट नयाँ शब्दहरू बनाउनुहोस् :
>
> सहर : सह, ...
>
> पसल : पस, ...
>
> बडहर : हर, ...

(ख) विद्यार्थीलाई आवश्यकताअनुसार समूहमा राख्नुहोस् । शब्दमा भएका वर्णबाट धेरै शब्द बन्न सक्ने कुरा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीका समूहलाई सहर, पसल, बडहर जस्ता शब्द दिनुहोस् । प्रत्येक समूहलाई धेरैभन्दा धेरै शब्द निर्माण गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् । विद्यार्थीले शब्द निर्माण गरेपछि पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् । उनीहरूले निर्माण गरेका शब्दलाई प्रदर्शनी पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् । अन्त्यमा आफूले बनाएका शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) धेरै शब्द निर्माण गर्ने शब्दलाई विजयी घोषणा गरी स्याबासी दिनुहोस् । अन्य समूहलाई अझै राम्रो गर्न हौसला दिनुहोस् । शब्द बनाउन कुनै समस्या भएमा विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२ को क्रियाकलाप १० गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) पाठ्यपुस्तकमा भएका मुसुक्क खुसुक्क, टुसुक्क जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> ११. सुरुमा मु, सु, खु, कु, पु, थु, घु वर्ण थपी शब्द बनाउनुहोस् र पढ्नुहोस् :
>
> जस्तै : ....सुक्क : मुसुक्क
>
> .... टुक्क .... सुक्क .... रुक्क
>
> .... लुक्क .... चुक्क .... पुक्क

(ख) पाठ्यपुस्तकमा भएका खाली ठाउँसहितका शब्द र खाली ठाउँमा राख्ने वर्णहरूको तालिका प्रदर्शन गर्नुहोस् र हिट एन्ड ट्रायल विधिबाट शब्द निर्माण गर्न सिकाउनुहोस् । यस विधिमा जबसम्म अर्थपूर्ण शब्द बन्दैन, तबसम्म फरक फरक वर्णको प्रयोग गरी रहनुपर्छ भन्ने कुरा बुझाउनुहोस्, जस्तै :

मु, सु, खु, कु, पु, थु, घु

.......सुक्क,

.... टुक्क,

.... रुक्क,

.......लेक्क

...... चुक्क

.... पुक्क

जोड्नुपर्ने शब्द : ....पुक्क, यस शब्दमा 'मु' वर्ण प्रयोग गर्दा 'मुपुक्क' मिलेन । 'सु' वर्ण प्रयोग गर्दा 'सुमुक्क' मिलेन । 'खु' वर्ण प्रयोग गर्दा खुपुक्क मिलेन । 'कु' वर्ण प्रयोग गर्दा 'कुपुक्क' मिल्यो ।

(ग) विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा हिट एन्ड ट्रायल विधिबाट शब्द निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । विद्यार्थीले शब्द निर्माण गरेपछि शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र मिले नमिलेको तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) यसैगरी विद्यार्थीलाई थप शब्द दिई थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२ को क्रियाकलाप ११ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीलाई म घर जान्छु । हामी घर जान्छौँ । तँ घर जान्छस् । तिमी घर जान्छौ । ऊ घर जान्छ । सीमा घर जान्छे । दाजु घर जानुहुन्छ । आदि वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । यी वाक्यमा फरक फरक कर्ता र क्रियापद रहनुको कारण सोधेर कक्षामा छलफल गराउनुहोस् ।

१२. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द छानी लेख्नुहोस् :

(क)	.... घरमै बस्छु ।	(हामी, म, तिमी)
(ख)	.... मिलेर खेल्छौँ ।	(हामी, म, तिमी)
(ग)	.... घुम्न जान्छ ।	(श्याम, डोल्मा, सीमा)
(घ)	.... हामीलाई पढाउनुहुन्छ ।	(दाजु, छोरा, भाइ)
(ङ)	.... गीत गाउँछिन् ।	(बहिनी, भाइ, बुबा)

(ख) विद्यार्थीलाई कर्ता, कर्म र क्रियापद मिलेर बनेका नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । सोही क्रममा कर्ताअनुसार नै क्रियापद परिवर्तन हुन सक्ने कुरा पनि सिकाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पालैपालो नमुना वाक्य भन्न लगाएर विषयवस्तु अगाडि बढाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका वाक्यलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई खाली ठाउँ भर्न बाँकी वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले पढेपछि कुन शब्द छैन, शब्द नहुँदा वाक्य कस्तो भयो, छलफल गर्नुहोस् । कुन शब्द राख्न मिल्छ शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर छान्न लगाउनुहोस् । यसरी सही शब्द पहिचान गरेर वाक्य पूरा गर्न नसक्ने विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गरी थप सिकाइका अवसर प्रदान गर्नुहोस् र पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) पाठ्यपुस्तकका वाक्यमा कर्ताका विभिन्न विकल्पहरू दिएर हिट एन्ड ट्रायल विधिबाट वाक्य निर्माण गरी तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२ को क्रियाकलाप १२ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रको टेबलमा के छ ? चित्रकी नानी के गर्दै छिन् ? चित्रमा के के भएको देखिन्छ ? जस्ता प्रश्न गरेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) मोबाइल वा कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्डिङ गरिएको 'बहिनी कति असल' भन्ने पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेको कुरा र मोबाइलमा सुनेको कुरा के के मिल्यो भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

१३. सुन्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

बहिनी कति असल

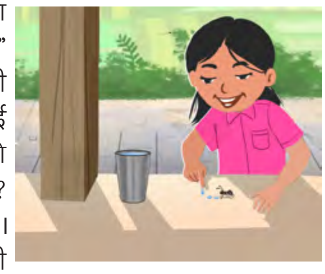

चर्को घाम लागेको थियो । बहिनी आँगनमा निस्किन् । "ओहो ! घामले कस्तो पोल्यो ।" बहिनी कराउँदै उफ्रन थालिन् । उनी पिँढीतिर फर्किन् । बहिनीले कमिलालाई देखिन् । कमिलो यताउता हिँडिरहेको थियो । उनले सोधिन्, "तिमी एक्लै आयौ ? तिम्रा साथी खोई त ? यस्तो पोल्ने घाम छ । तिमीलाई तिर्खा लागेको हो ? तिमी पानी खोज्न आएका हौ ?" कमिलो बोल्दै बोलेन । बहिनी घरभित्र गइन् । गिलासमा पानी ल्याइन् । बहिनीले कमिलाको अगाडि तीनचार थोपा पानी खसालिदिइन् । कमिलाले पानी खायो । कमिलाले भन्यो, "ओहो ! बहिनी त कति असल ।"

(क) बहिनीलाई केले पोल्यो ?

(ख) बहिनीले पानी केमा ल्याइन् ?

(ग) बहिनीले पानीका थोपा किन खसालेकी होलिन् ?

(घ) तिमीलाई बहिनीको कुन काम मन पर्‍यो ?

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'बहिनी कति असल' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगैशब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(च) विद्यार्थीलाई 'बहिनीलाई केले पोल्यो ? बहिनीले पानी केमा ल्याइन् ?' जस्ता प्रश्न सोध्नुहोस् र उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उत्तर भन्न नसके पुनः आफूले पाठ पढ्नुहोस् र विद्यार्थीलाई ध्यानपूर्वक सुनी उत्तर पत्ता लागेपछि भन्न लगाउनुहोस् । यस्तै को, के, किन, कहाँ जस्ता शब्द राखी थप प्रश्न निर्माण गरी कक्षामा प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् । सुनेर उत्तर भन्न नसक्ने विद्यार्थीलाई थप अवसर दिई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३ को 'बहिनी कति असल' पाठको प्रश्नोत्तर भन्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) सर्वप्रथम कमला, अमला, टलल, सलल, झलल, गलल जस्ता शब्दका शब्दपत्ती तथा पाठ्यपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) क्रियाकलाप १४ मा दिइएको अपुरो कविताको कवितापत्ती प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई लय तथा हाउभाउसहित गाउन लगाउनुहोस् ।

> १४. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेखी कविता बनाउनुहोस् :
>
> कमला अमला   टलल सलल   झलल गलल
>
> प्यारी साथी ....
>
> मिली खायौँ ....
>
> जून टल्क्यो ....
>
> खोला बग्यो ....
>
> बत्ती बल्यो ....
>
> हामी हाँस्यौँ ....

(ग) खाली ठाउँमा कुन शब्द राख्न मिल्दो रहेछ शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई भन्न लगाउनुहोस् । पुनः आफूले सस्वर कविता वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई अनुवाचन गराउनुहोस् । कवितालाई एकल, युगल र समूहमा पनि अनुवाचन गराउनुहोस् ।

(घ) लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(ङ) शिक्षक र विद्यार्थी दुई समूहमा कविता वाचन गर्नुहोस् ।

जस्तै : शिक्षकले गाउने : प्यारी साथी कमला

विद्यार्थीले गाउने : मैले खाएँ अमला

कविता यसरी नै गाएर अभ्यास गराउनुहोस् ।

(च) पटक पटक वाचन अभ्यास गराएपछि खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द लेख्न लगाउनुहोस् । लेखाइमा समस्या देखिएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३ को क्रियाकलाप १४ गर्न लगाई प्रदर्शनी पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) शिक्षकले तयार पारेका पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दहरू पाठमा कहाँ छन् भनेर प्रश्न गर्दै शब्द खोज्न लगाई शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दका बारेमा प्रश्नोत्तर गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयुक्त चित्र वा अन्य सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गर्न लगाई छलफल गर्नुहोस् । 'नौ जना' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ग) पाठमा प्रयुक्त शब्दको बिचको वर्ण झिकेर बन्ने शब्द पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द प्रयोगका बारेमा पनि सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । पठन गर्दा उच्चारण गर्न कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

१५. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

नौ जना

लोखर्केले हजुरबुबा र हजुरआमासँग कुरा गऱ्यो । बुबा र आमासँग बिदा माग्यो । बहिनीलाई जान्छु है भन्यो । ऊ सहरतिर लाग्यो । बाटामा लोखर्केले न्याउरीलाई भेट्यो । लोखर्के र न्याउरी मिलेर सहर हिँडे । अलि पर पुगेपछि छेपारालाई भेटे । उनीहरू साथी बनी सहर गए । सहरमा उनीहरूले सामान किने । लोखर्केले चङ्गा किन्यो । न्याउरीले टप किन्यो । छेपाराले बल किन्यो । उनीहरू लोखर्केको घर आए । लोखर्केको परिवारमा न्याउरी र छेपारो पनि थपिए । लोखर्केले भन्यो, "हजुरबुबा, हजुरआमा, बुबा, आमा, बहिनी, म, न्याउरी र छेपारो गरी आठ जना भयौँ ।" आज नै लोखर्केकी आमाले भाइ पाउनुभयो । "आहा ! भाइ पनि ! हाम्रो घरमा नौ जना पो भयौँ त ।" लोखर्के खुसीले उफ्रँदै नाच्न थाल्यो । लोखर्केसँग न्याउरी र छेपारो पनि नाचे ।

(क) लोखर्केले को कोसँग बिदा माग्यो ?

....

(ख) लोखर्केका घरमा नौ जना को को थिए ?

....

(ग) तपाईं घरबाहिर जाँदा कोसँग बिदा माग्नुहुन्छ ?

....

(घ) कथाका मुख्य मुख्य विषयवस्तु लेख्नुहोस् ।

....

(ङ) सबै विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा कथा पढ्न लगाउनुहोस् । कथा पढ्दा लागेको समय पनि टिपोट गर्नुहोस् । विद्यार्थीले पहिलो पटक पढ्दा कति समय लगाए, दोस्रो पटक पढ्दा कति समय लगाए र तेस्रो पटक पढ्दा कति समय लगाए ? सो समय टिपोट गर्नुहोस् । यसले विद्यार्थीको पढाइ गति कति छ भन्ने कुरा नाप्न सकिन्छ ।

(च) पाठमा भएका प्रश्नका उत्तर पाठमा पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र प्रश्नोत्तर गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । किन, कसरी, कहाँ, को को जस्ता प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् र थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४ को क्रियाकलाप १५ मा दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १६

(क) म, तँ, ऊ, हामी, तिमी, तिमीहरू, उनी, उनीहरू, उहाँ, उहाँहरू जस्ता शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गरी विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् । ती शब्द राखी एक एकओटा वाक्य बनाउन प्रोत्साहन गर्नुहोस् र आफूले सहजीकरण गर्दै जानुहोस् । आफूले बनाएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् ।

> १६. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :
>
> (क) .... काम गर्छु । (म, हामी, तँ)
>
> (ख) .... विद्यालय गए । (उनीहरू, तिमीहरू, हामी)
>
> (ग) .... हामीलाई माया गर्नुहुन्छ ? (तिमी, यिनी, तपाईं)
>
> (घ) .... असल छौ । (उनीहरू, तिमीहरू, उहाँहरू)

(ख) विद्यार्थीलाई वैकल्पिक शब्द र अधुरा वाक्य दिएर पढ्न लगाउनुहोस् । अधुरा वाक्यमा कुन शब्द राख्दा वाक्य पूरा हुन्छ भनी छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) हिट एन्ड ट्रायल विधि अपनाएर वाक्य पूरा गर्न लगाउनुहोस् । वाक्य मिले नमिलेको तुलना पनि गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) यस्तै थप वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई थप अभ्यासको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) खाली ठाउँमा आवश्यक शब्द लेख्न लगाई सिकाइ प्रक्रिया पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५ को क्रियाकलाप १६ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १७

(क) विद्यार्थीको घर वा छिमेकमा के के जनावरहरू पालिएका छन्, प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका उत्तरलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) ती जनावरका बच्चालाई के भनिन्छ ? विद्यार्थीसँग प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरालाई टिपोट गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई दुई समूहमा विभाजन गरी जनावर र तिनीहरूका बच्चाका नाम भन्न गराई हाजिरीजबाफ खेल खेलाउनुहोस् ।

> १७. केको बच्चालाई के भनिन्छ, छलफल गर्दै जोडा मिलाउनुहोस् :

गाई	पाडो वा पाडी
बाखो	बछेडो वा बछेडी
भैंसी	बाच्छो वा बाच्छी
घोडा	पाठो वा पाठी
गैंडा	डमरु
बिरालो	टिउरो
बाघ	केटा वा केटी
हात्ती	न्याउरो
हाँस	छावा

(घ) जनावर र तिनका बच्चा बुझाउने तालिका प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई दुई दुई जनाको समूहमा विभाजन गरी एउटा विद्यार्थीलाई जनावरको नाम र अर्कोलाई बच्चाको नाम भन्न लगाएर जनावर र तिनका बच्चाको नाम भन्ने खेल खेलाउनुहोस् ।

(ङ) जनावरका नाम र तिनका बच्चा बुझाउने शब्दबिच जोडा मिलाई कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५ को क्रियाकलाप १७ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १८

(क) विद्यार्थीलाई थाहा भएका खानेकुराका नाम भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका ती नाम शैक्षणिक पाटीमा टिपोट गर्नुहोस् ।

(ख) शैक्षणिक पाटीमा टिपोट गरिएका पकाउनुपर्ने र पकाउनु नपर्ने खानेकुराका नाम अलग अलग तालिकामा लेख्न लगाउनुहोस् ।

> **१८. पाठ पढी छलफल गर्नुहोस् र कक्षामा सुनाउनुहोस् :**
>
> आज उमाको घरमा पूजा थियो । कोही पूजा गर्न थाले । कोही खानेकुरा पकाउन थाले । कसैले खिर पकाए । कसैले तरकारी पकाए । कसैले सेलरोटी पकाए । कसैले गेडागुडी पकाए । पूजा सकिएपछि खाना खाने बेला भयो । उमाका साथीहरू रमा, रूपा, शिवु र उमेश पनि थिए । सबै रमाई रमाई खाना खाँदै थिए । उमाले उनीहरूलाई स्याउ, केरा, अनार र सुन्तला पनि दिइन् । रमाले उमालाई सोधिन, "अरू खाना पकाए जसरी फलफूललाई किन पकाउनु पर्दैन ?"

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५ को क्रियाकलाप १८ को अनुच्छेदपत्ती प्रदर्शन गरी पढ्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई फलफूल किन पकाउनु पर्दैन ? भन्ने प्रश्न सोधी कारण बताउन लगाउनुहोस् । यस क्रममा उत्तर बताउन कठिन हुने विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) आफूले बनाएको फलफूल पकाउनु नपर्ने कारण उल्लेख भएको चार्ट प्रदर्शन गरी पढ्न लगाउनुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५ को क्रियाकलाप १८ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १९

(क) सर्वप्रथम विद्यार्थीलाई घोडा, गाई, हात्ती, माछो, बाघ, बाखो, सर्प, मानिस, गड्यौलो, चरो, मौरी र अरिङ्गालका चित्रपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ख) ती प्राणीका वासस्थानलाई के भनिन्छ ? विद्यार्थीसँग प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरालाई टिपोट गर्नुहोस् र ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> **१९. जस्ताको त्यस्तै सार्नुहोस् :**
>
> घोडा बस्ने ठाउँलाई तबेला भनिन्छ । गाई बस्ने ठाउँलाई गोठ भनिन्छ । हात्ती बस्ने ठाउँलाई हात्तीसार भनिन्छ । बाघ ओडारमा बस्छ । माछो कुरमा बस्छ । बाखो खोरमा बस्छ । सर्प दुलामा बस्छ । चरो गुँडमा बस्छ । मानिस घरमा बस्छ । जोगी कुटीमा बस्छ । गँड्यौलो माटामा बस्छ । मौरी घारमा बस्छ । अरिङ्गाल गोलामा बस्छ ।
>
> ....
>
> ....
>
> ....

(ग) अनुलेखन गर्ने अनुच्छेदको चार्ट प्रदर्शन गरी सस्वर पठन गरेर सुनाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई बान्की मिलाएर शुद्धसँग लेख्न प्रेरित गर्दै लेख्न लगाउनुहोस् । आफूले अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६ को क्रियाकलाप १९ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र

मेरो दैनिक जीवन

कार्यघण्टा : १०

परिचय

मानव जीवनमा सिकाइ र कार्य अनुभव एकअर्काका पूरकका रूपमा रहन्छन् । उक्त सिकाइलाई कार्यरूप प्रदान गर्न भाषाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । अतः भाषा दैनिक कार्यव्यवहारको एक प्रमुख तत्व पनि हो । भाषाको उक्त सान्दर्भिकतालाई ख्याल गर्दै 'मेरो दैनिक जीवन' विषयक्षेत्रले कक्षा २ मा परिचित शब्दका वर्णगत ध्वनि, लेख्य चिह्नका आधारमा हुने उच्चारणगत भिन्नता, पाठ श्रवण, सहवाचन र स्ववाचन, हाउभाउसहित छलफल, कुराकानी र प्रस्तुतिको अनुकरण, दैनिक प्रयोगमा आउने परिचत शब्दको पहिचान एवम् सङ्कलन, उक्त शब्दहरूलाई वस्तु र चित्रका आधारमा चिनारी र प्रयोग जस्ता विषयवस्तुमा विशेष जोड दिएको छ । यस विषयक्षेत्र सम्बद्ध क्रियाकलाप गराउँदा सरल वाक्य तथा छोटा अनुच्छेदको पढाइ, पठित पाठको शीर्षक तथा चित्रबारे पूर्वानुमान वा अनुमान, वर्णन र पूर्वज्ञानका आधारमा पाठबारे अनुमान वापूर्वानुमान गराई अनुमान मिले नमिलेकामा स्वमूल्याङ्कन र छलफल, पठित शब्द, वाक्य र अनुच्छेदको श्रुतिलेखन तथा अनुलेखन गराउनुपर्छ । यस क्रममा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सचेततासहित मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति प्रदान गर्नेलगायतका कार्य गर्नुपर्ने छ ।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठ छन् । पाठमा विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग हुने दैनिक जीवनका शब्दहरू, समान ध्वनि भएका शब्दको पहिचान र उच्चारण, हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, कथा वा घटना वर्णन तथा नापतौलका शब्द र उल्टो अर्थ दिने शब्द पहिचान, समान संरचनायुक्त शब्द पठन, शरीरका अङ्गमा लगाइने वस्तु र गहनाको पहिचान, वर्णक्रम पहिचान, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने अभ्यासका साथै निर्देशित रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन् ।

उक्त पाठहरूमा दैनिक परिवेशमा प्रयोग हुने शब्द र दृश्यवस्तु पहिचान गरी उच्चारण गर्ने उद्देश्य राखिएको छ । सो क्रममा शिष्टाचारयुक्त शब्दको पहिचान र प्रयोग, कुराकानी, सोधपुछ र प्रश्नोत्तरका क्रममा भाषाको शुद्ध प्रयोगलाई जोड दिइएको छ । यसको उद्देश्य लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको ख्याल गरी मौखिक अभिव्यक्ति दिन उत्प्रेरित गर्नु हो । अभिव्यक्तिलाई सबलीकरण गर्न समान र असमान चित्र, चित्रअनुसारका शब्दर शब्दअनुसारका चित्र पहिचान गराउन सकिन्छ । यसरी नै शीर्षक तथा चित्र हेरेर पूर्वानुमान वा अनुमान गर्न तथा छड्के, सिधा र गोलो रेखा कोर्न एवम् विभिन्न आकृति र चित्र निर्माण गरी र भर्न लगाएर भाषिक सिप विकास गराउने उद्देश्य राखिएको छ ।

पाठ ३

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	नाता बुझाउने शब्द र दुई शब्द मिली बनेका शब्द	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ स्वव्यवस्थापन सिप (S2.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ आधारभूत साक्षरता सिप (S4.1) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3)	१	१९
२.	जनावरबोधक परिचित शब्द		१	२०
३.	समय र कार्य सम्बद्ध परिचित शब्द		१	२१, २२
४.	घरायसी वातावरण र परम्परागत प्रविधि सम्बद्ध सामग्री		२	२३, २४, २५

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. नाता जनाउने शब्दपत्तीहरू (नानी, गुरुआमा, गुरु, आमा, बुबा) २. दुई शब्द मिली बनेका शब्दहरू (सफासुग्घर, कापीकिताब, गुरुआमा आदि) ३. 'अगाडि बढ्न थालें म' कविताको कवितापत्ती
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	३	१. वाक्यमा पद जोडिएका र नजोडिएका शब्दहरू
श्रव्यबोध	स्वयम् सिकाइ	४	१. रेडियोमा सुनेका कथा वा टेलिभिजनमा देखेका रमाइला कार्यक्रमका कथाहरू २. कुनै घटना वर्णनहरू
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द, चित्र वा पोस्टर (गैँडा, गाई, बाच्छो, केटो, पाठो, गोठाला, गाईबाखा, बाँ, म्याँम्याँ, घाँस) २. मोबाइलमा रेकर्डिङ गरिएको 'गैँडाको केटो' पाठ ३. 'गैँडाको केटो' पाठमा प्रयोग गरिएका वाक्यपत्तीहरू
पठन बोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१. दैनिक जीवनका कामहरू (बिहान उठ्ने, हातमुख धुने, गाईभैँसी दुहुने आदि) २. परिचित शब्दहरू (घाँस, दुध, अचार, तरकारी, कोसेली आदि)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	७	१. नापतौलका साधनको शब्दपत्ती (मानो, पाथी, ढक, तराजु, लिटर, मिटर, तुलो, किलोग्राम) २. मानो, पाथी, ढक, तराजु, लिटर, मिटर, तुलो, किलोग्राम शब्दका वर्णपत्ती
श्रव्यबोध	स्वयम् सिकाइ	८	१. घरपरिवारमा गरिने कामका विवरण, जस्तैः तरकारी टिप्ने, भाडा माझ्ने, बढार्ने, सामान मिलाउने, कपडा धुने, गाईवस्तुलाई घाँस हाल्ने
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	९	१. दैनिक प्रयोगका सामग्री २. शब्दपत्तीहरू (त्रिशूल, टपटप, ढक, तराजु, हजुरबुबा, नाक, माल, किलोग्राम, हजुरआमा, कुलो आदि)
कार्यमूलक व्याकरण	स्वयम् सिकाइ	१०	१. पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका नमुना वाक्यपत्तीहरू
पठन प्रवाह	दौँतरी सिकाइ	११	१. पपेट २. 'विना र बुबा' पाठ रेकर्डिङ गरेको डिभाइस ३. अभिनयका लागि बुबा र छोरीका झल्कने पोसाकहरू
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२ (क), (ख)	१. चारदेखि छओटा वर्णबाट बनेका शब्दपत्तीहरू (घरपरिवार, सागपात, खेतबारी क्रियाकलाप) २. आँगन, चाल्नो, ढिकी, रमाइलो लेखिएका शब्दपत्तीहरू
लेखाइ	दौँतरी सिकाइ	१३	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (कुकुर, बिरालो, स्याल, घाम, हुरुर, लुरुरु) २. शब्दपत्तीका शब्दहरू प्रयोग गरेर तयार गरेको पाठमा प्रयुक्त पूर्ण कवितापत्ती ३. पाठमा प्रयुक्त पूरा गर्नुपर्ने कवितापत्ती
पठन बोध	स्वयम् सिकाइ	१४	१. पाठमा प्रयुक्त विभिन्न शब्दका शब्दपत्तीहरू (नाम्लो, दाम्लो, नुन, तेल, चिनी, धान, पिठो, सेल, दाल, फुपु, फपाजु, दिदी, भिनाजु, खायौँ, लेख्यौँ, पिँध्नुभयो, बाँध्यौँ) २. शब्दपत्तीमा भएका शब्द प्रयोग गरी तयार गरेका नमुना वाक्यपत्तीहरू
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१५	१. दैनिक जीवनमा गरिने कार्यहरूको शब्दपत्तीहरू (उठ्नु, मुखधुनु, चिया नास्ता खानु, मन्दिर जानु, गृहकार्य गर्नु, खाना खानु, विद्यालय जानु, खेल खेल्नु, खाजा खानु, पुस्तक पढ्नु)

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) विद्यार्थीसँग घरमा को को हुनुहुन्छ ? छिमेकमा को को हुनुहुन्छ ? विद्यालयमा को को हुनुहुन्छ ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षिणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

घरमा	छिमेकमा	विद्यालयमा

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

अगाडि बढ्न थालेँ म

कुखुरी काँ गरेर भाले करायो
उठ नानी भनेर मलाई बोलायो
हत्तपत्त उठेर पढ्न थालेँ म
यसै गरी अगाडि बढ्न थालेँ म ।
सफासुग्घर भएर खाना खान्छु म
कापीकिताब लिएर पढ्न जान्छु म
हरेक साल नयाँ कक्षा चढ्न थालेँ म
यसै गरी अगाडि बढ्न थालेँ म ।
गुरुआमा गुरुलाई अति मान्दछु
आमाबुबा महान् हुन् भनी जान्दछु
सक्ने काम गर्न अघि सर्न थालेँ म
यसै गरी अगाडि बढ्न थालेँ म ।

(ख) नाताअनुसार अभिवावदन गर्ने, आदर र सत्कार गर्ने तरिकाहरूका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । कसैलाई ढोग गर्नुपर्छ, कसैलाई जिउ गर्नुपर्छ र कसैलाई नमस्कार गर्नुपर्छ । नाताअनुसार सुहाउँदो मानमर्यादा गर्नु पर्ने कुराका बारेमा समेत विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) घरपरिवार तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने सामग्रीका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । ती सामग्रीको नाम भन्न लगाई ती सामग्री के कामका लागि प्रयोग गरिन्छ भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले 'अगाडि बढ्न थालेँ म' कविताको कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई नाता र दैनिक प्रयोगका सामग्रीसम्बन्धी कविता गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीतिलाई (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) उपयोग गर्नुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १९ को 'अगाडि बढ्न थालेँ म' कविता गति, यति, लय र हाउभाउसहित वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

२. शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती छ्यासमिस गरेर विद्यार्थीको समूहलाई दिनुहोस् । ती शब्दलाई नाता जनाउने शब्द र नापतौल जनाउने शब्दमा छुट्याउन लगाउनुहोस् ।

नाता जनाउने शब्द	दैनिक प्रयोगका सामग्रीका नाम

क्रियाकलाप २

(क) पाठमा प्रयोग भएको चित्र प्रदर्शन गरी त्यसका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको जस्ता प्रश्नहरूका आधारमा चित्र वर्णन गर्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा उपयुक्त वातावरण र परिवेशलाई जोडेर वर्णन गराउनुहोस् ।

२. चित्र हेरी उत्तर भन्नुहोस् :

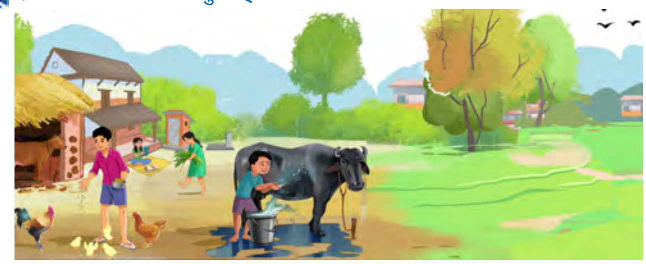

(क) चित्रमा के के देख्नुभयो ?

(ख) भाइले के गरिरहेको होला ?

(ग) तपाईंलाई चित्रको कुन कुरा मन पऱ्यो, किन ?

(घ) चित्रमा ककसले के के गरिरहेका छन् ?

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा जनावर, पन्छी र तिनका बच्चा देखिने चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द चित्रपत्तीको प्रयोग गरी शब्दबोध गर्ने अवसर पनि प्रदान गर्नुहोस् ।

(ग) अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर जनावर, पन्छी र तिनका बच्चालाई के भनिन्छ भनेर प्रश्नोत्तर गराउँदै चित्र वर्णन गर्न सिकाउनुहोस् ।

(घ) यस्तै अन्य विभिन्न सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गरी त्यसको वर्णन गर्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, वाक्य गठन मिले नमिलेको पहिचान गरी चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै एकआपसमा पारिवारिक वातावरणका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १९ को क्रियाकलाप २ मा दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) वाक्यमा कतिओटा शब्द हुन्छन् ? ती शब्दलाई वाक्यमा कसरी राख्नुपर्छ भन्ने कुरा पद नजोडिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीहरूसँग छलफल गरी विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्य पठन अभ्यास पनि गराउनुहोस् ।

३. शब्द शब्द छुट्याएर लेख्नुहोस् :

(क) मभातखान्छु । ..... म भात खान्छु । .....

(ख) महातधुन्छु । ....

(ग) मविद्यालयजान्छु । ....

(घ) मखाजाखान्छु । ....

(ङ) मओछ्यानमासुत्छु । ....

(ख) सबै पद जोडिएका 'आमालेखानापकाउनुभयो ।' जस्ता वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा कस्ता कस्ता कठिनाइ भए ? छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई 'मभातखान्छु ।' जस्ता पद जोडिएका र 'म भात खान्छु ।' जस्ता पद नजोडिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्दै उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती दुई वाक्यबिच तुलना गर्न लगाउनुहोस् । उनीहरूलाई वाक्य लेख्दा पद छुट्याएर लेख्नुपर्ने रहेछ भन्ने कुरा सिकाउनुहोस् । पद जोडिएर बनेका वाक्यलाई पद छुट्याएर लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले लेखेका कुराहरू अवलोकन गरी आवश्यक पृष्ठपोषणसहित सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स.२० को क्रियाकलाप ३ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) परिवारमा हजुरबुबा हजुरआमाले कस्ता कस्ता कथा सुनाउनुहुन्छ, विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्नुहोस् ।

> ४. तपाईँले सुनेको वा हेरेको रेडियो वा टेलिभिजनको कुनै कार्यक्रम वा अभिभावकले भनेको कथा वा घटना कक्षाका साथीलाई सुनाउनुहोस् ।

(ख) टेलिभिजनबाट प्रसारण हुने कुन कार्यक्रम सबैभन्दा मन पर्छ ? कार्यक्रम मन पर्नाका कारण के के होलान् ? विद्यार्थीको समूहमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले रेडियो वा टेलिभिजनबाट प्रसारण भएको कार्यत्रक्रमका बारेमा लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गर्दै छलफल गर्नुहोस् । कुनै कथा हाउभाउसहित कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(घ) यसैगरी विद्यार्थीलाई आफूले सुनेको वा देखेको वा हेरेको कुनै घटना वा कार्यक्रमबारे भन्न प्रेरित गर्नुहोस् । कक्षामा पालैपालो घटना वर्णन, कार्यक्रम प्रस्तुति वा कथा कथनका लागि विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्नुहोस् । विद्यार्थीले बोल्दा सामान्य वाक्य गठन मिले नमिलेको मूल्याङ्कन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । प्रत्येक विद्यार्थीको प्रस्तुतीकरण सकिएपछि विद्यार्थीलाई स्याबास, धन्यवाद भन्दै हौसला प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) अभिव्यक्तिमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्दै सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अघि बढाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २० को क्रियाकलापका ४ का आधारमा विद्यार्थीलाई कथा वा घटना सुनाउन लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ, छलफल गर्नुहोस् । छलफलका क्रममा गैँडा, गाई, बाच्छो, केटो, पाठो, गोठाला, गाईबाखा, बाँ, म्याँम्याँ, घाँस जस्ता शब्द प्रयोग गरी जनावरहरूका बच्चालाई के भनिन्छ,, तिनीहरूले के के खान्छन्, तिनीहरू कराउँदा कस्तो आवाज निकाल्छन् जस्ता प्रश्नमा आधारित भई छलफल गर्नुहोस् ।

> ५. पढ्नुहोस् र रातो रङ लगाइएका शब्द साथीलाई भन्नुहोस् :
>
> **गैँडाको केटो**
>
> 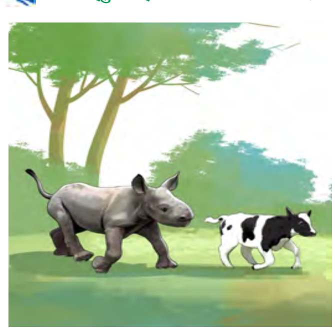
>
> गैँडाको केटो चउरमा कुद्यो । गाईको बाच्छाले केटालाई देख्यो । केटासँगै बाच्छो पनि दौडियो । खोरमा बसेको पाठाले बाच्छालाई देखेन । बाच्छालाई खोज्दै पाठो चउरतिर गयो । उसले बाच्छो र केटो कुदिरहेको देख्यो । पाठो पनि सँगसँगै दौडियो । गोठाला दाइले घाँस ल्याउनुभयो । गाईबाखालाई घाँस हाल्नुभयो । गाईले बाँ गर्दै बाच्छालाई बोलायो । बाखाले म्याँम्याँ गर्दै पाठालाई डाक्यो । उनीहरूले घाँस खाए । केटो चउरमा एक्लै भयो । उसले घरमा गई आमाबुबालाई खोज्यो । आमाबुबालाई भेट्टाएन । आफैँले खाजा खोजी खान थाल्यो ।

(ख) विद्यार्थीलाई 'गैँडाको केटो' रेकर्डिङ गरिएको पाठ सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'गैँडाको केटो' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २० को क्रियाकलापका ४ का आधारमा विद्यार्थीलाई शब्दहरूको सूची तयार गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) दैनिक जीवनका कामहरू जस्तै : हातमुख, गाईभैँसी, बाखापाठा, मामामाइजू, मनमनै, मामाघर जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दबारे छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्य निर्माण गर्न लगाउनुहोस् र छलफलका क्रममा आफूले वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'मिलिजुली काम गर्ने' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँजस्तो लागोस् । मोबाइल वा अन्य कुनै विद्युतीय माध्यमको प्रयोग गरी रेकर्ड गरिएको पाठको कथा सुनाउनुहोस् ।

(ग) कथा पठन गर्दा अब के भयो होला ? के हुन्छ होला ? जस्ता प्रश्न गरी विद्यार्थीमा जिज्ञासा जगाउनुहोस् ।

(घ) कथा पठन गर्दा किन, कसरी, कहाँ, को को जस्ता प्रश्नोत्तर गरी कथालाई रोचक बनाउनुहोस् ।

६. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

मिलिजुली काम गर्ने

आमा बिहानै उठ्नुभयो । आमासँगै म पनि उठेँ । हामीसँगै दाजु दिदी पनि उठ्नुभयो । हामीले हातमुख धोयौँ । दाजुले घर बढार्नुभयो । मैले बाखापाठालाई घाँस हालेँ । बुबाले त अघि नै गाईभैँसी दुहिसक्नुभएछ । उहाँले धेरै दुध ल्याउनुभयो । दिदीले दुध तताउनुभयो । हामीले सँगै बसेर दुध खायौँ । दाजु, दिदी र म पढ्न बस्यौँ । आमाले खिर पकाउनुभयो । बुबाले सिमीको तरकारी पकाउनुभयो । आमाले आलुको अचार बनाउनुभयो । हामी सबैले खाना खायौँ । हामी विद्यालय गयौँ । आमाबुबा काममा जानुभयो । घरमा आउँदा मामामाइजू आउनुभएको रहेछ । आमा र म भोलि मामाघर जाने भयौँ । आमाले कोसेली तयार पार्नुभयो । बुबाले मेरा लुगा झोलामा हालिदिनुभयो । सबै जना सुत्न जानुभयो । म पनि ओछ्यानमा पल्टेँ । मलाई निद्रा लागेन । मनमनै विचार गरेँ, मैले मामाघरमा गएर के के गर्ने होला ?

(क) कसले गाईभैँसी दुहुनुभयो ?

....

(ख) आमाले के के पकाउनुभयो ?

....

(ग) तपाईं मामाघर गएपछि के के गर्नुहुन्छ ?

....

(घ) निद्रा लागेन भने तपाईं के गर्नुहुन्छ, लेख्नुहोस् ।

....

(ङ) समूह, युगल र व्यक्तिगत रूपमा सबै विद्यार्थीलाई कथा पढ्न लगाउनुहोस् । कथा पढ्दा लागेको समय पनि टिपोट गर्नुहोस् । विद्यार्थीले पहिलो पटक पढ्दा कति समय लगाए, दोस्रो पटक पढ्दा कति समय लगाए, तेस्रो पटक पढ्दा कति समय लगाए, सो समय टिपोट गर्नुहोस् । यसबाट विद्यार्थीको पढाइ गति कति छ भन्ने कुरा नाप्न सकिन्छ ।

(च) कथा पठनपछि पाठको अन्त्यमा भएका 'कसले गाईभैँसी दुहुनुभयो ? आमाले के के पकाउनुभयो ?' जस्ता प्रश्न विद्यार्थीलाई सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । प्रश्नोत्तरको क्रम समाप्त भएपछि प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाई अवलोकन गर्दै आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २१ को क्रियाकलाप ६ मा दिइएका प्रश्नका उत्तर लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

७. जोडेर भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

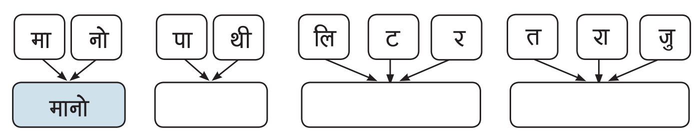

(क) विद्यार्थीलाई विभिन्न नापतौलका साधनका चित्र प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउँदै छलफल गर्नुहोस् । घरमा नापतौलका साधन के के हुन्छन् ? भनी कक्षामा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका शब्द शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका नापतौलका साधनका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् । वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई समूहमा राख्नुहोस् र प्रत्येक समूहलाई वर्णपत्ती दिनुहोस् । ती वर्णपत्तीबाट नापतौलका शब्द निर्माण गर्ने खेल खेलाउनुहोस् । कुन समूहले थोरै समयमा धेरै शब्द निर्माण गर्न सक्छन् ? अवलोकन गर्नुहोस् ।

(घ) शब्द निर्माण गर्न सक्षम विद्यार्थी र समूहलाई स्याबासी दिनुहोस् तथा शब्द निर्माणमा कठिनाइ भएका विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २२ को क्रियाकलाप ७ मा दिइएका वर्णबाट शब्द निर्माण गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

८. तपाईंले घरपरिवारका सदस्यलाई कुन कुन काममा सघाउनुहुन्छ, बताउनुहोस् ।

(क) बालबालिकाले अभिभावकलाई काममा सघाइरहेको चित्र प्रदर्शन गरी चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले आफूले घरपरिवारमा गर्ने कामका बारेमा कक्षामा सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीसँग उनीहरूको घरपरिवारका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । घरपरिवारमा को को हुनुहुन्छ ? को को के के काम गर्नुहुन्छ ? परिवारमा भएका सदस्यमध्ये कसलाई काममा सहयोग गर्नुहुन्छ ? जस्ता प्रश्नबाट विषयवस्तुमा प्रवेश गर्नुहोस् ।

(ख) परिवारमा एक आपसमा सहयोग गर्दा हुने फाइदाका बारेमा निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा छलफल गर्नुहोस् ।

१. परिवारका सदस्यलाई किन सहयोग गर्नुपर्छ ?

२. हामीले सहयोग गरेनौँ भने परिवारका सदस्यलाई कस्तो लाग्ला ?

(ग) हामीले साना भाइ बहिनीलाई किन सहयोग गर्नुपर्छ र के के कुरामा सहयोग गर्नुपर्छ ? आफूभन्दा ठुलालाई कस्ता कस्ता काममा सहयोग गर्न सकिन्छ ? भन्ने बारेमा काम र कारणहरू उल्लेख गरिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र छलफल गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई आफूले सहयोग गर्ने काम पालैपालो भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । आवश्यक छलफल गरी विद्यार्थीलाई श्रमप्रति सकारात्मक धारणा दिँदै सिकाइ प्रक्रिया पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २२ को क्रियाकलाप ८ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) पाठ्यपुस्तकमा भएको विसङ्केतन वर्णसूचीको शब्दजाल बनाएर प्रदर्शन गर्नुहोस् । यस तालिकाबाट वर्णहरू जोडेर कस्ता कस्ता शब्दहरू बन्छन् होला भनेर छलफल गराउनुहोस् । ती शब्द के के होलान्, शब्दजाल हेरेर अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । त्यसबाट बन्ने त्रिशूल, टपटप, ढक, तराजु, हजुरबुबा, कुलो, नाक, माना, नारा जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९ को क्रियाकलाप साथी साथीबिच छलफल गर्न लगाउनुहोस् । वर्णको तालिका हेरी मिल्ने मिल्ने वर्ण जोडेर कस्ता कस्ता शब्द बन्ने रहेछन् भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

९. शब्द चिनेर घेरा लगाउनुहोस् र कापीमा लेख्नुहोस् :

त्रिशूल, टपटप, ढक, तराजु, हजुरबुबा, कुलो, नाक, माना, नारा, नाल, कुना, राजु, हजुरआमा, इनार, बाला, किलोग्राम, चलमल, मन, माल

त्रि	ढ	त	ह	कु	ना	ना
शू	क	रा	जु	लो	क	रा
ल	ह	जु	र	आ	मा	ल
ट	तु	लो	बु	इ	ना	र
प	ख	ड	बा	ला	ल	म
ट	कि	लो	ग्रा	म	न	भ
प	ञ	च	ल	म	ल	म

(ग) छलफलको क्रम सकिएपछि अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । सबै समूहलाई पाठमा प्रयोग भएका वर्णतालिका वितरण गर्नुहोस् वा सबैले देख्ने गरी प्रदर्शन गर्नुहोस् । तालिकामा भएका वर्ण जोडी सिङ्गो शब्द बनाएर प्रत्येक समूहलाई भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले साथी समूहमा दिइएको तालिकामा भएका वर्ण जोडेर क्रियाकलापमा दिइएका शब्द निर्माण गरे नगरेको अवलोकन गर्नुहोस् । जुन समूहले बढी शब्द बनाउँछ त्यो समूहलाई विजयी घोषणा गर्नुहोस् । सबै समूहले बनाउन समर्थ भएमा सबैलाई स्याबासी दिनुहोस् । विद्यार्थीले मात्रै शब्द पहिचान गर्न असमर्थ भएमा शिक्षकले शब्द उच्चारण

गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारण गरेका शब्द शब्दजालमा पत्ता लगाएर गोलो घेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्द निर्माण गर्न समस्या देखिएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २२ को क्रियाकलाप ९ को तालिकाबाट बन्ने शब्द लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका केही वाक्यपत्ती प्रदर्शन गनुहोस् । जस्तैः राम, श्याम र हरि आए । उनीहरू कहाँ गएका थिए ?

१०. खाली ठाउँमा मिल्ने चिह्न छानी लेख्नुहोस् :

(क) धनेश ...... रोजी र सुनिल घुम्न गए ।	(, । ?)
(ख) तिमी कति कक्षामा पढ्छौ	(। ! ?)
(ग) आहा ...... कति राम्रो फूल फुलेछ ।	(? । !)
(घ) म पढ्न जान्छु	(। , ?)

तीं लेख्य चिह्नले वाक्यको अर्थमा परिवर्तन गर्न सक्छन् कि सक्दैनन् ? लेख्य चिह्न परिवर्तन गर्दा वाक्यको आशय कस्तो हुन्छ ? भनेर कक्षामा छलफल छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका थप नमुना वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गरेर वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । चिह्नको प्रयोगअनुसार वाक्य उच्चारण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । चिह्नको प्रयोगका आधारमा वाक्य उच्चारण हुने कुरा विद्यार्थीलाई प्रयोग गरेर देखाउनुहोस् । आवश्यकताअनुसार विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) पाठ्यपुस्तकमा दिइएका वाक्यका वाक्यपत्ती लेख्य चिह्न नराखी प्रदर्शन गर्नुहोस् र कुन चिह्न राख्दा वाक्यको आशय पूरा हुन्छ भनेर छलफल गर्नुहोस्, जस्तैः ओहो .... कति राम्रो फूल फुलेछ । तिमी कति कक्षामा पढ्छौ ...... म पढ्न जान्छु ....

(घ) त्यसपछि लेख्य चिह्न राखेर तिनै वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती वाक्य लेख्य चिह्नको आशय झल्कने गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती दुई वाक्यबिच तुलना गर्न लगाई छलफल गर्नुहोस् ।

(ङ) पाठ्यपुस्तकमा दिइएका वाक्यमा उपयुक्त चिह्न राखी वाक्य पूरा गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सही चिह्नको प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २३ को क्रियाकलाप १० गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) शिक्षकले तयार पारेका 'डोकाभित्र, डाँडामाथि, हातमुख, सिरकभित्र, बोलाउनुभयो, भुसुक्कै ! आदि शब्दका शब्दपत्ती विद्यार्थीलाई एक एकओटा वितरण गर्नुहोस् । ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्दको अर्थबारे छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई शब्दपत्तीका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । र छलफल गरी आफूले वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्दै पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'विना र बुबा' संवादलाई नमुना सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । पढेर सुनाउँदा आरोह अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिएर सुनाउनुहोस् ।

११. पालैपालो पढ्नुहोस् :

विना र बुबा

(कुखुरी काँ.....! ठुलो आवाज निकालेर डोकाभित्रको कुखुरो बास्यो । विना सुतिरहेकी छिन् । बुबाले बोलाउनुभयो ।)

बुबा - विना ! आज उठ्नु पर्दैन ? विद्यालय जान ढिलो होला ।

विना- नाइँ के बुबा, एकछिन मलाई सुत्न दिनु न ।

बुबा - सात बजिसक्यो । किन अझै सिरकभित्र गुटुमुटु परेकी ?

विना- एकछिन के बुबा ।

बुबा - उठ न उठ । मैले आँगनको डिलमा पानी राखेको छु । हातमुख धोऊ । दाँत माझ । पाठ पढ ।

विना- मैले हिजो नै सबै पाठ पढिसकेँ ।

बुबा - डाँडामाथि घाम आइसक्यो । तिमीलाई विद्यालय जान ढिलो हुन्छ ।

विना- (विना उठिन् । डसना मिलाइन् । बुबालाई हेरेर हाँस्न थालिन्, हा हा हा ।)

बुबा - किन हाँसेकी ?

विना- बुबा हजुरलाई यत्ति कुरा पनि थाहा छैन है ।

बुबा - कुन कुरा ?

विना- आज विद्यालय बिदा हो नि ।

बुबा - हा हा हा, मैले त भुसुक्कै बिर्सेको ।

(घ) विद्यार्थीसँग मिलेर कुराकानीलाई सस्वर वाचन गर्नुहोस् । यस क्रममा सम्भव भएसम्म श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडिया प्रयोग गर्नुहोस् । मल्टिमिडिया प्रयोग गर्दा विद्यार्थीको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ङ) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन पनि गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना पनि प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(च) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् र कुनै एक जोडीलाई नमुनाका रूपमा पाठका कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

(छ) अभिवादनका शब्द प्रयोग गर्दै साथी साथीबिच कुराकानी गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् । कुराकानीलाई कठपुतली (पपेट) प्रदर्शन गरी अभिनयात्मक कथन पनि गराउनुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना प्रदर्शन गर्न सक्नुहुने छ ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स.२३ 'विना र बुबा' पाठमा विना र बुबाले गरेका कुराकानीलाई कठपुतली प्रयोग गरेर अभिनय गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२ 'क'

(क) घरपरिवार, सागपात, खेतबारी, क्रियाकलाप जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दमा भएका वर्णबाट विभिन्न शब्द निर्माण गर्न सकिने कुरा विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस्, जस्तै: पोखरा = पोख, पोरा, राख, पो,

(ख) विद्यार्थीलाई आवश्यकताअनुसार समूहमा राख्नुहोस् । शब्दमा भएका वर्णबाट धेरै शब्द बन्न सक्ने कुरा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

> १२. तलका क्रियाकलाप गर्नुहोस् :
>
> (क) तलका शब्दमा वर्ण झिकी वा यताउता पारी नयाँ शब्द लेख्नुहोस् :
>
> घरपरिवार : ......पर...... ....
>
> सागपात : ....
>
> खेतबारी : ....
>
> क्रियाकलाप : ....

(ग) यस्तै किसिमका शब्द सङ्कलन गरी विद्यार्थीलाई थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) समूहमा भएका विद्यार्थीलाई विभिन्न शब्द दिनुहोस् । समूहलाई धेरैभन्दा धेरै शब्द निर्माण गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् । शब्द निर्माण गर्न समस्या भएका विद्यार्थीलाई थप सिकाइको अवसर प्रदान गनुहोस् । विद्यार्थीले निर्माण गरेका शब्दलाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २४ को क्रियाकलाप १२ (क) सँग सम्बन्धित अभ्यास गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२ 'ख'

(क) शिक्षकले ढिकी, चाल्नो, रमाइलो, आँगन जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै उच्चारण गराउनुहोस् । ती शब्दका अर्थबारे छलफल गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न प्ररित गर्नुहोस् । थप वाक्यहरू प्रदर्शन गरी वाक्य निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने शब्द तथा कर्ता, कर्म र क्रिया पहिचान गराउनुहोस् ।

> १२. तलका क्रियाकलाप गर्नुहोस् :
>
> (ख) तलका शब्द प्रयोग गरी वाक्य बनाउनुहोस् :
>
> आँगन : ....
>
> चाल्नो : ....
>
> ढिकी : ....
>
> रमाइलो : ....

(ख) विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग भएका कर्ताको लिङ्ग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिकाबारे सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पालैपालो पाठ्यपुस्तकमा दिइएका र त्यस्तै थप शब्द दिई वाक्य निर्माण गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) मौखिक रूपमा वाक्य निर्माण गर्न अभ्यस्त भएपछि विद्यार्थीलाई लेख्न लगाएर अवलोकन गरी आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २४ को क्रियाकलाप १२(ख) मा दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) कुकुर, बिरालो, स्याल, घाम, हुरुर, लुरुरु शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । यी शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । छलफलका क्रममा शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्ने रती जनावरको आवाज निकालेर अभिनय गर्नलगाउनुहोस् ।

(ख) खाली ठाउँमा भर्न बाँकी राखेर कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई वाचन गर्न भन्नुहोस् । विद्यार्थी अलमलिन्छन् । अब कुन शब्द राख्दा ठिक होला भनी छलफल गर्नुहोस् । खाली ठाउँमा भर्नुपर्ने शब्दसूची प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई हिट एन्ड ट्रायल विधि अपनाएर खाली ठाउँ भर्न लगाउनुहोस् । मिले नमिलेको छलफल गराउनुहोस् ।

> १३. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द भरी कविता कापीमा सार्नुहोस् :
>
> कुकुर स्याल बिरालो घाम हुरुरु लुरुरु
>
> सिमसिम पानी पाखामा .... लाग्यो घमाइलो
>
> घामपानीको मुन्तिर .... को बिहे रमाइलो ।
>
> .... पुच्छर डोलाउँदै जन्ती जाने भएछ
>
> झटपट लोभी .... भान्से बनी गएछ ।
>
> कुहिरो लाग्यो जाडो भो बतास चल्यो ....
>
> भान्सेले खाए भतेर फर्के जन्ती .... ।

(ग) त्यसपछि खाली ठाउँमा कुकुर, बिरालो, स्याल, घाम, हुरुर, लुरुरु शब्दहरू भरी कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । उक्त कवितालाई लयबद्ध वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि एकल, युगल र सामूहिक रूपमा लयबद्ध वाचन गर्न लगाउनुहोस् । कविता वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ग) कविता वाचनपश्चात् अभ्यास खण्डमा भएको कवितापत्ती पुनः प्रदर्शन गर्नुहोस् । खाली ठाउँमा मिल्दो शब्द भर्न लगाएर कविता वाचन गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २४ क्रियाकलाप १३ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ, छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका ढिकीछेउ, गाईवस्तु, आमाबाबु, सेलरोटी, जानुभयो, फर्कनुभयो, जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई मोबाइल वा अन्य माध्यममा रेकर्डिङ गरिएको 'आजको हाम्रो काम' पाठ सुनाउनुहोस् । पाठमा प्रयोग भएको चित्र प्रदर्शन गरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलबाट सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

> १४. सुन्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :
>
> ### आजको हाम्रो काम
>
> 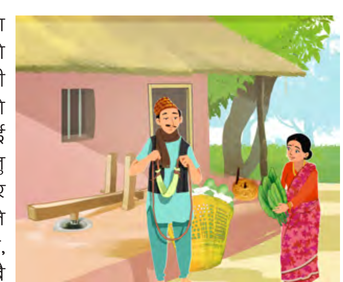
>
> म फुपू फुपाजुको घरमा गएको थिएँ । फुपाजुले डोको झिक्नुभयो । डोकामा तरकारी हाल्नुभयो । ढिकीछेउमा रहेको नाम्लो पनि तान्नुभयो । फुपूलाई बोलाउनुभयो । फुपू र फुपाजु बजार जानुभयो । बजारमा तरकारी बेच्नुभयो । उहाँहरूले मिठाई किन्नुभयो । नुन, चिनी र तेल किन्नुभयो । सबै सामान डोकामा हाल्नुभयो । डोको बोकेर घर फर्कनुभयो । आँगनको छ उमा डोको बिसाउनुभयो । उहाँहरूले ढिकीमा धान कुट्नुभयो । जाँतामा चामल पिँध्नुभयो । उहाँहरूले सेलरोटी पकाउनुभयो । जाँतामा दाल पिँध्नुभयो । हामीले गाईवस्तु दाम्लाले बाँध्यौँ । हामीले घाँस हाल्यौँ । हामीले खाजामा सेलरोटी र मिठाई खायौँ । त्यसपछि हामीले धेरै बेर पढ्यौँ र लेख्यौँ । आमाबुबाले दालभात पकाउनुभयो । खाना खाएपछि कथा सुन्दै हामी सुत्यौँ ।
>
> (क) ककसले तरकारी बेच्नुभयो ?
>
> (ख) फुपूफुपाजुले किन चामल पिँध्नुभयो ?
>
> (ग) जाँतामा के के पिसिन्छ ?
>
> (घ) सेलरोटी कसरी बन्छ होला ?

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'आजको हाम्रो काम' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(च) पाठमा भएका प्रश्न सोधी पाठ सुनाएर उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । उत्तर भन्न समस्या भएका विद्यार्थीलाई पुनः पाठ सुनाएर उत्तर भन्ने मौका दिनुहोस् । पटक पटक प्रश्नोत्तर गराएर सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २५ को क्रियाकलाप २४ को 'आजको हाम्रो काम' पाठबाट प्रश्नोत्तर गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

१५. तपाईंले दैनिक रूपमा गर्ने कुनै पाँचओटा काम कापीमा लेख्नुहोस् ।

(क) विद्यार्थीसँग दैनिक जीवनमा गरिने क्रियाकलाप के के होलान् ? आमाबुबाले गर्ने काम र छोराछोरीले गर्ने कामहरू एकै किसिमका हुन्छन् कि हुँदैनन् भन्ने विषयवस्तुमा केन्द्रित भएर छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) छलफलका क्रममा विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । त्यसबारे छलफल गर्नुहोस् । दैनिक जीवनमा गर्नुपर्ने कामको सूची प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाई छलफल गर्नुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई शब्दपत्ती देखाउनुहोस् । उक्त शब्दलाई उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् र अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका वाक्य शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ग) शैक्षणिक पाटीमा लेखिएका वाक्यहरूमध्ये कुन कुन काम विद्यार्थीले गर्ने रहेछन्, पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) दैनिक रूपमा गरिने कुनै पाँचओटा काम लेख्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् । लेखाइमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गरी सिकाइ प्रक्रिया पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २५ को क्रियाकलाप १५ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ ४

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	पहिरन तथा प्राकृतिक वातावरणसम्बद्ध परिचित शब्द	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ स्वव्यवस्थापन सिप (S2.1)	२	२६, २७, २८
२.	जनावरबोधक परिचित शब्द	◆ सहकार्य सिप (S3.2)	१	२९, ३०, ३१
३.	अन्नबाली सम्बद्ध प्रचलित शब्द	◆ आधारभुत साक्षरता सिप (S4.1)	१	३२, ३३, ३४
४.	विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन	◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3)	१	३५, ३६

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. नापतौलका सामग्रीका नाम (ढक, तराजु, माना, पाथी, तुलो, ग्राम, किलोग्राम, लिटर) २. 'तराजुमा मुसो' कवितापत्ती
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. हालसालैको भित्तेपात्रो २. सात बार र बाह्र महिनाका नाम भएको सूची
श्रव्यबोध	स्वयम् सिकाइ	३	१. हाटबजार लागेको चित्र, २. नयाँ ठाउँ वा अपरिचित ठाउँमा जाँदा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने सावधानीको सूची
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	४	१. पाठमा प्रयुक्त उल्टो अर्थ दिने शब्द समूहका सूची
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका पत्तीहरू (हावा, बादल, उकालो, बटुवा, पोखरी खोला, झरी, असिना, चौतारो, तिर्खा, झरना, नदी)
कार्यामूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१. वाक्य निर्माणका लागि तयार गरिएको शब्द स्लाइडर
पठन प्रवाह	दौँतरी सिकाइ	७	१. पाठमा प्रयुक्त उस्तै उस्तै ध्वनि सुनिने शब्दपत्तीहरू (धारो, चारो, चरी, झरी, बाटो, भाटो, माया, छाया, जोती, मोती, छोपी, पोती, रोपी, कोट, खोट, चोट, नोट, बोट, भोट, गोडा, घोडा, धोती, टोपी, खोपी, पसिना, मसिना, मादल, बादल)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	८	१. पाठमा प्रयुक्त गहना तथा पोसाक जनाउने शब्दका शब्दपत्तीहरू (फुली, टप, मुन्द्री, ढुङ्ग्री, पन्जा, औँठी, माला, सिक्री, तिलहरी, बुलाकी, पाउजु, जुत्ता, मोजा, चप्पल, नत्थी, बिच्छी) २. मेटाकार्डमा लेखिएको शब्द : नाक, कान, हात, खुट्टा, घाँटी
पठन प्रवाह	दौँतरी सिकाइ	९	१. पाठमा प्रयुक्त सवारी साधन जनाउने शब्दका शब्दपत्तीहरू (गाडी, रेल, हवाईजहाज) २. 'झोला कसले लग्यो ?' रेकर्डिङ गरिएको डिभाइस वा मोबाइल
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१०	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्ती (छक्क पर्नु, दनदन बल्नु, ढकमक्क फुल्नु, धुरुधुरु रुनु, मुसुक्क हास्नु, टलक्क टल्कनु, सर्लक्क सर्नु, झनक्क रिसाउनु)
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	११	१. भविष्यत् कालसँग सम्बन्धित क्रियापद शब्दहरूका शब्दपत्ती (खेल्ने छु, भन्ने छु, पढ्ने छु, उखेल्ने छु, चल्ने छ, सर्ने छ, फुल्ने छ)
पठन बोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. समय निर्धारण गर्ने शब्द र साधनहरूका शब्दपत्तीहरू (घडी, घण्टा, मिनेट, सुई, सेकेन्ड, गते, बार, महिना) २. घरका कोठामा प्रयोग गरिने सामान (खाट, ओछ्यान, टेबुल, सिरक, डसना, सुकुल, गुन्द्री) ३. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टर
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१३	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (दाजु, मामा, माइजू, मानिस, आमा, दिदी, भाइ, ऋषि, त्रिशूल, कमण्डलु, मुसो, तुलो, माना, पाथी, ग्राम लिटर) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टर
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१४	१. पाठमा प्रयुक्त वाक्य संरचना मिलेका र नमिलेका वाक्यका पत्तीहरू (छौँ चलाख हामी । हामी चलाख छौँ । आरजु हुन् किसान । आरजु किसान हुन् ।
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१५	१. पाठमा प्रयुक्त अनेकार्थी शब्दका शब्द र अर्थपत्ती (तर, तान, कन्या) २. पाठमा प्रयुक्त वाक्यका वाक्यपत्ती
पठन बोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१६	१. पाठमा प्रयुक्त सागसब्जी, तरकारी जनाउने शब्दका शब्दपत्तीहरू (काउली, मुला, रायो, तोरी, चमसुर, आलु, घिरौँला, लौका, फर्सी) २. पाठमा प्रयुक्त अन्न जनाउने शब्दका शब्दपत्तीहरू (मकै, भटमास, धान, गहुँ, फापर, जौ, कोदो)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	१७	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (विद्यालय, हातमुख, म, सात, खाजा, सबै, गिलास, अफिस, किताब) २. पचास शब्दसम्मको नमुना अनुच्छेद
पठन प्रवाह	दौँतरी सिकाइ	१८	१. शब्दका अन्त्यमा ती, पी, डा, ट आउने शब्दका समूह
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	१९	१. वर्णानुक्रमअनुसारका शब्दपत्तीहरू (अनार, आमा, इनार, ईश्वर, चरा, छहारी, जहाज, झरना)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२०	१. पाठमा प्रयुक्त कर्ता र क्रियापद छुट्टिने शब्दपत्तीहरू **कर्ता** : गाई, विद्यालय, कुकुर, चरो, माछा **क्रियापद** : गर्छ, बस्छ, खान्छ, खुल्छ, उड्छ
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२१	१. ! , ? । चिह्नपत्तीहरू
शब्दभण्डार	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	२२	१. पाठमा प्रयुक्त कोठेपदको नमुना
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	२३	१. दैनिक रूपमा गरिने क्रियाकलापको सूची

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) विद्यार्थीलाई विभिन्न नापतौलका सामान वा तिनका चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् र छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीका घरमा भएका नापतौलका सामानबारे प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीसँग छलफल गरिएका नापतौलका सामानका नाम शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ग) नापतौलका साधनसँगै भर्ने सामान उच्चारण गराउँदै तालिकामा लेख्नुहोस् :

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

तराजुमा मुसो

एक माना चिउरा दुई माना घिउ
आउनुभयो आमा गर्छु म त जिउ
दश किलो चिनी बिस किलो दाल
मुसाले त पारेछ बोरा काटी प्वाल ।

चार पाथी चामल तीन लिटर तेल
चउरमा गएर खेलौं नयाँ खेल
कुदाएछ मुसाले माइजूको रिङ
तराजुमा चढेर खेल्न थाल्यो पिङ ।

जोख्ने साधन	भर्ने साधन

(घ) शिक्षकले तयार गरेका माना, तराजु, तौल, किलो, लिटर, काँटी, बोरा जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) कवितामा लय मिलेका शब्द घिउ, जिउ, दाल, प्वाल, तेल, खेल, रिङ, पिङ जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(च) शिक्षकले 'तराजुमा मुसो' कविताको कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई नाता र नापतौलसम्बन्धी कविता गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थीविद्यार्थीबिच अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २६ को 'तराजुमा मुसो' कवितागति, यति, लय र हाउभाउसहित वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

२. शिक्षकले तयार गरेका माना, पाथी, तराजु, किलो, लिटर, बोरा जस्ता शब्दपत्ती छ्यासमिस गरेर विद्यार्थीलाई दिनुहोस् र तालिकामा भर्न लगाउनुहोस् ।

जोख्न प्रयोग गरिने साधन	भर्न प्रयोग गरिने साधन

क्रियाकलाप २

(क) कक्षामा भित्तेपात्रो प्रदर्शन गर्नुहोस् र भित्तेपात्रोका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । ककसको घरमा भित्तेपात्रो छ ? भित्तेपात्रोमा के के कुरा उल्लेख भएको हुन्छ ? भित्तेपात्रोले हामीलाई के के कुरा सिकाउँछ ? जस्ता प्रश्न विद्यार्थीलाई सोधेर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीसँग बार र महिनाका नामका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । कुन कुन बार विद्यालय खुल्छ ? कुन बार विद्यालय बन्द

२. भित्तेपात्रो हेरेर उत्तर भन्नुहोस् :

(क) यो कति सालको पात्रो हो ? (ख) १५ गते कुन बार परेको छ ?
(ग) यस महिनामा कतिओटा बुधबार परेका छन् ?
(घ) वैशाख १ गते के मनाइन्छ ? (ङ) बुद्धजयन्ती कति गते परेको छ ?

हुन्छ ? मन पर्ने बार कुन हो ? अहिले कुन महिना हो ? तिम्रो जन्म महिना कुन हो ? जस्ता प्रश्न गरेर बार र महिनाका बारेमा विद्यार्थीको धारणा पहिचान गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले सात बार र बाह्र महिनाको नाम भएको सूची प्रदर्शन गरेर क्रमशः उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको भित्तेपात्रो प्रदर्शन गरी पात्रोमा भएका कुरा छलफल गर्दै प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् । प्रश्नोत्तरमा समस्या भएका विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई समूहमा राख्नुहोस् र हरेक समूहलाई फरक फरक महिनाको भित्तेपात्रो दिनुहोस् । भित्तेपात्रो हेरेर त्यो महिनामा भएका चाडवाडको सूची तयार गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ. स. २६ को क्रियाकलाप २ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) हाट बजार लागेको चित्र प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीसँग हाटबजारमा पाइने कुराका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । बजारमा कस्ता कस्ता मानिसहरू जाने गर्छन् ? किन हाट बजार जान्छन् ? कोसँग बजार जानुपर्छ ? हाट बजार भएन भने के होला ? जस्ता प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

> ३. हाटबजार गएका बेला तपाईं हराउनुभयो भने के गर्नुहुन्छ, बताउनुहोस् ।

(ख) नयाँ ठाउँ वा अपरिचित ठाउँमा जाँदा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने सावधानीका सूची प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्दै छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) कुनै ठाउँ जाँदा अल्मलिएर हराइयो भने के के गर्नुपर्ला ? विद्यार्थीलाई पालैपालो सोध्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । शिक्षकले प्रदर्शन गरेको सावधानीका सूचीसँग तुलना गर्नुहोस् । कतै जाँदा बाटो भुलेर हराउन पुगियो भने पनि सावधानीका उपाय अपनाइयो भने अप्ठ्यारो नहुने कुरा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउनुहोस् ।

(घ) विभिन्न सम्पर्कका माध्यम र सूचनाका साधन (मोबाइल आदि) र तिनको यपयोगिताबारे छलफल गर्दै प्रहरी प्रशासनप्रति सकारात्मक धारणाको विकास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २७ को क्रियाकलाप ३ सँग सम्बन्धित अभ्यास भन्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) विद्यार्थीसँग उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउँदै छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीसँग छलफल गरिएका शब्द र ती शब्दका उल्टो अर्थ शैक्षणिक पाटीमा टिपोट गर्नुहोस् ।

> ४. उल्टो अर्थ दिने शब्दसँग जोडा मिलाउनुहोस् :

सफा	नमिठो
मिठो	अन्त्य
सुखी	पछि
सुरु	फोहोर
अघि	दुःखी

(ख) उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थ दुवैलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् र वाक्यपत्तीको प्रयोग गरी प्रस्ट पार्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । क्रियाकलापमा दिइएका उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थपत्तीलाई छ्यासमिस गरेर राख्नुहोस् । ती छ्यासमिसे पत्तीबाट शब्दसँग मिल्ने उल्टो अर्थ पत्ता लगाउन सिकाउनुहोस् ।

(घ) उल्टो अर्थ दिने शब्दसँग सम्बन्धित थप अभ्यास गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २७ को क्रियाकलाप ४ सँग सम्बन्धित अभ्यास गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई प्रत्येक शब्द कम्तीमा तीन पटकसम्म उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले सबै शब्दपत्तीलाई छ्यासमिस गरेर छोपेर राख्नुहोस् ।

५. तलका शब्दहरू पढ्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

हावा	झरी ....
बादल	असिना ....
उकालो	चौतारो ....
बटुवा	तिर्खा ....
पोखरी	झरना ....
खोला	नदी ....

(ग) शिक्षकले विद्यार्थीलाई शब्दपत्ती पढेर लेख्न लगाउनुहोस् । अक्षरको बान्की र वर्ण तथा शब्दको हिज्जे मिलाएर लेख्नुपर्ने कुरा पनि विद्यार्थीलाई भन्नुहोस् । शिक्षकले शब्दपत्ती एक पटक देखाएर छोपिहाल्नुहोस् । यसबाट विद्यार्थीलाई शब्दको संरचनाका बारेमा जानेर वा अनुमान गरेर शब्द लेख्न मद्दत पुग्छ ।

(घ) विद्यार्थीलाई अभ्यासमा दिइएका शब्द पुनः अनुलेखन गर्न लगाउनुहोस् । अक्षरको बनोट र लेखनकलाको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २७ को क्रियाकलाप ५ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा दिइएको तालिका चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । शब्द शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द विद्यार्थी विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा सन्दर्भ जोड्दै मौखिक रूपमा वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्य बनाउन समस्या भएमा सहजीकरण गराउनुहोस् ।

६. तालिकाबाट पाँचओटा मिल्ने वाक्य बनाउनुहोस् :

म			१. ....
बहिनी		जान्छु ।	२. ....
दाइ	घुम्न	जान्छिन् ।	३. ....
दिदी		जानुहुन्छ ।	४. ....
फुपू			५. ....

(ख) शिक्षकले मौखिक रूपमा वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउँदा म जान्छु , दाइ जानुहुन्छ, बहिनी जान्छिन् जस्ता वाक्यपत्ती प्रस्तुत गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । यस्तै वाक्य बनाउन लगाई थप क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ग) वाक्यमा कर्ताको लिङ्ग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिका विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्नुहोस् । जस्तै : भाइ कुर्सीमा बस्छ । बहिनी कुर्सीमा बस्छे ।

(घ) यस्तै अन्य शब्द राखी तयार गरिएको तालिका विद्यार्थीलाई वितरण गर्नुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भए उपयुक्त रणनीति अपनाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) पटक पटक मौखिक अभ्यास गराएपछि पाठ्यपुस्तकमा वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । वाक्य लेख्न सके नसकेको अवलोकन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् । कक्षाकार्य वा गृहकार्य दिएर पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २७ को क्रियाकलाप ६ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्तीलाई एक एक गरेर प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पङ्क्तिबद्ध हुने गरी राख्नुहोस् । लाइनमा रहेका विद्यार्थीलाई उस्तै उस्तै ध्वनि सुनिने शब्द क्रममा मिलाएर शब्दपत्ती वितरण गर्नुहोस् । पङ्क्तिमा भएको पहिलो विद्यार्थीसँग भएको शब्दलाई ठूलो स्वरमा उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।सबै विद्यार्थीलाई पालैपालो आफूसँग भएको शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

७. पढेर साथीलाई सुनाउनुहोस् :

(ग) आफूले पढेका शब्दको अर्थ भनेर वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । अर्थ भन्न र वाक्य निर्माण गर्न समस्या भएका विद्यार्थीलाई शब्दपत्री वा वाक्यपत्तीको सहायताले सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

दुई/दुई जना विद्यार्थीको समूह बनाएर पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २८ को क्रियाकलाप ७ पढ्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) विभिन्न गहनाका चित्रहरू वा गहना नै कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले विद्यार्थीसँग महिलाले लगाउने गरगहनाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका गहनाको नाम शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती क्रमैसँग प्रदर्शन गर्दै विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती गहना शरीरको कुन अङ्गमा लगाइन्छन्, छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई समूहमा राख्नुहोस् । उनीहरूलाई फुली, टप, मुन्द्री, ढुङ्ग्री, पन्जा, औँठी, माला, सिक्री, तिलहरी, बुलाकी, पाउजु, जुत्ता, मोजा, चप्पल, नत्थी, बिच्छी जस्ता शब्दपत्ती छ्यासमिस गरेर दिनुहोस् ।

(घ) मेटाकार्डमा लेखिएको नाक, कान, हात, खुट्टा, घाँटी शब्दलाई ठाडो लहरमा राख्नुहोस् । गरगहनाका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती गरगहना कुन अङ्गमा लगाइन्छन्, सो अङ्ग लेखिएको मेटाकार्डको लहरमा राख्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) सबै विद्यार्थीले शब्दपत्ती राखेपछि अङ्गका नाम र लगाउने गहनाका नाम पढ्न लगाउनुहोस् ।

८. कहाँ के के लगाइन्छ, लेख्नुहोस् :

फुली, टप, मुन्द्री, ढुङ्ग्री, पन्जा, औँठी, माला, सिक्री, तिलहरी, बुलाकी, पाउजु, जुत्ता, मोजा, चप्पल, नत्थी, बिच्छी

नाक : ....

कान : ....

हात : ....

खुट्टा : ....

घाँटी : ....

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २८ को क्रियाकलाप ८ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) शिक्षकले विभिन्न सवारी साधनका चित्र प्रदर्शन गरी छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका सवारी साधनका नाम शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती क्रमैसँग प्रदर्शन गर्दै विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती सवारी साधनका कहाँ कहाँ चल्छन्, छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) पाठमा प्रयुक्त सवारी साधन जनाउने शब्दपत्ती र अन्य शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) 'झोला कसले लग्यो ?' रेकर्डिङ गरिएको पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले वाक्य बनाउँदा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

९. पाठ पढी साथीसँग छलफल गर्नुहोस् :

झोला कसले लग्यो होला ?

मुसो, बिरालो र कुकुर साथी थिए । मुसाले भन्यो, "तिमीहरूभन्दा म बाठो छु । म गाडी चढेर घुम्न जान्छु ।" बिरालाले भन्यो, "होइन, म बाठो छु । रेल चढेर छिटो घुमेर आउँछु ।" यो कुरा कुकुरलाई मन परेन । उसले भन्यो, "सबैभन्दा बाठो म छु । म हवाईजहाजमा उडेर घुम्न सक्छु ।" मुसो गाडीमा घुम्न गयो । बिरालो रेलमा गयो । कुकुर हवाईजहाजमा उड्यो । केही समयपछि सबैले सम्झे, "लौ जा ! झोला नै छुटेछ ।" मुसाले गाडी घुमायो । फर्केर झोला गाडीमा राख्यो । मुसो फेरि घुम्न गयो । कुकुरले हवाईजहाज रोक्न सकेन । बिरालाले रेललाई घुमाउन खोज्यो तर रेल घुमेन । रेल रोकेर दौडँदै आयो । त्यहाँ मुसो र कुकुर थिएनन् । उनीहरूका झोला पनि थिएनन् ।

बिरालो र कुकुरको झोला कसले लग्यो होला ?

(ङ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'झोला कसले लग्यो ?' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरिएका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई छिटो छिटो गतिमा पढ्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २९ को क्रियाकलाप ९ का आधारमा बिरालो र कुकुरको झोला कसले लग्यो होला ? छलफल गरी निष्कर्ष सुनाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई छक्क, दनदन, ढकमक्क, धुरुधुरु जस्ता शब्द र तिनसँग मिल्ने क्रिया बोधक शब्दका शब्दपत्ती फरक फरक गरी प्रदर्शन गरी ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

१०. मिल्ने शब्दका बिचमा जोडा मिलाउनुहोस् :

छक्क	बल्नु
दनदन	पर्नु
ढकमक्क	रुनु
धुरुधुरु	फुल्नु

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्तीका शब्दलाई टुक्रा गरेर शब्द छुट्याउनुहोस् र छ्यासमिस गरेर राख्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् र ती टुक्रा गरिएका शब्दपत्तीलाई अर्थ सामीप्यका आधारमा आपसमा मिल्ने शब्द जोडेर देखाउन लगाउनुहोस् ।

(घ) पद र पदावलीसम्बन्धी थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीले जोडेर देखाएका शब्दलाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २९ को १० लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) विद्यार्थीलाई रोप्ने छु, छोडाउने छु, फल्ने छ, फक्रने छ, सप्रने छ, फुल्ने छ, हुने छ, मर्ने छ जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

११. खाली ठाउँमा शब्द भर्नुहोस् :

(क) म काउली .... ।	(रोप्ने छु, छोडाउने छु)
(ख) भटमास धेरै .... ।	(फल्ने छ, फक्रने छ)
(ग) पहेँलै भएर तोरी .... ।	(सप्रने छ, फुल्ने छ)
(घ) फर्सी ठुलो .... ।	(हुने छ, मर्ने छ)

(ख) विद्यार्थीलाई शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै ती शब्दलाई नमुनाका रूपमा भविष्यत् कालमा वाक्य निर्माण गरेर देखाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई ती वाक्यहरू पालैपालो पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र शैक्षणिक पाटीमा ती शब्दलाई प्रयोग गर्न मिल्ने गरी अपूर्ण वाक्य लेख्नुहोस् । ती अपूर्ण वाक्यलाई शब्दपत्ती हेरेर पूरा गर्न लगाउनुहोस् । अवलोकनसहित आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. २९ को क्रियाकलाप ११ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) समय निर्धारण गर्ने शब्द र साधनहरूका शब्दपत्तीहरू (महिना, गते, वार, घडी, समय, घण्टा, मिनेट, सेकेन्ड, सुई, ब्याट्री) र घरको कोठाभित्र प्रयोग गरिने सामानहरू (मेच, टेबुल, खाट, ओछ्यान, सुकुल गुन्द्री, सिरक, डसना) प्रदर्शन गर्दै ती शब्दलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्य निर्माण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि ती शब्दको वाक्य निर्माण गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'टिकटिक घडी' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ग) कथा पठन गर्दा अब के भयो होला ? के हुन्छ होला ? जस्ता प्रश्न गरी विद्यार्थीमा जिज्ञासा जगाउनुहोस् ।

(घ) कथा पठन गर्दा किन, कसरी, कहाँ, कोको जस्ता प्रश्नोत्तर गरी कथालाई रोचक बनाउनुहोस् ।

१२. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

टिकटिक घडी

"मेचमा बसूँ कि ! खाटमा बसूँ ! गुन्द्रीमा बसूँ कि ! सिरक ओडेर ओछ्यानमा पो बसूँ कि !" टेबुलमाथि बसेको घडीले सोच्दै थियो । ऊ एक्कासि टेबुलबाट खस्यो । भुइँमा बजारियो । सुईहरू रोकिए । घण्टा सुईले भन्यो, "ए मिनेट सुई, किन नहिँडेको ?" मिनेट सुईले सेकेन्ड सुईलाई देखायो । सेकेन्ड सुई त मस्त सुतिरहेको थियो । घण्टा सुई करायो, "ए, सेकेन्ड सुई उठ, हिँड । हामी रोकियौँ भने समय रोकिन्छ ।" उसको कुरा कसैले सुनेन । 'यसै गरी गते, बार हुँदै महिना बिते भने !' घडी डरायो । एकैछिनपछि भाइ खेल्दै आयो । घडी बन्द थियो । भाइले घडीमा ब्याट्री हाल्यो । घडीका सुईहरू चल्न थाले । टिकटिक टिकटिक । घडी खुसीले करायो, "हुर्रे !"

(क) को भुइँमा बजारियो ?

....

(ख) घण्टा सुईले मिनेट सुईलाई के भन्यो ?

....

(ग) सेकेन्ड सुई कसरी सुतिरहेको थियो ?

....

(घ) घडी किन बन्द भएको थियो ?

....

(ङ) व्यक्तिगत रूपमा सबै विद्यार्थीलाई कथा पढ्न लगाउनुहोस् । कथा पढ्दा लागेको समय पनि टिपोट गर्नुहोस् । विद्यार्थीले पहिलो पटक पढ्दा कति समय लगाए ? दोस्रो पटक पढ्दा कति समय लगाए? तेस्रो पटक पढ्दा कति समय लगाए, सो समय टिपोट गर्नुहोस् । यसरी विद्यार्थीको पढाइ गति नाप्नुहोस् ।

(च) प्रश्नोत्तरपछि अभ्यासमा दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाई अवलोकन गरेर आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३० को क्रियाकलाप १२ मा दिइएका प्रश्नोत्तर लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) शिक्षकले शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै ती शब्द उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्तीमध्ये केही शब्दपत्ती विद्यार्थीलाई दिनुहोस् । शिक्षक र विद्यार्थीले पालैपालो शब्द उच्चारण गरेर लेख्नुहोस्, जस्तै : शिक्षकले उच्चारण गरेको शब्द विद्यार्थीले लेख्ने र विद्यार्थीले उच्चारण गरेको शब्द शिक्षकले लेख्ने । शब्दपत्ती भएसम्म खेल खेल्नुहोस् । अन्त्यमा शिक्षकले लेखेका र विद्यार्थीले लेखेका कति मिलेछन्, शब्दपत्ती हेरेर तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

१३. दिइएका शब्द साथीले पढेको सुनी कापीमा लेख्नुहोस् :

(ग) क्रियाकलापमा दिइएका शब्दहरू विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । उच्चारण गरेका शब्दलाई लेख्न निर्देशन दिनुहोस् । शब्द लेख्दा वर्णमा हिज्जे मिलाएर लेख्नुपर्ने कुरा विद्यार्थीलाई सिकाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले सही रूपमा लेख्न सके नसकेको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३१ को क्रियाकलाप गर्न विद्यार्थीलाई दुई/दुई जनाको समूह बनाउनुहोस् र पालैपालो एक जनाले शब्द उच्चारण गर्ने र अर्कोले सुनेर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) शिक्षकले विद्यार्थीलाई संरचना नमिलेका वाक्यका वाक्यपत्ती क्रमैसँग प्रदर्शन गर्नुहोस् । वाक्यपत्तीका प्रत्येक शब्द उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीमा भएका वाक्य सही भए नभएको छलफल गर्नुहोस् ।

१४. शब्दको क्रम मिलाएर वाक्य भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

(क) छौँ चलाख हामी । ....हामी चलाख छौँ ।..............................

(ख) आरजु हुन् किसान । ....

(ग) खाजा तिमी खाऊ । ....

(घ) हुनुहुन्छ दिदी मेरी । ....

(ङ) छ असल पेमा । ....

(ख) संरचना मिलेका वाक्यका वाक्यपत्ती पनि क्रमैसँग प्रदर्शन गर्नुहोस् । वाक्यपत्तीका प्रत्येक शब्द उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) दुवै किसिमका वाक्यलाई प्रदर्शन गर्दै तुलना गर्न लगाउनुहोस् । कुन वाक्य पढ्न सजिलो लाग्यो ? कुन वाक्यको अर्थ बुझ्न सजिलो भयो जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर वाक्य निर्माण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा जानकारी गराउनुहोस् ।

(घ) वाक्य बोल्दा वा लेख्दा शब्दहरू सही रूपमा राख्नुपर्ने नत्र वाक्य नमिल्ने कुरा जानकारी गराउनुहोस् ।

पदक्रमसम्बन्धी थप अभ्यास गराउनुहोस् । पदक्रम मिलाउन समस्या परेका विद्यार्थी भए त्यस्ता विद्यार्थी पहिचान गरी सहजीकरण गर्दै जानुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३१ को क्रियाकलाप १४ सँग सम्बन्धित अभ्यास लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) अनेकार्थी शब्दका शब्द र अर्थपत्तीहरू क्रमैसँग प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । एउटै शब्दले वाक्य संरचनाका आधारमा धेरै अर्थ दिन सक्छ भन्ने कुरा शब्दलाई वाक्य निर्माण गरेर प्रस्ट गरी दिनुहोस् ।

> १५. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेखी वाक्य बनाउनुहोस् :
>
> कन्या तर तान
>
> (क) तिमी खोलो .... । म दुधको ....सँग भात खान्छु ।
>
> (ख) भाइ, यो डोरी .... । दिदीले गुन्द्रीको .... लगाउनुभयो ।
>
> (ग) ....हरू मिलेर पढ्छन् । राजेश मेरो टाउको .... त ।

(ख) शिक्षकले नमुना वाक्य निर्माण गरेर देखाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ग) मिलेसम्म एउटै शब्दले बुझाउने दुई फरक वस्तुका चित्र सँगै देखाएर अनेकार्थी शब्दको अवधारणा स्पष्ट पार्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । समूहमा अनेकार्थी शब्दका शब्द र अर्थपत्तीहरू दिनुहोस् । विद्यार्थीलाई समूहमा वाक्य निमार्ण गर्न लगाएर अवलोकन गरी सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : अनेकार्थी शब्दको अर्थ

<table>
<tr><td rowspan="2">कन्या</td><td>बालिका,</td><td rowspan="3">वर</td><td>दुलाहा (बेउलो),</td></tr>
<tr><td>कन्याउने काम</td><td>नजिक,</td></tr>
<tr><td rowspan="2">खेर</td><td>नाश,</td><td>आशीर्वाद</td></tr>
<tr><td>समय</td><td rowspan="2">चाल</td><td>चलन</td></tr>
<tr><td rowspan="2">तर</td><td>दुधको तर वा छाली,</td><td>हिँडाइ</td></tr>
<tr><td>खोला तर्नु</td><td rowspan="2">गज</td><td>हात्ती,</td></tr>
<tr><td rowspan="2">असार</td><td>महिना,</td><td>नाप</td></tr>
<tr><td>सार नभएको</td><td rowspan="2">खाना</td><td>खानेकुरा,</td></tr>
<tr><td rowspan="2">तान</td><td>सामान तान्नु,</td><td>कोठा</td></tr>
<tr><td>गुन्द्रीको तान</td><td rowspan="3" colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="2">भुजा</td><td>हात,</td></tr>
<tr><td>खानेकुरा</td></tr>
</table>

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३१ को क्रियाकलाप १५ का आधारमा अभ्यास गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १६

(क) विद्यार्थीसँग घरमा र छिमेकमा पाइने सागसब्जी, र अन्नका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । छलफलका क्रममा कुन कुन सागसब्जी, अन्नको आकार, रङ, उस्तै उस्तै हुन्छ होला भन्ने विषयमा केन्द्रित हुनुहोस् । विद्यार्थीका उत्तर शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दका अर्थ भन्दै वाक्यमा प्रयोग गर्न सिकाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'कोदोको मित' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(घ) कथा पठनका क्रममा अब के भयो होला ? के हुन्छ होला ? कसले के के भने ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विद्यार्थीमा जिज्ञासा जगाउनुहोस् ।

(ङ) कथा पठन गर्दा किन, कसरी, कहाँ, कोको जस्ता प्रश्नोत्तर गरी अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाउनुहोस् ।

(च) मौखिक प्रश्नोत्तर गरेपछि विद्यार्थीलाई लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् र समस्या परेका विद्यार्थीलाई सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

१६. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

कोदाको मित

पोहोर काउली र बन्दाले मित लगाए । अस्ति रायो र चम्सुर मित भए । हिजो लौका र घिरौंला मित बने । आज फर्सी र मेवाले पनि मित लगाए । कोदाले पनि मित लगाउन खोज्यो । मकै र भटमास ऊभन्दा ठुला थिए । धान खस्रो थियो । गहुँको पेट चिरिएको थियो । जौको भुस थियो । तोरी ऊ जस्तै देखियो । ऊ खुसी हुँदै तोरीलाई भन्यो, "तोरी ! तिमी र म मित लगाऔँ है ।" तोरीले मानेन । "किन नि ?" कोदाले सोध्यो । "तिमीभन्दा म राम्रो छु । म फुलेपछि वरिपरि माहुरी र पुतली आउँछन् । मानिस पनि तोरी फुलेको देखेर खुसी हुन्छन् ।" तोरीले थप्यो । भँगेरालाई तोरीको कुरा मन परेन । उसले भन्यो, "तिमीहरू उस्तै छौ नि । चारो टिप्दा म त झुक्किन्छु ।" भँगेराको कुराले तोरी झसङ्ग भयो । उसले कोदासित तुरुन्तै मित लगायो ।

(क) काउली र बन्दाले कहिले मित लगाएका थिए ?

....

(ख) तोरी र कोदो किन मित भए ?

....

(ग) तोरी र कोदामा के फरक छ ?

....

(घ) 'कोदाको मित' पाठमा कति वाक्य छन्, लेख्नुहोस् ।

....

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३२ मा भएको 'कोदाको मित' कथा पढेर प्रश्नोत्तर लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १७

(क) पाठमा प्रयुक्त खाली ठाउँमा भर्न दिइएका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई शब्दपत्तीका शब्द प्रयोग नभएको अनुच्छेद प्रदर्शन गर्नुहोस् र पढ्न लगाउनुहोस् । उनीहरूलाई असहज हुने छ । त्यसपछि खाली ठाउँ भरिएको अनुच्छेद प्रदर्शन गरी सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि समूहगत रूपमा पालैपालो पठन गर्न लगाउनुहोस् ।

> **१७. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेखी कापीमा सार्नुहोस् :**
>
> | सात | म | गिलास | हातमुख | खाजा | किताब | सबै | विद्यालय | काम |
>
> बहिनी, उठ त .... बजिसक्यो । दाइको आवाजले .... झल्याँस्स ब्युझिएँ । उठेर एक .... मनतातो पानी पिएँ । दाइको पछि लागेँ । उहाँसँगै कसरत गरेँ । मैले .... धोएँ । दाँत माझेँ । .... खाएँ । केही समय .... पढेँ । त्यसपछि .... जना सँगै बसेर खाना खायौँ । दाइ र म .... हिँड्यौँ । आमा र बुबा .... मा जानुभयो ।

(ग) पठन गर्दा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथाका अनुच्छेद ध्यान दिएर सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(घ) पठन गरिएको अनुच्छेदमा शब्दपत्तीमा भएका शब्दहरूलाई कागजले छोपिदिनुहोस् । अनुच्छेदलाई पुनः पठन गर्न लगाउनुहोस् । वाक्यमा हराएका शब्दबारे प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई छोपिएको शब्द पत्ता लगाएर अनुच्छेद पूरा गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३३ को क्रियाकलाप १७ का आधारमा अनुच्छेद पूरा गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १८

(क) विद्यार्थीलाई शब्दका अन्त्यमा ती, पी, डा, ट आउने शब्दका समूह प्रदर्शन गरेर पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्दका अन्यमा ती आउने शब्द समूह जस्तैः जोती, लोती, पोती, मोती आदि । त्यसैगरी पाठमा प्रयुक्त शब्दका अन्त्यमा पी, डा, ट आउने शब्द समूह प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

> **१८. साथीलाई सुन्न लगाई पढ्नुहोस् :**
>
> | | |
> |---|---|
> | जोती, लोती, धोती, पोती, मोती | खोपी, घोपी, छोपी, टोपी, रोपी |
> | गोडा, घोडा, जोडा, छोडा, सोडा | कोट, खोट, घोट, चोट, नोट, बोट, भोट |

(ख) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् र शब्दलाई पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शब्द समूहमा भएका शब्द उच्चारण गर्दा सुरुमा पठन गती बिस्तारै गर्ने र क्रमशः गति बढाउँदै द्रुत गतिमा पठन गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) प्रत्येक विद्यार्थीलाई एक एक ओटा शब्दपत्ती दिनुहोस् र लयात्मक शब्द पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३३ को क्रियाकलाप १८ जोडी समूहमा पढ्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १९

(क) विद्यार्थीलाई स्वर वर्ण र व्यञ्जन वर्णको तालिका प्रस्तुत गरेर कुन वर्ण पछि कुन आउँछ छलफल गर्नुहोस् । पहिले स्वर वर्ण अनि व्यञ्जन वर्ण वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) स्वर वर्ण र व्यञ्जन वर्ण वाचन गरेपछि स्वर वर्णबाट र व्यञ्जन वर्णबाट बन्ने वर्णको क्रमअनुसारका शब्द भन्न लगाउनुहोस् ।

१९. दिइएका शब्दहरूबाट वर्णक्रम पत्ता लगाई खाली ठाउँमा भर्नुहोस् :

फेटा | घडी | इनार | छाता | डमरु | धनुष

(क) अनार, आमा .... ईश्वर

(ख) कलम, खरायो, गमला ....

(ग) चङ्गा .... जिरा, झुम्का

(घ) टपरी, ठडेउरो .... ढक

(ङ) पुस्तक .... बगर, भोजपुर

(ग) शिक्षकले तयार गरेको वर्णानुक्रमअनुसारका शब्दपत्ती देखाएर अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) यस्तै किसिमका शब्द सङ्कलन गरी थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३३ को क्रियाकलाप १९ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २०

(क) पाठमा प्रयुक्त कर्ता र क्रियापद शब्दका शब्दपत्तीहरू क्रमैसँग प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

२०. जोडा मिलाउनुहोस् :

गाईले घाँस	गर्छ ।
आज हाम्रो विद्यालय	बस्छ ।
कुकुरले घरको हेरचाह	खान्छ ।
आकाशमा चरो	खुल्छ ।
माछा कुरमा	उड्छ ।

(ग) अपुरा वाक्य प्रदर्शन गरी पढ्न लगाउनुहोस् । कुन शब्द राख्दा वाक्य पूरा हुन्छ भनी छलफल गर्नुहोस् । पुनः पूरा वाक्य प्रदर्शन गर्नुहोस् र कर्ताअनुसार क्रियापद प्रयोग गरेर वाक्य निर्माण गरेअनुसार जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३३ को क्रियाकलाप २० का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २१

(क) पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका केही वाक्यपत्ती प्रदर्शन गनुहोस् । जस्तैः

> २१. 'टिकटिक घडी' पाठमा ! , ? । लेख्य चिह्न प्रयोग भएका छन् । ती चिह्न चिन्नुहोस् र गोलो घेरा (O) लगाउनुहोस् ।

हामी खाना खान्छौँ । तिमी कहाँ जान्छौ ? राम, हरि र श्याम घुम्न गए । आहा ! कति राम्रो फूल रहेछ ।

ती लेख्य चिह्नले वाक्यको अर्थमा परिवर्तन गर्न सक्छन् कि सक्दैनन् ? लेख्य चिह्न परिवर्तन गर्दा वाक्यको आशय कस्तो हुन्छ ? भनेर कक्षामा छलफल छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका थप नमुना वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गरेर वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । चिह्नको प्रयोगअनुसार वाक्य उच्चारण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । चिह्नको प्रयोगका आधारमा वाक्य उच्चारण हुने कुरा विद्यार्थीलाई प्रयोग गरेर देखाउनुहोस् । आवश्यकताअनुसार विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) पाठ्यपुस्तकको टिकटिक घडी पाठमा भएका वाक्यका वाक्यपत्ती लेख्य चिह्न नराखी प्रदर्शन गर्नुहोस् र कुन चिह्न राख्दा वाक्यको आशय पूरा हुन्छ भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) त्यसपछि लेख्य चिह्न राखेर तिनै वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती वाक्य लेख्य चिह्नको आशय झल्कने गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती दुई वाक्यबिच तुलना गर्न लगाई छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) पाठ्यपुस्तकको टिकटिक घडी पाठमा भएका । , ? र ! चिह्न पहिचान गरी गोलो लगाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सही चिह्नमा गोलो लगाएको नलगाएको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३४ को क्रियाकलाप २१ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २२

(क) पाठमा प्रयुक्त कोठेपदको नमुना प्रदर्शन गर्नुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) कोठाभित्र वर्ण भर्नका लागि सङ्केत (अङ्क, अक्षर, ठाडो र तेस्रो कोठा) गरिएको ठाउँ पहिचान गराउनुहोस् ।

(ग) कोठामा भएको नम्बरसँग ठाडो र तेस्रोमा राखिएको वाक्यको सम्बन्धका बारेमा जानकारी गराउनुहोस् र ती वाक्यको शाब्दिक अर्थ कोठामा भर्न सिकाउनुहोस् ।

(घ) कोठेपदमा भर्नुपर्ने विभिन्न वर्णहरू बारे छलफल गर्नुहोस् । कोठेपद भरेपछि बन्ने

> २२. खाली कोठा भर्नुहोस् :

१. बाँ			२. त	
		३. ट		४. री
	५. को			
	६. से			९. रो
७. छ			८. फे	

ठाडो
१. पौडी खेल्दा हातखुट्टा चलाउने काम - ३
२. तपस्या - २
३. कच्ची छाप्रो - ३
४. चलन - २
९. गुरुङ जातिमा प्रचलित चलन - २

तेर्सो
१. बाँसबाट बनाको वाद्यवादन - ३
३. पातबाट बनेको वस्तु - ३
५. उपहार - ३
६. चारैतिरको - ४
७. ठगी - २
८. पहाडको तल्लो भाग - २

शब्द र तिनका अर्थ लेखिएका शब्द अर्थपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । कुन वर्ण राख्दा सही अर्थ आउने शब्द बन्छ भन्नेबारे छलफल गराउनुहोस् । कोठेपदका खाली कोठामा भर्नुपर्ने वर्ण भन्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । सबै वर्ण भरिसकेपछि यसरी बनेका शब्दको सूची बनाएर लेख्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३४ को क्रियाकलाप २२ को कोठेपद भर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २३

(क) दैनिक रूपमा गरिने क्रियाकलापका बारेमा विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विदाको दिन वा शनिबार शिक्षकले गरेका कामको सूची प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीले गरेका कामका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । समूहमा छलफल गरेर शनिबारका दिनमा गरिएका कामको सूची तयार गर्न लगाउनुहोस् ।

२३. गएको शनिबार तपाईंले के के काम गर्नुभयो, लेख्नुहोस् :

....

....

....

(घ) विद्यार्थीले तयार गरेको सूचीलाई प्रदर्शन पाटीमा प्रदर्शन गरी प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउनुहोस् । कुनै विद्यार्थीलाई आफूले गरेका काम लेख्न वा भन्न समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३४ को क्रियाकलाप २३ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र

हाम्रो समुदाय

कार्यघण्टा : १५

परिचय

विद्यार्थीले समुदायमा कुराकानी र छलफलका माध्यमले स्वतन्त्र रूपमा भाषिक अभ्यास गर्छन् । भाषिक अभ्यासका क्रममा समुदायमा घुलमिल भई परिचित सन्दर्भका माध्यमबाट शब्दभण्डार ग्रहण गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिको विकास हुन्छ । कक्षामा परिचित सन्दर्भ सिकाइका लागि सान्दर्भिक र उपयुक्त मानिने भएकाले यस क्रममा सिकारुसँग भएको शब्दभण्डारको उपयोग गर्दै कार्यबोध, शब्दबोध र वाक्यमा प्रयोग, कुराकानी, छलफल र प्रश्नोत्तर, श्रव्यदृश्यबोध जस्ता कार्य सम्पादन गर्दा उपयुक्त भाषाको प्रयोग गर्ने क्रियाकलापलाई विशेष प्राथमिकता दिनुपर्छ । यस विषय क्षेत्रमा वर्णगत ध्वनि पहिचान, शब्द लेखन, हाउभाउ र अभिनयसहित मौखिक प्रस्तुति, चित्र तथा दृश्यवस्तुका आधारमा नाम र विषयवस्तुको बोध, विषयवस्तुबारे पूर्वानुमान वा अनुमान र वाक्य निर्माण गराइने छ । कार्यमूलक व्याकरणअन्तर्गत वर्तमान, भूत र भविष्यत् काल एवम् लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा सङ्गतिको पहिचान र प्रयोग गराइने छ ।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठ छन् । पाठमा विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग हुने शब्द, समान ध्वनि भएका शब्दको पठन र लेखन, जोरबिजोर सङ्ख्या पहिचान, आधा वर्णको पहिचान, वर्ण यताउता पारी शब्द निर्माण तथा हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, दोहोरो सञ्चार गर्ने विषयवस्तु तथा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने, पदवियोग गर्ने, निर्देशित रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन् ।

यस विषय क्षेत्रमा सामुदायिक परिवेशमा प्रयोग हुने शब्द र दृश्यवस्तु पहिचान गरी उच्चारण गर्ने उद्देश्य राखिएको छ । सो क्रममा शिष्टाचारयुक्त शब्दको पहिचान र प्रयोग, कुराकानी, सोधपुछ र प्रश्नोत्तरका क्रममा भाषाको शुद्ध प्रयोगलाई जोड दिइएको छ । यसको उद्देश्य लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको ख्याल गरी मौखिक अभिव्यक्ति दिन उत्प्रेरित गर्नु हो । अभिव्यक्तिलाई सबलीकरण गर्न समान र असमान चित्र, चित्रअनुसारका शब्दर शब्दअनुसारका चित्र पहिचान गराउन सकिन्छ । यसरी नै शीर्षक तथा चित्र हेरेर पूर्वानुमान वा अनुमान गर्न तथा छड्के, सिधा र गोलो रेखा कोर्न एवम् विभिन्न आकृति र चित्र निर्माण गरी र भर्न लगाएर भाषिक सिप विकास गराउने उद्देश्य राखिएको छ ।

पाठ ५

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

<table>
<tr><th>क्र. स.</th><th>विषयवस्तु</th><th>व्यवहारकुशल सिप</th><th>घन्टी</th><th>कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या</th></tr>
<tr><td>१.</td><td>स्थानबोधक शब्द</td><td rowspan="4">◆ प्रयोग सिप (S1.1)
◆ सिकाइ सिप (S1.2)
◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3)
◆ लोकतन्त्रिक, सहभागितात्मक र समतामूलक मूल्य (S5.3)
◆ वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान (S5.4)
◆ वैयक्तिक जिम्मेवारी (S5.7)</td><td>१</td><td>३७</td></tr>
<tr><td>२.</td><td>अङ्कसम्बन्धी परिचित शब्द</td><td>२</td><td>३८, ३९ र ४०</td></tr>
<tr><td>३.</td><td>परिवेशबोधक परिचित शब्द</td><td>१</td><td>४१ र ४२</td></tr>
<tr><td>४.</td><td>उल्टो अर्थ दिने परिचित शब्द</td><td>३</td><td>४३, ४४, ४५, ४६ र ४७</td></tr>
</table>

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त चित्रपत्ती २. कवितामा प्रयुक्त शब्दपत्ती ३. 'राम्रो काम गर्ने हो' कवितापत्ती
दृश्य बोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टरहरू
पठन बोध	दौँतरी सिकाइ	३	१. टेलिभिजनमा प्रसारण हुने कार्यक्रमको समय तालिकाको सूची
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	४	१. रेफलागेर बनेका शब्दका शब्दपत्तीहरू (गर्छ, खर्क, पिर्का, तिर्खा, गेर्खा, चर्खा) २. रेफ लागेका शब्द खाली ठाउँमा भर्न मिल्ने गरी बनाएको नमुना वाक्यपत्ती
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	५	१. मकै, सिमीका दानाहरू २. चार्ट पेपरमा जोर बिजोर लेखिएको तालिका र एकदेखि तिससम्म अक्षरमा लेखिएको सङ्ख्यापत्ती
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	६	१. शब्दको सुरु र बिचमा वर्ण फेरिँदा बन्ने शब्दका शब्दपत्तीहरू
ध्वनि सचेतीकरण	दौँतरी सिकाइ	७	१. पाठमा प्रयुक्त चित्रपत्ती २. कवितामा प्रयुक्त शब्दपत्ती (दश, बाह्र, चौध, सोर, अठार, सत्ताइस, तेर, पन्ध्र, उन्नाइस, अङ्क, जोर, बिजोर, हिसाब, गन्ने, भन्ने, जान्ने, बन्ने) ३. 'जोर बिजोर गन्ने' कवितापत्ती
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	८	१. पाठमा प्रयुक्त मिलेका र नमिलेका वाक्य संरचना: ➢ फलेछन् धेरै काँक्रा फर्सी । ➢ काँक्रा फर्सी धेरै फलेछन् । ➢ आयो पानी आकाशबाट । ➢ आकाशबाट पानी आयो ।
पठन प्रवाह	दौँतरी सिकाइ	९	१. कुनै घटनाक्रममा आधारित कथाहरू २. अनुच्छेदपत्ती

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
शब्दभण्डार	शिक्षकको आशिंक सहयोग	१०	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (बगैँचा, तरकारी, रुगाखोकी, मैदान, व्यापारी, पैसा) २. पाठमा प्रयुक्त शब्दबाट बनेका नमुना वाक्यपत्तीहरू
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	शिक्षकको आशिंक सहयोग	११	१. वर्णमा हलन्त लागेर बनेका शब्दपत्ती (ढुक्‌क, मक्‌ख, क्‌यामेरा, निश्चुक्‌क, प्रसिद्‌ध, उद्‌देश्य, आग्‌लो, ग्‌याँस, सुग्‌घर, विद्‌या, बुद्‌ध, द्‌वारा) २. वर्णमा हलन्त हटाएर आधावर्ण प्रयोग गरेर बनेका शब्दका पत्तीहरू (ढुक्क, मक्ख, क्यामेरा, निश्चुक्क, प्रसिद्ध, उद्देश्य, आग्लो, ग्याँस, सुग्घर, विद्या, बुद्ध, द्वारा)
पठन प्रवाह	दौँतरी सिकाइ	१२	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (चर्न, खेल्न, खोज्न, ल्याउन, हेर्न, सक्न, कराउन, देख्न, चरो, गौँथली, भँगेरा, कुकुर, किराफट्याङ्ग्रा, पाखो, बिस्कुन, आवाज) २. 'चराको जिब्रो' संवाद रेकर्ड गरिएको डिभाइस तथा मल्टिमिडिया, मोबाइल सेट, कठपुतली ३. कुराककानी गराउँदा पात्रको भूमिका देखाउन प्रयोग गरिने फरक खालको पोसाक,
पठन बोध	स्वयम् सिकाइ	१३	१. पाठमा प्रयुक्त विशेषण शब्दका शब्दपत्तीहरू (मिठो, नमिठो, गुलियो, तितो, रोगी, निरोगी, बिस्तारै, बेस्सरी, छिटो, ढिलो,)
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	१४	१. तीनओटासम्म वर्ण प्रयोग गरेर बन्ने शब्दहरूको वर्णपत्तीहरू (पुरानो, घटाउ, बेठिक, पढाइ शब्दका वर्णपत्तीहरू
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१५	१. तीनदेखि पाँचओटा वर्णबाट बनेका शब्दपत्तीहरू (गलत, कविता, गुणनफल, गाईतिहार)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१६	१. पुरुषवाचक सर्वनाम शब्दपत्ती (म, तँ, तिमी, तपाईं, उनी, हामी, ऊ, उहाँ) २. क्रियापद शब्दका परिवर्तित रूपहरू (आइस्, आउनुभयो, आइन्, आएँ, आयौँ, आयौ, आयो) ३. पुरुषवाचक सर्वनाम शब्दपत्ती (म, तँ, तिमी, तपाईं, उनी, हामी, ऊ, उहाँ) प्रयोग भएका वाक्यपत्तीहरू
पठन बोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१७	१. पाठमा प्रयुक्त विपरीतार्थक शब्दका शब्दपत्तीहरू (चढ्नु, ओर्लनु, अगाडि, पछाडि, साँघुरो, फराकिलो, सफा, फोहोर, उदाउनु, अस्ताउनु, साँझ, बिहान, घाम, छाया, हिलो, सुक्खा) २. नमुना प्रश्नोत्तर

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१८	१. शब्दजालको चार्ट
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	१९	१. तिनदेखि चारओटासम्म वर्ण प्रयोग गरेर बन्ने शब्दहरूको वर्णपत्तीहरू (ओडार, डुलुवा, गाजल, थपडी, हात्तीसार)
कार्यमूलक व्याकरण	स्वयम् सिकाइ	२०	१. अल्पविराम, पूर्णविराम, प्रश्नवाचक र उद्गार (, । ?, !) लेख्य चिह्न र नामपत्तीहरू २. लेख्य चिह्न प्रयोग भएका वाक्यपत्तीहरू
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	२१	१. वाक्य निर्माणका लागि तयार गरिएको शब्द स्लाइडर
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	२२	१. पेसा सम्बन्धित शब्दका शब्दपत्तीहरू

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी चित्रबारे छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा को को छन् ? उनीहरूको नाम के के होला ? उनीहरू केका बारेमा कुरा गर्दै होलान् ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका कापीकलम, खोलानाला, समूह, ज्ञान, बुद्धि जस्ता शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

राम्रो काम गर्ने हो

शोभिता र गीताले
सुशीला र निताले
कापीकलम भिक्छन् रे
समूहमा सिक्छन् रे ।

हिमालको फुर्बाले
पहाडको पूर्णाले
खोलानाला तर्छन् रे
पढ्ने लेख्ने गर्छन् रे ।

अल्छी पारा हटाई
साथीलाई सघाई
ज्ञान बुद्धि छर्ने हो
राम्रो काम गर्ने हो ।

(ग) शिक्षकले 'राम्रो काम गर्ने हो' कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) कविता वाचन गरेर सुनाउनुहोस् र विद्यार्थीलाई कठिन लागेका शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाई उच्चारण गराउनुहोस् । छर्ने, गर्ने, हटाई, सघाई जस्ता लयात्मक शब्द दिई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । अन्त्यमा विद्यार्थीलाई कविता वाचन गर्न लगाई सिकाइ क्रियाकलाप पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३७ को 'राम्रो काम गर्ने हो' कविता गति, यति र लय मिलाएर गाउन लगाउनुहोस् ।
२. 'राम्रो काम गर्ने हो' कवितामा प्रयोग भएका मानिसका नाम कापीमा लेखेर देखाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) पाठमा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको जस्ता प्रश्नहरूका आधारमा चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा चित्रको वातावरण र परिवेशसँग जोडेर वर्णन गराउनुहोस् ।

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा विद्यालयको वातावरण देखिने चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द वा चित्रपत्तीको प्रयोग गरी शब्दबोध गर्ने अवसर पनि प्रदान गर्नुहोस् ।

(ग) चित्र वर्णनका क्रममा सफा र स्वच्छ वातावरण भएको विद्यालय बनाउन गर्नुपर्ने कामका बारेमा पनि छलफल गर्नुहोस् । विद्यालय वातावरणीय सरसफाइ गरेपछि फोहोर व्यवस्थापन गर्ने, साबुन पानीले हातगोडा धुनुपर्ने, सरसफाइमा प्रयोग गरिएका सामग्री निश्चित ठाउँमा राख्नुपर्ने जस्ता कुराहरू सिकाउनुहोस् ।

(घ) चित्रमा भएका कुरालाई अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर वर्णन गराउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, वाक्य गठन मिले नमिलेको पहिचान गरी सहजीकरण गर्नुहोस् । चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै विद्यालय वातावरणका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३७ को क्रियाकलाप २को चित्र प्रदर्शन गरी त्यसको वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीसँग कसको कसको घरमा टेलिभिजन छ ? टेलिभिजनको कुन कार्यक्रम सबैभन्दा राम्रो लाग्छ ? त्यो कार्यक्रम कति बेला प्रसारण हुन्छ ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तु सञ्चालन गर्नुहोस् ।

(ख) टेलिभिजनमा कति बजेदेखि कति बजेसम्म कार्यक्रम प्रसारण हुन्छ ? के तिमीलाई दिनभर प्रसारण हुने कार्यक्रमका बारेमा जानकारी छ ? प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ग) पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३८ को टेलिभिजनमा प्रसारण हुने कार्यक्रमको समय तालिकाको सूची शिक्षकले प्रदर्शन गर्नुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

३. तलको तालिका हेर्नुहोस् र सोधिएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

तिलिचो टेलिभिजन

कार्यक्रम	देखाइने विषय	समय
धार्मिक कार्यक्रम	भजन	५ बजे
पत्रपत्रिका	विभिन्न समाचार तथा घटनाहरू	६ बजे
बाल कार्यक्रम	रमाइला कुराकानी	६:३० बजे
समाचार	विभिन्न कार्यक्रम तथा घटना	७ बजे
लोकलहरी	गीत	७:३० बजे
वृत्तचित्र	व्यक्ति परिचय	८:३० बजे
समाचार	विभिन्न कार्यक्रम तथा घटना	९ बजे
टेलिफिल्म	हाम्रो कथा	९:३० बजे

(क) समाचार कति कति बजे आउँछ ?
(ख) भजन सुन्न र हेर्न कुन कार्यक्रम हेर्नुपर्छ ?
(ग) बाल कार्यक्रम हेर्दा के कुराको जानकारी पाइन्छ ?
(घ) तपाईंलाई मन पर्ने कार्यक्रम कुन हो, यो कार्यक्रम किन मन पर्छ ?

(घ) पाठ्यपुस्तकको अन्त्यमा दिइएका प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् । प्रश्नोत्तरमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ. स. ३८ को क्रियाकलाप ३ का आधारमा प्रश्नोत्तर गराई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) रेफ लागेर बनेका गर्छ, खर्क, पिर्का, तिर्खा जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्द शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) रेफ लागेर बनेका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) रेफ लागेका शब्द खाली ठाउँमा भर्न मिल्ने गरी नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । अपुरा वाक्य पढ्न लगाई आवश्यक शब्द छान्न लगाउनुहोस् । वाक्यपत्तीको सहायताले वाक्यमा भएको खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द भर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) रेफ लागेर बनेका थप शब्दलाई उच्चारण र लेखन अभ्यास गराउनुहोस् ।

४. खाली ठाउँमा सही शब्द लेखी वाक्य बनाउनुहोस् :

गर्छ खर्क पिर्का तिर्खा

(क) मलाई .... लाग्यो ।

(ख) ....मा बाख्रा चर्छन् ।

(ग) बहिनी ....मा बसिन् ।

(घ) बिरालो म्याउँ म्याउँ .... ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३८ को क्रियाकलाप ४ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीलाई सिमी वा मकैका दाना वितरण गर्नुहोस् र जोरबिजोर खेल खेलाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । चार्ट पेपरमा जोर बिजोर लेखिएको तालिका र एकदेखि तिससम्म अक्षरमा लेखिएको सङ्ख्यापत्ती समूहलाई वितरण गर्नुहोस् ।

(ग) सङ्ख्यापत्ती र तालिकालाई छ्यासमिस गरेर समूहको बिचमा राख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पालैपालो एक एक सङ्ख्यापत्ती पल्टाउन लगाउनुहोस् ।

(घ) सङ्ख्यापत्ती पल्टाउँदा जोर सङ्ख्या भए तालिकाको जोर खण्डमा र बिजोर सङ्ख्या भए बिजोर खण्डमा राख्न लगाउनुहोस् ।

५. तलका शब्दलाई तालिकाका मिल्ने कोठामा लेख्नुहोस् :

एक, दुई, तीन, चार, पाँच, छ, सात, आठ, नौ, दश, एघार, बाह्र, तेर, चौध, पन्ध्र, सोर, सत्र, अठार, उन्नाइस, बिस, एक्काइस, बाइस, तेइस, चौबिस, पच्चिस, छब्बिस, सत्ताइस, अट्ठाइस, उनन्तिस, तिस

जोर	बिजोर
दुई,	एक,

(ङ) खेलको अन्त्यमा कतिओटा जोर बिजोर सङ्ख्या रहेछन्, कुन कुन जोर बिजोर सङ्ख्या रहेछन्, विद्यार्थीलाई भन्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३९ को क्रियाकलाप ५ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) विद्यार्थीलाई शब्दको अन्तिममा 'र' वर्ण आउने शब्दका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । सबै विद्यार्थीलाई एक एकओटा शब्द कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई आफूले लेखेको शब्द पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका शब्द शैक्षिणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेको शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । उच्चारणमा कठिनाइ भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

६. तलका शब्दहरू पढ्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

जोर	घोर	खोर ....
झोर	फोर	कोर ....
अपार	अनार	अचार ....
कसार	पसार	असार ....
बसेर	पसेर	कसेर ....
डसेर	फसेर	घसेर ....

(ग) शिक्षकले शब्दपत्तीलाई लहरमा राख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले पढेका शब्द कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । पढाइ र लेखाइमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ३९ को क्रियाकलाप ६ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा के के देखिन्छ, भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरामा शिक्षकले पनि थप कुरा बताइदिनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका जोर, बिजोर बुझाउने अङ्कपत्ती र शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'जोर बिजोर गन्ने' कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् ।

७. लय मिलाई गाउनुहोस् :

जोर बिजोर गन्ने

नेपाली अङ्क छानेर
जोर र बिजोर जानेर
ज्ञानको बाटो खन्ने हो
हिसाब जान्ने बन्ने हो ।

दश र बाह्र जोर हुन्
एघार तेर बिजोर हुन्
पन्ध्र र सोर भन्ने हो
हिसाब जान्ने बन्ने हो ।

चौध र सोर हुन् जोर
पन्ध्र र सत्र बिजोर
बिस र एक्काइस गन्ने हो
हिसाब जान्ने बन्ने हो ।

जोरमा एक थप्ने हो
बिजोर भयो भन्ने हो
जोर बिजोर गन्ने हो
हिसाब जान्ने बन्ने हो ।

त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) शब्दपत्तीमा भएका अक्षरमा लेखिएको अङ्कलाई जोर र बिजोरमा छुट्याउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पटक पटक जोर बिजोर कविता लय हालेर पढ्न सिकाउनुहोस् । समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४० को ‘जोर बिजोर गन्ने’ कविता गति, यति र लय हालेर पढ्न लगाउनुहोस् ।

२. ‘जोर बिजोर गन्ने’ कवितामा प्रयोग भएका जोर र बिजोर सङ्ख्यालाई फरक रङले रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) वाक्य संरचना नमिलेका वाक्यका वाक्यपत्ती पनि क्रमैसँग प्रदर्शन गर्नुहोस् । वाक्यपत्तीमा भएका शब्द उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले वाक्य संरचना मिलेका वाक्यका वाक्यपत्ती क्रमैसँग प्रदर्शन गर्नुहोस् । वाक्यपत्तीमा भएका शब्द उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

८. शब्दको क्रम मिलाएर वाक्य भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

(क) फलेछन् धेरै काँक्राफर्सी ।

....

(ख) झऱ्यो कोक्रो भऱ्याङबाट ।

....

(ग) देखियो ट्रकमा सर्प ।

....

(घ) भन्यो कथा भाइले ।

....

(ग) दुवै किसिमका वाक्यलाई प्रदर्शन गर्दै तुलना गर्न लगाउनुहोस् । कुन वाक्य पढ्नलाई सजिलो लाग्यो ? कुन वाक्यको अर्थ बुझ्न सजिलो भयो ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर वाक्य निर्माण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा जानकारी गराउनुहोस् ।

(घ) वाक्य संरचना नमिलेका वाक्यलाई संरचना मिलाएर भन्ने र लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४० को क्रियाकलाप ८ को अभ्यास लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) विद्यार्थीसँग उनीहरूले थाहा पाएका वा देखेका कुनै घटनाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले घटनाक्रमलाई वर्णन गर्दै गर्दा त्यसपछि के भयो भनेर सोध्नुहोस् ।

९. यसपछि के भयो होला, अनुमान गर्नुहोस् :

आरम्भले भने, “म साहुजीकहाँ गएको थिएँ । मैले उहाँलाई दिन पैसा निकालेँ । साहुजीले मेरो पैसा खोस्न आउनुभयो ।”

साहुजीले भने, “म तेल भर्दै थिएँ । मैले घर्रामा पैसा राखेको थिएँ । त्यो पैसा आरम्भले निकालेको देखेँ । मैले ऊसँग पैसा मागेँ । उसले दिन मानेन । त्यही भएर मेरो पैसा खोजेको हुँ ।”

दुवैले भने, “हजुरबुबा पैसा कसको हो ? हजुरले पत्ता लगाइदिनुपर्‍यो ।”

(ख) शिक्षकले पनि कुनै सामान्य घटनाक्रम जोडेर कथा सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा कथाको आधा भाग मात्र सुनाउनुहोस् । त्यसपछि के के भयो होला ? विद्यार्थीलाई पूर्वानुमान, अनुमान गर्न लगाएर कथा थप्दै भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले अनुमान गरेर थप गरेका घटना शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कथा सुनाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई अनुमान गरेर कथा भन्न र लेख्न सकिने कुरा सिकाउनुहोस् । कथाको अन्तमा के भयो होला ? भन्ने प्रनको फरक फरक उत्तर लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गरेर छलफल गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४१ को क्रियाकलाप ९ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (बगैँचा, तरकारी, रुगाखोकी, मैदान, व्यापारी, पैसा) प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दबाट वाक्य निर्माण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई लिङ्ग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिका सिकाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थी समूहमा वाक्य निर्माण कार्य गराउनुहोस् ।

१०. शब्द प्रयोग गरी वाक्य लेख्नुहोस् :

बगैँचा : ....

तरकारी : ....

रुगाखोकी : ....

मैदान : ....

व्यापारी : ....

पैसा : ....

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४१ क्रियाकलाप १० मा दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) विद्यार्थीसँग वर्णमा हलन्त लागेर बनेका शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) वर्णमा हलन्त लागेर बनेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उच्चारण गरेका वर्णको ध्वनि ध्यानपूर्वक सुन्नुहोस् र आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

११. उदाहरणमा दिइए जस्तै गरी लेख्नुहोस् :

जस्तै : ढुक्‌क = ढुक्क

छक्‌क	मक्‌ख	क्‌यामेरा ....
निथ्रुक्‌क	प्रसिद्‌ध	उद्‌देश्य ....
आग्‌लो	ग्‌याँस	सुग्‌घर ....
विद्‌या	बुद्‌ध	द्‌वारा ....

(ग) हलन्त वर्णलाई उच्चारण गर्दा आधा उच्चारण गर्नुपर्छ । हलन्त लागेका वर्ण र आधा वर्णको उच्चारण एउटै हुन्छ । अवस्थाअनुसार वर्णमा हलन्त वा आधा वर्ण लेख्नुपर्ने कुरा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) वर्णमा हलन्त हटाएर आधा वर्ण प्रयोग गरेर बनेका शब्दका पत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गराउनुहोस् ।

(ङ) वर्णमा हलन्त लागेर बनेका र वर्णमा हलन्त हटाएर आधावर्ण प्रयोग गरेर बनेका शब्दका पत्तीहरू विद्यार्थीलाई दिनुहोस् । जोडी समूहमा ती शब्दहरू बनाउन लगाएर उच्चारण गरी कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४१ क्रियाकलाप ११ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीलाई पाठको चित्र प्रदर्शन गरी छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले 'चराको जिब्रो' संवादलाई नमुना सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै आरोह अवरोह, गति, यतिलाई ध्यान दिएर पढेर सुनाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पालैपालो नोर्बु र मनिताको भूमिका सस्वर वाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा सम्भव भएसम्म श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडियाको उपयोग पनि गर्नुहोस् । मल्टिमिडियाको उपयोग गर्दा छात्र र छात्राको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(घ) 'चराको जिब्रो' पाठलाई कठपुतलीका माध्यमबाट कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई अभिनयात्मक कथन गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना पनि प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् । कुनै एक जोडीलाई नमुनाका रूपमा पात्रअनुसारको पोसाक लगाएर कुराकानीलाई नाटकीकरण गराउनुहोस् ।

१२. पालैपालो पढ्नुहोस् :

चराको जिब्रो

नोर्बु र मनिता रुखको छहारीमा बसी कुराकानी गर्दैछन् ।

नोर्बु : मनिता ! त्यो कुन चरो हो ?

मनिता : जुरेली हो नि । गौँथली र भँगेरासँग खेल्न आएको होला ।

नोर्बु : होइन होला । हेर त, गौँथली ढुकुरसँग पो चर्न गयो नि त !

मनिता : किराफट्याङ्ग्रा खोज्न गएको होला ।

नोर्बु : गोठछेउको मलखादमा धेरै किराफट्याङ्ग्रा थिए । त्यतै जानु नि ! तलतिर घाँसबारीको पाखामा गए पनि हुन्थ्यो ।

मनिता : हाम्रा आँगनमा गुन्द्रीमा सुकाएको बिस्कुन देखेका छन् । हामीलाई झुक्याउन चरे जस्तो गरेका हुन् ।

नोर्बु : ल भित्रबाट दही र मही ल्याऔँ । मकै र भटमाससँगै दही र मही खाँदै बिस्कुन हेरौँला ।

मनिता : नोर्बु ! यता आऊ त । खुर्सानी त चराले सकिहालेछन् नि !

नोर्बु : लौन नि, बारीमा खुर्सानीका बोट मात्र पो रहेछन् । यी चराको जिब्रो हुँदैन कि क्या हो ? यिनीहरूलाई पिरो हुँदैन ?

मनिता : आवाज त निकाल्छन् त । जिब्रो नभए कसरी कराउँछन् त ?

नोर्बु : अब, कसलाई सोधौँ होला ? साँच्चै चराको जिब्रो होला कि नहोला ? (दुवै जना सोच्न थाल्छन् ।)

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४२ 'चराको जिब्रो' कुराकानी पालैपालो पढ्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) पाठमा प्रयुक्त विशेषणयुक्त शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दका अर्थ भन्न लगाई वाक्यमा प्रयोग गर्न निर्देशन दिनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'को ठिक' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ग) कथा पठन गर्दा अब के भयो होला ? के हुन्छ होला ? कसले के के भने ? प्रश्नोत्तर गरेर विद्यार्थीमा जिज्ञासा जगाउनुहोस् ।

(घ) कथा पठन गर्दा किन, कसरी, कहाँ, को को जस्ता प्रश्नोत्तर गरी अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । पठन गर्दा उच्चारण गर्न कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

१३. सुन्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

को ठिक

कन्हैयाले झोलाबाट किताब झिके । उनले स्वर निकालेर पढे, "खाना चपाएर खानुपर्छ । चपाएर खाँदा ढिलो हुन्छ तर राम्ररी पच्छ । साइकल, मोटरसाइकल र गाडी बिस्तारै चलाउनुपर्छ । बिस्तारै गए अवश्य पुगिन्छ । छिटो गरे भन्न सकिँदैन । तितो नमिठो हुन्छ । तितो खाँदा फाइदा हुन्छ । गुलियो मिठो हुन्छ । गुलियो मात्र खाए रोगी भइन्छ । काम बिस्तारै गर्नुपर्छ । हतार गरे लतरपतर हुन्छ । बिस्तारै पढे बुझिन्छ । छिटो छिटो पढे बुझिँदैन ।"

रामलखनले किताब खोली पढे, "काम साँचे आफैँले गर्नुपर्छ । आफ्नो काम आफैँले गर्नुपर्छ । खाना समयमा नै खानुपर्छ । समयमा सुत्ने र उठ्ने गर्नुपर्छ । हरेक दिन पढ्ने र लेख्ने बानी बसाल्नुपर्छ । समय तोकी खेल्नुपर्छ ।

(क) के चपाएर खानुपर्छ ?

(ख) कन्हैयाले पढेर के के बुझे ?

(ग) कसरी पढ्दा बुझिँदैन ?

(घ) रामलखनले पढेर के के सिके ?

(ङ) हामीले कस्ता काम समयमै गर्नुपर्छ ?

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४३ मा भएको 'को ठिक' पाठ सुनाएर प्रश्नोत्तर गराई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) विद्यार्थीलाई वर्ण जोडेर शब्द निर्माण गर्ने खेल खेलाउनुहोस् । खेल खेल्दा पालैपालो खेल्नुपर्ने, खेलमा प्रतिस्पर्धा गर्नुपर्ने, अनुशासित हुनुपर्ने जस्ता सामान्य नियम बताउनुहोस् ।

(ख) खेल खेल्नुपूर्व विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा समूह तयार गर्नुहोस् ।

१४. जोडेर भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

पु + रा + नो → पुरानो

घ + टा + उ → ____

बे + ठि + क → ____

प + ढा + इ → ____

(ग) शिक्षकले विद्यार्थी समूहलाई वर्णपत्तीलाई छ्यासमिस गरेर दिनुहोस् । ती वर्णपत्तीबाट तीनओटा वर्णपत्ती खोजेर एक एउटा शब्द निमार्ण गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) वर्णपत्ती नसकुन्जेलसम्म निरन्तरखेल खेलाउनुहोस् र शब्द निर्माण गराउनुहोस् । यसरी बनेका शब्द कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) खेलको अन्त्यमा फरक फरक वर्णलाई जोडेर पनि शब्द निर्माण गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा जानकारी गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४४ को क्रियाकलाप १४ का आधारमा वर्णलाई जोडेर शब्द निर्माण गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) शब्दमा भएका वर्णलाई यताउता गरेर विभिन्न शब्द निर्माण गर्न सकिने कुरा विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस्, जस्तैः सगरमाथा = सगर, गर, सर, रमा, थार, थास, मार, माग, माथा, मास, रस,

१५. तलका शब्दमा वर्ण झिकी वा यताउता पारी नयाँ शब्द लेख्नुहोस् :

गलत :	गत	....	....
कविता :	....	....	....
गुणनफल :	....	....	....
गाईतिहार :	....	....	....

(ख) विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा समूह विभाजन गर्नुहोस् । शब्दमा भएका वर्णबाट धेरै शब्द बन्न सक्ने कुरा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) समूहमा भएका विद्यार्थीलाई विभिन्न शब्द दिनुहोस् र समूहलाई धेरैभन्दा धेरै शब्द निर्माण गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् । विद्यार्थीले निर्माण गरेका शब्दलाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले तयार पारेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी तुलना गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले बनाएका भन्दा थप शब्द बनेका रहेछन् भने तिनलाई कापीमा टिप्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४४ को क्रियाकलाप १५ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १६

(क) विद्यार्थीलाई नाम, सर्वनाम, र पुरुष जनाउने शब्द प्रयोग गरी प्रश्नोत्तर गर्नुहोस्, जस्तै : म को हुँ ? तिमी को हौ ? तपाईं को हुनुहुन्छ ? उनी को हुन् ? हामी को हौँ ? ऊ को हो ? उहाँ को हुनुहुन्छ ?

(ख) पुरुषवाचक सर्वनाम शब्द प्रयोग भएका वाक्य पत्तीहरू (म को हुँ ? तिमी को हौ ? तपाईं को हुनुहुन्छ ? उनी को हुन् ? हामी को हौँ ? ऊ को हो ? उहाँ को हुनुहुन्छ ?) प्रदर्शन गर्नुहोस् र हरेक प्रश्नमा भएका एउटै र फरक शब्द के के हुन पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।

१६. उदाहरणमा जस्तै मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :

म आएँ ।

तँ .... ।

तपाईं .... ।

उनी .... ।

हामी .... ।

तिमी .... ।

ऊ .... ।

उहाँ .... ।

(ग) शब्द किन फरक भयो होला ? अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । शब्दमा भएको कर्ता परिवर्तन गरिदिनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । कर्ताअनुसारको क्रियापद मिले नमिलेको अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । वाक्यमा भएको कर्ता परिवर्तन हुँदा क्रियापदको रूप पनि परिवर्तन हुनेकुरा सिकाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीको समूहमा पुरुषवाचक सर्वनाम शब्दपत्ती र क्रियापद शब्दका परिवर्तित रूपहरू छ्यासमिस गरेर दिनुहोस् । ती दुवै प्रकारका शब्द जोडेर मिल्ने वाक्य भन्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले दुवै प्रकारका शब्द जोडेर बनेको वाक्य प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४४ को क्रियाकलाप १६ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १७

(क) सर्वप्रथम पाठको चित्रपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयुक्त विपरीतार्थक शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द र अर्थलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'आफ्नै घर आएँ' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(घ) कथा पठन गरेर सुनाउँदा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । प्रश्नोत्तर गर्दा विपरीतार्थक शब्द र अर्थको प्रयोग गरी अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । पठन गर्दा उच्चारणमा कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

१७. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

आफ्नै घर आएँ

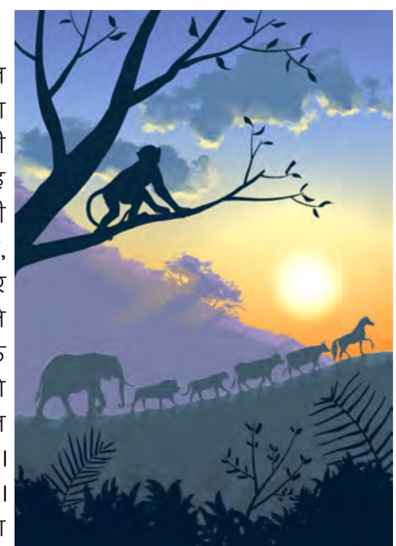

एक दिन जनावरहरू पहाड चढ्न थाले । घाम उदाउनेबित्तिकै घोडा अगाडि लाग्यो । गाई र भैँसी घोडाको पछि लागे । बाघ र सिंह पुच्छर ठड्याउँदै बिचमा हिँडे । हात्ती पछि पछि हिँड्यो । त्यो देखेर बिरालो, कुकुर र स्याल छेउतिर लागे । बाँदर त डराएर रुखमा चढ्यो । बाँदरले रुखमा लाम्पुच्छ्रे चरो देख्यो । ऊ त्यहीँ भुल्यो । केही बेरमा साँघुरो बाटो आयो । साँघुरो बाटाबाट हात्ती जान सकेन । हात्ती जङ्गलतिर लाग्यो । जङ्गलमा एउटा पोखरी थियो । पोखरीमा हिलो थियो । हिलामा गैँडा बस्थ्यो । हात्ती पनि हिलामा बस्यो । उनीहरू फराकिलो मैदानमा गए । पेटभरि घाँस खाए । यत्तिकैमा घाम अस्तायो । साँझ पर्‍यो । अब त कुनै जनावर पनि देखिएनन् । म आफ्नै घर आएँ । तिनीहरू कहाँ गए होलान् ?

(क) को अगाडि लाग्यो ?

....

(ख) हात्ती किन पहाड चढ्न सकेन ?

....

(ग) रात परेपछि जनावरहरू कहाँ गए होलान् ?

....

(च) पठनपश्चात् को, कहाँ, किन, कसरी, कता जस्ता शब्द राखेर प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् । प्रश्नोत्तरपछि पाठको अन्त्यमा भएका प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कठिनाइ भएको पाइएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४५ को 'आफ्नै घर आएँ' पाठका आधारमा प्रश्नोत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १८

(क) शैक्षणिक पाटीमा वर्णका शब्दजाल बनाउनुहोस् । तयारी चार्ट पनि प्रदर्शन गर्न सक्नुहुने छ ।

(ख) शब्दजालमा भएको वर्ण जोडेर विभिन्न प्रकारका शब्द निर्माण गर्न सकिन्छ । ती शब्द के के होलान्, शब्दजाल हेरेर अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शब्दजालमा पत्ता लागेका वर्ण जोडेर बनेका शब्दमा चक वा मार्करले घेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले विद्यार्थीलाई पालैपालो शैक्षणिक पाटीमा शब्द पत्ता लगाउन निर्देशन दिनुहोस् । उनीहरूले कति ओटा शब्द निर्माण गर्न सक्ने रहेछन्, अवलोकन गर्नुहोस् ।

१८. मिल्ने वर्ण जोडी बन्ने दशओटा शब्दमा घेरा लगाउनुहोस् र कापीमा लेख्नुहोस् :

घे	बा	त	उ	ब	कि	न
रे	रा	रा	दा	ढु	चा	चा
ल	अ	स्ता	उँ	दो	बा	उ
सु	घ	ट	दो	से	ह्र	नु
न	र	क्लँ	ह	लँ	ल	न
ह	उ	लो	लु	म	ओ	ज
र	न	भ	का	री	ति	र

(ङ) शिक्षकले शब्दजालबाट बन्ने शब्दको सूची प्रदर्शन गरी तुलना गर्न लगाउनुहोस् । आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४६ को क्रियाकलाप १८ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १९

(क) विद्यार्थीलाई वर्ण जोडेर शब्द निर्माण गर्ने खेल खेलाउनुहोस् । खेल खेल्दा पालैपालो खेल्नुपर्ने, खेलमा प्रतिस्पर्धा गर्नुपर्ने, अनुशासित हुनुपर्ने जस्ता सामान्य नियम बताउनुहोस् ।

(ख) खेल खेल्नुपूर्व विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा समूह तयार गर्नुहोस् ।

१९. जोडेर भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

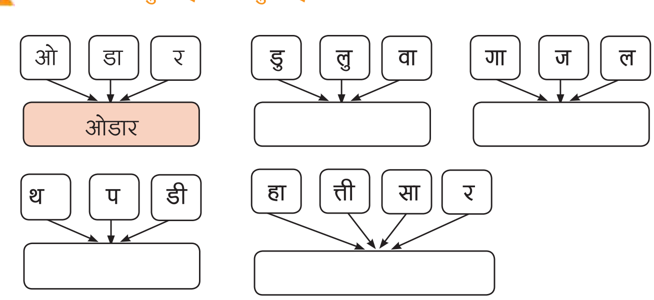

(ग) शिक्षकले विद्यार्थी समूहलाई वर्णपत्तीलाई छ्यासमिस गरेर दिनुहोस् । ती वर्णपत्तीबाट तीन ओटा वर्णपत्ती खोजेर एक एउटा शब्द निमार्ण गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) वर्णपत्ती नसकुन्जेलसम्म निरन्तरखेल खेलाउनुहोस् र शब्द निर्माण गराउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीले खेल खेलेर निर्माण गरेका शब्द कापीमा टिप्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले लेखाइ अवलोकन गरी आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।

(च) खेलको अन्त्यमा फरक फरक वर्णलाई जोडेर पनि शब्द निर्माण गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा छलफल गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४६ को क्रियाकलाप १९ का आधारमा वर्ण जोडेर शब्द निर्माण गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २०

(क) विद्यार्थीलाई चिह्नपत्ती र नामपत्ती प्रदर्शन गर्दै चिह्न प्रयोगका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) लेख्य चिह्न प्रयोग भएका वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गर्दै विद्यार्थीलाई चिह्नको प्रयोगअनुसार पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शैक्षणिक पाटीमा चिह्न प्रयोग नगरी पाठको अनुच्छेद प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पालैपालो वाक्यमा चिह्न प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कठिन भएमा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) लेख्य चिह्न प्रयोग हुँदा र नहुँदा लेखाइ तथा अर्थमा हुने फरकपनबारे छलफल गराएर धारणा स्पष्ट पारिदिनुहोस् ।

२०. खाली ठाउँमा मिल्ने चिह्न लेखी कापीमा सार्नुहोस् :

, ! ? ।

डिकबहादुरले भने .... "हजुरबुबा .... किन सित्तैमा दुःख गर्नुभएको .... यिनमा फल फल्दा हजुरले खान नपाउनुहुने पो हो कि ! बिना कारण किन दुःख गर्नुहुन्छ ...." हजुरबुबाले हाँस्दै भन्नुभयो, "यी फल लागेका रुख मैले रोपेका होइनन् तर पनि हामी फल खाँदै छौँ । अहिले मैले रोपेका रुखका फल भोलि अरूले खान्छन् .... बाटो हिँड्ने बटुवाले पनि खान्छन् । यो त हाम्रो अर्कालाई उपकार गर्ने परम्परा नै हो नि ...." डिकबहादुर छक्क परे । अब उनले पनि फलफूलका बिरुवा रोप्ने निधो गरे ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४७ को क्रियाकलाप २० का मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २१

(क) पाठ्यपुस्तकको तालिका प्रस्तुत गर्नुहोस् र छलफल गर्नुहोस् । वाक्य निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने शब्द तथा कर्ता र क्रियापद पहिचान गराउनुहोस् ।

(ख) वाक्यमा कर्ता परिवर्तन हुँदा क्रियापद पनि परिवर्तन हुने कुरा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) शब्द स्लाइडरको प्रयोग गरी वाक्यमा कर्ताअनुसार क्रियापदका प्रयोग सन्दर्भमा छलफल गरी प्रस्ट गरिदिनुहोस् ।

२१. तालिकाबाट पाँचओटा मिल्ने वाक्य बनाई लेख्नुहोस् :

म	गृहकार्य	गर्छु ।	१. ....
तिमी		गर्छस् ।	२. ....
तँ		गर्छौ ।	३. ....
ऊ		गर्छौं ।	४. ....
हामी		गर्छौं ।	५. ....

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो वाक्य निर्माण गर्न निर्देशन दिनुहोस् । यसरी निर्माण गरिएका वाक्य कापीमा लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् । लेखाइमा समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्दै सिकाइ क्रियाकलाप पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४७ को क्रियाकलाप २१ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २२

(क) विद्यार्थीसँग आफ्नो घरपरिवारका सदस्यहरूले के के काम गर्नुहुन्छ ? प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ख) छिमेकमा को को हुनुहुन्छ ? छिमेकका मानिसले के के काम गर्नुहुन्छ ? छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले पेसासम्बन्धी शब्द प्रदर्शन गर्नुहोस् । यो कुन पेसासँग सम्बन्धित छ ? के काम गर्ने मानिसलाई किसान भनिन्छ ? जस्ता प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी छिमेकीले गर्ने कामको सूची तयार गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले तयार पारेको सूची प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई लेख्न लगाउनुहोस् । आफूले अवलोकन गरी आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

२२. आफ्नो छरछिमेकका मानिसले गर्ने पाँचओटा काम लेख्नुहोस् :

....

....

....

....

....

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४७ को क्रियाकलाप २२ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ ६

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	कार्यबोधक परिचित शब्द	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ सिकाइ सिप (S1.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ लोकतन्त्रिक, सहभागितात्मक र समतामूलक मूल्य (S5.3) ◆ वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान (S5.4) ◆ वैयक्तिक जिम्मेवारी (S5.7)	१	४८
२.	वासस्थानसम्बन्धी परिचित शब्द		२	४९, ५०, ५१
३.	परिवेशबोधक परिचित शब्द		२	५२, ५३
४.	पन्छीबोधक परिचित शब्द		२	५४, ५५, ५६
५.	विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन		१	५७, ५८

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त चित्रपत्ती २. कवितामा प्रयुक्त शब्दपत्ती (गरौँला, भरौँला, यता, कता, झिकौँला, सिकौँला, किताब, हिसाब) ३. 'गरौँ मिली हिसाब' कवितापत्ती
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	३	१. जनावरका बच्चाको नाम र अन्य शब्दका शब्दपत्तीहरू (चल्ला, छाउरो, पाठो, डमरु, बचेरा, सुख, दु:ख, अघि,पछि, अल्छी)
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	४	१. पाठमा प्रयुक्त र अन्य शब्दपत्तीहरू (कोइली, मयूर, परेवा, टिउरो, बछेडो, कुकुर)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (गँगटो, सर्प, छेपारो, भ्यागुतो, गोही, लोखर्के, माकुरो भँगेरो, सुगा, काग, कोइली, मयूर, ढुकुर, जुरेली, चिल, गिद्ध, परेवा, माछा) २. वनमा बस्ने र पानीमा बस्ने लेखिएको चार्ट पेपर
पठन प्रवाह	स्वयम् सिकाइ	६	१. पाठमा प्रयुक्त एउटामात्र वर्ण परिवर्तन गरी अर्को शब्द बन्ने शब्दका शब्दपत्तीहरू (खोटो, छोटो, मोटो, भोटो, पाखो, पाको, बारी, बाली, केलाएर, सेलाएर, खेलाएर, पातो, पाटो, बाटो, भाटो, खोर, खोल, तुलो, दुलो) २. पाठमा प्रयुक्त शब्दचित्र
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	७	१. पाठमा प्रयुक्त संवादका बारेमा लेखिएको छोटो अनुच्छेद चार्ट २. संवादको अंश लेखिएको चार्ट
ध्वनि सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	८	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (ओडार, गुँड, घर, दुलो, वन, गोठ, तबेला, खोर, बाघ, चरो, मानिस, मुसो, खरायो, गाई, घोडा, बाख्रो, २. 'तबेलामा घोडा' कवितापत्ती
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	९	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द (समूह, सहयोग, पिरो, अमिलो, साथ) र अर्थपत्ती
पठन प्रवाह	स्वयम् सिकाइ	१०	१. पाठमा प्रयुक्त एउटामात्र वर्ण परिवर्तन गरी अर्को शब्द बन्ने शब्दका शब्दपत्तीहरू (पिरो, किरो, चिरो, तिरो, गुलियो, चुलियो, झुलियो, भुलियो, टर्रो, झर्रो, बर्रो, तितो, तिखो, तित्रो) २. पाठमा प्रयुक्त शब्दचित्र

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठन बोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	११	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (अल्छी, फुर्तिलो, सफा, फोहोर, अघि,पछि, खुसी, बेखुसी, छावा, बाच्छा, बाच्छी, पाडो, पाडी, पाठो, पाठी, चल्ला, डमरु, छाउरो, बचेरा) २. शब्दपत्तीमा भएका शब्द प्रयोग गरी तयार गरेका नमुना वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द र ती शब्दका वाक्यपत्तीहरू (छावा, बेखुसी, फुर्तिलो, पाडी)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१३	१. पद जोडिएका र नजोडिएका वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१४	१. पाठमा प्रयुक्त अङ्क, वासस्थान र खानेकुरासम्बन्धी शब्दका शब्दपत्तीहरू
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१५	१. शब्द तथा वाक्यपत्तीहरू
पठन बोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१६	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (कोइली, मयूर, जुरेली, काग, सुगा, परेवा, चिल गिद्ध, गीत, थपडी, टुप्पो, आकाश, खबर, फेद, डाँडो, चिसो, तातो) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
ध्वनि सचेतीकरण	दौँतरी सिकाइ	१७	१. पाठमा प्रयुक्त खानेकुरा, रोग, र संरचना जनाउने शब्दका शब्दपत्तीहरू २. खानेकुरा, रोग, र संरचना लेखिएको त्रिभुजपत्ती
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१८	१. एक आपसमा परिचय गर्ने बुँदाको चार्ट नाम : कक्षा : घर भएको ठाउँको नाम : विद्यालयको नाम : कक्षाका विद्यार्थी सङ्ख्या : २. शिक्षकले आफ्ना बारेमा लेखेको अनुच्छेद चार्ट
लेखाइ	दौँतरी सिकाइ	१९	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्ती (म्याउँम्याउँ, चीँचीँ, घ्वाङघ्वाङ, बाँबाँ, म्याँम्याँ, काँकाँ)
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	२०	१. पाठमा प्रयुक्त एकवचन र बहुवचन जनाउने क्रियापद शब्दका शब्दपत्तीहरू (हुन्छ, हुन्छन्, उड्छ, उड्छन्, दिन्छ, दिन्छन्, पढ्छ, पढ्छन्) २. एकवचन र बहुवचन जनाउने वाक्यपत्तीहरू

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	२१	१. आफ्नो अनुभव र लक्ष्यका बारेमा लेखिएको छोटो अनुच्छेद चार्ट
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	२२	१. समुदायका बारेमा लेखिएको चार्ट २ समुदायका बारेमा बुँदाहरूको चार्ट समुदाय टोलको नाम : समुदायमा भएका अन्दाजी घरहरू : समुदायमा बस्ने मानिसका जातिहरू : उनीहरूले मान्ने धर्म : समुदायमा भएका मठ मन्दिर तथा सार्वजनिक स्थलहरू : समुदायका मानिसहरूको पेसा : समुदायमा भएको विकासका कामहरू :

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा को को छन् ? उनीहरूको नाम के के होला ? केका बारेमा कुरा गर्दै होलान् ? के के गर्दै छन् ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुलको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

गरौँ मिली हिसाब

पढाइ लेखाइ गरौँला
चित्रमा रङ भरौँला
कापीकिताब यता छ
चित्रपाटी कता छ ?
कापीकिताब झिकौँला
चित्र कोर्न सिकौँला
जोडघटाउ गर्ने हो
गुणन सिक्नु पर्ने हो ।
आज हाम्रो नाच छ
पर्सि फेरि जाँच छ
लौ निकाल किताब
गरौँ मिली हिसाब ।

(ग) शिक्षकले 'गरौँ मिली हिसाब' कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले लय मिलाई कविता गाएर सुनाउनुहोस् र विद्यार्थीलाई कठिन लागेका शब्द टिप्न लगाउनुहोस् । ती शब्द पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । पुनः कविता वाचनको अभ्यास गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४८ को 'गरौँ मिली हिसाब' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) पाठमा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । यस क्रममा कसले के के गर्दै छन् ? कहाँ को को छन् ? जस्ता प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा चित्रको वातावरण र परिवेश जोड्न सिकाउनुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा कुराकानी र छलफलसम्बन्धी चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्दचित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर पनि प्रदान गर्नुहोस् ।

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(ग) चित्र वर्णन गर्दा अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाउनुहोस् । कुनै विद्यार्थीलाई समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, सामान्य वाक्य गठन मिले नमिलेको पहिचान गरी चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै एकआपसमा पारिवारिक वातावरणका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४८ को चित्र वा विभिन्न सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गरी त्यसको वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) जनावर वा चरा र तिनका बच्चा बुझाउने तालिका प्रदर्शन गरेर छलफल गर्नुहोस् । छलफलपछि केका बच्चालाई के भनिन्छ भनेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ख) यस्तै दुःख, मिहिनेत, अघि, पछि जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रस्तुत गरी उच्चारण गराउनुहोस् ।

३. तलका शब्दहरू पढ्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

चल्ला	डमरु ....
छाउरो	बचेरा ....
पाठो	सुख ....
दुःख	मिहिनेती ....
पछि	अघि ....

(ग) शिक्षकले थप शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्द नमुनाको रूपमा शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् र विद्यार्थीलाई पनि कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

(घ) पाठ्य पुस्तकमा भएका शब्द पालैपालो उच्चारण गराएर लेख्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४९ को क्रियाकलाप ३ लेखेर प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त कोइली, ढुकुर, मयुर जुरेली जस्ता शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् । ती शब्दमा कतिओटा वर्ण छन्, विद्यार्थीलाई वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले गनेर भनेका शब्दका वर्णलाई छुट्याएर लेख्न सिकाउनुहोस् ।

४. पढ्नुहोस् र छुट्याएर लेख्नुहोस् :

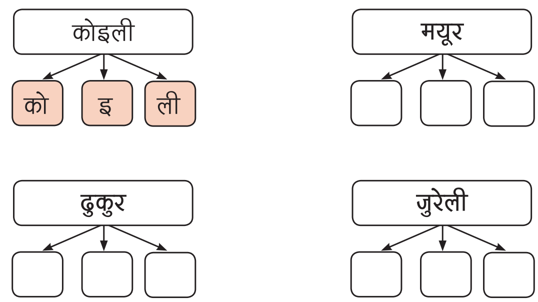

(घ) थप शब्द प्रस्तुत गरी वर्ण छुट्याएर लेख्न र भन्न अभ्यास गराउनुहोस् । आफूले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४९ को क्रियाकलाप ४ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीलाई जनावरहरूका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कुन कुन जनावरको नाम थाहा छ ? कापीमा लेखेर भन्न लगाउनुहोस् ।

(ख) सबै विद्यार्थीले भनेपछि पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

५. को कहाँ बस्छन्, लेख्नुहोस् :

गँगटो, सर्प, छेपारो, भ्यागुतो, गोही, लोखर्के, माकुरो, भँगेरो, सुगा, काग, कोइली, मयूर, ढुकुर, जुरेली, चिल, गिद्ध, परेवा, माछा

वनमा बस्ने : ....

पानीमा बस्ने : ....

(ग) शब्दपत्तीमा भएका प्राणीमध्ये कुन कुन जमिनमा र कुन कुन पानीमा बस्छन्, कुन जनावरको वासस्थानलाई के भनिन्छ ? आदि प्रश्न पालैपालो सोधेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(घ) जमिनमा बस्ने र पानीमा बस्ने प्राणी लेखिएको चार्ट पेपर विद्यार्थीको समूहलाई दिनुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्दपत्ती हेरेर जमिन र पानीमा बस्ने प्रणीलाई तालिकामा लेख्न लगाउनुहोस् :

वनमा बस्ने प्राणी	पानीमा बस्ने प्राणी

(ङ) विद्यार्थीलाई तालिका हेरेर जमिन र पानीमा बस्ने प्राणीको नाम उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ४९ को क्रियाकलाप ५ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) विद्यार्थीलाई छोटो, खोटो, मोटो, भोटो जस्ता शब्द प्रदर्शन गरी फरक पत्ता लगाउन भन्नुहोस् । एउटा मात्र वर्ण परिवर्तन गरी अर्को शब्द बन्ने शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । शिक्षकले केही शब्दका उदाहरण सुनाउनुहोस् र त्यस्ता शब्द विद्यार्थीलाई भन्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

६. छिटो छिटो पढ्नुहोस् :

(ख) विद्यार्थीलाई शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै : मोटो, भोटो

(ग) मोटो, भोटो, यी दुई शब्दमा भएको फरक वर्णका बारेमा र वर्ण परिवर्तन भएपछि बनेका शब्दका अर्थ परिवर्तन भएका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई सबै शब्दपत्ती लहरमा प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । उच्चारण गर्दा पठन गतिलाई बिस्तारै बढाउन लगाउनुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयुक्त चित्र र शब्द प्रदर्शन गर्दै पठन क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५० को क्रियाकलाप ६ पढ्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) छोटो अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । अनुच्छेदमा भएका वाक्य दोहोऱ्याएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ख) अनुच्छेदका बारेमा छलफल र प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । कुनै विद्यार्थीसँग प्रश्नोत्रर शैलीमा कुराकानी गरेर संवाद गर्ने कला र शैलीबारे छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) संवादको अंश लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । आमा र अनिसाबिच भएको कुराकानीको अंशलाई पूरा गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) अनुच्छेद बुझेर पढे कुराकानीको अंश भेटिन्छ भन्ने सिकाउनुहोस् । यो क्रियाकलाप दुई दुई जना विद्यार्थीको समूहमा गराउनुहोस् । विद्यार्थीले समूहमा गरेका कामलाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न निर्देशन दिनुहोस् । विद्यार्थीले तयार पारेको संवाद सस्वर वाचन गर्न लगाउनुहोस् । समस्यामा परेका विद्यार्थी पहिचान गरी हावश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५० को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

> **७. खाली ठाउँमा मिल्ने वाक्य लेख्नुहोस् :**
>
> (अनिस दाइको बिहेको तयारी भइरहेको छ । मिर्मी गाउँमा जन्त जाने हो । आज शनिबार हो नि त । बिहेमा जन्त जानुपर्छ ।)
>
> अनिसा : आमा ! पल्लो घरमा के भइरहेको छ ?
> आमा : ....
> अनिसा : कसको बिहे हो ?
> आमा : ....
> अनिसा : जन्ती कहाँ लैजाने हो ?
> आमा : ....
> अनिसा : आज म विद्यालय जाऊँ कि बिहेमा ?
> आमा : ....
> अनिसा : विद्यालयमा बिदा लिएको छैन मैले । अब के गर्नु ?
> आमा : ....
> अनिसा : हा हा हा ...... ! हस्सु म ।

क्रियाकलाप ८

(क) विद्यार्थीसँग जनावर र तिनीहरूका वासस्थानका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयुक्त बाघ, चरो, गुँड, ओडार जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । यसपछि वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

> **८. लय मिलाई पढ्नुहोस् र रातो रङ लगाएका शब्द चिन्नुहोस् :**
>
> **तबेलामा घोडा**
>
> बाघ बस्ने ओडारमा चरो गुँडमा
> म त बस्छु घरमा मुसो दुलामा
> खरायो त वनमा गाई गोठमा
> तबेलामा घोडा छ बाख्रो खोरमा ।
>
> हात्ती बस्छ रमाई हात्तीसारमा
> गुँडमा चरी गाउँछ मिठो स्वरमा
> टन्न अन्न फलाइन्छ मल हालेर
> दही दुध खाइन्छ गाई पालेर ।
>
>

(ग) 'तबेलामा घोडा' कवितापत्ती प्रदर्शन गर्दै शब्दपत्तीका शब्द कवितामा पनि प्रयोग भएका छन् भन्ने कुरा जानकारी गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई गति, यति, लय र हाउभाउसहित कविता गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) शब्दपत्तीमा भएका शब्द कवितामा पत्ता लगाउन लगाएर ती शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५१ को क्रियाकलाप ८ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) विद्यार्थीलाई समूह, सहयोग, पिरो, अमिलो साथ जस्ता शब्दपत्ती र अर्थपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । शब्दको अर्थ पत्ता लगाउने खेल खेलाउनुहोस् ।

(ख) खेल खेलाउँदा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा राख्नुहोस् । एक समूह 'शब्द समूह' र अर्को समूह 'अर्थ समूह' निर्धारण गर्नुहोस् ।

९. जोडा मिलाउनुहोस् :

समूह	खुर्सानी वा मरिचको स्वाद
सहयोग	हुल
पिरो	सँगै रहनु
अमिलो	मदत
साथ	निबुवा वा कागतीको स्वाद

(ग) खेलको सुरुमा शब्द समूहलाई शब्दपत्ती दिएर कुनै एउटा शब्द सोध्न लगाउनुहोस् । अर्थ समूहलाई अर्थ भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) यो खेल शब्दपत्तीमा शब्द भएसम्म खेलाउनुहोस् । खेल खेलाउँदा कम्तीमा एक जना विद्यार्थीलाई एउटा शब्द हुने गरी शब्द र अर्थपत्ती तयार गर्नुहोस् । खेलपश्चात् विद्यार्थीलाई खेलबाट सिकेका शब्द र अर्थका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । त्यसपछि शब्द र अर्थबिच जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् । समस्या भएका विद्यार्थीलाई थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५१ को क्रियाकलाप ९ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीसँग एउटा मात्र वर्ण परिवर्तन गरी अर्को शब्द बन्ने शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । शिक्षकले केही शब्दका उदाहरण सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई त्यस्ता शब्द भन्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

१०. छिटो छिटो पढ्नुहोस् :

(ख) विद्यार्थीलाई शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै : पिरो, किरो, चिरो तिरो आदि ।

(ग) विद्यार्थीसँग पिरो, किरो, चिरो, तिरो शब्दमा भएका फरक वर्ण र वर्ण परिवर्तन भएपछि बनेका शब्दको अर्थ परिवर्तनबारे छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) सबै शब्दपत्ती लहरमा प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । उच्चारण गर्दा पठन गतिलाई बिस्तारै बढाउन लगाउनुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयुक्त चित्र र शब्द प्रदर्शन गर्दै पठन क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५१ को क्रियाकलाप १० छिटो छिटो पढ्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ, छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) पाठको चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । 'बाघले मलाई देखेको भए' रेकर्डिङ गरिएको पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'बाघले मलाई देखेको भए' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

> ११. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :
>
> **बाघले मलाई देखेको भए !**
>
> 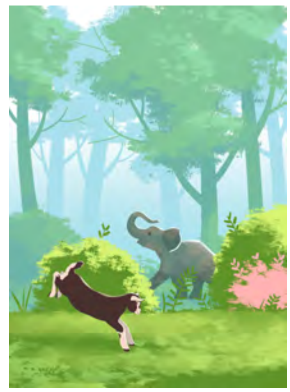
>
> कालो पाठाले सेतो पाठीलाई बोलायो । उनीहरूले बाख्राको दुध खाए । तारी बाच्छीले माले बाच्छालाई डाक्यो । उनीहरूले डोकाको घाँस खाए । ठुलो पाडाले सानी पाडीलाई बोलायो । उनीहरूले भाँडाको खोले खाए । पाङ्ग्रेले छाउरालाई डाक्यो । उनीहरूले दुधभात खाए । त्यसपछि सबै जङ्गलतिर गए । बाख्राको पाठो निकै फुर्तिलो थियो । ऊ उफ्रँदै धेरै परसम्म पुग्यो । त्यहाँ उसले हात्तीको छावा देख्यो । बाघको डमरु देख्यो । रुखको हाँगामा चराका बचेरा देख्यो । बचेरालाई देखेर ऊ रमायो । अचानक उसले बाघ कराएको सुन्यो । ऊ त्यहाँबाट लुसुक्क भाग्यो । उसले मनमनै सोच्यो, 'धन्न बाँचें । त्यस बाघले मलाई देखेको भए ... !'
>
> (क) ककसले दुध खाए ?
> (ख) पाडापाडीले के खाए ?
> (ग) पाठो कसरी परसम्म पुग्यो ?
> (घ) बचेरालाई देखेर को रमायो ?
> (ङ) पाठो बाघलाई देखेर किन भाग्यो ?

(घ) पाठमा प्रयोग भएकावाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) कहाँ, के, किन, कता कसरी जस्ता शब्द राखी प्रश्न निर्माण गरेर प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् । पाठको अन्त्यमा दिइएका प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । कुनै विद्यार्थीलाई उत्तर भन्न समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५२ को क्रियाकलाप ११ का आधारमा पाठ पढेर प्रश्नका उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) छावा, पाडी, बेखुसी, फुर्तिलो जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदशृन गर्नुहोस् र छलफल गर्नुहोस् । तिनका अर्थ बताई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी वाक्य निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने शब्द तथा कर्ता, कर्म र क्रिया पहिचान गराउनुहोस् ।

> १२. शब्द प्रयोग गरी एक एक वाक्य लेख्नुहोस् :
>
> छावा : हात्तीको बच्चालाई छावा भनिन्छ ।
> बेखुसी : ....
> फुर्तिलो : ....
> पाडी : ....

(ग) वाक्यमा प्रयोग भएका लिग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिका सिकाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई वाक्य निर्माण अभ्यास गराउनुहोस् । शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५२ क्रियाकलाप १२ का शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरी लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) पद जोडिएका वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । यी वाक्यमा कतिओटा शब्द छन्, ती शब्दलाई वाक्यमा कसरी राखिएका छन् भन्ने कुरा छलफल गरी विषयवस्तु सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पद छुट्याएर वाक्य पठन अभ्यास गराउनुहोस् ।

१३. शब्द शब्द छुट्याएर लेख्नुहोस् :

(क) टोलकासबैजम्माभए । टोलका सबै जम्मा भए ।

(ख) माथिल्लोगाउँमाभेलाछ । ....

(ग) पल्लोपाखामावनछ । ....

(घ) चौतारामाबरपिपलछन् । ....

(ख) पद नजोडिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् । कस्ता कस्ता कठिनाइ भए, छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पद जोडिएका र नजोडिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्दै पढ्न लगाउनुहोस् । उनीहरूलाई वाक्य लेख्दा पद छुट्याएर लेख्नुपर्ने रहेछ भन्ने कुरा सिकाउनुहोस् ।

(घ) पद जोडिएर बनेका वाक्यलाई पद छुट्याएर लेख्ने थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५३ को क्रियाकलाप १३ पद छुट्याएर लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) विद्यार्थीलाई शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै अङ्क, वासस्थान र खानेकुरासम्बन्धी शब्दको परिचय गराउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । विद्यार्थी समूहलाई अङ्क, वासस्थान र खानेकुरा जनाउने शब्दका पत्तीहरू वितरण गर्नुहोस् ।

(ग) सबै विद्यार्थीले देख्ने ठाउँमा अङ्क, वासस्थान, र खानेकुरा लेखिएको तालिकालाई राख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पालैपालो मिल्दो शब्द उच्चारण गर्दै

१४. अङ्क, वासस्थान र खानेकुरा जनाउने तलका शब्दलाई छुट्टाछुट्टै तालिकामा लेख्नुहोस् :

खिर, जाउलो, लिटो, बाह्र, पन्ध्र, उन्नाइस, गुँड, गुफा, ओडार, दुलो, चौध, सोर, अठार, घर, दाल, भात, तरकारी, रोटी, ढिँडो, गोठ, सत्ताइस, तेर, खोर, तबेला, खिचडी, सातु

अङ्क	वासस्थान	खानेकुरा
तेर	घर	खिर

तालिकामा राख्न लगाउनुहोस् ।

अङ्क	वासस्थान	खानेकुरा

(घ) तालिकाको कुन समूहमा के के शब्द रहेछन्, उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । कतिओटा शब्द रहेछन्, अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५३ क्रियाकलाप १४ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) आई, आउनुभयो, आएँ, आइस्, आयो, आए जस्ता क्रियापदका शब्दपत्ती प्रस्तुत गरी क्रियापदका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । क्रियापदका उदाहरण शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई प्रश्नोत्तर गरी क्रियापद शब्द भन्न लगाउनुहोस् ।

१५. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :

(क) बहिनी आई ।	दाइ .... ।
(ख) म आएँ ।	तँ .... ।
(ग) केटो आयो ।	केटाहरू .... ।
(घ) तिमी आयौ ।	तपाईं .... ।

(ख) शिक्षकले शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती क्रियापदलाई वाक्यमा प्रयोग गरी भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् ।

(घ) वाक्यमा भएको कर्ता र क्रियापद शब्द पहिचान गराउनुहोस् । कर्ताअनुसार क्रियापदको प्रयोग हुने कुरा सिकाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५३ क्रियाकलाप १५ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १६

(क) सर्वप्रथम चित्रपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) 'चराको जुक्ति' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ग) कथा पठन गरेर सुनाउँदा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । पाठमा भएका टुपो-फेद, तातो-चिसो, जस्ता विपरीतार्थक शब्द पहिचान गर्न लगाएर ती शब्द प्रयोगका बारेमा पनि सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । पठन गर्दा उच्चारणमा कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(ङ) पाठ पढी प्रश्नका उत्तर लेख्न लगाउनुहोस् र विद्यार्थीको आवश्यकताअनुसार प्रश्नोत्तर गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

१६. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

चराको जुक्ति

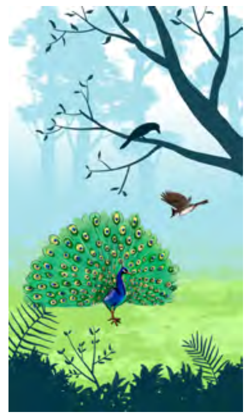

कोइलीले गीत गायो । मयूर नाच्न थाल्यो । मयूरसँगै जुरेली पनि नाच्यो । मयूर र जुरेली नाचेको कागले देख्यो । उसले सुगालाई बोलायो । सुगाले गुँडबाट बाहिर चिहायो । उसलाई नाच मन पर्‍यो । सुगाले थपडी बजायो । त्यो सुनेर परेवा र ढुकुर पनि आए । उनीहरू पनि नाच्न थाले । आकाशबाट चिलले धेरै चरा देख्यो । चिल छेउको रुखका टुप्पामा आई बस्यो । चिललाई भँगेराले देख्यो । उसले सबैलाई खबर गर्‍यो । मयूर र जुरेली भित्तामा लुके । सुगा गुँडभित्र पस्यो । कागले रुखको फेदमा सुतेको गिद्धलाई उठायो । गिद्धले चिललाई भगायो । चिल डाँडामाथि उड्यो । उसलाई चिसो भयो । गिद्ध तराईतिर झर्‍यो । उसलाई तातो भयो । कागले सबै चरालाई बोलायो । हाँगामा गुँड बनाउन बोक्रा राख्यो । त्यसमाथि सालका चिल्ला पात ओछ्यायो । पातमाथि चरा सुते । आहा ! कति राम्रो चराको ओछ्यान ।

(क) कसले गुँडबाट चिहायो ?

....

(ख) चिललाई कसले भगायो ?

....

(ग) गिद्धलाई किन तातो भयो ?

....

(घ) कागले ओछ्यान कसरी बनायो ?

....

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५४ मा भएको 'चराको जुक्ति' पाठ पढी प्रश्नोत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १७

(क) विद्यार्थीलाई ढिँडो, गजुर, खिचडी, जाउलो, मन्दिर जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै खानेकुरा, रोग, र संरचनासम्बन्धी शब्दको परिचय गराउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । विद्यार्थी समूहलाई खानेकुरा, रोग र संरचना जनाउने शब्दका पत्तीहरू वितरण गर्नुहोस् ।

(ग) सबै विद्यार्थीले देख्ने ठाउँमा खानेकुरा, रोग र संरचना लेखिएको त्रिभुजपत्ती राख्नुहोस् र त्रिभुजपत्तीमा मिल्ने

१७. शब्द पढेर साथीलाई सुनाउनुहोस् :

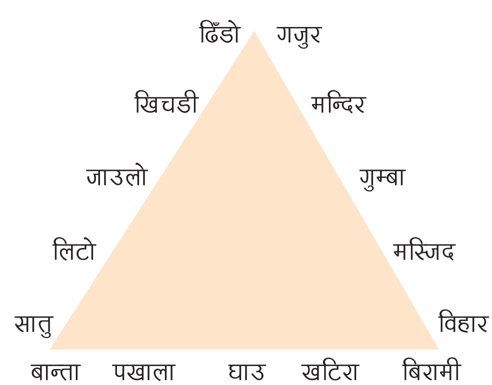

गरी शब्द उच्चारण गर्दै त्रिभुजको फरक फरक भागमा शब्दपत्ती राख्न लगाउनुहोस् ।

(घ) त्रिभुज पत्तीमा भएका शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । कतिओटा शब्द रहेछन्, अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५५ क्रियाकलाप १७ पढ्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १८

(क) शिक्षकले विद्यार्थीसँग आफ्नो परिचय दिनुहोस् । पाठको अनुच्छेद लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गरी पढ्न लगाई छलफल गर्नुहोस् । अनुच्छेदमा परिचय कसरी दिइएको छ ? छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले विद्यार्थीलाई परिचय गराउनका लागि परिचय गर्ने बुँदाहरूको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । सो बुँदाका आधारमा पालैपालो विद्यार्थीलाई आफ्ना बारेमा भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) परिचय गर्ने बुँदाका आधारमा विद्यार्थीलाई आफ्ना बारेमा लेख्न लगाउनुहोस् । लेखनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यकताअनुसार विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्नुहोस् ।

> १८. साहिलले जस्तै गरी आफ्ना बारेमा लेख्नुहोस् :
>
> मेरो नाम साहिल हो । म दुई कक्षामा पढ्छु । मेरो घर महेन्द्रनगरमा छ । मेरो विद्यालयको नाम महाकाली आधारभूत विद्यालय हो । हाम्रो कक्षामा पच्चिस जना विद्यार्थी छौँ । हामी सबै जना मिलेर बस्छौँ ।
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५५ को क्रियाकलाप १८ लेख्न लगाएर प्रदर्शन पाटीमा टाँस्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १९

(क) म्याउँम्याउँ, चीँचीँ, घ्वाङघ्वाङ, बाँबाँ, म्याँम्याँ आदि शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी यी शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । छलफलका क्रममा शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्ने, तिनीहरू कराए जस्तै आवाज निकालेर अभिनय गराउनुहोस् ।

(ख) म्याउँम्याउँ, चीँचीँ, घ्वाङघ्वाङ, बाँबाँ, म्याँम्याँ, का का शब्दहरू प्रयोग नगरी तयार गरेको पाठमा प्रयुक्त कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । पुनः खाली ठाउँ भरेको चार्ट प्रस्तुत गरी कविता लयबद्ध वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि एकल, युगल र सामूहिक रूपमा लयबद्ध वाचन गराउनुहोस् ।

> १९. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द भरी कापीमा कविता सार्नुहोस् :
>
> म्याउँम्याउँ चीँचीँ घ्वाङघ्वाङ बाँबाँ म्याँम्याँ काँकाँ
>
> बिरालो गर्छ .... दुध खोजी खाऊँ
> मुसो गर्छ .... दुलाभित्र जाऊँ ।
> कुकुर भुक्छ .... घर घुमी आऊँ
> बाछो गर्छ .... घाँस पराल खाऊँ ।
> पाठो गर्छ .... नाची खेली गाऊँ
> काग गर्छ .... खबर बुझी आऊँ ।

(ग) कविता वाचनपश्चात् पाठमा प्रयुक्त पूरा गर्नुपर्ने कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । कविताका हरफमा आवश्यक पर्ने शब्द पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र शब्द प्रयोग गरी कविता वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५६ क्रियाकलाप १९ का आधारमा कविता पूरा गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २०

(क) हुन्छ, हुन्छन्, उड्छ, उड्छन्, दिन्छ, दिन्छन्, पढ्छ, पढ्छन् शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । यी शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । छलफलका क्रममा शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्ने, वाक्यमा प्रयोग गर्दा हुने फरकका बारेमा बताउनुहोस् ।

२०. खाली ठाउँमा मिल्दो शब्द भर्नुहोस् :

(क) जङ्गलमा बाघहरू .... । (हुन्छ, हुन्छन्)

(ख) गुँडबाट एउटा परेवा .... । (उड्छ, उड्छन्)

(ग) गाईले दुध .... । (दिन्छ, दिन्छन्)

(घ) केटाहरूले धेरै .... । (पढ्छ, पढ्छन्)

(ख) विद्यार्थीलाई एकवचन र बहुवचन शब्दका बारेमा जानकारी गराउनुहोस् । वचन सङ्गतिअनुसार कर्ता जुन वचनको छ, क्रियापद पनि त्यही वचनको हुनुपर्ने कुरा वाक्यपत्तीहरू प्रयोग गरेर सिकाउनुहोस् ।

(ग) खाली ठाउँ भएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी कुन शब्द राख्दा वाक्य सही हुन्छ भनी छलफल गर्नुहोस् । पुनः खाली ठाउँ भरिएका वाक्य देखाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(घ) थप खाली ठाउँ भर्ने वाक्यपत्ती दिई एकवचन र बहुवचनसम्बन्धी अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५६ क्रियाकलाप २० का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २१

(क) विद्यार्थीसँग उनीहरूले आज गरेका कामको अनुभवका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । खाना, गरेको काम र घुमेको ठाउँका बारेमा अनुभव सुनाउन लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यालयबाट घर गएपछि के गर्नुहुन्छ ? के के खानुहुन्छ ? कता जानुहुन्छ ? जस्ता प्रश्नका उत्तर दिन लगाउनुहोस् ।

२१. तलका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(क) तपाईंले आज बिहान के के खानुभयो ?

....

(ख) छुट्टी भएपछि तपाईं के गर्नुहुन्छ ?

....

(ग) खेलमा पहिलो भएर पुरस्कार पाउनुभयो भने तपाईं के गर्नुहुन्छ ?

....

(ग) खेलमा प्रथम भएर पुरस्कार पाएको कल्पना गर्न लगाउनुहोस् । त्यतिबेला कस्तो अनुभव हुन्छ होला, कल्पना गरेर भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) आफूले पुरस्कार पाएको दिनको अनुभवका बारेमा लेखिएको अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पालैपालो पढेर सुनाउन लगाउनुहोस् । उक्त अनुभव सुनेपछि कस्तो लाग्यो, प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि आफ्ना अनुभवका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५६ को क्रियाकलाप २१ का प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २२

> २२. तपाईंको समुदायका बारेमा एक अनुच्छेद कापीमा लेखेर देखाउनुहोस् ।

(क) विद्यार्थीसँग उनीहरूका समुदायका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । समुदायका सबै सदस्यलाई सम्मान गर्नुपर्ने, समुदायमा मिलेर बस्नुपर्ने, एकआपसमा मिलेर बस्नुपर्ने, विकास निर्माणको काममा सबैको समान सहभागिता हुनुपर्ने जस्ताकुराहरू विद्यार्थीलाई बताउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकको समुदायका बारेमा लेखिएको अनुच्छेदको नमुना पढेर विद्यार्थीलाई सुनाउन लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई समुदायका बारेमा बुँदाहरूको चार्ट प्रदर्शन गर्दै ती बुँदामा लेखिएका कुरा पूरा गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

समुदाय टोलको नाम : ....

समुदायमा भएका अन्दाजी घरहरू :..

समुदायमा बस्ने मानिसका जातिहरू : ....

उनीहरूले मान्ने धर्म : ....

समुदायमा भएका मठ मन्दिर तथा सार्वजनिक स्थलहरू : ....

समुदायका मानिसहरूका पेसा : ....

(घ) विद्यार्थीले तयार गरेका क्रियाकलापलाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५६ क्रियाकलाप २२ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र

मेरो विद्यालय

कार्यघण्टा : १५

परिचय

विद्यार्थीले विद्यालयमा धेरै कुरा सिक्छन् । विद्यालयको परिवेशमा बगैँचा, खेलसामग्री, खेलमैदान, चमेनागृह, कक्षाकोठा, कौसी, पुस्तकालय, शौचालय जस्ता क्षेत्र पर्छन् । यस्ता सन्दर्भमा विद्यार्थीको भाषिक प्रयोगको आधार तथा क्षेत्र पृथक् रहन सक्छ । उक्त पृथक् क्षेत्रमा आधारित भई भाषा प्रयोग र सञ्चारका क्रममा विद्यार्थीले परिवारमा प्रयोग गर्ने वा त्यसभन्दा भिन्न शब्दको पहिचान र प्रयोग, वर्ण र शब्दका अर्थ पहिचान तथा लेखन, हाउभाउ र अभिनयसहित मौखिक प्रस्तुति दिन सक्छन् । यसै क्रममा उनीहरूले विषयवस्तुबुझेर प्रतिक्रिया, शीर्षक, चित्र, परिवेश र सन्दर्भबारे पूर्वानुमान वा अनुमान, पाठगत पात्र, कार्य वा घटना पहिचान र वर्णन, घरायसी र शीर्ष शब्दकोपठन तथा लेखन गर्न सक्छन् । लिखित अभिव्यक्तिका क्रममा पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्न प्रयोग सक्छन् ।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठ छन् । पाठमा विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग हुने शब्द पहिचान, वर्ण जोडेर शब्द निर्माण, समान संरचनायुक्त शब्दपठन, वाक्यपठन, कोठे पद भरण, उल्टो अर्थ दिने शब्द पहिचान तथा हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, दोहोरो सञ्चार गर्ने विषयवस्तु तथा वर्ण परिवर्तन गरी शब्द निर्माण र प्रयोग, वर्णनुक्रमअनुसार शब्द पहिचान, पदक्रमको पहिचान र प्रयोग, बिचको वर्ण झिकी शब्द निर्माण, पदवियोग पहिचान र प्रयोग, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने तथा निर्देशित रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन् ।

उक्त पाठहरूमा पारिवारिक परिवेशमा प्रयोग हुने शब्द र दृश्यवस्तु पहिचान गरी उच्चारण गर्ने उद्देश्य राखिएको छ । सो क्रममा शिष्टाचारयुक्त शब्दको पहिचान र प्रयोग, कुराकानी, सोधपुछ र प्रश्नोत्तरका क्रममा भाषाको शुद्ध प्रयोगलाई जोड दिइएको छ । यसको उद्देश्य लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको ख्याल गरी मौखिक अभिव्यक्ति दिन उत्प्रेरित गर्नु हो । अभिव्यक्तिलाई सबलीकरण गर्न समान र असमान चित्र, चित्रअनुसारका शब्दर शब्दअनुसारका चित्र पहिचान गराउन सकिन्छ । यसरी शीर्षक तथा चित्र हेरेर पूर्वानुमान वा अनुमान गर्न तथा छड्के, सिधा र गोलो रेखा कोर्न एवम् विभिन्न आकृति र चित्र निर्माण गरी रङ भर्न लगाएर भाषिक सिप विकास गराउने उद्देश्य राखिएको छ ।

पाठ ७

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	शब्दका सुरुका ध्वनि थप्ने र झिक्ने	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ सूचना साक्षरता सिप (S4.4)	७	५९ देखि ६६ सम्म

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम		सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग		१	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीशरू (खाउँला, जाउँला, बोकेर, लाएर, गाउँला, जाउँला, कस्ता, जस्ता, गनेर, भनेर) २. पाठमा प्रयुक्तचित्र वा पोस्टर ३. 'विद्यालय जाउँला' कविता लेखिएको चार्ट
श्रुतिबोध	स्वयम् सिकाइ		२	१. आफ्नो विद्यालय र विद्यालयका शिक्षकहरूको नामको सूची २. शिक्षकले पढाउने विषयगत सूची
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ		३	१. पाठमा प्रयुक्त र अन्य शब्दका शब्दपत्तीहरू (आदेश, विदेश, अचेत, नमिठो, ओखती, शरीर)
पठन बोध	स्वयम् सिकाइ		४	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (ननिको, नमज्जा, नरमाइलो, नभएर, नबोल्नु, नहुनु, तिरिमिरी, बेहोस, खेल्नु, लड्नु, भुइँ, कोसिस) २. पाठमा प्रयुक्त शब्दका वाक्यपत्तीहरू ३. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर, पाठ रेकर्डिङ गरेको डिभाइस वा मोबाइल
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ		५	**क्रियाकलाप नं. ५ (क)** १ पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (आदेश, बिजोर, नमिठो, विदेश, प्रकार, अचेत, ननिको, नरमाइलो, नभएर, नहुनु,) **क्रियाकलाप नं. ५ (ख)** १. पाठमा प्रयुक्त शब्द र वर्णपत्तीहरू (धा, से, भ, पा, ह, प, जी, वन वर्ण र शब्द पत्तीहरू)
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ		६	१. पाठमा प्रयुक्त र अन्य शब्दका शब्दपत्तीहरू (नजाती, अटेर, नमज्जा, ननिको, तिरिमिरी, नरमाइलो)
दृश्यबोध	स्वयम् सिकाइ		७	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ		८	१. पाठमा प्रयुक्त वैकल्पिक क्रियापद शब्द (हुँ, होस् , पढायो, पढाउनुभयो, राख्छ, राख्छयौ, ल्याउछ, ल्याउनुहुन्छ)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठनप्रवाह	शिक्षकको आंशिक सहयोग	९	१. सरल वाक्यमा लेखिएको छोटो अनुच्छेद चार्ट २. शब्दपत्तीहरू (जागी, जाती, जारी, जाली, ठान, थान, टाप, ताप, ढाक, धाक, तीन, टिन, ढक, धक, तातो, टातो, टुना, तुना, दिल, डिल) ३. भित्ते वा डिजिटल वा मोबाइलको घडी
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१०	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्ती र वाक्यपत्तीहरू (आदेश, बिजोर, नमिठो, पवन, धावन, भवन, जीवन, वन)
श्रुतिबोध	स्वयम् सिकाइ	११	१. शब्दसूची
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. नमुना वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१३	१. शब्द जाल र वर्णपत्ती २. शब्द स्लाइडर
लेखाइ	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१४	१. पाठमा प्रयुक्त हिज्जे मिलेका र नमिलेका शब्दपत्तीहरू (आदेश आदेस, नमिठो नमिटो, सिवन सेवन, भवन भबन, अचेत अचेट, बिदेश विदेश, प्रकार परकार, अवन हवन)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१५	१. हलन्त लागेर र आधावर्ण प्रयोग गरी बनेका शब्दपत्तीहरू
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	१६	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (बेकार, आकार, विहार, नजाती, बिछोड, कुरूप, ननिको, सुगन्ध, नरमाइलो, नमज्जा, बेहोस, सबल, अटेर) २. शब्दका सुरुको ध्वनि झिकेर बनेका शब्दपत्तीहरू (कार, हार, जाती, छोड, रूप, निको, गन्ध, रमाइलो, मज्जा, होस, बल, टेर) ३. 'कति जाती' संवाद रेकर्ड गरिएको डिभाइस तथा मल्टिमिडिया, मोबाइल सेट, कठपुतली
पठनबोध	दौँतरी सिकाइ	१७	१. रमाइला चुट्किलाका चार्ट २. अनुच्छेदपत्ती
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१८	१. विपरीतार्थक शब्दपत्तीहरू (अग्लो होचो, ठाडो तेर्सो, भिर सम्म, उकालो ओरालो, घुमाउरो सिधा, गुन बैगुन, अघिपछि, हाँस्नु रुनु, सुगन्ध दुर्गन्ध)
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१९	१. अनुच्छेद चार्ट २. शिक्षकले आफ्ना बारेमा सरल शब्दमा लेखेको अनुच्छेद चार्ट ।
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	२०	१. शब्दसूची २. बुँदा लेखिएको चार्ट

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षाका सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा को को छन् ? उनीहरूका नाम के के होलान् ? केका बारेमा कुरा गर्दै होलान् ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तु सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गर्नुभएको शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'विद्यालय जाउँला' कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । कक्षामा गति, यति, लय र हाउभाउसहित कविता गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् र लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

विद्यालय जाउँला

धाराको पानी ल्याएर
हात मुख धोएर
स्वादिलो खाना खाउँला
विद्यालय जाउँला ।

काँधमा झोला बोकेर
खुट्टामा जुत्ता लाएर
मुखले गीत गाउँला
विद्यालय जाउँला ।

साथी र भाइ कस्ता छन्
नङ र मासु जस्ता छन्
तीसँग खेल्न पाउँला
विद्यालय जाउँला ।

जोर र बिजोर गनेर
हिसाबकिताब भनेर
स्याबासी धेरै पाउँला
विद्यालय जाउँला ।

(घ) शिक्षकले अन्त्यमा 'र' आउने धोएर, बोकेर, गनेर, भनेर, जस्ता प्रदर्शन गरेका शब्दपत्ती कापीमा लेख्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दका सुरुका ध्वनि फेर्दा बन्ने नयाँ शब्दबारे छलफल गरानुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले पुन: सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् र विद्यार्थीलाई पालैपालो वाचन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कठिन लागेका शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाई पटक पटक उच्चारण गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स ५९ 'विद्यालय जाउँला' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

२. 'विद्यालय जाउँला' कविता प्रयोग भएका अन्त्यमा 'र' आउने शब्दकापीमा लेखेर देखाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) विद्यार्थीलाई आफ्नो नाम, विद्यालयको नाम र आफू पढ्ने कक्षाका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

२. तपाईंको कक्षामा पढाइ हुने विषय र पढाउने शिक्षकको नाम भन्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई विद्यालयको आफ्नो कक्षामा पढाइ हुने विषय र पढाउने शिक्षकका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यालयका आफ्नो शिक्षकको नाम भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई शिक्षकले तयार गरेको आफ्नो विद्यालय र विद्यालयका शिक्षकहरूको नाम र शिक्षकले पढाउने विषयका सूची प्रदर्शन गरी सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् ।

(घ) नाम सूची छोपेर विद्यार्थीलाई पढ्ने विषय र पढाउने शिक्षकको नाम भन्न लगाउनुहोस् । कठिनाइ हुने विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ५९ को क्रियाकलाप २ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त आदेश, नमिठो, अचेत, विदेश जस्ता शब्दहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् । ती शब्दमा कतिओटा वर्ण छन् विद्यार्थीलाई वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले गनेर भनेका शब्दका वर्णलाई छुट्याएर लेख्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : आदेश शब्दलाई आ दे श बनाउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) थप शब्द प्रस्तुत गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

३. पढ्नुहोस् र छुट्याएर लेख्नुहोस् :

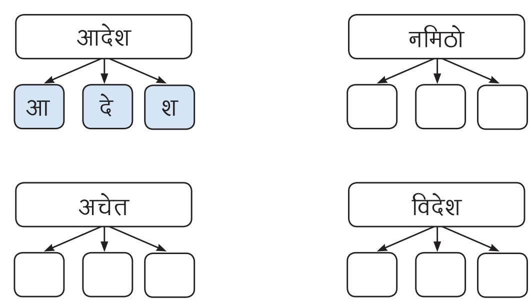

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स.६० को क्रियाकलाप ३ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

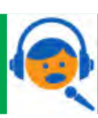

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ ? छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारण सँगै वाक्यमा निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) 'नुमा उठिन्' रेकर्डिङ गरिएको पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेको कुरा र मोबाइलमा सुनेको कुरा के के मिल्यो भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'नुमा उठिन्' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् ।

४. सुन्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

नुमा उठिन्

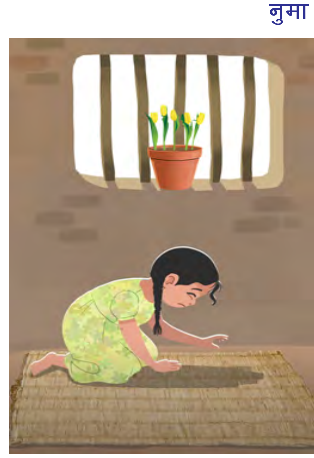

नुमा खेल्दै थिइन् । उनी खेल्दाखेल्दै लडिन् । उनलाई ननिको लाग्यो । उनले 'आमा' भनेर बोलाइन् । आमा बोल्नुभएन । उनलाई नमज्जा पनि लाग्यो । उनका आँखा तिरिमिरी भए । बेहोस भइएला जस्तो भयो । त्यसपछि त नुमालाई धेरै नरमाइलो लाग्यो । उनी फेरि चिच्याइन् तर कसैले सुनेन । भाइले सुनेर पनि अटेर गरेको हो कि ? उनले यस्तै सोचिन् । एकछिन भुइँमा लडिरहिन् । लामो सास फेरिन् । नुमाले उठ्ने कोसिस गरिन् । केही बेरपछि उनी जुरुक्क उठिन् । नुमाले बाहिरतिर हेरिन् । आमा र भाइ त परबाट आउँदै हुनुहुँदो रहेछ । घरमा नभएर पो नबोल्नुभएको रहेछ ।

(क) का लड्या ?
(ख) नुमा के गर्दा उठ्न सकिन् ?
(ग) नुमालाई किन नरमाइलो लाग्यो ?
(घ) नुमा जस्तै तपाईँ पनि लड्नुभयो भने के के गर्नुहुन्छ ?

त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयोग भएको वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीको समूहमा वितरण गर्नुहोस् र ती वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी वाक्यलाई क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(च) शिक्षकले पुनः पाठ सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । किन, कहाँ, कता, कसरी जस्ता शब्द राखेर प्रश्न निर्माण गरी प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् । पाठमा भएका प्रश्नहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो सोधी छलफल गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६० को 'नुमा उठिन्' पाठ पढेर प्रश्नको उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५ 'क'

(क) पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गराउनुहोस् । तिनका अर्थबारे छलफल गर्नुहोस् । सुरु ध्वनि झिकेर बन्ने शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । सुरुको ध्वनि झिक्दा कस्ता कस्ता शब्द बन्ने रहेछन्, अभ्यास गराउनुहोस् ।

> ५. तलका क्रियाकलाप गर्नुहोस् :
>
> (क) अगाडिको वर्ण झिकी नयाँ शब्द लेख्नुहोस् र पढ्नुहोस् :
>
> | | | |
> |---|---|---|
> | आदेश | बिजोर | नमिठो |
> | ...देश... | .... | .... |
> | सुयोग | प्रकार | अचेत |
> | .... | .... | .... |

(ख) विद्यार्थीलाई दुई दुई जनाको समूह बनाउनुहोस् र सबै समूहलाई पाठमा प्रयोग भएका शब्दका पत्ती वितरण गर्नुहोस् । ती शब्दमा भएको सुरुको ध्वनि झिकेर नयाँ शब्द निर्माण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शब्दको अर्थ प्रस्ट बनाउन ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरेर देखाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाई विद्यार्थीले वाक्य निर्माण गरेको अवलोकन गर्नुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीलाई असहज भएमा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६१ को क्रियाकलाप ५ 'क' गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५ 'ख'

(क) पाठमा प्रयुक्त वन शब्दको अगाडि फरक फरक वर्ण वा ध्वनि थपेर बन्ने शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । सुरुको ध्वनिमा फरक फरक वर्ण थप गर्दा कस्ता कस्ता शब्द बन्ने रहेछन्, छलफल र अभ्यास गराउनुहोस् ।

> ५. तलका क्रियाकलाप गर्नुहोस् :
>
> (ख) वर्ण जोडेर शब्द बनाउनुहोस् :
>
> 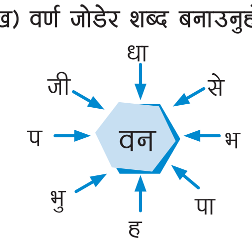
>
>
> ...हवन... ....
> ....

(ख) विद्यार्थीलाई दुई दुई जनाको समूह बनाउनुहोस् र सबै समूहलाई पाठमा प्रयोग भएका शब्दका

वितरण गर्नुहोस् । ती शब्दमा भएको सुरुको ध्वनि थपेर नयाँ शब्द निर्माण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले बनाएका नयाँ शब्द शैक्षणिक पाटीमा टिपेर छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) ती शब्दको अर्थ प्रस्ट बनाउन ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरेर देखाउनुहोस् र विद्यार्थीले पनि वाक्य निर्माण गरे नगरेको अवलोकन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६१ को क्रियाकलाप ५ 'ख' गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त नजाती, अटेर, नमज्जा, ननिको जस्ता शब्दहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् । ती शब्दमा कति ओटा वर्ण छन् विद्यार्थीलाई वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।

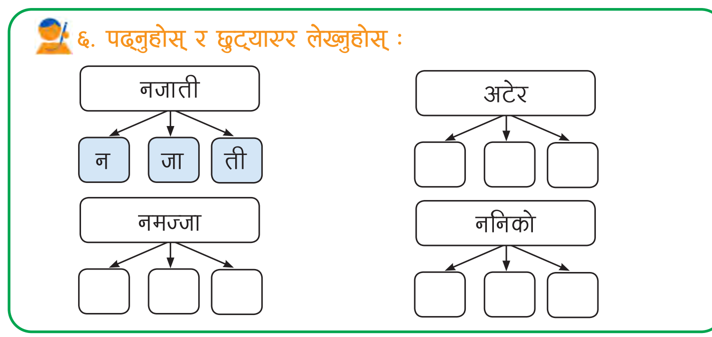

(ग) विद्यार्थीले गनेर भनेका शब्दका वर्णलाई छुट्याएर लेख्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : नजाती शब्दलाई न जा ती बनाउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) थप शब्द प्रस्तुत गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् :

- विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त शब्दहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दका वर्ण छुट्याएर लेख्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्दमा भएका वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।
- विद्यार्थीले गनेर भनेका शब्दका वर्णलाई छुट्याएर लेख्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : नजाती
- शब्दलाई न जा ती बनाउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६१ को क्रियाकलाप ६ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) विद्यार्थीलाई चित्रपत्ती प्रदर्शन गरेर चित्रमा के के भइरहेको देखिन्छ ? मानिसहरूले के के बोकेका छन् ? किन यताउता दौडेका होलान् ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुमा प्रवेश गर्नुहोस् ।

७. चित्रमा जस्तै तपाईंको विद्यालय छेउको गाउँमा आगो लागे तपाईं के गर्नुहुन्छ, भन्नुहोस् :

(ख) चित्रमा भएको घटना कहिल्यै देख्नुभएको छ ? यस्तो घटना कहाँ घटेको थियो ? जस्ता प्रश्न गरेर घटना वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) आगलागी हुने कारण र आगलागी हुन नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय लेखिएको तालिका प्रदर्शन गरी छलफल गराउनुहोस् । आगलागी भएपछि कसरी आफू जोगिने र आगो निभाउने भन्नेबारे छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा टिपोट गर्नुहोस् ।

(घ) गाउँघरमा आगलागी भयो भने आगो निभाउन ठुला मानिसलाई सहयोग गर्नुपर्छ । आफू सुरक्षित भएर आगो निभाउन जानुपर्छ । केटाकेटीले सलाई र लाइटर बोकेर हिँड्नु हुँदैन भनी सुरक्षाका उपायहरू सिकाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स ६२ को क्रियाकलाप ७ का आधारमा चित्र वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) क्रियापदका बारेमा छलफल गरेर क्रियापद शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई प्रश्नोत्तर गरी क्रियापद भन्न लगाउनुहोस् ।

८. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :

(क) म विद्यार्थी .... ।	(हुँ, होस्)
(ख) शिक्षकले हामीलाई .... ।	(पढायो, पढाउनुहुन्छ)
(ग) तिमी किताब झोलामा .... ।	(राख, राख्नुहोस्)
(घ) तपाईंले मेरो कथाको किताब .... ?	(देख्नुभयो, देख्यौ)

(ख) शिक्षकले हुँ, होस्, पढायो, पढाउनुहुन्छ, राख, राखनुहोस्, जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती क्रियापद शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । वाक्य निर्माणपछि ती वाक्य विद्यार्थीलाई भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले अपुरा वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् । फेरि खाली ठाउँ भरिएका वाक्य प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् ।

(घ) वाक्यमा भएका कर्ता र क्रियापद पहिचान गराउनुहोस् । कर्ताअनुसारको क्रियापदहुनेकुरा अभ्यास गराई सिकाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६२ दोस्रो क्रियाकलाप गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) सरल वाक्यमा लेखिएको छोटो अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । शिक्षकले सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा पहिलो पटक ढिलो गतिमा सस्वर वाचन गर्ने र बिस्तारै गति बढाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई घडी हेर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सकेसम्म छिटो सस्वर वाचन गर्नुहोस् । कति समयमा अनुच्छेद सस्वर वाचन पूरा गर्नुभयो, विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् ।

> ९. घडी हेरेर छिटो छिटो पढ्नुहोस् :
>
> (क) बडा दसैँ, दीपावली तथा छठ पर्वको पावन अवसरमा सम्पूर्ण नेपाली दिदीबहिनी तथा दाजुभाइलाई हार्दिक मङ्गलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौँ ।
>
> वेदकोट नगरपालिका, कञ्चनपुर
>
> (ख) जागी जाती | जारी जाली | ठान थान | ताप टाप | धाक ढाक
>
> तीन टिन | ढक धक | तातो टाटो | टुना तुना | दिल डिल

(ग) शिक्षकले जस्तै विद्यार्थीलाई सस्वर वाचन गर्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले समय हेरी विद्यार्थीले कति समयमा सस्वर वाचन गर्न सके, समय बताउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई जोडी समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । पालैपालो घडी हेर्ने र अनुच्छेद सस्वर वाचन गर्न लगाउनुहोस् । कसले कति समयमा वाचन पूरा गरे, टिपोट गर्नुहोस् । यसरी प्रतिस्पर्धात्मक तरिकाले शब्द, वाक्य र अनुच्छेद पढ्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६२ अन्तिम क्रियाकला ९ को 'क' अनुच्छेद रं 'ख' का जोडी शब्द वाचन गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त भवन, दङ्ग, मक्ख जस्ता शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दका बारेमा छलफल गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'पवनको भवन' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ग) कथा पठनका क्रममा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । पाठमा भएका शब्दका बिचमा अन्त्यमा उस्तै ध्वनि भएका शब्द पहिचान गर्न लगाएर ती शब्दका प्रयोगबारे सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । पठन गर्दा उच्चारणमा कठिन

> १०. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :
>
> ### पवनको भवन
>
> पवनले नयाँ भवन बनाए । भवन राम्रो थियो । जीवन र धवन पवनको घर गए । पवनको भवन देखेपछि उनीहरू दङ्ग परे । जीवनले पवनलाई घर राम्रो छ भने । पवन मक्ख परे । जीवनले पवनलाई घर पूजा गर्न भनी सल्लाह दिए । पवनले घरको पूजा गर्ने भए । पवनले पूजाका दिन सबै नातेदारलाई बोलाए । पूजाका लागि सरसामान जुटाए । बिहानै उठेर नुहाधुवाइ गरे । आफ्नो घरमा पूजा गरे । पूजा सकिएपछि सबैले पूजाको प्रसाद खाए । सबै जना खुसी भए ।
>
>
>
> (क) पवनको घर देखेर को को दङ्ग परे ?
>
> ....
>
> (ख) पूजाका लागि पवनले के के गरे ?
>
> ....
>
> (ग) तपाईंलाई पूजाको दिन कस्तो लाग्छ ?
>
> ....

भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई पाठ पढ्न लगाई उत्तर लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई लेखनमा कठिनता भए सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६३ को 'पवनको भवन' पाठ पढी प्रश्नोत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

> ११. तपाईं आज विद्यालय आउँदा देखेका कुरा कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(क) विद्यार्थीलाई आफूले कतै घुम्न जाँदाको रमाइलो कुरा तथा देखेका कुराहरूका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । शिक्षक आफूले घुमेको ठाउँका बारेमा देखेका कुराको वाक्यपत्ती विद्यार्थीलाई प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती वाक्यपत्ती क्रमशः देखाउँदै आफूले देखेका कुरा र अनुभव सुनाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पनि पालैपालो उनीहरूले देखेका नयाँ ठाउँ वा मामाघर जाँदा हुने अनुभवका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् र उनीहरूले देखेका र भनेका रमाइला कुराहरू शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । विद्यार्थीलाई आफ्नो अनुभव प्रस्तुत गर्न असहज भएमा आवश्यक पृष्ठपोषण दिएर विद्यार्थीलाई आफ्ना कुरा भन्न हौसला दिँदै जानुहोस् । शैक्षणिक पाटीमा टिपेका विषयबारे छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरू घरबाट हिँडेपछि विद्यालय आइपुग्न्जेल बाटोमा देखेका कुरा भन्न लगाउनुहोस् । सम्भव भएसम्म मुख्य कुरा र विद्यार्थीले देखेका वस्तु, स्थान, सामान आदिका नाम शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । अन्तमा कक्षामा छलफल गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई बाटोमा आफूले देखेका कुरा समेटी कक्षामा बताउन समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६४ को क्रियाकलाप ११ भन्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

> १२. तलको तालिकाबाट मिल्ने वाक्य बनाई लेख्नुहोस् :

पाडो			१. ....
पाडाहरू	चउरमा	दौडियो ।	२. ....
पाठो		दौडिए ।	३. ....
पाठाहरू			४. ....

(क) पाडो, पाडाहरू, पाठो, पाठाहरू, दौडियो, दौडिए जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रस्तुत गरी छलफल गर्नुहोस् । तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) पाठ्यपुस्तकको तालिका प्रस्तुत गर्नुहोस् र छलफल गर्नुहोस् । वाक्य निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने शब्द तथा कर्ता र क्रियापद पहिचान गराउनुहोस् ।

(ख) वाक्यमा कर्ता परिवर्तन हुँदा क्रियापद पनि परिवर्तन हुने कुरा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) शब्द स्लाइडरको प्रयोग गरी वाक्यमा कर्ताअनुसार क्रियापदका प्रयोग सन्दर्भमा छलफल गरी प्रस्ट गरिदिनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो वाक्य निर्माण गर्न निर्देशन दिनुहोस् । यसरी निर्माण गरिएका वाक्य कापीमा लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् । लेखाइमा समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्दै सिकाइ क्रियाकलाप पूरा गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई थप नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी एकवचन र बहुवचनका वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६४ को क्रियाकलाप १२ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) शैक्षणिक पाटीमा विसङ्केतन वर्णका शब्दजाल बनाउनुहोस् वा तयारी चार्टलाई प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ख) शब्दजालमा भएका वर्ण जोडेर विभिन्न प्रकारका शब्द निर्माण गर्न सकिन्छ भन्दै ती शब्द के के होलान्, शब्दजाल हेरैर अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शब्दजालमा पत्ता लागेका वर्ण जोडेर शब्दमा चक वा मार्करले घेरा लगाउन लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरेर प्रत्येकलाई शब्दजालको चार्ट दिनुहोस् । त्यस चार्टमा भएका वर्णबाट शब्द पत्ता लगाई गोलो लगाउन भन्नुहोस् । आफूले अवलोकन गरी सहजीकण गर्नुहोस् ।

१३. मिल्ने वर्ण जोडी दशओटा शब्दमा घेरा लगाउनुहोस् र लेख्नुहोस् :

र	मा	इ	लो	का	पा
क	दा	थ	टा	ग	न
चि	धि	न	जा	ती	ङ
म्टा	ज्जा	नि	वि	आ	बे
म	ह	को	रे	हा	का
न्या	ल	ट	आ	हा	र
ट	डो	प	औ	झ	क

ननिको ....

....

(ङ) विद्यार्थीले पत्ता लगाएका शब्दको सूची तयार पार्न लगाउनुहोस् । आफूले शब्दजालबाट बन्ने शब्दहरूको सूची प्रदर्शन गरी छलफल र तुलना गरी सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६४ को क्रियाकलाप १३ गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शब्दमा हिज्जे मिलेका र नमिलेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द कुन कुन ठिक होलान्, पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । शब्द पहिचानका लागि पाठ्यपुस्तकको पाठबाट खोज्न लगाउनुहोस् ।

१४. शिक्षकको सहयोग लिई सही शब्द लेख्नुहोस् :

आदेस आदेश	नमिठो नमिटो	भवन भबन	अचेत अचेट
....	....	....	....
बिदेश विदेश	प्रकार परकार	अवन हवन	सिवन सेवन
....	....	....	....

(ग) विद्यार्थीको समूहमा शब्दपत्ती दिनुहोस् । तालिकामा मिल्ने र नमिल्ने शब्द छुट्याउन लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई हिज्जे मिलेका र नमिलेका शब्द छुट्याउन कठिन भए शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

हिज्जे मिलेका शब्द	हिज्जे नमिलेका शब्द

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६५ को क्रियाकलाप १४ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) विद्यार्थीसँग वर्णमा हलन्त लागेर बनेका शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) वर्णमा हलन्त लागेर बनेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उच्चारण गरेका वर्णको ध्वनि ध्यानपूर्वक सुन्नुहोस् ।

> **१५. उदाहरणमा जस्तै गरी लेख्नुहोस् :**
>
> जस्तै : बन्छन् = बन्छन्
>
> भन्छन् .... जान्छन् ....
>
> हान्छन् .... खान्छन् ....
>
> तान्छन् .... गन्छन् ....

(ग) हलन्त लागेका वर्णलाई उच्चारण गर्दा आधामात्र स्वर हुनेगरी उच्चारण गर्नुपर्छ । हलन्त लागेका वर्ण र आधा वर्णको उच्चारण उस्तै हुन्छ । शब्दमा भएका वर्णको अवस्थाअनुसार वर्णलाई हलन्त वा आधा वर्ण लेख्नुपर्ने कुरा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) आधा वर्ण प्रयोग गरेर बनेका शब्दका पत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गराउनुहोस् ।

(ङ) वर्णमा हलन्त लागेर बनेका र आधा वर्ण प्रयोग गरेर बनेका शब्दका पत्तीहरू विद्यार्थीलाई दिनुहोस् । ती शब्दहरूको जोडी समूह बनाउन लगाएर शब्दलाई उच्चारण गरी दुवै शब्दलाई कापीमा लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६५ को क्रियाकलाप १५ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १६

(क) शिक्षकले 'कति जाती' संवाद लेखिएका चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । संवादलाई नमुना सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । पढेर सुनाउँदा आरोह अवरोह, गति, यतिलाई ध्यान दिएर सुनाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीसँग मिलेर कुराकानीलाई सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । यस क्रममा सम्भव भएसम्म

> **१६. पालैपालो पढ्नुहोस् :**
>
> **कति जाती**
>
>
>
> रीति : तिमी बेकारमा किन मसित रिसाएको रिवाज ?
>
> रिवाज : मेरो खाजा कता लुकायौ ?
>
> रीति : खाजा हो र ? आहारा होइन ?
>
> रिवाज : आहारा त कुखुरा र हाँसलाई पो दिइन्छ । म कुखुरो हो र ?
>
> रीति : अनुहार नबिगार न । नराम्रो देखिन्छ क्या । म नजाती होइन नि । तिमीलाई विहार डुलाउन लैजान्छु । त्यही भएर तिम्रो खाजा झोलामा बोकेकी छु । नपत्याए हेर त ।
>
> रिवाज : धन्यवाद रीति । तिमीलाई नजाती भनेको त कति जाती रहिछौ ।
>
> रीति : ल ठिक छ । छिटो तयार होऊ ।

श्रव्य सामग्री तथा मल्टिमिडिया प्रयोग गर्नुहोस् । मल्टिमिडिया प्रयोग गर्दा छात्र र छात्राको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ग) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन पनि गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई कठिन लागेका शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । तिनको अर्थबारे छलफल गर्नुहोस् । वाक्यमा प्रयोग गरी थप स्पष्ट पारिदिनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् । कुनै एक जोडीलाई नमुनाका रूपमा पाठको कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६५ 'कति जाती' कुराकानी दुई दुई जना विद्यार्थीलाई पढ्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १७

(क) विद्यार्थीसँग चुट्किलाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले जानेका चुट्किला भन्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले पनि रमाइला चुट्किला विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । चुट्किला सुनेपछि अन्त्यमा ताली बजाउन लगाउनुहोस् ।

> **१७. साथीसँग छलफल गरी भन्नुहोस् :**
>
> एउटा पसलमा कागती र कुरिलो थिए । कागतीले ग्राहकलाई भन्यो, "मलाई किन्नुहोस्, तपाईं निरोगी हुनुहुन्छ ।" कुरिलाले भन्यो, "एक कचौरा झोल बनाएर मलाई खानुहोस् । तपाईं बलियो हुनुहुन्छ ।" ग्राहकले के किने होलान् ?

(ख) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कागती र कुरिलोको कुरा सुनेर ग्राहकले कुन चिज किन्यो होला भन्दै प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । यसका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) कागती र कुरिलोका फाइदा लेखिएको तालिका प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले छलफलका क्रममा भनेका शब्द शैक्षणिक पाटीमा टिप्नुहोस् र छलफल गराउनुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रस्तुत अनुच्छेद पत्तीका बारेमा छलफल गरी अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा टिपेर छलफल गर्नुहोस् र निष्कर्ष भन्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६६ को क्रियाकलाप १७ का आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १८

(क) विद्यार्थीलाई अग्लो, होचो, ठाडो, धेरै, थोरै, उकालो, ओरालो जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् ।

> **१८. उल्टो अर्थ दिने शब्द लेख्नुहोस् :**
>
> जस्तै : अग्लो = होचो
>
> ठाडो .... धेरै .... उकालो .... घुमाउरो ....

(ख) विद्यार्थीसँग उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीसँग छलफल भएका शब्द र ती शब्दका उल्टो अर्थ शैक्षणिक पाटीमा टिपोट गर्नुहोस् ।

(ग) उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न सिकाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थपत्तीलाई छ्यासमिस गरेर राख्नुहोस् । ती छ्यासमिसे पत्तीबाट शब्दसँग मिल्ने उल्टो अर्थ पत्ता लगाउन सिकाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६६ को क्रियाकलाप १८ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १९

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६६ को क्रियाकलाप १९ मा भएको अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र अनुच्छेद वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । शिक्षकले वाचन गरेपछि विद्यार्थीलाई पनि वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले वाचन गरेको अनुच्देदका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । शिक्षकले आफ्ना बारेमा लेखेको अनुच्छेद प्रदर्शन गरी वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् ।

१९. बुधियाले लेखे जस्तै गरी तपाईँले आफ्ना बारेमा लेख्नुहोस् :

मेरो नाम बुधिया हो । म पोहोर एक कक्षामा पढ्थेँ । मैले 'मेरो नेपाली' किताब पढेँ । मैले लेख्न सिकेँ । मैले 'मेरो गणित' किताब पढेँ । 'हाम्रो सेरोफेरो' किताबबाट धेरै कुरा सिकेँ । मैले 'मेरो अङ्ग्रेजी' किताब पढेँ । अङ्ग्रेजीमा पढ्न र बोल्न जानेँ । अर्को वर्ष म तीन कक्षामा पढ्ने छु ।

....

....

....

....

(ग) शिक्षकले आफ्ना बारेमा लेखे जस्तै गरी विद्यार्थीलाई पनि अनुच्छेद हेरेर आफ्ना बारेमा लेख्न अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले विद्यार्थीलाई परिचय गराउनका लागि परिचय गर्ने बुँदाहरूको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । जस्तैः नाम, विद्यालय, कक्षा, बुबाको नाम, आमाको नाम, आफ्नो जन्म मिति, आफ्नो उमेर आदि । सो बुँदाका आधारमा पालैपालो विद्यार्थीलाई आफ्ना बारेमा भन्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) परिचय गर्ने बुँदाका आधारमा विद्यार्थीलाई आफ्ना बारेमा लेख्न लगाउनुहोस् । लेखनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यकताअनुसार विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६६ को क्रियाकलाप १९ अनुसार परिचय लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २०

(क) विद्यार्थीलाई कक्षाकोठा सफा राख्ने तरिकाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । कक्षाकोठा सफा राख्नुपर्ने कारण र सफा राख्ने तरिका उल्लेख भएको चार्ट प्रदर्शन गरी छलफल गनुहोस् ।

२०. हामीले कक्षाकोठा सफा राख्न के के गर्नुपर्छ, कापीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) कसरी हामी हाम्रो कक्षाकोठा सफा राख्न सक्छौ भनी छलफल गराउनुहोस् र विद्यार्थीले भनेका उत्तर शैक्षणिक पाटीमा टिप्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई कक्षाकोठा सफा राख्ने तरिकाका बारेमा कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले अवलोकन गरी लेखाइमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६६ को क्रियाकलाप २० लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ ८

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	शब्दका सुरु र मध्यका शब्दध्वनि थप्ने र भिक्ने	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ सूचना साक्षरता सिप (S4.4)	७	६७ देखि ७४
५.	विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन		१	७५ र ७६

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू २. शब्दका सुरु ध्वनि झिकेर बनेका शब्द (बालेर, हालेर, बनेर, भनेर, खोलेर, बोलेर, बुझेर, टिपेर) ३. शब्दका बिचको ध्वनि झिकेर बन्ने शब्दहरू (हालेर - हार, बालेर - बार, भनेर - भर, साथमा - खामा) ५. 'दिदी र बहिनी' कवितापत्ती
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	पाठमा प्रयोग भएका चित्र वा पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	पाठमा प्रयुक्त शब्दहरू : सन्देश, कुरूप, कटुस, प्रदेश, कुदेर, कुरिलो,ओरालो, भिरालो,
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	४	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (पवन, कमल, लखन, नदौड, वन, मल, खन, दौड, कटुस, कमल, सहर, कुरुवा, कस, कल, सर, कुवा) २. चित्रपत्ती, वाक्यपत्तीहरू, 'अब म के गरूँ ?' रेकर्डिङ गरिएको डिभाइस तथा मोबाइल सेट

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (सुगन्ध, बेकार, बेहोस, आहार, ननिको, कुरूप, अटेर, बिछ्योड, सबल, नजाती, नरमाइलो) २. वाक्य बनाउने तालिकाको नमुना चार्ट
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (कलम, मलम, स्याल, ऱ्याल, तुनो, दुनो, काम, घाम, खाएन, पाएन, पढेन, चढेन, धाएर, गाएर)
लेखाइ	दौँतरी सिकाइ	७	१. प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (कानुन, कालिका, अचेल, अचेत, उपदेश, विदेश, प्रदेश आदि) २. शब्द वर्गीकरण गर्न नमुना तालिका
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	८	१. पाठमा प्रयुक्त मिलेका र नमिलेका वाक्य संरचना ➢ कक्षामा छ भाइ । ➢ भाइ कक्षामा छ । ➢ लाक्पाले लेख्यो कविता । ➢ लाक्पाले कविता लेख्यो ।
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	९	१. पाठमा प्रयुक्त उल्टो अर्थ दिने शब्दका शब्दपत्तीहरू (ओसिलो - पारिलो, भित्र - बाहिर, चिसो - तातो, लामो - छोटो, सफा - फोहोर)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१०	१. पाठमा प्रयुक्त बिचका वर्ण झिकी नयाँ शब्द बन्ने शब्दका शब्दपत्तीहरू (सहर, कानुन, चामल, पसल, कमल, कालिका, जमिन, कुरिलो आदि)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	११	१. पदयोग भएका र पदवियोग भएका वाक्यपत्तीहरू
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१२	१. 'चलाख ढुकुर' कथाको अनुच्छेद
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१३	१. पाठमा प्रयुक्त उपसर्ग शब्दका शब्दपत्तीहरू (प्रकार, प्रयोग, प्रचार, प्रदेश, उपहार, उपकार, उपचार, उपदेश)
पढाइ	स्वयम् सिकाइ	१४	१. शब्दको अन्त्यमा एउटै वर्ण भएका अङ्क र अक्षरमा लेखिएको सङ्ख्या चार्ट (३१ एकतिस, ३२ बत्तिस, ३३ तेत्तिस ....५० पचास)
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१५	१. आफ्नो विद्यालयको चित्र २. विद्यालय भवनको विवरण
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१६	१. 'चलाख ढुकुर' कथाको अनुच्छेद चार्ट

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) पाठको चित्रपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र चित्रमा को को छन् ? के गर्दै छन् ? चित्रका मानिस कुन ठाउँमा बसेका होलान् जस्ता प्रश्न गरी छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) पुनः हालेर, खोलेर, बनेर, भनेर जस्ता शब्द प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) दुवै किसिमका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले 'दिदी र बहिनी' कवितापत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । कविता गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । मोबाइल वा अन्य कुनै विद्युतीय साधनमा 'दिदी बहिनी' पाठ रेकर्ड गरी सुनाउनुहोस् । सुरुमा छलफल गरेको र पाठ सुनेका कुरामा कति के फरक पऱ्यो छलफल गराउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

दिदी र बहिनी

उज्यालो बत्ती बालेर झ्यालमा पर्दा हालेर
किताब दिइन् दिदीले पढ्छु भनिन् बहिनीले ।

शिक्षक जस्ती बनेर पढ त हेरूँ भनेर
किताब दिइन् दिदीले हातमा बोकिन् बहिनीले ।

हँसिलो मुख खोलेर चरी झैँ मिठो बोलेर
लय र भाका मिलाई कविता पढिन् बहिनीले ।

बहिनीको रुचि बुझेर किताब कापी टिपेर
मिलाउन थालिन् दिदीले झोलामा हालिन् बहिनीले ।

दिदी र बहिनी साथमा बोकेर पुस्तक हातमा
डुबेर पाठ पाठमा बसेछन् सँगै खाटमा ।

(ङ) को, के, कहाँ, किन, कस्ती, कसरी जस्ता शब्द राखी प्रश्न निर्माण गरी प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् ।

(चं शब्दपत्तीमा भएका शब्द हेरेर 'दिदी र बहिनी' कवितामा भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६७ को 'दिदी र बहिनी' कविता गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) पाठमा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको जस्ता प्रश्नहरू सोधी चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा चित्रको वातावरण र परिवेशसँग जोडेर वर्णन गराउनुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दो विद्यालयको वातावरण देखिने चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्दचित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर पनि प्रदान गर्नुहोस् ।

(ग) चित्र वर्णन गर्दा अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर वर्णन गराउनुहोस् ।

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(घ) चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, वाक्य गठन मिले नमिलेको पहिचान गरी चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै एकआपसमा विद्यालयको वातावरणका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६८ को क्रियाकलाप २ मा दिइएको चित्र प्रदर्शन गरी त्यसको वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त सन्देश, कुरुवा, कटुस, प्रदेश जस्ता शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दका अर्थबारे छलफल गरी बताइदिनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्दमा भएका वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।

३. जोडेर भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

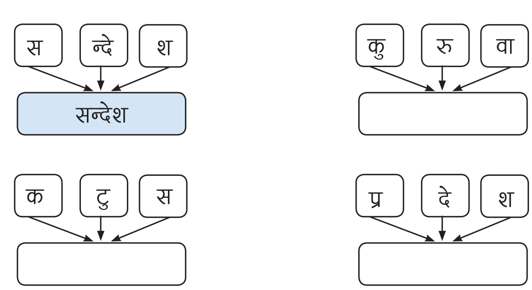

(ग) विद्यार्थीले गनेर भनेका शब्दका वर्णलाई छुट्याएर लेख्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : सन्देश शब्दलाई स न्दे श बनाउन सहजीकरण गर्नुहोस् । लेखाइमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ. स. ६८ को क्रियाकलाप ३ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ, छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै वाक्य निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । शब्दपत्तीमा भएका शब्दको सुरु र बिचका ध्वनि झिकेर बन्ने नयाँ शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई 'अब म के गरूँ' रेकर्डिङ गरिएको पाठ सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'अब म के गरूँ' पाठ सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै शब्द सँगसँगै उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

४. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

अब म के गरूँ ?

विद्यालयछेउमा वन छ । वनमा कटुसको रुख छ । वनछेउमा सहर छ । पवन, कमल र लखन कटुस टिप्न गए । लखन सधैँ झैँ दौडियो । किन दौडेको होला ? ओहो ! आज त हरि पनि दौडियो त । यिनीहरू पक्कै लड्छन् होला । अब म के गरूँ ? यिनीहरूलाई रोक्नै पर्‍यो । "ए लखन ! ए हरि ! नदौड त ।" म कराएँ । हरि र लखन उभिए । मैले उनीहरूलाई भेट्टाएँ । मैले उनीहरूलाई दौडिनु हुँदैन भनी सम्झाएँ । हामी सबै सँगै गयौँ ।

(क) सहर कहाँ छ ?

(ख) को को कटुस टिप्न गए ?

(ग) हरि र लखन किन उभिए ?

(ङ) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(च) कहाँ, के, किन, कता जस्ता शब्द राखी प्रश्न बनाएर छलफल गर्नुहोस् । पाठको अन्त्यमा भएका प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । उत्तर बताउन समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६९ को क्रियाकलाप ४ का आधारमा प्रश्नको उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) शिक्षकले तयार गरेका सुगन्ध, बेकार, बेहोस, आहार, ननिको जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणपश्चात् वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाउनुहोस् । आफूले बनाएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी स्पष्ट पारिदिनुहोस् ।

५. खाली ठाउँमा मिल्दो शब्द भर्नुहोस् :

सुगन्ध	बेकार	बेहोस	आहार	ननिको	कुरूप
अटेर	बिछोड	सबल	नजाती	नरमाइलो	

फूलको .... पनि मलाई .... लाग्यो । .... पार्ने र .... नहुने फूल .... हुन्छ । .... फूल र .... मानिससँग .... हुनु राम्रो हो । म .... छु । .... र .... कुरा सुन्न नपरोस् ।

(ख) पाठमा प्रयुक्त शब्द प्रयोग नभएका नमुना अनुच्छेदको चार्ट प्रदर्शन गरी सो अनुच्छेद पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई

अनुच्छेदको वाक्यमा भएका खाली ठाउँमा शब्दपत्ती राखेर वाक्य पूरा गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले खाली ठाउँमा शब्द राखेर वाक्य पूरा गरेको पूर्ण अनुच्छेद प्रदर्शन गर्नुहोस् र पहिलेको अनुच्छेदसँग तुलना गर्न लगाउनुहोस् । खाली ठाउँमा राखिएका शब्द मिलेका छन् या छैनन् भनी प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(घ) खाली ठाउँमा शब्द राखेर वाक्य पूरा गरिएको पूर्ण अनुच्छेद प्रदर्शन गरेर सस्वर वाचन गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ६९ को क्रियाकलाप ५ को खाली ठाउँ भर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) शिक्षकले तयार गरेका कलम, हाँस, स्याल, तुनो जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै वाक्यमा निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । शब्दपत्तीमा भएका शब्दको सुरु ध्वनि झिकेर बन्ने नयाँ शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) वाक्य बनाउने तालिकाको नमुना चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । पाठमा प्रयुक्त पहिलो वर्ण वा ध्वनिका सट्टामा अर्को ध्वनि वा वर्ण परिवर्तन गर्दा अर्कै शब्द बन्ने र त्यस शब्दको अर्थ पनि फरक हुनेबारे छलफल गरेर बताइदिनुहोस् ।

(ग) सुरुको शब्द र वर्ण वा ध्वनि परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्दलाई एक एकओटा वाक्य बनाउन सहजीकरण गर्नुहोस् । नमुना वाक्य प्रदर्शन गरेर छलफल गरी त्यस्तै वाक्य बनाउन प्रेरित गर्नुहोस् ।

६. तालिकामा जस्तै गरी वाक्य बनाउनुहोस् :

प्रचलित शब्द	शब्दमा पहिलो ध्वनि परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्द	प्रयोग
कलम	मलम	१. म कलमले लेख्छु । २. म घाउमा मलम लगाउँछु ।
हाँस	बाँस	१. .... २. ....
स्याल	ग्याल	१. .... २. ....
तुनो	दुनो	१. .... २. ....
काम	घाम	१. .... २. ....
खाएन	पाएन	१. .... २. ....
पढेन	चढेन	१. .... २. ....
धाएर	गाएर	१. .... २. ....

प्रचलित शब्द	ध्वनि परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्द	प्रयोग
कलम	मलम	१. बुबाले कलमले लेख्नुहुन्छ । २. दिदीले घाउमा मलम लगाउनुभयो ।
हाँस	बाँस	१. २.
स्याल	ग्याल	१. २.

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७० को क्रियाकलाप ६ मा दिइएका शब्द र ध्वनि परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) शिक्षकले तयार गरेका अचेल, आकाश, कानुन, गोठालो, उपदेश जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । पुनः शब्दपत्तीमा भएका शब्दको सुरुको ध्वनि मात्र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्दमा सुरुको वर्ण वा ध्वनि के के रहेछ भन्ने कुरा पहिचान गराउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई समूहमा राख्नुहोस् र शब्दपत्ती वितरण गर्नुहोस् ।

> ७. शब्दहरूलाई उदाहरणमा दिइएअनुसार लेख्नुहोस् :
>
> कानुन, कालिका, कुबाटो, गोठालो, गोहोरो, काफल, कागती, कुरिलो, कचौरा, आकाश, आवाज, आहार, स्वदेश, उपदेश, विदेश, प्रदेश, सन्देश, कमल, कुरुवा, कटुस, कदर, अचेल, अचेत, पवन, धावन, भवन, जीवन, सेवन, हवन
>
> अबाट सुरु भएका शब्द : अचेल, ...
>
> आबाट सुरु भएका शब्द : आकाश, ...
>
> 'क' वर्णबाट सुरु भएका शब्द : कानुन, ...
>
> गोबाट सुरु भएका शब्द : गोठालो, ...
>
> देश प्रयोग भएका शब्द : उपदेश, ...
>
> अन्त्यमा 'वन' प्रयोग भएका शब्दः हवन, ...

(ग) ध्वनिअनुसार शब्दलाई वर्गीकरण गर्न नमुना तालिका वा चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र पाठमा प्रयुक्त शब्दलाई सुरुको ध्वनिका आधारमा तालिकामा वर्गीकरण गर्न लगाउनुहोस् । वर्गीकरण गर्दा विद्यार्थीसँग भएको शब्दपत्ती हेरेर तालिकामा कुनसँग मिल्छ, पहिचान गरी तालिकामा शब्दपत्ती राख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पालैपालो एउटा एउटा कोलममा भएका शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

अबाट सुरु भएका शब्द	आबाट सुरु भएका शब्द	काबाट सुरु भएका शब्द	गोबाट सुरु भएका शब्द	देश प्रयोग भएका शब्द	अन्त्यमा न भएका शब्द

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७१ को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) शिक्षकले क्रम नमिलेका वाक्यपत्ती क्रमैसँग प्रदर्शन गर्दै वाक्य पढेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले असहज मान्ने छन् ।

(ख) विद्यार्थीलाई क्रम मिलेका वाक्यपत्ती पनि क्रमैसँग प्रदर्शन गर्दै वाक्य पढेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> ८. शब्दको क्रम मिलाई वाक्य भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :
>
> (क) कक्षामा छ भाइ । (क) भाइ कक्षामा छ ।
>
> (ख) लाक्पाले लेख्यो कविता । (ख) ....
>
> (ग) मैले गाएँ गीत । (ग) ....
>
> (घ) विद्यालय गइन् बहिनी । (घ) ....
>
> (ङ) किताब राख झोलामा । (ङ) ....

(ग) दुवै किसिमका वाक्य प्रदर्शन गर्दै तुलना गर्न लगाउनुहोस् । कुन वाक्य पढ्नलाई सजिलो लाग्यो ? कुन वाक्यको अर्थ बुझ्न सजिलो भयो ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर वाक्य निर्माण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा जानकारी गराउनुहोस् ।

(घ) वाक्य संरचना नमिलेका वाक्यलाई संरचना मिलाएर भन्न र लेख्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले विद्यार्थीको लेखाइ अवलोकन गरेर समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक थप सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७१ को क्रियाकलाप ८ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) विद्यार्थीसँग भित्र, बाहिर, चिसो, तातो, लामो, छोटो जस्ता शब्द र उल्टो अर्थ दिने शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीसँग छलफल भएका शब्द र ती शब्दका उल्टो अर्थ शैक्षणिक पाटीमा टिपोट गर्नुहोस् ।

९. उल्टो अर्थ दिने शब्द लेख्नुहोस् :

जस्तै : ओसिलो = पारिलो

भित्र .... चिसो .... लामो .... सफा ....

(ख) उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी स्पष्ट पारिदिनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । उल्टो अर्थ दिने शब्द र अर्थपत्तीलाई छ्यासमिस गरेर राख्नुहोस् । ती छ्यासमिस गरिएका पत्तीबाट शब्दसँग मिल्ने उल्टो अर्थ पत्ता लगाउन सिकाउनुहोस् ।

(घ) थप शब्द र उल्टो अर्थ दिएर अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७१ को क्रियाकलाप ९ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) शिक्षकले सहर, कुरुवा, कमल, कटुस, कदर, कानुन, कालिका जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दका बिचका वर्ण झिकेर बन्ने शब्द भन्न लगाउनुहोस् । जस्तै : सहर- सर, कमल कल आदि ।

१०. बिचका वर्ण झिकी शब्द भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

सहर	कमल	कुरुवा	कटुस	कदर
कानुन	कालिका	कुबाटो	गोठालो	गोहोरो
चामल	जमिन	मालिस	काफल	कागती
पसल	कुरिलो	बाजुरा	कचौरा	शीतल

....

....

....

....

(ख) सबै विद्यार्थीलाई एक एकओटा शब्दपत्ती वितरण गर्नुहोस् । ती शब्दलाई कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । शब्दपत्तीका शब्द र ती शब्दका बिचको वर्ण झिकेर बन्ने शब्द लेख्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पालैपालो आफूले लेखेको शब्द भन्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(घ) शब्दमा भएका वर्ण परिवर्तन भएपछि शब्दले दिने अर्थ फरक हुन्छ भन्ने कुरा विद्यार्थीलाई सिकाउनुहोस् । ती शब्द पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । यसरी नयाँ बनेका शब्दको अर्थबारे छलफल गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७२ को क्रियाकलाप १० लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) पद जोडिएका वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । यी वाक्यमा कति ओटा शब्द छन् ? ती शब्दलाई वाक्यमा कसरी राखिएका छन् ? जस्ता प्रश्न गर्दै विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले असहज मान्ने छन् । कस्ता कस्ता कठिनाइ भए, छलफल गर्नुहोस् ।

११. शब्द शब्द छुट्याएर वाक्य लेख्नुहोस् :

(क) सुजनभित्रगयो । ....सुजन भित्र गयो । ....

(ख) रमिलालेकथालेखी । ....

(ग) आमारबुबालेगीतगाउनुभयो । ....

(घ) मविद्यालयगएँ । ....

(ङ) दराजबाटकिताबनिकाल । ....

(ख) पद नजोडिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई शब्द पहिचान गरेर वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पद जोडिएका र नजोडिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्दै उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । उनीहरूलाई वाक्य लेख्दा पद छुट्याएर लेख्नुपर्ने कुरा सिकाउनुहोस् । पद जोडिएर बनेका वाक्यलाई पद छुट्याएर लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स.७२ को क्रियाकलाप ११ का आधारमा गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीसँग स्थानीय बालगीत, कविता र कथाबारे छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई समूहमा गति, यति र लय हालेर स्थानीय बालगीत गाउन र गीतको तालमा ताली बजाउन लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेको 'चलाख ढुकुर' कथाको अनुच्छेद प्रदर्शन गर्नुहोस् । कथालाई हाउभाउसहित पढेर सुनाउनुहोस् । मोबाइल वा अन्य विद्युतीय साधनमा रेकर्ड गरेर पनि सुनाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई कथा वाचन गर्न लगाउनुहोस् । कथा बुझेर र चिहनहरूको ख्याल गरी पढ्न लगाउनुहोस् । निर्धारित कथालाई युगल र समूहमा सस्वर वाचन र द्रुत पठन गर्न लगाउनुहोस् ।

१२. पढ्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

चलाख ढुकुर

एउटा गाउँमा चलाख ढुकुर थियो । त्यहाँ अनौठो बिरालो पनि थियो । बिरालो सधैँ पूजा गरेर मात्र मुसा खान्थ्यो । उसले गाउँभरिका मुसा खायो । गाउँले बिरालासँग खुसी भए । एक दिन बिरालालाई नयाँ स्वाद लिन मन लाग्यो । बिरालाले एउटा ढुकुरलाई समात्यो । ढुकुरले एकैछिन सोचेर भन्यो, "बिराला दाइ ! तपाईँले त पूजा गरेर मात्र खाना खाने गर्नुभएको छ हैन ? पूजा गर्नुभयो ? पहिले पूजा गर्नुहोस्, अनि मलाई खानुहोला ।" बिरालो झल्याँस्स भयो । ऊ पूजा गर्न घरतिर गयो । मौका छोपी ढुकुर भुर्र उड्यो । ढुकुरले चलाखीका साथ आफ्नो ज्यान जोगायो । बिरालो जिल्ल पर्‍यो ।

....

....

....

....

....

(घ) कथा पठनपश्चात् कथाका शब्द उच्चारण गर्दै हिज्जे मिलाएर शुद्धसँग लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सही रूपमा लेखेको नलेखेको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७३ को क्रियाकलाप १२ कापीमा लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) कार, योग, चार, देश, हार जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरी भन्न लगाउनुहोस् ।

१३. तल दिइएका शब्दको सुरुमा वर्ण जोडी शब्द बनाउनुहोस् :

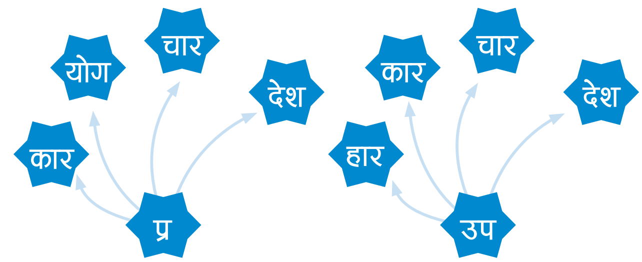

(ख) कार, योग, चार, देश, हार जस्ता शब्दको सुरुमा प्र जोडेर नयाँ शब्द बनाउन लगाउनुहोस् । ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । प्र थपेपछि र नथपी बनेका शब्दको अर्थबारे छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) ती शब्दको बनोट देखिने शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी थप छलफल गर्नुहोस् । जस्तै : प्र + हार = प्रहार, प्र + चार = प्रचार, उप + देश = उपदेश, उप + कार = उपकार

(घ) यस्ता शब्द अरू के के हुन सक्छन् ? विद्यार्थीसँग छलफल गरी शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७४ को क्रियाकलाप १३ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) विद्यार्थीलाई कति सङ्ख्यासम्म भन्न आउँछ ? कक्षामा छलफल गर्नुहोस् । पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

१४. पढ्नुहोस् :

३१– एकतिस	३२–बत्तिस	३३– तेत्तिस	३४–चौँतिस
३५– पैँतिस	३६– छत्तिस	३७– सैँतिस	३८– अठतिस
३९– उनन्चालिस	४०– चालिस	४१– एकचालिस	४२– बयालिस
४३– त्रिचालिस	४४– चवालिस	४५– पैँतालिस	४६– छयालिस
४७– सतचालिस	४८– अठचालिस	४९- उनन्चास	५०– पचास

(ख) अङ्क र अक्षरमा लेखिएका सङ्ख्याको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) अक्षरमा लेखिएका सङ्ख्याहरूमा के कस्ता भिन्नता रहेछन्, पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई विच्छेद गर्ने अभ्यास गराउनुहोस्, जस्तै : एक + तिस = एकतिस

(घ) विद्यार्थीलाई सङ्ख्या चार्टमा भएका सबै शब्द पढ्न लगाउनुहोस् । समूहमा, युगल र एकल रूपमा पढ्न लगाउनुहोस् । कुनै विद्यार्थीलाई पठनमा समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७४ को क्रियाकलाप १४ पढ्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) विद्यार्थीसँग विद्यालयका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यालय कहाँ छ ? कुन दिशातर्फ फर्केको छ ? विद्यालयमा कतिओटा झ्याल छन् ? कति ढोका छन् ? कति ओटा कोठा छन् ? सबैभन्दा ठुलो कोठा कुन कक्षाको छ ? विद्यालयमा कुन रङ लगाइएको छ ? विद्यालयका भवन कतिओटा छन् ? आदि प्रश्न गरी छलफल गर्नुहोस् ।

१५. तपाईंको विद्यालयका बारेमा पाँच वाक्यमा वर्णन गर्नुहोस् :

(ख) शिक्षकले विद्यालय भवनका बारेमा तयार गरेको विवरण प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई सस्वर वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) माथिका प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीलाई विद्यालयका बारेमा लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीको लेखाइ अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । उनहिरूले लेखेर देखाएपछि प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७४ को क्रियाकलाप १५ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १६

(क) तयार गरेको 'चलाख ढुकुर' कथाको अनुच्छेद प्रदर्शन गर्नुहोस् । कथालाई पठन गति मिलाएर हाउभाउसहित शुद्धसँग पढेर सुनाउनुहोस् ।

१६. बिरालाका ठाउँमा चितुवा राखेर 'चलाख ढुकुर' पाठ कापीमा लेख्नुहोस् :

(ख) विद्यार्थीलाई कथा बुझ्दै चिह्न ख्याल गरेर पढ्न लगाउनुहोस् । निर्धारित कथालाई युगल र समूहमा सस्वर र द्रुत पठन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) कथा पठनपश्चात् कथामा प्रयोग भएका बिरालाका ठाउँमा चितुवा शब्द राखेर अनुच्छेद पढ्न लगाउनुहोस् ।

(घ) कथा पढ्दा कस्तो लाग्यो, समूहमा छलफल गर्नुहोस् । कथामा बिरालाका ठाउँमा चितुवा शब्द राखेर कथा लेख्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७४ को क्रियाकलाप १६ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र

हाम्रो वातावरण

कार्यघण्टा : २०

परिचय

हाम्रो वातावरण विषयक्षेत्रले आफ्नो परिवेश, सांस्कृतिक सन्दर्भ र क्रियात्मक व्यवहार सम्बद्ध पक्षको व्यावहारिक ज्ञानलाई उजागर गर्छ । नेपाली विषयसँग सम्बन्धित सिकाइ क्षेत्र निर्धारण गर्दा कक्षा २ को हाम्रो वातावरण विषयक्षेत्रलाई हाम्रो सेरोफेरो र मेरो अङ्ग्रेजीले समावेश गरेका छन् । भाषा विषयका सिकाइ उपलब्धिमा सामिप्यता छ भने हाम्रो सेरोफेरो विषयवस्तु वातावरणसँग सन्निकट रहने भएकाले यस विषयक्षेत्रमा एकीकृत संरचनाबमोजिम पाठयोजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा सहजता प्राप्त हुन सक्छ । यसर्थ यस विषयक्षेत्रका नेपाली विषयले अधिकाधिक शब्दभण्डार वृद्धिमा जोड दिएको छ ।

यो विषय क्षेत्रमा तीनओटा पाठ छन् । यी पाठहरूमा वर्ण जोडेर तथा बिचको वर्ण झिकेर शब्द निर्माण, समान संरचनायुक्त शब्दपठन, वाक्यपठन, कोठे पद भरण तथा हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, दृश्य वर्णन तथा गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, दोहोरो सञ्चार गर्ने विषयवस्तु, चित्रका नाम पहिचान, घटनाक्रम पहिचान तथा लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोग, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने तथा निर्देशित तथा स्वतन्त्र रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन् ।

धेरै शब्द जानेमा अभिव्यक्ति र सञ्चारका क्रममा आत्मविश्वास र प्रवाह हुन्छ । प्रारम्भिक कक्षाका विद्यार्थीसँग सीमित मात्रामा शब्दभण्डार रहने भएकाले जानेका शब्दकै अधिकाधिक उपयोग गरी आत्मविश्वास र प्रवाहका साथ अभिव्यक्ति र सञ्चार गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ । यही मान्यतामा आधारित भई दैनिक प्रचलनमा आउने शब्दका सुरु, मध्य र अन्त्यमा वर्णगत ध्वनि जोडी, छुट्याई, थपी र झिकी शब्द निर्माण तथा उपयोग, स्वसिकाइ र अनुभवका आधारमा दौँतरी, ससाना समूह र अन्य व्यक्तिसँग कुराकानी तथा छलफल, देखे, सुनेका र अनुभव गरेका विषयवस्तुको स्वमूल्याङ्कनसहित मौलिक वाक्यमा लिखित तथा मौखिक वर्णनलगायतका कार्य गर्ने उद्देश्य राखिएको छ ।

पाठ ९

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र.स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	शब्दका सुरुका ध्वनि थप्ने र झिक्ने	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ रचनात्मक सोच सिप (S1.3) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ सूचना साक्षरता सिप (S4.4)	७	७७ देखि ८३ सम्म

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (शीतल, कलकल, धुँवाधुलो, आनन्द, हिमाल, माटो, जीवन, गगन, गन, गजब, जब गुनिलो, निलो, आकृति, कृति, वन) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. 'स्वस्थ जीवन' कविता लेखिएको चार्ट
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
पठनबोध	दौँतरी सिकाइ	३	१. बस छुट्ने समय तालिका सूची
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	४	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द जोडी पत्तीहरू (रायो, हरायो, गन, गगन, जब गजब, निलो, गुनिलो, लियो, गुलियो, कृति, आकृति)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द जोडी पत्तीहरू (गन, खन, लियो, पियो, करायो, हरायो, आकृति, विकृति)
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द जोडी पत्तीहरू (विवाद, लगन, लचक, लसुन, दोकान, विवाद, सरस, अज्ञानी, लखन, आकृति, चामल, चिउरा, दुध, काफल, इनार, आराम, पोखरी) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टर ३. 'आहा ! कस्तो मज्जा'रेकर्डिङगरेको डिभाइस तथा मोबाइल सेट
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	७	१. विसङ्केतन वर्णका शब्दजाल चार्ट
पठनप्रवाह	स्वयम् सिकाइ	८	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दचार्ट (नार-नाल, भान-मान, राम-लाम, खरी-घरी, गन-घन)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	९	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द र वाक्यपत्तीहरू (दोकान, इनार, मन्दिर, कुराकानी)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठनप्रवाह	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१०	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (जमुना, नमुना, खोला, छन्, रुख, थाहा, आकाश, जमिन, माटो, आहा, गमला, किन, बनाउन, फूल, मलाई) २. 'वरिपरि के के छन् ?' संवाद रेकर्ड गरिएको डिभाइस तथा मल्टिमिडिया, मोबाइल सेट, कठपुतली
कार्यमूलक व्याकरण	स्वयम् सिकाइ	११	१. पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, र उद्गार चिह्न (। , ? !)
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. 'पानीमा साधना' पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (तिहार, देउसी, पाहुना, डिजेल डिल, तुलना, चुलो, पाना, नाटक, नाक, कपाल, कविता, काफल, किसान) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१३	१. घटनाक्रम लेखिएको अनुच्छेद चार्ट २. घटनाक्रम लेखिएको वाक्य पत्ती
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१४	१. पाठमा प्रयुक्त वाक्य वा अनुच्छेद पत्ती
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१५	१. घर र त्यसको वरपरको दृश्यसहितको चित्र वा पोस्टर

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी 'स्वस्थ जीवन' पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरेर छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा के के देख्नुहुन्छ ? त्यहाँ उभिने मान्छे को हुन् ? उनी के गर्दै होलान् ? जीवन कसरी स्वस्थ बन्न सक्छ ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

स्वस्थ जीवन

जूनसँग खेल्न जाऔँ साथी आऊ न
मुरलीको धुनसँगै गीत गाऊ न ।
हावा चल्यो सिरिरिरि कस्तो शीतल
खोला बग्यो तलतिर गर्दै कलकल ।
धुँवाधुलो कतै छैन कति आनन्द
देखिँदै छ सेतो हिमाल कति सुन्दर ।
हावा, पानी, माटो सफा कस्तो मिलन
वातावरण स्वच्छ भए स्वस्थ जीवन ।

(ख) शिक्षकले तयार पारेका शब्द जोडी पत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । दुवै शब्दमा भएका फरक कुराका बारेमा छलफल गर्नुहोस्, जस्तै : नन्द - आनन्द, माल - हिमाल आदि ।

(ग) शिक्षकले 'शीतल, जीवन, खरायो, गगन, गजब, गुनिलो, गुलियो, आकृति' आदि शब्दहरूको शब्द जोडी पत्तीहरूमार्फत प्रदर्शन गर्दै शब्दका सुरुका ध्वनि झिक्ने छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) पाठ्यपुस्तकमा रहेको ‘स्वस्थ जीवन’ कविता वा त्यसको कविता चार्ट वा पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठ प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(ङ) कविता वाचन गर्दा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा बाँड्नुहोस् । विद्यार्थीलाई आधा आधा हरफ गाउन लगाई रमाइलो तरिकाले गाउन सिकाउनुहोस् । समूहमा कविता वाचन गर्दा कुन समूहले । राम्रोसँग लय मिलाएर गाउन सक्छन्, अवलोकन गर्नुहोस् । दुवै समूहले एउटै लयमा मिलाएर गाउन उत्प्रेरणा दिनुहोस् ।

(च) कविता गाउँदा शिक्षकले प्रदर्शन गरेको शब्दपत्तीका शब्द ‘स्वस्थ जीवन’ कवितामा खोजी शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र रेखाङ्कित शब्द पुनः उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(छ) कविता वाचनको अन्त्यमा कतिखेर आनन्द हुन्छ ? वातावरण स्वच्छ भए के हुन्छ ? जस्ता प्रश्न गरी त्यसका उत्तरका रूपमा आउने शब्द विद्यार्थीबाट नै उच्चारण गर्ने वातावरण तयार गर्नुहोस् । ध्वनि सचेतीकरणका क्रममा शिक्षकले पूर्ण सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.७७ को ‘स्वस्थ जीवन’ कविता गति, यति र लय हालेर वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

२. ‘स्वस्थ जीवन’ कवितामा प्रयोग भएका मुख्य शब्दलाई कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क विद्यार्थीलाई वनजङ्गलमा के के पाइन्छन् ? जस्ता प्रश्न गरी छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका र सुनेका शब्दहरूको शब्दपत्ती तयार गर्नुहोस् ।

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

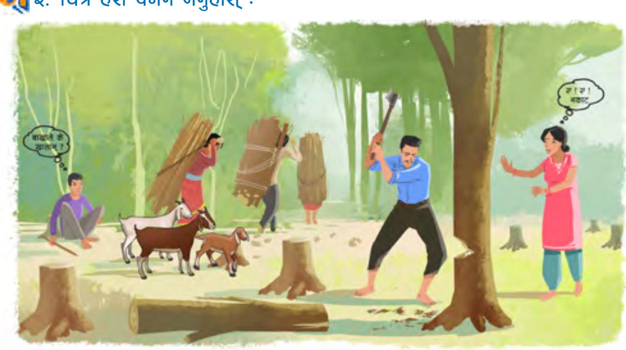

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । तपाईंले चित्रमा के के देख्नुभयो ? चित्रमा कति जना मानिसहरू छन् ? चित्रमा को को के के गर्दै छन् ? रुख काट्नु हुन्छ कि हुँदैन ? जस्ता प्रश्नहरूका आधारमा चित्र वर्णन गर्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा चित्रको वातावरण समेट्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई वातावरण विनाश गर्दा हुने क्षतिका घटनाहरू सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीसँग वातावरण स्वच्छ भएमा हुने फाइदाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा समूह वा पारिवारिक वातावरण देखिने चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द, चित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर पनि प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर चित्र वर्णन गराउनुहोस् । यस क्रममा सामान्य वाक्य गठन, पदसङ्गति मिले नमिलेकोसम्बन्धमा विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७७ को क्रियाकलाप २ को चित्र प्रदर्शन गरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीलाई बस चढेर कहाँ कहाँ गएका छौ भनेर प्रश्न सोध्दै यात्राबारे प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ख) बसमा यात्रा गर्दा गर्नुपर्ने काम, टिकट काट्ने, बस छुट्ने समय सोध्ने, बाटामा खाना खाने र जम्मा यात्रुको सङ्ख्याका बारेमा थाहा पाउनुपर्ने कुराका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले बुटवल बसपार्क पाठ सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् । यसरी सुनाउँदा मुख्य शब्दहरूलाई पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म उच्चारण अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले पाठगत प्रश्नको उत्तर खोज्ने तरिकाबारे छलफल गर्दै के, कति, कहाँ जस्ता प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् ।

३. तलको तालिका हेर्नुहोस् र दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

बुटवल बसपार्क

जाने ठाउँ	छुट्ने समय	जान सक्ने यात्रु सङ्ख्या
लुम्बिनी	बिहान ५, ६ र ७ बजे	३० जना (माइक्रोबस तीनओटा)
पाल्पा	बिहान ५, ६ र ७ बजे	३० जना (माइक्रोबस तीनओटा)
पोखरा	बिहान ८ र ९ बजे	२५ जनाका दरले जम्मा ५० जना (बस दुईओटा)
दाङ	बिहान ६, ७ र ८ बजे	३० जना (माइक्रोबस तीनओटा)
काठमाडौँ	बिहान ५ र ७ बजे	२५ जनाका दरले जम्मा ५० जना (बस दुईओटा)
धनगढी	बिहान ६ बजे	३० जना (बस एउटा)
विराटनगर	बिहान ५:३० बजे	३० जना (बस एउटा)

(क) धनगढी जाने बस कति बजे छुट्छ ?
(ख) पोखरा जान कति जनाले टिकट काट्न सक्दा रहेछन् ?
(ग) बुटवलबाट कहाँ कहाँ माइक्रोबस चल्दो रहेछ ?
(घ) दाङ जाने मानिसले ६ बजेको माइक्रोबस छुट्यो भने के गर्छन् होला ?

(ङ) बस पार्कमा राखिएको तालिका चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र तालिकामा भएका सूचनाबारे छलफल गर्नुहोस् । बस जाने ठाउँ कहाँ कहाँ रहेछन् ? बस कति बजे छुट्ने रहेछ ? कति जना यात्रु जाने रहेछन् ? जस्ता प्रश्न सोध्नुहोस् ।

(च) बसपार्कमा राखिएको तालिकाले यात्रुलाई के के फाइदा हुन सक्छ, छलफल गर्नुहोस् । पाठ्यपुस्तकको तेस्रो क्रियाकलापमा सोधिएका प्रश्नमा केन्द्रित रहेर छलफल गर्नुहोस् । स्वयम् सिकाइ र दौँतरी सिकाइमार्फत छलफल हुने वातावरण बनाइदिनुहोस् र शिक्षकले आवश्यकतानुसार सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(छ) पाठ शिक्षण गर्दा अन्य विषयका सिकाइ उपलब्धिलाई समेत ख्याल गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७८ को क्रियाकलाप ३ मा भएको तालिका हेरेर सोधिएका प्रश्नोत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । दुवै शब्दमा भएका फरक कुराका बारेमा छलफल गर्नुहोस्, जस्तै : रायो हरायो, गन गगन, जब गजब ।

४. तलका शब्दहरू पढ्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

रायो	हरायो ....
गन	गगन ....
जब	गजब ....
निलो	गुनिलो ....
लियो	गुलियो ....
कृति	आकृति ....

(ख) पाठ्यपुस्तकमा दिइएका शब्दहरू शब्दपत्तीमार्फत प्रदर्शन गरी अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । स्वयम् सिकाइका लागि विद्यार्थीमा उत्प्रेरणा जगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.७८ को क्रियाकलाप ४ कापी वा पाठ्यपुस्तकमा गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) शिक्षकले तयार गरेका विसङ्केतन शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । दुवै शब्दमा भएका फरक कुराका बारेमा छलफल गर्नुहोस्, जस्तै :गन, खन, लियो, पियो, करायो, हरायो, आकृति, विकृति ।

> ५. खाली ठाउँमा सही शब्द लेखी वाक्य बनाउनुहोस् :
>
> (क) गगनका खरायोहरू .... । (गन, खन)
>
> (ख) भाइले गुलियो मिठाई .... । (लियो, पियो)
>
> (ग) रायोको साग .... । (करायो, हरायो)
>
> (घ) .... र कृति साथी हुन् । (आकृति, विकृति)

(ख) शब्दमा भएका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेखेर ती शब्दलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीको एउटा समूहलाई गन, खन शब्दपत्ती र अर्को समूहलाई लियो, पियो शब्दपत्ती बाँड्नुहोस् । यसरी नै अरू दुईओटा समूह बनाई शब्दपत्ती दिनुहोस् । खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द पहिचान गर्ने अभ्यास गराई वाक्य संरचना सुनाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.७९ को क्रियाकलाप ५ कापी वा पाठ्यपुस्तकमा गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ, छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका 'लगन, लचक, लसुन, दोकान, विवाद, सरस, अज्ञानी, लखन, आकृति, चामल, चिउरा, दुध, काफल, इनार इलम, आराम, पोखरी आदि शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै वाक्यनिर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) 'आहा ! कस्तो मज्जा' रेकर्डिङ गरिएको पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

> ६. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :
>
> **आहा ! कस्तो मज्जा**
>
>
>
> हिजो हाम्रो घरमा लखन र आकृति आए । हामी वृद्धाश्रम नजिकैको मन्दिरमा डुल्न गयौँ । मन्दिरछेउमा बुढाबुढी बसिरहेका थिए । हामीलाई उहाँहरूले बोलाउनुभयो । मलाई उहाँहरू हजुरबुबा र हजुरआमा जस्तै लाग्यो । मैले भनेँ, "हजुरहरूले हामीलाई किन बोलाउनुभयो ?" "आऊ न गफ गरौँ ।" उहाँहरूले भन्नुभयो । हामीले हजुरबुबा र हजुरआमासँग धेरैबेर कुराकानी गर्‍यौँ । हामीलाई भोक लाग्यो । हामीले खाजा बोकेका थियौँ । मैले इनारबाट पानी झिकेँ । सबैले हातमुख धोयौँ । खाजा खायौँ । त्यसपछि हामी लखन र आकृतिसँग दोकानमा गयौँ । हामीसँग भएको पैसाले चिउरा, चामल र दुध किन्यौँ । काफल र गहत पनि किन्यौँ । हजुरबुबा र हजुरआमालाई सबै सामान दियौँ । त्यसपछि पोखरीछेउमा जम्मा भयौँ । अब भने हजुरबुबा तथा हजुरआमा धेरै खुसी देखिनुभयो । त्यसपछि उहाँले रमाइला कथा सुनाउनुभयो । भजन गाउनुभयो । सबै साथी नाचे । म पनि नाचेँ । हजुरबुबा हजुरआमालाई आफ्नै घरमा लैजाऊ जस्तै लाग्यो ।
>
> (क) बुढाबुढी कहाँ बसिरहेका थिए ? (ख) कसलाई भोक लाग्यो ?
>
> (ग) उनीहरू किन पसल गए ? (घ) तपाईँ अरूलाई कसरी खुसी पार्नुहुन्छ ?

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'आहा ! कस्तो मज्जा' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गर्नुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरिएका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् । सहजीकरणका क्रममा शिक्षकले आंशिक सहयोग गर्नुहोस् ।

(च) शिक्षकले पाठगत प्रश्नको उत्तर खोज्ने तरिकाबारे छलफल गर्नुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'के/को' प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा भएका अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यदि विद्यार्थी समर्थ पाइएमा कसरी र कहाँ जस्ता प्रश्न निर्माण गरी सोध्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ७९ को 'आहा ! कस्तो मज्जा' पाठ पढेर प्रश्नको उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) शैक्षणिक पाटीमा विसङ्केतन वर्णका शब्दजाल बनाउनुहोस् वा तयारी चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ख) शब्दजालमा भएका वर्ण जोडेर विभिन्न प्रकारका शब्द निर्माण गर्न सकिने कुरा बताउनुहोस् । ती शब्द के के होलान्, शब्दजाल हेरेर अनुमान गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शब्दजालमा भएका कुनै शब्द शिक्षकले उच्चारण गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई शब्दजालमा पत्ता लगाउन लगाएर वर्णमा गोलो घेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई मनोरञ्जनात्मक तरिकाले बोर्ड खेल खेलाएर शब्द पत्ता लगाउन निर्देशन दिनुहोस् । दौँतरी सिकाइका लागि सहजीकरण गर्नुहोस् ।

७. सातओटा शब्द चिनेर घेरा लगाउनुहोस् र लेख्नुहोस् :

ख	ब	र	दा	न
रा	रा	सा	नी	म
ब	हु	यो	रा	जा
सा	ल	ह	रो	म
थी	र	ब	र	ट

....

....

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८० को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) पाठमा प्रयुक्त शब्दचार्ट प्रदर्शन गरेर ती शब्द पढेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा पहिलो पटक ढिलो गतिमा र बिस्तारै वाचन गति बढाउनुहोस् ।

> ८. छिटो छिटो पढ्नुहोस् :
>
> नार नाल | भान मान | राम लाम | खरी घरी | गन घन

(ख) विद्यार्थीलाई घडी हेर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सकेसम्म छिटो सस्वर वाचन गर्नुहोस् । चार्टमा भएका शब्दहरू कति समयमा सस्वर वाचन गरेर पूरा गर्नुभयो, विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले जस्तै विद्यार्थीलाई सस्वर वाचन गराउनुहोस् । विद्यार्थीले कति समयमा सस्वर वाचन गर्न सके, समय बताउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई जोडी समूह बनाई दिनुहोस् । पालैपालो घडी हेर्ने, शब्दचार्टमा भएको शब्द वाचन गर्न लगाउने र कसले कति समयमा वाचन पूरा गरे टिपोट गर्नुहोस् । यसरी प्रतिस्पर्धात्मक तरिकाले शब्दहरू वाचन गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारण र वाचन गतिमा सुधार ल्याउन दौँतरी सिकाइमार्फत सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८० क्रियाकलाप ८ वाचन गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) शिक्षकले तयार पारेका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सुनाएका वाक्यलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

> ९. शब्द प्रयोग गरी वाक्य लेख्नुहोस् :
>
> दोकान : ....
>
> इनार : ....
>
> मन्दिर : ....
>
> कुराकानी : ....

(ख) वाक्य निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने शब्द तथा कर्ता, कर्म र क्रिया पहिचान गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग भएका कर्ताको लिङ्ग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिकाबारे सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी पाठ्यपुस्तकमा दिइएका र त्यस्तै थप शब्द दिई वाक्य निर्माण गर्न लगाउनुहोस् । सहजीकरणका क्रममा शिक्षकले आंशिक सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८० को क्रियाकलाप ९ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) शिक्षकले 'जमुना, नमुना, खोला, आकाश, जमिन, बनाउ, मलाई' जस्ता शब्दका शब्दपत्ती क्रमैसँग विद्यार्थीलाई दिनुहोस् र आफूलाई परेको शब्दपत्तीमा भएको शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्दको सुरुको वर्णको ध्वनि झिकेर वा सुरुको ध्वनि छोपेर बाँकी वर्णबाट बनेको शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । वर्ण झिक्दा र राख्दा हुने शब्दका रूपबारे छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शब्दमा सुरु वर्ण झिकेर र नझिकीकन बन्ने शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'वरिपरि के के छन् ?' संवादलाई शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । अनुच्छेद पढ्दा आरोह, अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीसँग मिलेर कुराकानीलाई सस्वर वाचन गर्नुहोस् । यस क्रममा श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडिया प्रयोग गर्नुहोस् । मल्टिमिडिया प्रयोग गर्दा छात्र र छात्राको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

१0. पालैपालो पढ्नुहोस् :

वरिपरि के के छन् ?

(जमुना र नमुना कुरा गर्दै छन् ।)

जमुना - तिम्रो घरनजिक के के छन् ?

नमुना- मेरो घरनजिक खोला छ । खोलापारि वन छ । तिम्रो घरनजिक के के छन् नि ?

जमुना - मेरो घरनजिक ठुलो रुख छ । रुखमाथि के छ, तिमीलाई थाहा छ ?

नमुना- थाहा छैन, के छ ?

जमुना - रुखमाथि आकाश छ ।

नमुना- आकाशमा के छ ?

जमुना - आकाशका घाम छ ।

नमुना- जमिनमा के छ त ?

जमुना - जमिनमा माटो छ ।

नमुना- आहा ! अब हामी माटो पानी मुछ्ने है ।

जमुना - किन ?

नमुना- गमला बनाउन

जमुना - गमला किन बनाउने ?

नमुना- फूल रोप्न ।

जमुना - फूल किन रोप्ने ?

नमुना- मलाई फूल फुलेको मन पर्छ ।

जमुना - मलाई पनि फूलको बास्ना मन पर्छ ।

(हाँस्दै दुवै जना विद्यालयतिर लागे ।)

(ङ) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन पनि गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना पनि प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(च) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् र कुनै एक जोडीलाई नमुनाका रूपमा पाठका कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८१ को क्रियाकलाप १० 'वरिपरि के के छन् ?' संवाद पढ्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

२. शब्दपत्तीमा भएका पाठमा पत्ता लगाएर रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) शिक्षकले बनाएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । त्यहाँ प्रयोग भएका पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्नको प्रयोगबारे विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका नमुना वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गरेर वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । चिह्नको प्रयोगअनुसार वाक्य उच्चारण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई चिह्नको प्रयोगका आधारमा वाक्य उच्चारण हुने कुरा सिकाउनुहोस् ।

११. खाली ठाउँमा मिल्ने चिह्न लेख्नुहोस् :

, ! ? ।

(क) ओहो ...... कति राम्रो सयपत्री फूल फुलेछ ......

(ख) नेपालमा बाघ...... भालु...... मृग र खरायो पाइन्छन् ......

(ग) आमाले भन्नुभयो...... "छोरी यता आऊ ......"

(घ) तपाईंको नाम के हो ......

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८२ क्रियाकलाप ११ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) शिक्षकले तयार पारेका पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दहरू पाठमा कहाँ छन् भनेर प्रश्न गर्दै शब्द खोज्न लगाई शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दका बारेमा प्रश्नोत्तर गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयुक्त चित्र वा अन्य सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गर्न लगाई छलफल गर्नुहोस् । 'पानीमा साधना' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाटविद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ग) पाठमा प्रयुक्त शब्दको बिचको वर्ण झिकेर बन्ने शब्द पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दका प्रयोगका बारेमा पनि सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । पठन गर्दा उच्चारणमा कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(ङ) पाठमा भएका प्रश्नका उत्तर पाठमा पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र प्रश्नोत्तर गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

१२. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

पानीमा साधना

केटाकेटीले तिहारमा देउसी खेले । साधना पनि देउसी खेल्न गइन् । उनीहरूले धनाका घरमा देउसी खेले । त्यसपछि खोलापारि साधनाको घरतिर लागे । साधनाले बाटाको डिलबाट तलतिर हेरिन् । खोलामा डिजेल जस्तै तरल पदार्थ बग्दै थियो । उनी सोच्न थालिन्, "खोलामा डिजेल कसरी आयो होला ?" उनी पानी र डिजेलको तुलना गर्न थालिन् । खोलाको छेउमा जाँदा साधनाको जुत्ताको तुना खुस्कियो । घरमा आएका पाहुना पनि उनीसँगै थिए । पाहुनाले साधनाको जुत्ताको तुना बाँधिदिए । ती पाहुनाले एउटा नाटकको पुस्तक बोकेका रहेछन् । साधनाको जुत्ताको तुना बाँध्दा नाटकको पुस्तक भुइँमा खस्यो । भुइँमा खस्दा किताबका पाना पल्टिए । किताबका पानामा केटाकेटीका चित्र थिए । केटाकेटीले नाक छोपेका थिए । यो देखेर साधनाले पाहुनालाई सोधिन्, "यी केटाकेटीले किन नाक छोपेका ?" पाहुनाले भने, "पानीमा परेको डिजेलको गन्ध आएकाले नि !" साधना नाक छोपेर मरिमरी हाँसिन् ।

(क) केटाकेटीले कसका घरमा देउसी खेले ?

....

(ख) केमा केको चित्र थियो ?

....

(ग) बिचको वर्ण झिकेर नयाँ शब्द बनाउनुहोस् :

जस्तै : तिहार – तिर

साधना :........ तरल :........ डिजेल :........ तुलना :........ नाटक :........

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८२ क्रियाकलाप १२ मा भएको 'पानीमा साधना' पाठ पढी प्रश्नोत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) पाठ्यपुस्तकको क्रियाकलाप १३ मा दिइएको अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । अनुच्छेदलाई कम्तीमा तीन पटक पढ्न लगाउनुहोस् र अनुच्छेद छोपेर राख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले विद्यार्थीको समूहलाई अनुच्छेदमा लेखिएको घटनाक्रमको वाक्यपत्ती छ्यासमिस गरेर दिनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई अनुच्छेदमा पढे जस्तै गरी घटनाको क्रममा केपछि के भयो भनेर लहरमा राख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पढेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले लहरमा राखेको वाक्य पत्ती मिलेको र नमिलेको परीक्षण गर्न छोपेर राखेको अनुच्छेदको चार्ट खोल्नुहोस् र विद्यार्थीलाई तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

> १३. 'पानीमा साधना' कथामा पहिला कुन कुन घटना आउँछन्, मिलाएर लेख्नुहोस् :
> - केटाकेटीले नाक छोपेका थिए ।
> - पाहुनाले जुत्ताको तुना बाँधेका थिए ।
> - साधना देउसी खेल्न गइन् ।
> - साधना नाक छोपेर मरिमरी हाँसिन् ।
> - खोलामा डिजेल जस्तै तरल पदार्थ बग्दै थियो ।
> - खोलाको छेउमा जाँदा साधनाको जुत्ताको तुना खुस्कियो ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८३ को क्रियाकलाप १३ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) शिक्षकले अनुच्छेद प्रदर्शन गर्नुहोस् र पठन गति मिलाएर हाउभाउसहित शुद्धसँग पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई अनुच्छेद वाचन गर्न लगाउनुहोस् । अनुच्छेद वाचन गर्दा बुझेर चिह्नको ख्याल गरी पढ्न लगाउनुहोस् । निर्धारित अनुच्छेदलाई युगल र समूहमा सस्वर र द्रुत पठन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) अनुच्छेद पठनपश्चात् अनुच्छेदका शब्द उच्चारण गर्दै हिज्जे मिलाएर शुद्धसँग लेख्न लगाउनुहोस् । यसरी लेख्न लगाउँदा अक्षर लेखन प्रक्रियाका चरणहरू अनुसरण गर्न लगाउनुहोस् ।

> १४. जस्ताको त्यस्तै सार्नुहोस् :
> सबै जनावरका बच्चा हुन्छन् । बच्चाहरू माउसँगै बस्न मन पराउँछन् । आज हात्तीको छावा र गाईको बाछो भेट भए । त्यहाँ भेडाको बलेखो र बाखाको पाठो पनि आए । सबै मिलेर खेल्न थाले ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८३ को क्रियाकलाप १४ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) विद्यार्थीसँग आफ्नो घर वरपरको वातावरणका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । के तपाईं आफ्नो शरीरको सरसफाइ गर्नुहुन्छ ? तपाईंले आफ्ना लुगा सफा गर्नुभएको छ ? तपाईंले कोठा, दलान, आँगन सरसफाइ गर्नुभएको छ ? के तपाईंले घरको वरिपरि सफा गर्नुभएको छ ?? घर वरपर किन सफा गर्नुपर्छ ? जस्ता प्रश्न सोध्नुहोस् ।

१५. हामीले घर वरिपरि किन सफा राख्नुपर्छ, लेख्नुहोस् :

....

....

....

....

(ख) घर र वरपरका वातावरणका बारेमा लेखिएको चार्ट र घरको चित्र प्रदर्शन गरेर छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीसँग भएको छलफलका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई घर वरपरको बारेमा लेख्न लगाएर सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८३ को क्रियाकलाप १५ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ १०

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	शब्दका मध्यका शब्द ध्वनि थप्ने र झिक्ने	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ रचनात्मक सोच सिप (S1.3) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ सूचना साक्षरता सिप (S4.4)	६	८४ देखि ८९

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द जोडी पत्तीहरू (वास, बाँस, घाँस, रुख, सुख, वन, धन, सल्ला, हल्ला, अग्ला, मङ्गल, जङ्गल) २. पाठमा प्रयुक्तचित्र वा पोस्टर ३. 'जोगाउनुपर्छ जङ्गल' कविता लेखिएको चार्ट
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	१. पाठमा प्रयुक्त र अन्य शब्दका शब्दपत्तीहरू (इमान, टहल, विवाद, सरस, डिजेल, पाहुना, तुलना)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	४	१. पाठमा प्रयुक्त फूलका नामहरू (मखमली, लालुपाते, गोदावरी, सयपत्री, जाई, गुलाफ) २. वास्तविक फूल वा फूलका हाँगा, फूलका चित्र वा पोस्टरहरू ३. फूलका विवरण भर्ने तालिका चार्ट
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द र अर्थपत्ती (घडी, गमला, चक, घोल, मङ्गल, जङ्गल, वास)
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	६	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (अनुज-अज, खोलाले-खोले, फोहोर-फोर, कागज-काज, कुरूप-कुप, सजाय-सय, भएर-भर) २. 'खोलामा फोहोर नफालौँ' संवाद रेकर्ड गरिएको डिभाइस तथा मल्टिमिडिया, मोबाइल सेट, कठपुतली
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	७	१. एउटा शब्दमा भएका वर्णबाट नयाँ शब्द बन्ने शब्दहरू जनकपुर, पशुपतिनाथ, मानसरोवर
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	८	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (माना, पाथी, डालो, थुन्से, डोको, पोथी, चल्ला, फापर, करु, जौ, हिउँद, हिउँ, कलश) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. 'हिउँदमा हिउ' पाठ रेकर्डिङ गरेको डिभाइस वा मोबाइल सेट

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठनप्रवाह	स्वयम् सिकाइ	९	१. पाठमा प्रयुक्त उस्तै ध्वनि सुनिने शब्दका चार्ट (दिल, डिल, तुना, दुना, चाल, छाल, नाना, पाना, भल, बल, थारो, छारो)
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	१०	१. पाठमा प्रयुक्त करण र अकरण शब्दका शब्दपत्तीहरू (छन् छैनन्, हुन्छ हुँदैन, दिन्छ दिँदैन, पर्छ पर्दैन)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	११	१. पाठमा प्रयुक्त मिलेका र नमिलेका वाक्य संरचना: ➢ झमझम पऱ्यो पानी । ➢ पानी झमझम पऱ्यो ।
लेखाइ	दौँतरी सिकाइ	१२	१. जाडो र गर्मीबाट बच्ने उपायका सूची
कार्यमूलक व्याकरण	स्वयम् सिकाइ	१३	१. पाठमा प्रयुक्त वाक्यमा पद जोडिएका र पद नजोडिएका वाक्यपत्तीहरू: ➢ आजचर्कोघाममलाग्यो । ➢ आज चर्को घाम लाग्यो ।
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१४	१. स्वतन्त्र लेखनका विषयवस्तुहरू

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी 'जोगाउनुपर्छ जङ्गल' पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा को छन् ? उनको नाम के होला ? उनीहरू के गर्दै होलान् ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्द जोडी पत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । दुवै शब्दमा भएका फरक कुराका बारेमा छलफल गर्नुहोस्, जस्तै : बाँस - घाँस, वन - धन ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

जोगाउनुपर्छ जङ्गल

बारीमा अग्लो बाँस छ
बाँसमा राम्रो घाँस छ
घाँसमा चराको वास छ
चराको राम्रो प्वाँख छ ।
बकुल्लो बस्छ रुखमा
परेवा घुर्छ सुखमा
हरियो वन धन हो
धन जोगाउने मन हो ।
अग्ला अग्ला सल्ला छन्
सल्ला काट्ने हल्ला छन्
जोगाउनुपर्छ जङ्गल
जङ्गलले गर्छ मङ्गल ।

(ग) शिक्षकले 'मङ्गल, जङ्गल' जस्ता शब्दहरूको शब्द जोडी पत्तीहरूमार्फत प्रदर्शन गर्दै शब्दका मध्यका ध्वनि झिक्ने छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले 'जोगाउनुपर्छ जङ्गल' कविता चार्ट प्रदर्शन गरेरगति, यति, लय र हाउभाउसहित गाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(ङ) कविता वाचन गर्दा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा बाँड्नुहोस् । विद्यार्थीलाई आधा आधा हरफ गाउन लगाई रमाइलो तरिकाले गाउन सिकाउनुहोस् । समूहमा कविता वाचन गर्दा कुन समूहले । राम्रोसँग लय मिलाएर गाउन सक्छन्, अवलोकन गर्नुहोस् । दुवै समूहले एउटै लयमा मिलाएर गाउन उत्प्रेरणा दिनुहोस् ।

(च) कविता गाउँदा शिक्षकले प्रदर्शन गरेको शब्दपत्तीका शब्द 'जोगाउनुपर्छ जङ्गल' कवितामा खोजी शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र रेखाङ्कित शब्द पुन: उच्चारण गर्नु लगाउनुहोस् ।

(छ) कविता वाचनको अन्त्यमा कतिखेर आनन्द हुन्छ ? वातावरण स्वच्छ भए के हुन्छ ? जस्ता प्रश्न गरी त्यसका उत्तरका रूपमा आउने शब्द विद्यार्थीबाट नै उच्चारण गर्ने वातावरण तयार गर्नुहोस् । ध्वनि सचेतीकरणका क्रममा शिक्षकले पूर्ण सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८४ को 'जोगाउनुपर्छ जङ्गल' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

२. 'जोगाउनुपर्छ जङ्गल' कवितामा प्रयोग भएका मुख्य शब्दलाई कापीमा लेखेर देखाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) विद्यार्थीलाई सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गरी यो कुन ठाउँको चित्र हो ? जस्ता प्रश्न गर्दै छलफल अगाडि बढाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयोग भएको चित्र प्रदर्शन गरी छलफल गराउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको, कसले जस्ता प्रश्नहरूका आधारमा चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा परिवेशसमेत समेट्न लगाउनुहोस् ।

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

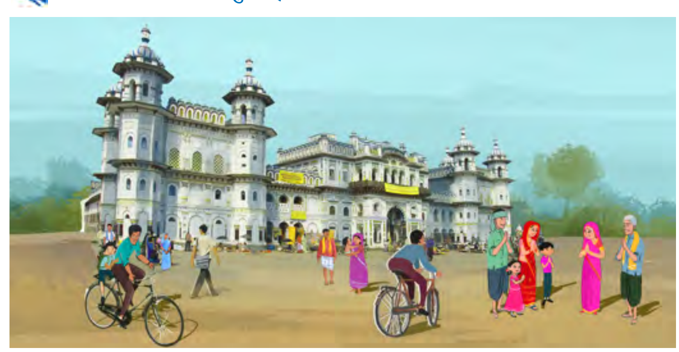

(ग) मन्दिर, गुम्बा जस्ता सार्वजनिक सम्पदा संरक्षण गर्नुपर्छ भन्ने सन्देश दिनुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा समूह वा पारिवारिक वातावरण देखिने चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द चित्रपत्तीको प्रयोग गरेर शब्दबोध गर्ने अवसर पनि प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) चित्र वर्णन गर्दा अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८४ को क्रियाकलाप २ को चित्र प्रदर्शन गरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त शब्दहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) मात्रा लागेर बनेका थप शब्दहरूको शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीहरूको समूह बनाई वर्णहरू बाँडिदिनुहोस् । विद्यार्थीहरूले प्रदर्शन गरेका वर्णहरू जोडेर शब्द बनाउने खेल खेलाउनुहोस् ।

३. पढ्नुहोस् र छुट्याएर लेख्नुहोस् :

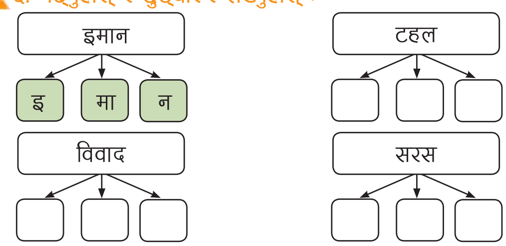

(ग) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्दमा भएका वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले गनेर भनेका शब्दका वर्णलाई छुट्याएर लेख्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : इमान शब्दलाई इ मा न, टहल, ट ह ल बनाउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८५ को क्रियाकलाप ३ मा वर्ण छुट्याएर लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) विद्यार्थीले देखेका जानेका विभिन्न फूलका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका फूलका नामहरू शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले विभिन्न प्रकारका वास्तविक फूल वा फूलका हाँगा विद्यार्थीलाई देखाउनुहोस् । ती फूलहरू पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले फूलका विवरण भर्ने तालिका चार्ट प्रदर्शन गरेर फूलहरूका बारेमा विवरण तयार गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

फूलको नाम	वास्तविक फूल वा चित्र	रङ	फूल्ने समय

४. कुन फूल कहिले फुल्छ तालिका हेरी बताउनुहोस् :

फूलको नाम	चित्र	रङ	फुल्ने समय
मखमली	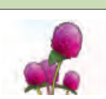	रातो	प्रायः असोजदेखि मङ्सिरसम्म
लालुपाते		रातो	प्रायः असोजदेखि मङ्सिरसम्म
गोदावरी		सेतो, पहेँलो, छिरबिरे, रातो	प्रायः असोजदेखि मङ्सिरसम्म
सयपत्री		सेतो, पहेँलो, छिरबिरे	प्रायः असोजदेखि मङ्सिरसम्म
जाई		पहेँलो, सेतो	प्रायः फागुनदेखि चैत
गुलाफ		सेतो, रातो	बर्सैभरि

(घ) तालिकामा विवरण उल्लेख गर्दा तालिकाको दोस्रो कोलममा सम्भव भएसम्म वास्तविक फूल वा चित्र टाँस्नुहोस् । क्रियाकलाप सकेपछि तालिकालाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्नुहोस् । विद्यार्थीको समूहलाई पालैपालो पढेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८५ को क्रियाकलाप ४ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) शिक्षकले तयार गरेका 'घडी, गमला, चक, घोल, मङ्गल, जङ्गल, वास' जस्ता शब्दको शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै अर्थ बताउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।

> ५. अर्थ बताउनुहोस् :
> घडी, गमला, चक, घोल, मङ्गल, जङ्गल, वास

(ख) विद्यार्थीलाई अर्थपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती अर्थपत्तीको पनि अर्थ बताउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई दुईओटा समूहमा बाँडी एउटा समूहलाई शब्दपत्ती र अर्को समूहलाई अर्थपत्ती दिनुहोस् । शब्दपत्ती समूहको एक जनालाई समूहभन्दा एक स्टेप अगाडि उभिन लगाउनुहोस् । अर्थपत्ती समूहबाट मिल्दो शब्द भएका विद्यार्थीलाई सँगै बस्न भन्नुहोस् । शब्द र अर्थ मिले नमिलेको सुनिश्चित गर्नुहोस् । मिलेको भए शब्द र अर्थ पढ्न लगाउनुहोस् । नमिलेको भए सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८६ को क्रियाकलाप ५ गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) शिक्षकले तयार पारेका 'अनुज-अज, खोलाले-खोले, फोहोर-फोर, कागज-काज, कुरूप-कुप, सजाय-सय, भएर-भर' आदि शब्दका शब्दपत्ती विद्यार्थीलाई एक एकओटा वितरण गर्नुहोस् । ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्दको बिचको वर्ण छोपेर बाँकी शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । वर्ण झिक्दा र राख्दा हुने शब्दको अर्थबारे छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई शब्दपत्तीका शब्द हेरी बिचको वर्ण झिकेर र नझिकीकन शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

> ६. पालैपालो पढ्नुहोस् :
>
> **खोलामा फोहोर नफालौँ ।**
>
> रमिताः हेर न अनुज, खोला बढेर कति ठुलो भएको ।
>
> अनुजः हो त, खोलाले पानी मात्र होइन फोहोर माटो, रुख, जनावर समेत पो बगाएर ल्याएको छ त ।
>
> रमिता : ए हेर न, प्लास्टिक, कागज, बिजुलीका तार र अस्पताल सबैतिरको फोहोर देखिन्छ है ।
>
> अनुजः साँच्ची हामीलाई त गुरुले विद्यालयमा जहाँ पायो त्यहीँ फोहोर फाल्नु हुँदैन भनेर सिकाउनुभएको थियो । आज फेरि यहाँ खोला त यस्तो कुरूप देखिँदै छ ।
>
> रमिताः मान्छेहरूलाई थाहा भएर पनि यसरी खोलामा खोला किनारमा जथाभावी किन फोहोर फाल्न सकेका होलान् ।
>
> अनुजः हो नि ! फोहोर फाल्ने ठाउँमा मात्र फोहोर फाल्नुपर्छ । जथाभावी फोहोर फाल्दा त खोलाको पानी फोहोर हुन्छ । पानीमा बस्ने माछा भ्यागुतालाई पनि असर गर्छ । यसरी फोहोर फाल्नु नहुने हो ।
>
> रमिताः हो त, मान्छेका यस्ता बानी त नराम्रा हुन् । जथाभावी खोला किनारमा फोहोर फाल्ने मान्छेलाई सम्झाउनुपर्छ । नमान्नेलाई दण्ड सजायको व्यवस्था गर्नुपर्छ ।
>
> अनुजः ल रमिता तिमी हामी सबै मिलेर हाम्रा टोलछिमेक घरपरिवाका कसैलाई पनि खोला किनारमा फोहोर नफाल्न भनौँ ।
>
> सुयन्सः हुन्छ अनुज हामीले अरू हाम्रा साथीहरूलाई पनि यो कुरामा सामेल गराउनुपर्छ है ।
>
> रमिताः हामी सबै मिलेर नकुहिने फोहोर एक ठाउँमा राख्नुपर्छ । कुहिने जति फोहोर खाल्डो खनेर राख्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्छ । हाम्रा खोला, पोखरी, ताल, कुवा सबै सफा राख्नुपर्छ । यसो गर्नाले पानीमा बस्ने माछा भ्यागुता जस्ता जीव पनि सफा पानीमा बस्न पाउँछन् । उनीहरू पनि रमाउँछन् ।

(ग) शिक्षकले 'खोलामा फोहोर नफालौँ' संवादलाई नमुना सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । पढेर सुनाउँदा आरोह अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिएर सुनाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीसँग मिलेर कुराकानीलाई सस्वर वाचन गर्नुहोस् । यस क्रममा सम्भव भएसम्म श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडिया प्रयोग गर्नुहोस् । मल्टिमिडिया प्रयोग गर्दा विद्यार्थीको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ङ) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन पनि गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना पनि प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(च) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् र कुनै एक जोडीलाई नमुनाका रूपमा पाठका कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८६ 'खोलामा फोहोर नफालौँ' संवाद हाउभाउसहित पढ्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

२. शब्दपत्तीमा भएका पाठका मुख्य शब्द पाठमा पत्ता लगाएर रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) शब्दमा भएका वर्णलाई यताउता गरेर विभिन्न शब्द निर्माण गर्न सकिने कुरा विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस्, जस्तै : विराटनगर : नगर, विराट, गर, टन, राग, टर, विर, विट, रवि, गरा,

> ७. 'जनकपुर' शब्दमा प्रयोग भएका वर्णबाट पाँचओटा नयाँ शब्दहरू लेख्नुहोस् :
>
> जनक........... ....

(ख) विद्यार्थीलाई आवश्यकताअनुसार समूहमा विभाजन गर्नुहोस् र शब्दमा भएका वर्णबाट धेरै शब्द बन्न सक्ने कुरा सिकाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीको समूहलाई विभिन्न शब्द दिनुहोस् । समूहलाई धेरैभन्दा धेरै शब्द निर्माण गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् । विद्यार्थीले निर्माण गरेका शब्दलाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न निर्देशन दिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८७ को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) पाठमा प्रयुक्त 'मानो, पाथी, डालो, थुन्से, डोको, गहत, तील, मुगा, माला, हिउँद, हिउँ, कलश, करङ, कमर' शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दका बारेमा प्रश्नोत्तर गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'हिउँदमा हिउँ' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ग) कथा पठन गरेर सुनाउँदा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । पाठमा प्रयुक्त शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न सिकाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । पठन गर्दा उच्चारणमा कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

८. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

हिउँदमा हिउँ

डालामा जौ बस्यो । पाथीमा फापर थुप्रियो । मानामा करु भरियो । थुन्सेबाट कुखुराको भाले निस्क्यो । भाले डोकामाथि चढेर बास्यो, "कुखुरी काँ, कुखुरी काँ ...।" भालेले बोलाएको सुनेर पोथी र चल्लाहरू आए । उनीहरूले फापर, करु र जौ देखे । फापर, करु र जौ खान थाले । फापर, करु र जौले गहभरि आँसु बनाए । मुगाली दाइले मुगाको माला लगाई आउनुभयो । मुगाली दाइ देखेर कुखुरा भागे । फापर, करु र जौले आफूलाई खेतबारीमा छरिदिन बिन्ती गरे । मुगाली दाइले उनीहरूले भनेको मान्नुभयो । उनीहरू कोही पनि उम्रिन सकेनन् । मुगाली दाइले फापर, करु र जौलाई सोध्नुभयो, "तिमीहरू किन नउम्रिएका ?" फापरले भन्यो, "हिउँदमा हिउँ नपरेपछि हाम्रो के लाग्छ र ?"

(क) भाले कसरी बास्यो ?

....

(ख) गहभरि आँसु कसले बनाए ?

....

(ग) मुगाको माला कसले लगायो ?

....

(घ) फापर, करु र जौ किन उम्रिन सकेनन् ?

....

(ङ) पाठमा भएका प्रश्नका उत्तर पाठमा पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र प्रश्नोत्तर गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८७ मा भएको 'हिउँदमा हिउँ' पाठ पढी प्रश्नोत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) पाठमा प्रयुक्त शब्दचार्ट प्रदर्शन गरेर ती शब्द पढेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा पहिलो पटक ढिलो गतिमा र बिस्तारै वाचन गति बढाउनुहोस् ।

९. जोडी शब्दहरू छिटो छिटो पढ्नुहोस् :

(ख) विद्यार्थीलाई घडी हेर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सकेसम्म छिटो सस्वर वाचन गर्नुहोस् । चार्टमा भएका शब्दहरू कति समयमा सस्वर वाचन गरेर पूरा गर्नुभयो, विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले जस्तै विद्यार्थीलाई सस्वर वाचन गराउनुहोस् । विद्यार्थीले कति समयमा सस्वर वाचन गर्न सके, समय बताउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् । पालैपालो घडी हेर्ने र शब्द चार्टमा भएका शब्द पढ्न लगाउनुहोस् । कसले कति समयमा वाचन पूरा गरे, टिपोट गर्नुहोस् । यसरी प्रतिस्पर्धात्मक तरिकाले शब्दहरू पढ्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारण र वाचन गतिमा सुधार ल्याउन दौँतरी सिकाइमार्फत सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८८ क्रियाकलाप ९ वाचन गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त करण र अकरण शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न सिकाउनुहोस् ।

१०. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द भर्नुहोस् :

(क) डाँडा त सेतै .... । हिउँ पऱ्यो कि क्या हो ? (छन्, छैनन्)

(ख) रात सकिएपछि बिहान .... । (हुन्छ, हुँदैन)

(ग) जुनेली रात उज्यालो .... । (हुन्छ, हुँदैन)

(घ) हिउँदमा बिहान शीत .... । (पर्छ, पर्दैन)

(ग) विद्यार्थीलाई एक एकओटा करण अकरण शब्द वितरण गर्नुहोस् । आफूलाई परेको शब्दलाई पालैपालो वाक्यमा प्रयोग गरेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले सुनाएका वाक्यलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । शब्दपत्तीमा भए जस्तै करण र अकरण शब्द सङ्कलन गरेर प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८८ क्रियाकलाप १० गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) वाक्य संरचना मिलेका वाक्यका वाक्यपत्ती क्रमैसँग प्रदर्शन गर्दै ती वाक्य उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

११. शब्दको क्रम मिलाएर वाक्य सार्नुहोस् :

(क) झमझम पऱ्यो पानी । ....

(ख) धुम्म लाग्यो बादल । ....

(ग) पानी खोलाको छ धमिलो । ....

(घ) निबुवाको रस छ धेरै । ....

(ख) वाक्य संरचना नमिलेका वाक्यका वाक्यपत्ती पनि क्रमैसँग प्रदर्शन गर्दै ती वाक्य उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) दुवै किसिमका वाक्य प्रदर्शन गर्दै तुलना गर्न लगाउनुहोस् । कुन वाक्य पढ्नलाई सजिलो लाग्यो ? कुन वाक्यको अर्थ बुझ्न सजिलो भयो ? जस्ता प्रश्न गरेर वाक्य निर्माण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा सिकाउनुहोस् ।

(घ) वाक्य संरचना नमिलेका वाक्यलाई संरचना मिलाएर भन्ने र लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् । बोलाइ र लेखाइमा कुनै विद्यर्थीलाई समस्या भए आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८८ को क्रियाकलाप ११ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीसँग मौसम परिर्वनका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । मौसमअनुसार लगाइने पोसाक र खानपानका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) जाडो र गर्मी मौसममा के के हुन्छ ? ती मौसमबाट बच्न के के सावधानी अपनाउन पर्ला ? प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा बुँदागत रूपमा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

१२. अहिले जाडो छ कि गर्मी, जाडो र गर्मीबाट बच्न तपाईं के गर्नुहुन्छ, लेख्नुहोस् :

जाडोबाट बच्न गरिने उपाय	गर्मीबाट बच्न गरिने उपाय
१.	१. ....
२.	२. ....
३.	३. ....

(ग) शिक्षकले तयार गरेका जाडो र गर्मीबाट बच्ने उपायका सूची प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरासँग तुलना गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई आजको मौसमका बारेमा जानकारी गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८८ को क्रियाकलाप १२ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) पद नजोडिएका वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । यी वाक्यमा कतिओटा शब्द छन् ? ती शब्दलाई वाक्यमा कसरी राखिएका छन् ? जस्ता प्रश्नबाट विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्य उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ख) पद जोडिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई शब्द पहिचान गरेर वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । कस्ता कस्ता कठिनाइ भयो, छलफल गर्नुहोस् ।

१३. शब्द शब्द छुट्याएर लेख्नुहोस् :

(क) आजचर्कोघामलाग्यो । ....आज चर्को घाम लाग्यो ।........

(ख) बादललेआकाशढाकेकोछ । ....

(ग) जाडामाहुस्सुलाग्छ । ....

(घ) पानीलेनिथ्रुक्कभिजायो । ....

(ग) विद्यार्थीलाई पद जोडिएका र नजोडिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्दै उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । उनीहरूलाई वाक्य लेख्दा पद छुट्याएर लेख्नुपर्ने रहेछ भन्ने कुरा सिकाउनुहोस् । पद जोडिएर बनेका वाक्यलाई पद छुट्याएर लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८९ को क्रियाकलाप १३ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) विद्यार्थीले देखेका र सुनेका विभिन्न घटनाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) कुनै घटनाबाट फाइदा र बेफाइदा दुवै हुने कुरा छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) वनमा डढेलो लाग्दा हुने कुराहरूका बारेमा विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् । के के भएको थियो ? फाइदा धेरै भयो कि नोक्सान धेरै भयो ? जस्ता प्रश्न सोध्नुहोस् । डढेलो लाग्दा हुने हानिबारे लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) डढेलो लाग्दा के के हुन्छ भन्ने सम्बन्धमा सबै विद्यार्थीलाई एउटा एउटा वाक्य कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् र पालैपालो सुनाउन लगाउनुहोस् । शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीद्वारा तयार भएको स्वतन्त्र लेखनको नमुना पढेर सुनाउनुहोस् र थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

१४. वनमा डढेलो लाग्यो भने के के विनाश गर्छ, लेख्नुहोस् :

....

....

....

....

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ८९ को क्रियाकलाप १५ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ ११

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	शब्दका अन्त्यका शब्द ध्वनि थप्ने र भिक्ने	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ रचनात्मक सोच सिप (S1.3) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ सूचना साक्षरता सिप (S4.4)	६	९० देखि ९४
२.	विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन		१	९५ र ९६

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द जोडी पत्तीहरू (गनगन, गन, गणेश, गुनिलो, गुलियो, निलो, ताल, धाम, काम, नाम, रायो, साग, बिरालो, रालो, गजब, जब, आकृति, कृति, घाम, धांम, धाम, दियो, लियो) २. पाठमा प्रयुक्तचित्र वा पोस्टर ३. 'राख्नुपर्छ नाम' कविता लेखिएको चार्ट
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	१. पाठमा प्रयुक्त र अन्य शब्दका शब्दपत्तीहरू (मलम, महल, हिउँद, गतिलो)
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	४	१. पाठमा प्रयुक्त र अन्य चित्र (मौरी, पुतली, औषधी, फूल, काउली, मन्दिर) २. चित्रका सही नाम र हिज्जे बिगारेर बनेका चित्रका शब्दपत्तीहरू
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	५	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र मौरी, पुतलीका चित्र २. पाठमा प्रयुक्त अनुच्छेदका चार्ट
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका वाक्य र शब्दपत्तीहरू (हरियो, हरि, जङ्गल, जङ्ग, दाउरा, दाउ, हरियाली, हरिया) २. पाठमा प्रयुक्त चित्रपत्ती ३. 'वनजङ्गल जोगाऔँ'रेकर्डिङ गरिएको डिभाइस वा मोबाइल सेट
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	७	१. पाठमा प्रयुक्त क्रियापद शब्दहरू (पक्रनुहुन्छ, बनाउँछ, आँउछ, लेख्छ)
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	८	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (पाउ, गाज, आँच, सफा, झापा, पाल्पा, पाता, चल)
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	९	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्ती (रङ, सफा, छानो, तला, झ्याल, ढोका, बगैँचा, करेसाबारी)
पठनप्रवाह	स्वयम् सिकाइ	१०	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्ती (आठ, आँठ, आट, आँट, भाडा, भाँडा, काटी, काँटी, बास, बाँस, ढाट, ढाँट)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठन प्रवाह	स्वयम् सिकाइ	११	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (एकता, मित्रता, गाजल, आँचल, पाउजु, एक, मित्र, गाज, आँच, पाउ, सफाइ, झापाली, पाल्पाली, पाताल, चलन,सफा, झापा, पाल्पा, पाता, चल) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
कार्यमूलक व्याकरण	स्वयम् सिकाइ	१२	१. लेख्य चिह्नपूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र उद्गार चिह्न (। , ? !)
बोध	स्वयम् सिकाइ	१३	१. पाठमा प्रयुक्त संवादको अंश र संवादका बारेमा लेखिएको छोटो अनुच्छेद चार्ट
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१४	लेखन सामग्रीहरू

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी 'राख्नुपर्छ नाम' पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरेर छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा के के देख्नुहुन्छ ? त्यहाँ उभिने मान्छे को हुन् ? उनीहरू के गर्दै छन् ? आफ्नो नाम कसरी राख्न सकिन्छ ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

राख्नुपर्छ नाम

गगनसँग धन थियो, गणेशलाई दियो
गणेशले गनगन गर्दै, गुलियो पनि लियो
गुनिलो छ निलो ताल, कति राम्रो धाम
गरौँ गरौँ राम्रो काम, राख्नुपर्छ नाम ।

गजबको रायो साग, जब उसले पायो
बिरालाले रालो खोज्न, धेरै पटक धायो
कृतिभित्र आकृति छ, हेर्दा लाग्छ घाम
गरौँ गरौँ राम्रो काम, राख्नुपर्छ नाम ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका जोडी शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । दुवै शब्दमा भएका फरक कुराका बारेमा छलफल गर्नुहोस्, जस्तै : गगन, गन, गुनिलो, निलो, गुलियो, लियो, । यी शब्दलाई सुरुको ध्वनि र सानो शब्दमा छुट्याउन लगाउनुहोस् ।

शब्द	सुरुको ध्वनि	सानो शब्द
गगन	ग	गन
गुनिलो	गु	निलो
गजब	ग	जब
गुलियो	गु	लियो
बिरालो	बि	रालो

(ग) पाठ्यपुस्तकमा रहेको 'राख्नुपर्छ नाम' कविता वा त्यसको कविता चार्ट वा पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठ प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) कविता वाचन गर्दा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा बाँड्नुहोस् । विद्यार्थीलाई आधा आधा हरफ गाउन लगाई रमाइलो तरिकाले गाउन सिकाउनुहोस् । समूहमा कविता वाचन गर्दा कुन समूहले । राम्रोसँग लय मिलाएर गाउन सक्छन्, अवलोकन गर्नुहोस् । दुवै समूहले एउटै लयमा मिलाएर गाउन उत्प्रेरणा दिनुहोस् ।

(ङ) कविता गाउँदा शिक्षकले प्रदर्शन गरेको शब्दपत्तीका शब्द राख्नुपर्छ नाम' कवितामा खोजी शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र रेखाङ्कित शब्द पुनः उच्चारण गर्नु लगाउनुहोस् ।

(च) कविता वाचनका अन्त्यमा को कोसँग के के थियो ? कसरी नाम राख्न सकिन्छ ? जस्ता प्रश्न गरी त्यसका उत्तरका रूपमा आउने शब्द विद्यार्थीबाट नै उच्चारण गर्ने वातावरण तयार पार्नुहोस् । ध्वनि सचेतीकरणका क्रममा शिक्षकले पूर्ण सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९० को क्रियाकलाप १ मा भएको 'राख्नुपर्छ नाम' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

२. 'राख्नुपर्छ नाम' कवितामा प्रयोग भएका मुख्य शब्दलाई सुरुको ध्वनि र सानो शब्दमा कापीमा लेखेर देखाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) विद्यार्थीलाई 'चरा कहाँ छ ? चराले के बनाउँछ ?' जस्ता प्रश्न गरी छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका र सुनेका शब्दहरूको शब्दपत्ती तयार गर्नुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको, कसले जस्ता प्रश्नहरूका आधारमा चित्र वर्णन गर्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा चित्रको वातावरण समेट्न लगाउनुहोस् ।

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(ग) फूलबारी, बगैंचा, चराचुरुङ्गी र तिनका घरका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । चराले आफ्ना बचेरा हुर्काउने तरिका र आमाबुबाले आफ्ना सन्तानप्रति गर्ने माया ममताका बारेमा सन्देश दिनुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा समूह वा पारिवारिक वातावरण देखिने चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द चित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर चित्र वर्णन गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९० को क्रियाकलाप २ को चित्र प्रदर्शन गरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त शब्दहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) मात्रा लागेर बनेका थप शब्दहरूको शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीहरूको समूह बनाई वर्णहरू बाँडिदिनुहोस् । विद्यार्थीहरूले प्रदर्शन गरेका वर्णहरू जोडेर शब्द बनाउने खेल खेलाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्दमा भएका वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले गनेर भनेका शब्दका वर्णलाई छुट्याएर लेख्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : पुतली शब्दलाई पु त ली, मलम, म ल म बनाउन लगाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

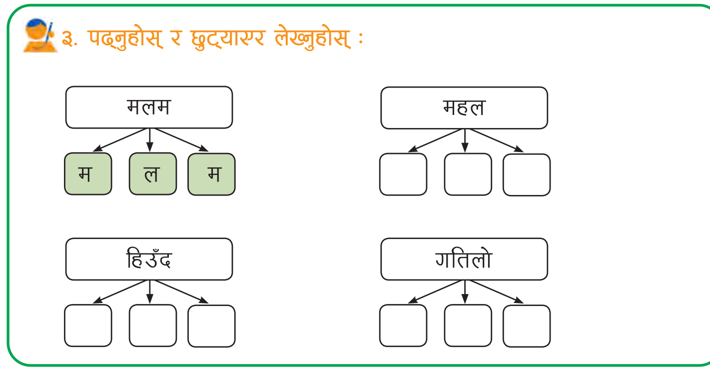

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९१ को क्रियाकलाप ३ मा वर्ण छुट्याएर लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्र केको हो ? आदि प्रश्न गरी छलफल गराउनुहोस् ।

(ख) पाठमा दिइएका शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्दमा भएका वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।

४. चित्रसँग मिल्ने नाम शब्दमा गोलो घेरा लगाउनुहोस् :

(चौरी, मौरी, मैरी)

(जुनकिरी, पुत्लो, पुतली)

(औजार, औषधी, ओखर)

(फूल, पुल, कुल)

(ग) चित्रअनुसार मिलेका र नमिलेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र सही शब्द पहिचान गरी कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९१ को क्रियाकलाप ४ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) शिक्षकले मौरी र पुतलीका चित्रहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीसँग चित्रका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई मौरी र पुतलीका बारेमा एक एक वाक्य भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् र उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् ।

> **५. साथीलाई सुन्न लगाई पढ्नुहोस् :**
>
> मौरी र पुतली आकाशमा उड्छन् । पुतली राता, पहेँला, सेता र रङ्गीबिरङ्गी हुन्छन् । मौरी एकै रङका हुन्छन् । पुतलीले मौरीले जस्तै फूलको रस चुस्छन् । मौरी मिहिनेती हुन्छन् । फुलको रसबाट मौरीले मह बनाउँछन् । मलाई पुतली मन पर्छ तर पुतलीले मह बनाउँदैनन् । त्यही भएर मौरी घरमा पालेको छु । पुतली खेतबारीतिरै बस्छन् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त अनुच्छेदका चार्ट प्रदर्शन गरेर पढेर सुनाउनुहोस् । पुतली र मौरीका गुणका बारेमा बताउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीको समूह बनाउनुहोस् र प्रत्येक समूहका एक एक जनाबाट नमुना पठन गरेर सुनाउन निर्देशन दिनुहोस् । पठनका क्रममा शब्द उच्चारण, पठन प्रवाहमा समस्या आए शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९१ को क्रियाकलाप ५ पालैपालो पढ्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी 'वनजङ्गल जोगाऔँ' पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरेर छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा के के देख्नुहुन्छ ? त्यहाँ उभिने मान्छे को हुन् ? उनी के गर्दै होलान् ? वनजङ्गल कसरी जोगाउन सकिन्छ होला ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । उच्चारणसँगै ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई 'वनजङ्गल जोगाऔँ' रेकर्डिङ गरिएको पाठ सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

> **६. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :**
>
> **वनजङ्गल जोगाऔँ**
>
>
>
> हरियो वनजङ्गल नै जङ्गली जनावर र चराहरूको घर हो । बाघ, भालु, गैँडा, हात्ती, चितुवा, स्याल जस्ता धेरै जनावरहरू जङ्गलमै खान्छन्, खेल्छन् र सुत्छन् । त्यहाँ डाँफे, मुनाल, मयूर, कोइली जस्ता धेरै जातका चराहरू पनि बस्छन् । यिनीहरू जङ्गलमा खाने बस्ने खेल्ने भएकाले वनजङ्गल पनि रमाइलो हुन्छ । सुन्दर देखिन्छ । वनजङ्गलले हाम्रो वातावरण सफा र राम्रो देखिन्छ । वनजङ्गल मानिसका लागि धेरै उपयोगी पनि छ । गाईवस्तुका लागि घाँसपात, खाना पकाउनका लागि चाहिने दाउरा वनबाट पाइन्छ । घर, टेबुल, कुर्सी बनाउने काठ पनि हामी वनबाट पाउँछौँ । वनजङ्गल हामी सबैको साझा सम्पत्ति हो । त्यसैले वनका रुखहरू जथाभावी काट्नु हुँदैन । एउटा रुख काट्नुभन्दा पहिले दुइटा बिरुवा रोप्नुपर्छ । वनमा भएका चरा र जनावरलाई पनि मार्नु हुँदैन । वनमा आगलागी हुनबाट जोगाउनुपर्छ । वनजङ्गल बढाउन खाली जमिनमा बिरुवाहरू रोप्नुपर्छ । वनजङ्गल जथाभावी काट्नेलाई दण्डसजाय दिनुपर्छ । वनजङ्गलले नै हाम्रो वरपरको वातावरण सफा राख्न मदत गर्दछ । त्यैसैले वनजङ्गलको संरक्षण गरौँ । हाम्रो वातावरण स्वच्छ, सफा र हरियाली राखौँ ।
>
> (क) चरा र जनावरहरूको घर कहाँ रहेछ ?
>
> (ख) वनजङ्गल किन रमाइलो हुन्छ ?
>
> (ग) मानिसले वनजङ्गलबाट के के ल्याउँछन् ?
>
> (घ) हामीले वनजङ्गललाई कसरी जोगाउन सकिन्छ ?

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'वनजङ्गल जोगाऔँ' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गर्नुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन

गराउनुहोस् । रेखाङ्कन गरिएका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगैशब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(च) शिक्षकले पाठगत प्रश्नको उत्तर खोज्ने तरिकाबारे छलफल गर्नुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'के/को½प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा भएका अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यदि विद्यार्थी समर्थ पाइएमा कसरी र कहाँ जस्ता प्रश्न निर्माण गरी सोध्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९२ को क्रियाकलाप ६ को 'वनजङ्गल जोगाऔँ' पाठ पढेर प्रश्नको उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) पाठमा प्रयुक्त क्रियापद प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

७. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेखी वाक्य बनाउनुहोस् :

पक्रनुहुन्छ बनाउँछ आउँछ लेख्छ

(क) रतनले कविता .... । (ख) मौरीले मह .... ।
(ग) प्रहरी दाइले चोर .... । (घ) सुखीराम बिहानै .... ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त वाक्य शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीसँग वाक्यका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । के यो वाक्य पूरा छ ? हिट एन्ड ट्रायल विधिबाट वाक्यमा क्रियापद शब्द (पक्रनुहुन्छ, बनाउँछ, आँउछ, लेख्छ) राखेर सही वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् ।

जस्तै : रतनले कविता पक्रनुहुन्छ ।	मिलेन
रतनले कविता बनाउँछ ।	मिलेन
रतनले कविता आँउछ ।	मिलेन
रतन कविता लेख्छ ।	मिल्यो

(ग) यस विधिबाट वाक्य पुरा गर्न लगाउँदा विद्यार्थीलाई आफूले गरेका काममा विश्वसनीय हुन सक्ने बानीको विकास हुने छ ।

(घ) यसैगरी बाँकी वाक्य पुरा गर्न लगाउनुहोस् । कुनै विद्यार्थीलाई समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९२ को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> ८. तलका शब्दहरू पढ्नुहोस् र लेख्नुहोस् :
>
> पाउ ……………… गाज ……………… आँच ……………… सफा ………………
>
> झापा ……………… पाल्पा ……………… पाता ……………… चल ………………

(ख) शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर ती शब्दलाई मौखिक रूपमा वाक्यमा प्रयोग गरी अर्थ स्पष्ट गराउनुहोस् ।

(ग) शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी जस्ताको तस्तै शब्दलाई कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । यसरी लेख्न लगाउँदा अक्षर लेखन प्रक्रियाका चरणहरू अनुसरण गर्न लगाउनुहोस् । स्वयम् सिकाइका लागि विद्यार्थीमा उत्प्रेरणा जगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९३ को क्रियाकलाप ८ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्ती (रङ, सफा, छानो, तला, झ्याल, ढोका, बगैँचा, करेसाबारी) प्रदर्शन गरेर शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । यी शब्द केसँग सम्बन्धित छन्, विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् ।

> ९. तलका शब्द प्रयोग गरी तपाईंको घरका बारेमा बताउनुहोस् :
>
> रङ, सफा, छानो, तला, झ्याल, ढोका, बगैँचा, करेसाबारी

(ख) विद्यार्थीलाई एक एकओटा शब्दपत्ती वितरण गर्नुहोस् र ती शब्दलाई घरसँग जोडेर वाक्य निर्माण गरी भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले भनेका वाक्यहरू शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । सबैले वाक्य भनेपछि अनुच्छेद पढ्न लगाउनुहोस् ।

(घ) सबै विद्यार्थीलाई शब्दपत्तीमा भएका शब्द प्रयोग गरेर आफ्नो घरका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९३ को क्रियाकलाप ९ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) पाठमा प्रयुक्त शब्दचार्ट प्रदर्शन गरी ती शब्द पढेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा पहिलो पटक ढिलो गतिमा र बिस्तारै वाचन गति बढाउनुहोस् ।

> १०. छिटो छिटो पढ्नुहोस् :
>
> | आठ आँठ | आँट आट | भाडा भाँडा | काटी काँटी | बास बाँस | ढाट ढाँट |

(ख) विद्यार्थीलाई घडी हेर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सकेसम्म छिटो सस्वर वाचन गर्नुहोस् । चार्टमा भएका शब्दहरू कति समयमा सस्वर वाचन गरेर पूरा गर्नुभयो, विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले जस्तै विद्यार्थीलाई सस्वर वाचन गराउनुहोस् । विद्यार्थीले कति समयमा सस्वर वाचन गर्न सके, समय बताउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् । पालैपालो घडी हेर्ने र शब्द चार्टमा भएका शब्द पढ्न लगाउनुहोस् । कसले कति समयमा वाचन पूरा गरे, टिपोट गर्नुहोस् । यसरी प्रतिस्पर्धात्मक तरिकाले शब्दहरू पढ्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारण र वाचन गतिमा सुधार ल्याउन दौँतरी सिकाइमार्फत सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९३ क्रियाकलाप १० वाचन गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के देखिन्छ, छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका ' एकता, मित्रता, गाजल, आँचल, पाउजु, एक, मित्र, गाज, आँच, पाउ, सफाइ, झापाली, पाल्पाली, पाताल, चलन, सफा, झापा, पाल्पा, पाता, चल' आदि शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दहरू पाठमा कहाँ छन् भनेर शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै वाक्यनिर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'पाल्पाबाट झापा' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

११. सुन्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

पाल्पाबाट झापा

हामीले पाल्पाली साथीहरूलाई पाल्पामै छाड्यौँ । हामी झापाली जति तानसेनमा भेला भयौँ । बसपार्कका छेउमा एउटा गाडी आयो । लौ झापा... झापा... भन्दै बोलायो । हामी गाडीमा चढ्यौँ । गाडीको एउटा सिट अगाडि फर्किएको थियो । अर्को सिट पछाडि फर्किएको थियो । प्रभा, रमा र म अगाडि फर्किएर बस्यौँ । असीम, प्रितम र विभु पछाडि फर्किएर बसे । हामी सिद्धबाबा, बुटवल र दाउन्ने पुग्यौँ । त्यसपछि नारायणघाट, हेटौँडा, लहान, इटहरी हुँदै झापातिर लाग्यौँ । गाडीको सहचालक दाइ पैसा उठाउन आउनुभयो । असीमले तीन जनाको मात्र भाडा तिऱ्यो । सहचालक दाइले सोध्नुभयो, "तपाईँहरू छ जना हुनुहुन्छ । अनि भाडा चाहिँ किन तीन जनाको मात्र ?" असीमले भन्यो, "यिनीहरू पो झापातिर फर्किएका छन् । हामी त पाल्पातिरै फर्किएका छौँ । किन भाडा दिने ?" हामी सबै हाँस्यौँ । सहचालक दाइ पनि हाँस्नुभयो । बाँकी तीन जनाले भाडा तिरे कि तिरेनन् होला ?

(क) गाडी कहाँबाट कहाँसम्म जाँदै थियो ?

....

(ख) पाल्पाबाट झापा जाँदा कुन कुन ठाउँ पर्दा रहेछन् ?

....

(ग) सहचालक दाइ किन हाँस्नुभयो होला ?

....

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'पाल्पाबाट झापा'पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गर्नुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरिएका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । शिक्षकले सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) पाठमा भएका प्रश्नका उत्तर पाठमा पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र प्रश्नोत्तर लेख्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९३ मा भएको 'पाल्पाबाट झापा' पाठ पढी प्रश्नका उत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) लेख्य चिह्न चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोगका बारेमा विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् ।

> १२. मिल्ने चिह्न लेख्नुहोस् :
>
> , ! ? ।
>
> (क) धनियाँ .... तपाईं कता जाँदै हुनुहुन्छ ....
>
> (ख) रोहन .... रजनी र सुरभी अस्पताल गए ....
>
> (ग) ओहो .... साथीलाई त कति ठुलो घाउ लागेछ ....
>
> (घ) आहा .... आज त कति रमाइलो भयो ....
>
> (ङ) ए सानी .... झट्टै घर आऊ ....

(ख) विद्यार्थीलाई पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका नमुना वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गरेर वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । चिह्नको प्रयोगअनुसार वाक्य उच्चारण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । चिह्नको प्रयोगका आधारमा वाक्य उच्चारण हुने कुरा प्रयोग गरेर देखाउनुहोस् । आवश्यकताअनुसार विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९४ को कियाकलाप १२ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) विद्यार्थीलाई कुनै विषय दिएर कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका वाक्यहरू शैक्षणिक पाटीमा लेख्दै जानुहोस् । कुराकानीमा कति जना सहभागी भएका छन् ? कुराकानी कुन विषयमा भएको छ ? छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई छोटा वाक्य चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र वाक्य उच्चारण गरी दोऱ्याएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

> १३. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :
>
> नमस्कार | कति दिऊँ ? | नब्बे रुपियाँ | धन्यवाद दाइ | हुन्छ दाइ
>
> सुन्तली : नमस्कार, पसले दाइ !
>
> पसले : ....
>
> सुन्तली : चिनी छ, दाइ ?
>
> पसले : ....
>
> सुन्तली : एक किलाको कति पर्छ ?
>
> पसले : ....
>
> सुन्तली : आधा किलो दिनुहोस् न ।
>
> पसले : ल लेऊ ।
>
> सुन्तली : ....
>
> पसले : भोलिपर्सि पनि आउँदै गर है ।
>
> सुन्तली : ....

(ख) शिक्षकले नमस्कार, कति दिऊँ, नब्बे रुपियाँ, धन्यवाद दाइ, हुन्छ दाइ लेखिएको शब्द पत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । शब्द उच्चारणको अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ग) संवादको अंश लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । संवादमा भएको सुन्तली र पसलेबिच भएको कुराकानीको अंश पूरा गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । कुराकानीको अंश ध्यानपूर्वक पढेपछि चार्टमा भेटिने जानकारी दिनुहोस् । यो क्रियाकलाप समूहमा गराउनुहोस् । विद्यार्थीले समूहमा गरेका कामलाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९४ को क्रियाकलाप १३ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) विद्यार्थीसँग आफ्ना गाउँघर र समुदायमा भएका प्रसिद्ध ठाउँका बारेमा छलफल गर्नुहोस्। ती ठाउँमा हेर्न लायक कुराहरू के के छन् ? त्यहाँ मानिसहरू कहाँबाट आउँछन् ? उनीहरूले के के गर्छन् ? विद्यार्थीसँग जस्ता पर्यटनका क्षेत्रमा हुने विषयवस्तु जोडेर छलफल गर्नुहोस्।

> १४. बाजुरामा लमगाउँ र डोगडी गाउँ छन् । त्यहाँ छेडे दह नाम गरेको पोखरी छ । यो पोखरी धेरै राम्रो छ । पोखरी हेर्न धेरै मानिस आउँछन् । तपाईँलाई पनि त्यहाँ जाऊँ जाऊँ लाग्यो होला । अब तपाईँ छेडे दह कसरी जानुहुन्छ, कापीमा लेखेर कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ख) विद्यालय वरपर रहेको प्रसिद्ध ठाउँ र त्यहाँ पुग्ने बाटोका विवरण लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस्। विद्यार्थीसँग भएको छलफलका मुख्य कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस्। विद्यार्थीलाई उनीहरूको समुदायमा रहेको प्रसिद्ध स्थलका बारेमा लेख्न लगाएर आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस्।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९४ को क्रियाकलाप १४ गर्न लगाउनुहोस् र मूल्याङ्कन गर्नुहोस्।

विषयक्षेत्र

मेरो सिर्जना

कार्यघण्टा : १५

परिचय

मेरो सिर्जना विषय क्षेत्रले आफ्ना परिवेश, सांस्कृतिक सन्दर्भ र क्रियात्मक व्यवहार सम्बद्ध पक्षलाई जोड दिएको छ। शिक्षक र अभिभावकले विद्यार्थीका सिर्जनात्मक क्षमताको प्रस्फुटन र विकासका लागि भूमिका खेल्नुपर्छ। सिर्जनात्मक वातावरणले विद्यार्थीको सिकाइ, अभिव्यक्ति वा सञ्चार सहज, गुणस्तरीय तथा प्रभावकारी हुन्छ। विद्यार्थीले यस्ता विषयक्षेत्रमा सक्रियतापूर्वक भाग लिन्छन्। अतः उल्लिखित क्षेत्रमा आधारित विषयवस्तुलाई पूर्वज्ञानसँग अन्तरसम्बन्धित गर्दै सिकाइ सहजीकरण थालनी गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ। यस क्रममा एकीकृत शिक्षण सिकाइलाई विशेष जोड दिनुपर्छ। यही मान्यतानुसार यस विषयक्षेत्रमा संवाद, छलफल र प्रश्नोत्तरका आधारमा भाषिक सञ्चार गर्ने, छोटा अनुच्छेद सुनी नयाँ शब्द पहिचान गर्ने, प्राकृतिक तथा सामुदायिक परिवेशका चित्र प्रयोग गरी शब्दभण्डार विस्तार र प्रयोग गर्ने, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सचेततासहित मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति गर्ने, ससाना वाक्य वा अनुच्छेद लेखन गर्ने तथा सुनेका वा हेरेका सामग्रीका आधारमा हाउभाउसहित छलफल, कुराकानी र प्रस्तुतिको अनुकरण गर्ने लगायतका कार्य गर्ने छन्।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठ छन्। यी पाठहरूमा वर्ण जोडेर तथा छुट्याएर शब्द लेख्न, बिचमा आधा वर्ण थपेर शब्द पहिचान गर्न, शब्दपठन, वाक्यपठन तथा हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, दृश्य वर्णन तथा गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, दोहोरो सञ्चार गर्ने विषयवस्तु, चित्रका नाम पहिचान, घटनाक्रम पहिचान तथा लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोग, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने तथा निर्देशित तथा स्वतन्त्र रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन्।

धेरै शब्द जानेमा अभिव्यक्ति तथा सञ्चारका क्रममा आत्मविश्वास बढ्छ। प्रारम्भिक कक्षाका विद्यार्थीसँग सीमित मात्रामा शब्दभण्डार रहने भएकाले जानेका शब्दकै अधिकाधिक उपयोग गरी आत्मविश्वास र प्रवाहका साथ अभिव्यक्ति र सञ्चार गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ। यही मान्यतामा आधारित भई दैनिक प्रचलनमा आउने शब्दका सुरु, मध्य र अन्त्यमा वर्णगत ध्वनि जोडी, छुट्याई, थपी र झिकी विसङ्केतक थप शब्द निर्माण तथा उपयोग, स्वसिकाइ र अनुभवका आधारमा दौँतरी, ससाना समूह र अन्य व्यक्तिसँग कुराकानी तथा छलफल, देखे, सुनेका र अनुभव गरेका विषयवस्तुको स्वमूल्याङ्कनसहित मौलिक वाक्यमा लिखित तथा मौखिक वर्णनलगायतका कार्य गर्ने उद्देश्य राखिएको छ।

पाठ १२

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ रचनात्मक सोचाइ सिप (S1.3) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ सहयोग र सहानुभूति सिप (S3.3)	७	९७ देखि १०२ सम्म

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नु पूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द जोडी पत्तीहरू (थोप्ला, रेखा, नयाँ, सिर्जना, बिहानी, चित्र, दङ्ग) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. 'दङ्ग पर्छु म' कविता लेखिएको चार्ट
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	पाठमा प्रयुक्त संयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (क्यामरा, ड्याउरो, ख्वाक्क, च्वास्स, भ्याउरे, क्वाँक्वाँ)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	४	१. अर्धाक्षरी वा हलन्त प्रयोग भएर बन्ने शब्दका शब्दजाल चार्ट
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	५	१. पाठमा प्रयुक्त अर्धाक्षरी वा हलन्त शब्दका चार्ट (क्वाप्प, ख्वाप्प, घ्वाप्प, क्वाइँ क्वाइँ, घ्वाइँ घ्वाइँ, क्वार्र, ग्वार्र, थचक्क, मचक्क, कुटुक्क, घुटुक्क)
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१. पाठमा प्रयुक्त अर्धाक्षरी वा हलन्त शब्दका शब्दपत्ती र वाक्यपत्तीहरू(ट्याकट्याट, ठ्याकठ्याक, ड्वाङड्वाङ, ड्याङड्याङ भ्याल छ्वाली, ठमठम, ओछ्यान, ज्यामिर) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टर ३. 'भ्यालमा स्याल'रेकर्डिङ गरेको डिभाइस तथा मोबाइल सेट
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	७	१. शब्द स्लाइडर २. नमुना वाक्यपत्तीहरू
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	८	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (क्रिकेट, खेल, बल, ब्याट, रेफ्री, चौका, त्यहाँ, थ्याच्च, विद्या, भ्याल, ट्वारट्वार, पुर्लुक्क) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
दृश्यबोध	दौँतरी सिकाइ	९	१. विद्यार्थीको अनुभव लेख्न चार्ट वा तालिका २. मेरो नेपाली किताब, कक्षा २

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१०	१. पाठमा प्रयुक्त मिलेका र नमिलेका वाक्य संरचना: ➢ बजायो बाँसुरी राकेशले । ➢ राकेशले बाँसुरी बजायो
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	११	१. पाठमा प्रयुक्त कथाको अनुच्छेद चार्ट
लेखाइ	दौँतरी सिकाइ	१२	१. खाली ठाउँमा भर्नुपर्ने वाक्यपत्तीहरू (क) नमस्ते हजुरबा (ख) मलाई पनि सन्चै छ । (ग) खाएँ नानी ।
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१३	१. नमुना कविता वा गीत लेखिएको चार्ट

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी 'दङ्ग पर्छु म' पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरेर छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा के के देख्नुहुन्छ ? गिलासमा के राखिएको होला ? उनी के गर्दै होलान् ? कस्ता कामले हामीलाई खुसी बनाउन सक्छ ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

दङ्ग पर्छु म

थोप्लाहरू जोडी जोडी रेखा तान्दछु
राम्रा कुरा पढ्न अनि लेख्न जान्दछु ।
सोची सोची नयाँ नयाँ गर्छु सिर्जना
सिर्जनालाई फैलाउने मेरो चाहना ।
बिहानीमा गीत गाउने चरा बनाउँछु
पाटी पौवा फूल अनि धारा बनाउँछु ।
चित्र कोरी सकेपछि रङ भर्छु म
आफ्नै चित्र हेरी हेरी दङ्ग पर्छु म ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'थोप्ला, रेखा, नयाँ, सिर्जना, बिहानी, चित्र, दङ्ग' आदि पत्तीहरू प्रदर्शन गर्दै हलन्त व्यञ्जन वर्णका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले 'दङ्ग पर्छु म' कविता चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(ङ) कविता वाचन गर्दा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा बाँड्नुहोस् । विद्यार्थीलाई आधा आधा हरफ गाउन लगाई रमाइलो तरिकाले गाउन सिकाउनुहोस् । समूहमा कविता वाचन गर्दा कुन समूहले । राम्रोसँग लय मिलाएर गाउन सक्छन्, अवलोकन गर्नुहोस् । दुवै समूहले एउटै लयमा मिलाएर गाउन उत्प्रेरणा दिनुहोस् ।

(च) कविता गाउँदा शिक्षकले प्रदर्शन गरेको शब्दपत्तीका शब्द 'दङ्ग पर्छु म' कवितामा खोजी शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र रेखाङ्कित शब्द पुनः उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(छ) हामी के गर्दा दङ्ग पर्छौं ? जस्ता प्रश्न गरी त्यसका उत्तरका रूपमा आउने शब्द विद्यार्थीबाट नै उच्चारण गर्ने वातावरण तयार गर्नुहोस् । ध्वनि सचेतीकरणका क्रममा शिक्षकले पूर्ण सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९७ को 'दङ्ग पर्छु म' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

२. 'दङ्ग पर्छु म' कवितामा प्रयोग भएका मुख्य शब्दलाई कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(क) विद्यार्थीलाई तपाईं के गर्न सक्नुहुन्छ ? जस्ता जस्ता प्रश्न गरी छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका र सुनेका शब्दहरूको शब्दपत्ती तयार गर्नुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । कतिओटा चित्रहरू छन् ? चित्रमा को को के के गर्दै छन् ? जस्ता प्रश्नहरू गर्दै के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको र कसले जस्ता प्रश्नका आधारमा चित्र वर्णन गर्न लगाउनुहोस् । प्रत्येकलाई परिवेशसँग जोडेर चित्र वर्णन गराउनुहोस् ।

(ग) हामीसँग लेख्ने, खेल्ने, गाउने, नाच्ने, विभिन्न वस्तुहरू बनाउने आदि सिर्जना गर्न सक्छौं । हामीसँग भएका यी कला नै हाम्रा सिर्जना हुन् भन्ने कुरा जानकारी गराउनुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएका चित्रहरूसँग मिल्दाजुल्दा चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द चित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर चित्र वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९७ को क्रियाकलाप २ को चित्र हेरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

३. पढ्नुहोस् र छुट्याएर लेख्नुहोस् :

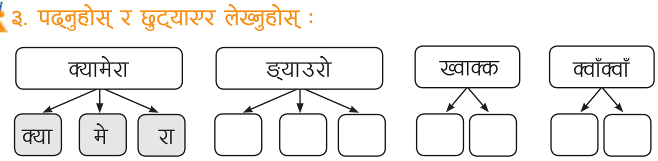

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त अर्धाक्षरी वा हलन्त व्यञ्जन वर्ण प्रयोग भएका शब्दहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गरेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई समूह बनाएर हलन्त व्यञ्जन वर्ण भएका अलग अलग अक्षरपत्ती बाँड्नुहोस् । एक जना विद्यार्थीलाई शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् र समूहमा भएका विद्यार्थीलाई अक्षरपत्ती प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द तथा अक्षरपत्तीलाई उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्दमा भएका वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले गनेर भनेका शब्दका वर्णलाई छुट्याएर लेख्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : क्यामरा शब्दलाई क्या मे रा तीनओटा वर्णका शब्द, क्वाँक्वाँलाई क्वाँ क्वाँ दुई वटा वर्णका शब्द भए । यस्ता धेरै शब्दको सूची बनाउनुहोस् र विद्यार्थीलाई शब्दका वर्ण छुट्याउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९८ को क्रियाकलाप ३ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) शैक्षणिक पाटीमा अर्धाक्षरी वा हलन्त प्रयोग भएर बन्ने शब्दका शब्दजाल बनाउनुहोस् वा तयारी चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ख) शब्दजालमा भएका वर्ण जोडेर विभिन्न प्रकारका शब्द निर्माण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शब्दजालमा भएको कुनै शब्द शिक्षकले उच्चारण गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई त्यो शब्द शब्दजालमा पत्ता लगाएर वर्णमा गोलो घेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् ।

४. मिल्ने वर्ण जोडी कम्तीमा दशओटा शब्द बनाई कापीमा लेख्नुहोस् :

स	री	त	ट्वा	श्वा
प्त	ति	प्वा	क्क	स
री	क्ख	ही	स	क
ति	र	आ	फ्नो	र
र्खा	स	मा	न	ङ

(घ) विद्यार्थीलाई मनोरञ्जनात्मक तरिकाले बोर्ड गेम खेलाएर शब्द पत्ता लगाउने अभ्यास गराउनुहोस् । दौँतरी सिकाइका लागि सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले शब्दजालबाट बन्ने शब्दको सूची प्रदर्शन गर्दै उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९८ को क्रियाकलाप ४ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) पाठमा प्रयुक्त अर्धाक्षरी वा हलन्त शब्दका चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । वाचन गर्दा पहिलो पटक ढिलो गतिमा वाचन गर्नुहोस् र बिस्तारै वाचन गति बढाउनुहोस् ।

५. छिटो छिटो पढेर साथीलाई सुनाउनुहोस् :

(ख) विद्यार्थीलाई घडी हेर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सकेसम्म छिटो सस्वर वाचन गर्नुहोस् । चार्टमा भएका शब्दहरू कति समयमा सस्वर वाचन गरेर पूरा गर्नुभयो, विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले जस्तै विद्यार्थीलाई सस्वर वाचन गराउनुहोस् । विद्यार्थीले कति समयमा सस्वर वाचन गर्न सके, समय बताउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् । पालैपालो घडी हेर्ने र शब्द चार्टमा भएका शब्द पढ्न लगाउनुहोस् । कसले कति समयमा वाचन पूरा गरे, टिपोट गर्नुहोस् । यसरी प्रतिस्पर्धात्मक तरिकाले शब्दहरू पढ्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारण र वाचन गतिमा सुधार ल्याउन दौँतरी सिकाइमार्फत सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९८ को क्रियाकलाप ५ वाचन गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के देखिन्छन्, छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका ‘झ्याल, ट्वाकट्वाक, ओछ्यान, स्याल’ जस्ता अर्धाक्षरी वा हलन्त शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै वाक्यमा प्रयोग गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) ‘भ्यालमा स्याल ’रेकर्डिङ गरिएको पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

६. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

झ्यालमा स्याल

साँझको बेला थियो । झ्यालमा ट्वाकट्वाक गरेको आवाज आयो । ज्यामिरको बोटमा चरा कराए । सानीलाई ज्वरो आएर ओछ्यानमा सुतेकी थिइन् । उनले चिहाएर बाहिर हेरिन् । ट्वाकट्वाक आवाज आइरहेकै थियो । उनी उठेर ठमठम गर्दै झ्यालतिर गइन् । झ्यालमा हातले ड्याम्मड्याम्म हानिन् । झ्यालबाट कोही हाम फाल्यो । लौ, झ्यालमा स्याल पो बसेको रहेछ । उनलाई डर लाग्यो । उनले मनमनै सोचिन्, “स्याललाई ड्याम्म लौराले हान्नुपर्थ्यो । स्याल त भागिहाल्यो ।” उनले गुरुआमाले भन्नुभएको कुरा सम्झिइन्, “कुनै जीवजन्तुलाई पिट्नुहुन्न । यो त ठिकै छ तर स्याल झ्यालमा किन आएको होला ?” सानी सोच्दै सोच्दै कोठातिर लागिन् ।

(क) केको बोटमा चरा कराए ?

(ख) स्याल झ्यालमा किन आयो होला, तपाईंको विचार भन्नुहोस् ।

(ग) सानीलाई किन डर लाग्यो ? (घ) सानीले कसरी बाहिर हेरिन् ?

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको ‘भ्यालमा स्याल’ पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् । आवश्यकतानुसार सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(च) शिक्षकले पाठगत प्रश्नको उत्तर खोज्ने तरिकाबारे छलफल गर्नुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा ‘के ⁄ को¼ प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा भएका अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यदि विद्यार्थी समर्थ पाइएमा कसरी र कहाँ जस्ता प्रश्न निर्माण गरी सोध्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९९ को 'झ्यालमा स्याल'पाठ पढेर प्रश्नको उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) विद्यार्थीलाई कलम, किताब जस्ता शब्द प्रयोग गरी मौलिक वाक्य बनाउन उत्प्रेरित गर्नुहोस् । ती शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । वाक्य निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने शब्द तथा कर्ता र क्रियापद पहिचान गराउनुहोस् ।

(ख) वाक्यमा कर्ता परिवर्तन हुँदा क्रियापद परिवर्तन हुने कुरा जानकारी गराउनुहोस् ।

७. तलको तालिकाबाट मिल्ने पाँच वाक्य बनाई लेख्नुहोस् :

बहिनी	मुख	धुन्छिन् ।	१. ....
	हातगोडा		२. ....
	जुत्तामोजा		३. ....
	घाँघर		४. ....
	रुमाल		५. ....

(ग) शब्द स्लाइडरको प्रयोग गरी नमुना वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई समूहमा वाक्य निर्माण कार्य गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ९९ को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दहरू पाठमा कहाँ छन् भनेर खोज्न लगाई रेखाङ्कन गराउनुहोस् । ती शब्दका बारेमा प्रश्नोत्तर गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'क्रिकेट खेल' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ग) कथा पठन गरेर सुनाउँदा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । पाठमा प्रयुक्त शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

८. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

क्रिकेट खेल

बल बोकेर ब्वाँसो आयो । ब्याट बोकेर फ्याउरो आयो । भ्यागुतो एम्पायर बस्ने भयो । उनीहरूले क्रिकेट खेल्न सुरु गरे । म्याँम्याँ गर्दै पाठो आयो । प्वाँख हल्लाउँदै परेवा आयो । परेवा र पाठो दर्शक भए । ब्वाँसाले बल फ्याँक्यो । फ्याउराले बल फर्कायो । चौका ! भ्यागुतो करायो । परेवालाई फ्याउराको खेल मन पर्‍यो । उसलाई फ्याउराको म्वाइँ खान मन लाग्यो । पाठो भने खेल हेर्दाहेर्दै निदाएछ । भ्यागुताले चौका भनेको सुन्दा तर्सियो । ऊ भुइँमा पुर्लुक्क लड्यो । दुखे पनि पाठो रोएन । एकछिनपछि पाठो फेरि निदायो । खेल पनि सकियो । साथीहरू जान लागे । भ्यागुताले ट्वारट्वार गर्‍यो । पाठो ब्युँझियो । ऊ नाच्दै सबैको पछि लाग्यो ।

(क) एम्पायर को बन्यो ?

....

(ख) पाठो किन भुइँमा लड्यो ?

....

(ग) कसले चौका हान्यो ?

....

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । पठन गर्दा उच्चारणमा कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) पाठमा भएका प्रश्नका उत्तर पाठमा पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र प्रश्नोत्तर गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०० मा भएको 'क्रिकेट खेल' पाठ पढी प्रश्नोत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

> ९. तपाईंको 'मेरो नेपाली' किताबमा राम्रा लागेका कुरा के के छन्, साथीसँग छलफल गरी बताउनुहोस् ।

(क) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् ।

(ख) समूहलाई एक एकओटा तालिका र नेपाली किताब उपलब्ध गराउनुहोस् ।

(ग) नेपाली किताब कक्षा २ मा आफूलाई धेरै राम्रो, राम्रो र ठिकै लागेको कुरा समूहमा साथीसँग छलफल गरेर तालिकाभित्र लेख्न लगाउनुहोस् ।

धेरै राम्रो	राम्रो	ठिकै

(घ) विद्यार्थीले लेखेका कुरा समूहबाट पालैपालो सुनाउन लगाउनुहोस् र तालिकालाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०१ को क्रियाकलाप ९ भन्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

> १०. शब्दको क्रम मिलाई वाक्य भन्नुहोस् :
> (क) बजायो बाँसुरी राकेशले ।
> (ख) कविता लेख्यो आइतमानले ।
> (ग) गोविन्दले सुनायो चुट्किला ।
> (घ) चित्र ठुलो कोरी निमाले ।
> (ङ) मिठो शर्मिलाले गाई गीत ।

(क) शिक्षकले विद्यार्थीलाई वाक्य संरचना मिलेका वाक्यका वाक्यपत्ती क्रमैसँग प्रदर्शन गर्दै ती वाक्य उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई ती वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) वाक्य संरचना नमिलेका वाक्यका वाक्यपत्ती क्रमैसँग प्रदर्शन गर्दै ती वाक्य उच्चारण गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् र ती वाक्यलाई मिलाएर भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) दुवै किसिमका वाक्यलाई प्रदर्शन गर्दै तुलना गर्न लगाउनुहोस् । कुन वाक्य पढ्न सजिलो लाग्यो ? कुन वाक्यको अर्थ बुझ्न सजिलो भयो ? यस्ता प्रश्नगरेर वाक्य निर्माण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा जानकारी गराउनुहोस् ।

(घ) वाक्य संरचना नमिलेका वाक्यलाई संरचना मिलाएर भन्ने र लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०१ को क्रियाकलाप १० भन्न र लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) कक्षामा विद्यार्थीसँग स्थानीय बालगीत, कविता र कथा बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई समूहमा गति, यति र लय हालेर स्थानीय बालगीत गाउन र गीतको तालमा ताली बजाउन लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेको कथाको अनुच्छेद प्रदर्शन गर्नुहोस् र कथालाई पठन गति मिलाएर हाउभाउसहित शुद्धसँग पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई कथा वाचन गर्न लगाउनुहोस् । कथा वाचन गर्दा बुझेर चिह्नको ख्याल गरी पढ्न लगाउनुहोस् । निर्धारित कथालाई युगल र समूहमा सस्वर र द्रुत पठन गर्न लगाउनुहोस् ।

> **११. जस्ताको त्यस्तै सार्नुहोस् :**
>
> केटाकेटी चउरमा थिए । त्यत्ति नै बेला मुसलधारे पानी पऱ्यो । उनीहरू विद्यालयतिर भागे । पेम्बाको खुट्टामा अल्झेर फुर्बा लडे । उनका घुँडामा घाउ भयो । घाउबाट रगत बग्यो । फुर्बा उठ्न खोजे तर सकेनन् । आङीले फुर्बा लडेको देखिन् । उनी फुर्बा नजिकै गइन् । उनले फुर्बालाई उठाइन् । पेम्बा र आङीले फुर्बाको घाउमा औषधी लगाए । फुर्बाले पेम्बा र आङीलाई धन्यवाद दिए ।
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....

(घ) कथा पठनपश्चात् कथाका शब्द उच्चारण गर्दै हिज्जे मिलाएर शुद्धसँग लेख्न लगाउनुहोस् । यसरी लेख्न लगाउँदा अक्षर लेखन प्रक्रियाका चरणहरू अनुसरण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०१ को क्रियाकलाप ११ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीलाई कुनै विषय दिएर कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका वाक्यहरू शैक्षणिक पाटीमा लेख्दै जानुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई छोटो अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र अनुच्छेदमा भएको वाक्य उच्चारण गरी दोऱ्याएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(ग) अनुच्छेदका बारेमा छलफल र प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(घ) संवादको अंश लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र शारदा र हजुरबाबिच भएको कुराकानीको अंश पूरा गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । कुराकानीको अंश ध्यानपूर्वक पढे अनुच्छेदमा भेटिने कुरा जानकारी

> **१२. खाली ठाउँ भर्नुहोस् :**
>
> शारदा : ....
>
> हजुरबुबा : नमस्ते नानी ! सन्चै छ तिमीलाई ?
>
> शारदा : सन्चै छ । हजुर पनि सन्चै हुनुहुन्छ ?
>
> हजुरबुबा : ....
>
> शारदा : खाना खानुभयो हजुरबुबा ?
>
> हजुरबुबा : ....
>
> शारदा : हजुर आराम गर्नुहोस् । म पल्लो घर पुगेर आउँछु है ।
>
> हजुरबुबा : छिट्टै आऊ है । भोक लागेको होला । हजुरआमाले तिमीलाई मिठो लाग्ने खानेकुरा पकाएकी छिन् ।
>
> शारदा : ....

गराउनुहोस् । यो क्रियाकलाप समूहमा गराउनुहोस् । विद्यार्थीले समूहमा गरेका कामलाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तककोपृ.स. १०२ को क्रियाकलाप १२ मा मिल्ने शब्द राखेर खाली ठाउँ भर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) विद्यार्थीसँग आफूले जानेका कविता वा गीतका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) आफूले जानेका गीत वा कविता गाएर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले तयार गरेको नमुना कविता वा गीत लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । गति, यति र लय मिलाएर कविता वाचन गरी सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई एकल, युगल र समूहमा गीत गाउन लगाउनुहोस् ।

> १३. तपाईंले सुनेको वा पढेको कुनै गीत वा कविता लेख्नुहोस् :
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....

(घ) शिक्षकले जस्तै आफूले जानेका गीत वा कविता लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले लेखेको अवलोकन गरी आवश्यक सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०२ को क्रियाकलाप १३ मा गर्न लगाएर प्रदर्शन पाटीमा टाँस्न लगाउनुहोस् ।

पाठ १३

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

<table>
<tr><th>क्र. स.</th><th>विषयवस्तु</th><th>व्यवहारकुशल सिप</th><th>घन्टी</th><th>कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या</th></tr>
<tr><td>१.</td><td>हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग</td><td rowspan="2">◆ प्रयोग सिप (S1.1)
◆ रचनात्मक सोचाइ सिप (S1.3)
◆ सञ्चार सिप (S3.1)
◆ सहकार्य सिप (S3.2)
◆ सहयोग र सहानुभूति सिप (S3.3)</td><td>७</td><td>१०३ देखि १०८</td></tr>
<tr><td>२.</td><td>विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन</td><td>१</td><td>१०९ र ११०</td></tr>
</table>

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (मथ्न, ठ्याक्कै, घार्रघुर्र, किर्र क्वार्र, क्वाँक्वाँ, ग्याँस, ग्वाला, ख्वाक्क, ग्वाम्मग्वाम्म, ङ्याउरा) २. पाठमा प्रयुक्तचित्र वा पोस्टर ३. 'घार्रघुर्र' कविता लेखिएको चार्ट
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	२	१. संवाद लेखिएको चार्ट २. संवाद रेकर्ड गरिएको डिभाइस तथा मल्टिमिडिया, मोबाइल सेट, कठपुतली
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	३	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	दौँतरी सिकाइ	४	१. पाठमा प्रयुक्त बिचमा प् वा म् मिलेर शब्द बनेका शब्दपत्तीहरू (खप्छ, काप्छ, जम्छ, डाम्छ, थाप्छ, थप्छ, जम्छ, टप्प)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	५	१. पाठमा प्रयुक्त क्रियापद शब्दका शब्दपत्तीहरू (ढोग्छ, ढोग्छु, ढोग्छस्, हेर्छ, मान्छ, बोल्छ, मान्छौ, मान्नुहुन्छ, मान्छस् , गर्छौ, गर्छ, गर्छिन्)
श्रुतिबोध	स्वयम् सिकाइ	६	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्ती र वाक्यपत्तीहरू (भाइ, न्वारान, नाम, पुरोहित, स्वामी, श्वास, स्वागत, सत्या, मनुष्य) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टर ३. 'न्वारानमा सत्या'रेकर्डिङ गरेको डिभाइस तथा मोबाइल सेट
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	७	१. पदसङ्गतिअन्तर्गत एकवचन र बहुवचन शब्दका शब्दपत्तीहरू (केटो केटाहरू, बाटो बाटाहरू, म हामी, जान्छु जान्छौँ, धुन्छु धुन्छौँ, बन्छु, बन्छौँ, छ, छन्) २. एकवचन र बहुवचन शब्द प्रयोग भएका वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	८	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (भन्छन्, हुन्छन्, विद्या, ध्वाँसो, कपडा, न्वारान, ध्वजा) २. नमुना वाक्यका वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	९	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द (ट्याक्सी, ट्यासी, जिप, खाट, झ्याल, ढोका, गलैँचा, सुकुल, ओछ्यान, भोगटे, ज्यामिर, सुन्तला) २. चित्रपत्ती

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	१०	१. 'च्वाइँच्वाइँ सेल'संवाद लेखिएको चार्ट २. संवाद रेकर्ड गरिएको डिभाइस तथा मल्टिमिडिया, मोबाइल सेट, कठपुतली
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	११	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (कान्छी, दुई, राम्री, सिपालु, सबै, धेरै, सहयोगी, हैसिलो, निलो, शान्त, मिठा) २. पाठमा प्रयुक्त शब्द प्रयोग भएका र नभएका नमुना अनुच्छेदको चार्ट
लेखाइ	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. कथामा आवश्यक पर्ने र वाक्यमा मिल्ने शब्दका शब्दपत्तीहरू २. खाली ठाउँमा शब्द प्रयोग गरेर तयार गरिएको कथा चार्ट

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

घार्रघुर्र

खेती गर्ने किसान हुँ गाई पाल्ने ग्वाला
काम गर्ने रोप्ने गोड्ने म हुँ हिम्मतवाला ।
अन्नबाली तरकारी फलाउँछु टन्न
दुधदही घिउभात खान्छु ग्वाम्मग्वाम्म ।
दही मथ्न सुरु गर्छु ठेकी घार्रघुर्र
नेती, घुर्रा मधानीले गर्छन क्वार्रकुर्र ।
क्वाँ क्वाँ रुन्छ भाइ पनि फुल्याउन जाऊ
ख्वाक्कख्वाक्क खोकी लाग्दा तातोपानी खाऊ ।
ग्याँस ठ्याक्कै सकिएछ बाल्नुपर्छ दाउरा
दुध खाने मौका हेरी बसेका छन् ड्याउरा ।

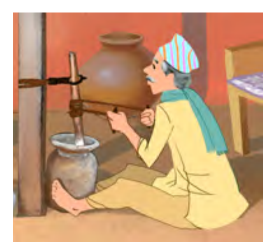

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी 'घार्रघुर्र' पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा के गरेको देखिन्छ ? चित्रमा भएका भाडाहरूको नाम के होला ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका 'मथ्न, ठ्याक्कै, घार्रघुर्र, किर्र क्वार्र, क्वाँक्वाँ, ग्याँस, ग्वाला, ख्वाक्क, ग्वाम्मग्वाम्म, ड्याउरा' शब्दका पत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'घार्रघुर्र' कविता चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) कविता वाचन गर्दा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा बाँड्नुहोस् । विद्यार्थीलाई आधा आधा हरफ गाउन लगाई रमाइलो तरिकाले गाउन सिकाउनुहोस् । समूहमा कविता वाचन गर्दा कुन समूहले । राम्रोसँग लय मिलाएर गाउन सक्छन्, अवलोकन गर्नुहोस् । दुवै समूहले एउटै लयमा मिलाएर गाउन उत्प्रेरणा दिनुहोस् ।

(ङ) कविता वाचन गर्दा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा बाँड्नुहोस् । विद्यार्थीलाई आधा आधा हरफ गाउन लगाई गति, यति

र लय मिलाएर गाउन सिकाउनुहोस् । समूहमा कविता वाचन गर्दा कुन समूहले । राम्रोसँग लय मिलाएर गाउन सक्छन्, अवलोकन गर्नुहोस् । दुवै समूहले एउटै लयमा मिलाएर गाउन उत्प्रेरणा दिनुहोस् ।

(च) कविता गाउँदा शिक्षकले प्रदर्शन गरेको शब्दपत्तीका शब्द 'घार्रघुर्र' कवितामा खोजी शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र रेखाङ्कित शब्द पुनः उच्चारण गर्न् लगाउनुहोस् ।

(छ) ध्वनि सचेतीकरणका क्रममा शिक्षकले पूर्ण सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०३ को 'घार्रघुर्र' कविता गति, यति, लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

२. 'घार्रघुर्र' कवितामा प्रयोग भएका मुख्य शब्दलाई कापीमा लेखेर देखाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) विद्यार्थीलाई संवाद लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र संवादलाई नमुना सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । पढेर सुनाउँदा आरोह अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिएर सुनाउनुहोस् ।

२. उजिर र प्रहरी बनी साथीसँग कुराकानी गर्नुहोस् :

उजिर : नमस्कार, प्रहरी दाइ !
प्रहरी : नमस्कार, तपाईँलाई मैले चिनिनँ नि ।
उजिर : मेरो नाम उजिर हो ।
प्रहरी : तपाईँलाई के समस्या पर्‍यो ?
उजिर : म भाइसँग जात्रा हेर्न आएको थिएँ । भाइ त हरायो ।
प्रहरी : कहाँबाट भाइ हरायो ? मलाई देखाउनुहोस् त ।
उजिर : उः त्यहाँबाट ... ।
प्रहरी : ल जाऔँ । हामी दुवै जना भएर खोजौँ ।
उजिर : हुन्छ प्रहरी दाइ, धन्यवाद ।

(ख) कक्षाका विद्यार्थीसँग मिलेर कुराकानीलाई सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । यस क्रममा सम्भव भएसम्म श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडिया प्रयोग गर्नुहोस् । मल्टिमिडियाको उपयोग गर्दा विद्यार्थीको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ग) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन पनि गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् । कुनै एक जोडीलाई उजिर र प्रहरी बनेर नमुनाका रूपमा कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०३ क्रियाकलाप २ को संवाद हेरेर कुराकानी गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) पाठमा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा चित्रमा भएको ठाउँ कहाँको होला ? चित्रमा मानिस के के गर्दै छन् ? चित्रमा कति जना मानिस छन् ? यस्ता प्रश्न गरेर चित्र वर्णन गराउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा चित्रको वातावरण समेट्न लगाउनुहोस् ।

३. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

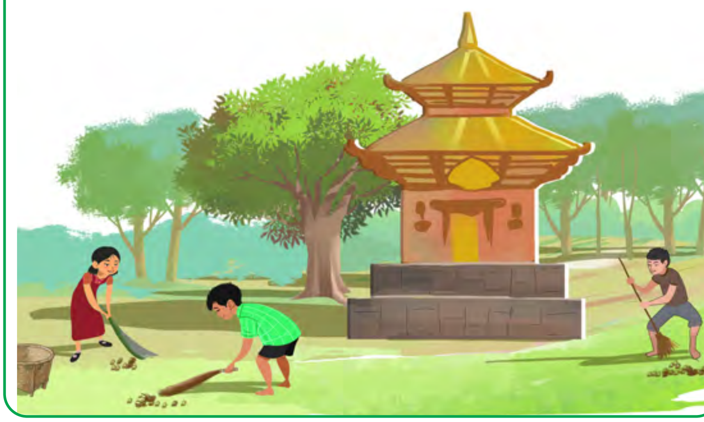

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द चित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ग) अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर चित्र वर्णन गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०४ को क्रियाकलाप ३ को चित्र प्रदर्शन गरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) प (प्) र म (म्) वर्ण प्रयोग भएर बनेका खप्छ, काप्छ, जम्छ, डाम्छ, थाप्छ, थप्छ, जम्छ, टप्प शब्दपत्तीलाई विद्यार्थी समूहमा प्रदर्शन गर्नुहोस् । प (प्) र म (म्) वर्ण लागेर बन्ने शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भन्न सकेका वर्णलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

४. बिचमा प वा म वर्ण थपी शब्द भन्नुहोस् र कापीमा लेख्नुहोस् :

ख..........छ	ज..........छ	क..........छ	थ..........छ
का..........छ	डा..........छ	था..........छ	छा..........छ

(ख) सबै विद्यार्थीलाई एक एकओटा शब्दपत्ती वितरण गर्नुहोस् । ती शब्दलाई उच्चारण गर्न र त्यसको अर्थ भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) प (प्) र म (म्) वर्ण लागेर बनेका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरी भन्न लगाउनुहोस् । ती शब्द लेख्न लगाई अवलोकन गरेर आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०४ को क्रियाकलाप ४ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) पाठमा प्रयुक्त क्रियापद शब्दहरू प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त वाक्य शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीसँग वाक्यका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । के यो वाक्य पूरा छ ? हिट एन्ड ट्रायल विधिबाट क्रियापद (ढोग्छ, ढोग्छस्, ढोग्छु) राखेर उपयुक्त वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् ।

जस्तै : म आमा बुबालाई ढोग्छ । मिलेन

म आमा बुबालाई ढोग्छस् । मिलेन

म आमा बुबालाई ढोग्छु । मिल्यो

(ग) यस विधिबाट वाक्य पूरा गर्न लगाउँदा विद्यार्थीमा आत्मविश्वास बढ्ने छ ।

(घ) यसैगरी बाँकी वाक्य पूरा गर्न लगाउनुहोस् । ती वाक्यलाई कापीमा लेख्न लगाएर आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

५. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :

(क) म आमाबुबालाई .... । (ढोग्छ, ढोग्छु, ढोग्छस्)

(ख) भाइ बुबाले भनेको .... । (हेर्छ, मान्छ, बोल्छ)

(ग) तिमी गुरुले भनेको .... ? (मान्छौ, मान्नुहुन्छ, मान्छस्)

(घ) हामी सबैलाई सम्मान .... । (गर्छौं, गर्छ, गर्छिन्)

(ङ) तपाईं पशुपतिनाथको मन्दिरमा .... ? (जानुहुन्छ, जान्छु, जान्छौ)

(च) लुम्बिनीमा रिक्सा .... । (चल्छिन्, चल्छन्, चल्नुहुन्छ)

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०४ को क्रियाकलाप ५ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के देखिन्छन्, छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका अर्धाक्षरी शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै वाक्य निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई 'न्वारनमा सत्या' रेकर्डिङ गरिएको पाठ सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'न्वारनमा सत्या' पाठ बिस्तारै सस्वर वाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराउनुहोस् ।

६. सुन्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

न्वारनमा सत्या

सत्याको सानो भाइ छ । आज भाइको न्वारन गर्ने अरे । "बा ! बा ! न्वारन भनेको के हो ?", सत्याले सोधी । "तिम्रो भाइको नाम राख्ने क्या !", बुबाले भन्नुभयो । "नाम कसले राख्छ त ?", उसले फेरि सोधी । "पुरोहितले राख्ने चलन छ !", बुबाले भन्नुभयो । नभन्दै पुरोहित पनि आउनुभयो । सत्या खुसी भइन् ।

(क) न्वारन भनेको के हो ?

(ख) मान्छेको नाम कसले राख्ने चलन रहेछ ?

(ग) तपाईंको नाम कसरी राखियो, परिवारका सदस्यसँग सोधी लेख्नुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(च) शिक्षकले पाठगत प्रश्नको उत्तर खोज्ने तरिकाबारे छलफल गर्नुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'के/को' प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा भएका अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यदि विद्यार्थी समर्थ पाइएमा कसरी र कहाँ जस्ता प्रश्न निर्माण गरी सोध्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०५ को 'न्वारनमा सत्या' पाठ पढेर प्रश्नको उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) एकवचन र बहुवचन जनाउने चित्रहरू प्रदर्शन गरी एकवचन र बहुवचनका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई एकवचन र बहुवचन शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द एकवचन वा बहुवचन के हुन्, पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) एकवचन र बहुवचन शब्द प्रयोग भएका वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । वचन सङ्गतिअनुसार वाक्यको कर्ता जुन वचनको छ, क्रियापद त्यही वचनको हुनुपर्ने कुरा वाक्य प्रयोगका आधारमा सिकाउनुहोस् ।

७. उदाहरणमा जस्तै गरी वाक्य बनाउनुहोस् :

एकवचन	बहुवचन
मैले झोला बोकेको छु ।	हामीले झोला बोकेका छौँ ।
म रोटी खान्छु ।	हामी रोटी खान्छौँ ।
(क) म विद्यालय जान्छु ।	....
(ख) म सधैँ हातमुख धुन्छु ।	....
(ग) म असल बन्छु ।	....
(घ) भाइ चलाख छ ।	....
(ङ) दाइले मलाई किताब दिनुभयो ।	....

(घ) पाठ्यपुस्तकको क्रियाकलाप सात लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् र आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । थप अवसर प्रदान गर्नुपर्ने विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सिकाइ प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.सं १०५ को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) शिक्षकले तयार पारेका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सुनाएका वाक्यलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

८. तलका शब्द प्रयोग गरी वाक्य लेख्नुहोस् :

भन्छन् : ....

हुन्छन् : ....

विद्या : ....

ध्वाँसो : ....

कपडा : ....

न्वारन : ....

ध्वजा : ....

(ख) वाक्य निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने शब्द तथा कर्ता, कर्म र क्रिया पहिचान गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग भएका कर्ताको लिङ्ग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिकाबारे सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी पाठ्यपुस्तकमा दिइएका र त्यस्तै थप शब्द दिई वाक्य निर्माण गर्न लगाउनुहोस् । सहजीकरणका क्रममा शिक्षकले आंशिक सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तककोपृ.स. १०६ को क्रियाकलाप ८ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । के केको चित्र हो भनेर विद्यार्थीसँग चित्रका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) ट्याक्सी, ट्याम्सी, जिप, खाट, झ्याल, ढोका, गलैँचा, सुकुल, ओछ्यान, भोगटे, ज्यामिर, सुन्तला शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र शब्द पालैपालो विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई चित्रपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । चित्रसँग मिल्ने नाम शब्दपत्तीमा पत्ता लगाउन निर्देशन दिनुहोस् ।

९. चित्रसँग मिल्ने नाम शब्दमा गोलो घेरा (O) लगाउनुहोस् :

(ट्याक्सी, ट्याम्पो, जिप)

(खाट, झ्याल, ढोका)

(गलैँचा, सुकुल, ओछ्यान)

(भोगटे, ज्यामिर, सुन्तला)

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०६ को क्रियाकलाप ९ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई संवाद लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र संवादलाई नमुना सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वर वाचन गर्दा शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । पढेर सुनाउँदा आरोह अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिएर सुनाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीसँग मिलेर कुराकानीलाई सस्वर वाचन गर्नुहोस् । यस क्रममा श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडिया प्रयोग गर्नुहोस् । मल्टिमिडिया

१०. पालैपालो पढ्नुहोस् :

च्वाइँच्वाइँ सेलरोटी

भाइ : दिदी ! यो ट्याकट्याक केको आवाज हो ?

दिदी : म त कहिले ठ्याकठ्याक सुन्छु । कहिले ड्याङड्याङ सुन्छु ।

भाइ : लौ के उल्का हो ! फरक फरक आवाज आउँदै छ । कहिले ड्याँङड्याँङ सुनिन्छ । कहिले ठ्याकठ्याक !

दिदी : अहिले झ्वार्झ्वार्र सुनिँदै छ त !

भाइ : झ्वार्र सलाई कोरेको जस्तो पनि सुनिन्छ । छ्वालीमा आगो लगाई कि क्या हो सानीले ?

दिदी : जाऔँ न त हेरौँ ।

(आमा सेलरोटी पकाउँदै हुनुहुँदोरहेछ । बुबाले दाउरा चिर्नुभएको रहेछ ।)

भाइ : ल हेर, आमाबुबाले च्वाइँच्वाइँ सेलरोटी पकाउँदै हुनुहुन्छ । त्यही भएर पो यस्तो आवाज आएको रहेछ ।

दिदी : हो त नि । हामी पनि सेलरोटी खाऔँ न त ।

(सबै जनाले मिठो मानेर सेलरोटी खाए ।)

प्रयोग गर्दा विद्यार्थीको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ग) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् । कुनै एक जोडीलाई दिदी र भाइ बनेर नमुनाका रूपमा कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तककोपृ.स. १०७ को 'च्वाइँच्वाइँ सेलरोटी' संवाद हेरेर कुराकानी गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) शिक्षकले तयार गरेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणपश्चात् वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाउनुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयुक्त शब्द प्रयोग नभएका नमुना अनुच्छेदको चार्ट प्रदर्शन गरी सो अनुच्छेद वाचन गर्नुहोस् । अनुच्छेदको वाक्यमा भएको खाली ठाउँमा शब्दपत्ती राखेर वाक्य पूरा गर्न लगाउनुहोस् ।

११. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द भर्नुहोस् र पढेर सुनाउनुहोस् :

> कान्छी, दुई, राम्री, सिपालु, सबै, धेरै, सहयोगी, हँसिलो, निलो, शान्त, मिठा
>
> मेरी .... बहिनी .... कक्षामा पढ्छिन् । उनी .... छिन् । उनी .... पनि छिन् । बहिनी .... साथीलाई ....माया गर्छिन् । त्यसैले उनका .... साथी थुप्रै छन् । उनको .... अनुहार देखेर गुरु तथा गुरुआमा खुसी हुनुहुन्छ । उनलाई .... रङको कपडा मनपर्छ । उनलाई .... स्वभाव भएको मानिस पनि मन पर्छ । बहिनीलाई .... परिकार मन पर्छ ।

(ग) शिक्षकले खाली ठाउँमा शब्दराखेको पूर्ण अनुच्छेद प्रदर्शन गर्नुहोस् । अनुच्छेद सस्वर वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीसँग खाली ठाउँमा राख्नुपर्ने शब्दका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई अनुच्छेदको खाली ठाउँमा शब्द भर्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् र समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०७ को क्रियाकलाप ११ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) शिक्षकले तयार गरेको हुनु, पर्नु, बनाउनु जस्ता शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ख) हुनु - थिए, पर्नु - पर्थ्यो, बनाउनु - बनाए जस्ता शब्दजोडी पत्ती प्रदर्शन गरी थिए, पर्थ्यो .. जस्ता क्रियापद प्रयोग गरी वाक्यमा प्रयोगको अभ्यास गराउनुहोस् ।

१२. शिक्षकको सहयोग लिई क्रियापद मिलाएर कथा बनाउनुहोस् र लेख्नुहोस् :

> गाउँमा एक जना मुखिया हुनु – उनलाई फूल धेरै मन पर्नु – घर वरिपरि फूलबारी बनाउनु – आँगनको वरिपरि गमलामा फूल फुलाउनु – फूलबारी स्याहार्न माली राख्नु – पानी हाल्ने क्रममा मालीले एउटा गमला फुटाउनु – मुखियालाई रिस उठ्नु – मालीलाई धेरै गाली गर्नु – छिमेकीले त्यो कुरा थाहा पाउनु – मुखियाकहाँ जानु – काम गर्दा कहिलेकाहीँ गल्ती हुन सक्ने कुरा सम्झाउनु – मुखियाले गल्ती भएको स्वीकार गर्नु – आफ्नो आँखा खोलिदिएकामा छिमेकीलाई धन्यवाद दिनु
>
> जस्तै : गाउँमा एक जना मुखिया थिए । ....
>
> ....

(ग) शिक्षकले तयार गरेका कथापत्ती प्रदर्शन गरेर पढ्न लगाउनुहोस् । कथा पढिसकेपछि त्यसको सन्देश र घटनाक्रम पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) प्रस्तुत गरिएको कथाको घटनाक्रममा फेरबदल गरी क्रम मिलाउन लगाउनुहोस् ।

(ङ) घटनाक्रमअनुसार कथाको पुनर्लेखन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीको लेखाइ अवलोकन गरी समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक शिक्षण सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १०८ को क्रियाकलाप १२ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र

रुचि र बानी

कार्यघण्टा : १५

परिचय

‘रुचि र बानी’ विषयक्षेत्रमा संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्द पहिचान गरी उच्चारण गर्ने पक्षमा जोड दिइएको छ। अनुमान र कल्पना गरी मौखिक वर्णन, सञ्चारका क्रममा प्रचलित आकृति, रङ र सङ्केत चिह्नको प्रयोग गर्न, निर्धारित पाठ्यसामग्री, चित्र र पत्रपत्रिका पढी बोध क्षमता विकासमा जोड दिइएको छ। संयुक्त व्यञ्जन वर्णको उच्चारण गरी लेख्य स्वरूप चिन्न र शब्दमा संयुक्त वर्णहरूको पहिचान गरी लेखन क्षमता विकास गर्ने उद्देश्य राखिएको छ। आफ्नो अनुभव र व्यवहारका आधारमा पहिचान गरिएका नयाँ शब्दहरूलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न, दैनिक प्रयोग हुने शब्द, शीर्ष शब्द र विषयक्षेत्रगत शब्द प्रयोग गर्न तथा हाउभाउ, गति र शुद्धतासहित गद्य रचनाको सस्वर र द्रुत पठन गर्ने क्षमता विकासमा जोड दिइएको छ।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठ छन्। यी पाठहरूमा वर्ण जोडेर शब्द निर्माण, समान संरचनायुक्त शब्दपठन, वाक्यपठन, तालिका भरण तथा हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, दृश्य वर्णन तथा गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, दोहोरो सञ्चार गर्ने विषयवस्तु, चित्रका नाम पहिचान, लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोग, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने, अनुलेखन गर्ने तथा निर्देशित तथा स्वतन्त्र रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन्।

विभिन्न उद्देश्यका लागि पढी प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न, विषयवस्तुका आधारमा आफ्नो अनुभव वर्णन गर्न, पाठगत सन्दर्भ पहिचान गरी अर्थ वा आशय बोध गर्न, विषयवस्तुका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्ने प्रयास गरिएको छ। वाक्य तथा अनुच्छेदको अनुलेखन गर्न तथा रुचिका विषयक्षेत्र वा शीर्षकमा आधारित भई स्वतन्त्र लेखन गर्ने क्रियाकलापमा जोड दिइएको छ। पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन र क्रियाका कालअनुसारका वाक्य प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिने विषयवस्तु समावेश गरिएको छ।

पाठ १४

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	पाठ्य/कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	जोडेमोडेका र संयुक्त व्यञ्जनयुक्त शब्द प्रयोग	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ निर्णय तथा समस्या समाधान सिप (S1.5) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3)	४	१११, ११२, ११३
२.	जोडेमोडेका र संयुक्त व्यञ्जनयुक्त शब्द प्रयोग		३	११४, ११५, ११६

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. जोडेमोडेका र संयुक्त व्यञ्जन ध्वनि प्रयोग भएका शब्दपत्ती (राम्रो, शीतल, जून, सम्मान), कवितापत्ती २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको गीत वा कविता)
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	१. वर्णपत्ती, शब्दपत्ती (बिरुवा, चन्द्रमा, अप्ठ्यारो, अङ्कल)
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	४	१. शब्दपत्ती (बाख्रो, चन्द्रमा, मूर्ति, बिरुवा)
पठनबोध	दौँतरी सिकाइ	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्ती र वाक्यपत्तीहरू २. दैनिक कार्यतालिका चार्ट
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	६	१. पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र उद्गार चिह्न
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	७	१. संवादपत्ती २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	८	१. शब्द, वाक्यपत्ती
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	९	१. सबै ठिक पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्ती, श्रव्य वा श्रव्यदृश्य सामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको सामग्री)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१०	१. शब्दपत्ती, वाक्यपत्ती
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	११	१. शब्दपत्ती (खेलिन्, नाचे, गरिन्, सुने) र वाक्यपत्ती
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१२	१. वाक्यपत्ती, अनुच्छेद चार्ट
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१३	वाक्यपत्ती, अनुच्छेद चार्ट

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) 'राम्रो बानी' पाठमा भएको चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्र वर्णन र छलफल गर्दा संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनि पहिचान गरी उच्चारण गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् । अभ्यासका क्रममा शब्द उच्चारणमा विद्यार्थीद्वारा भन्ने वातावरण तयार गरी राम्रो, नुन, हौसला, सम्मान जस्ता शब्द सुनाउनुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

राम्रो बानी

आकाश राम्रो जूनले
तरकारी मिठो नुनले
इनार राम्रो पानीले
मानिस राम्रो बानीले ।
हौसला मिल्छ मायाले
शीतल दिन्छ छायाले
सम्मान पाउँछन् दानीले
मानिस राम्रो बानीले ।
किताब साथी ठान्दछिन्
सिकाए सबै जान्दछिन्
सबको मन जितिन् सानीले
आफ्नै राम्रो बानीले ।

(ख) पाठ्यपुस्तकमा रहेको 'राम्रो बानी' कविता वा त्यसको कविता चार्ट वा पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठ प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) उपयोग गर्नुहोस् ।

(ग) कविता वाचन गर्दा कवितामा प्रयुक्त निर्धारित शब्द जस्तै : राम्रो, नुन, हौसला, सम्मान जस्ता जोडेमोडेका वा संयुक्त व्यञ्जन ध्वनिबाट बनेका शब्दलाई लक्षित गरी उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) कविता वाचन गर्दा जोडेमोडेका वा संयुक्त वर्ण प्रयोग भएका शब्दलाई औँलाले देखाउँदै 'राम्रो बानी' कविताका लययुक्त शब्द सस्वरवाचन गरेर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि क्रमिक सिकाइ रणनीतिअनुसार पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) कविता वाचनको अन्त्यमा आकाशमा के राम्रो छ ? तरकारी केले मिठो पार्छ ? मानिसको बानी कस्तो हुनुपर्छ ? जस्ता पाठगत प्रश्नोत्तर गरी उक्त प्रश्नका उत्तर पहिचानका लागि पाठमा प्रयुक्त शब्द विद्यार्थीबाट उच्चारण गर्ने वातावरण तयार गर्नुहोस् । ध्वनि सचेतीकरणका क्रममा शिक्षकले पूर्ण सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.१११ को 'राम्रो बानी' कविता गति, यति र लय हालेर वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

२. 'राम्रो बानी' कवितामा प्रयोग भएका जोडेमोडेका र संयुक्त व्यञ्जन ध्वनिबाट बनेका शब्दमा विद्यार्थीलाई सिसाकलमले घेरा लगाउन भन्नुहोस् ।

३. विद्यार्थीलाई कवितामा कुनै तीनओटा जोडेमोडेका र संयुक्त व्यञ्जन ध्वनिबाट बनेका शब्द भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) विद्यार्थीलाई किसानहरूले गर्ने काम के के हुन् जस्ता प्रश्न सोधी छलफल चलाउनुहोस् । मूर्ति, चन्द्रमा, धर्ती जस्ता जोडेमोडेका वा संयुक्त शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका र सुनेका दैनिक प्रयोग हुने शब्दहरूको शब्दपत्ती तयार गर्नुहोस् ।

२. चित्र अवलोकन गरी वर्णन गर्नुहोस् :

(ख) विद्यार्थीलाई विद्यालयको बाहिरी वातावरणमा लगेर अवलोकन गर्न लगाउनुहोस् । अवलोकन गर्दा जोडेमोडेका वा संयुक्त शब्दमा आधारित भएर कुराकानी गर्नुहोस् । कुराकानी गर्दा परिवारले गर्ने काम के के होलान्, छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीसँग छलफलमा भएका कुराहरूलाई जोडेमोडेका वा संयुक्त शब्दका शब्दपत्ती र पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग जोडेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । छलफल गर्दा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्न सम्भव नभएमा पाठ्यपुस्तक उपयोग गरी सिकाइ सहजीकरण कार्यलाई निरन्तरता दिनुहोस् । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीलाई सिकाइ र अभिव्यक्तिको अवसर प्रदान गनुहोस् :

(अ) चित्रमा के के देखिन्छ ?

(आ) उनीहरू के के गर्दै छन् ?

(ई) बारीमा कुन कुन तरकारी रोपिएको छ ?

(ई) तपाईंका आमाबुबाले कुन कुन काम गर्नुहुन्छ ?

(घ) विद्यार्थीलाई चित्र हेरी छलफल गराउँदा धेरैभन्दा धेरै जोडेमोडेका वा संयुक्त वर्णबाट निर्मित शब्दहरू जबाफ आउने गरी प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ङ) प्रश्नोत्तर तथा छलफलपश्चात् चित्रमा भएका मानिस तथा वस्तुलाई पात्र बनाएर जोडेमोडेका वा संयुक्त वर्णबाट बनेका शब्द प्रयोग गर्दै चित्र वर्णन गरेर सुनाउनुहोस्, जस्तै :

चन्द्रमुखी चङ्गा उडाउँदै मक्ख पर्छिन् । उनीलाई चम्किलो रात मन पर्छ । । धर्तीमा पाइला टेक्दै आकाशतिर हेर्छिन् । चङ्गाको बहेली उनीलाई असाध्यै मन पर्छ । चङ्ख भएर चङ्गा कहिले झर्ला भनी हेर्छिन् । स्यालले चङ्गा भेट्यो भने के गर्ने होला ? आहा ! सुगा मेरो चङ्गामा अल्झिएर आए त कति मजा हुन्थ्यो । चन्द्रमुखी फुर्तिली हुँदै हतार हतार चङ्गा आफूतिर तान्छिन् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १११ को क्रियाकलाप २ को चित्र प्रदर्शन गरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) पाठमा प्रयुक्त शब्दहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र छुट्याएर दिइएका वर्णहरू गन्न लगाउनुहोस् ।

(ख) जोडेमोडेका वा संयुक्त वर्ण प्रयोग भएका शब्द, जस्तै : चन्द्रमा, अप्ठ्यारो, अड्कल आदि शब्दहरू जोडेर भन्न र लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारणगत दृष्टिले पहिचान गराउनुहोस् । वर्णगत ध्वनिको उच्चारण (जस्तै : च.न्द्र.मा, अड्.क.ल) गर्ने अभ्यास गराई ध्वनि सचेतीकरण गर्न लगाउनुहोस् ।

३. शब्द जोडेर भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

बि + रु + वा → बिरुवा

च + न्द्र + मा → ______

अ + प्ठ्या + रो → ______

अ + ड्क + ल → ______

(ग) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११२ क्रियाकलाप तीन जना विद्यार्थीलाई वितरण गर्नुहोस् । त्यसपछि वर्ण जोडेर भन्न र जोडेर प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वर्ण जोडेर भन्न र छुट्याउन कुनै समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११२ को क्रियाकलाप ३ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्रहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र के के को चित्र हो ? जस्ता प्रश्न गर्दै छलफल गराउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठमा रहेका शब्द र चित्रबिच जोडा मिलाउन लगाउने अभ्यास गर्नुहोस् ।

(ग) पाठ्यपुस्तकको क्रियाकलापमा बाखो, चन्द्रमा मूर्ति, बिरुवा शब्दसँग मिल्ने चित्र पहिचान गरी जोडा मिलाउने अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) आवश्यकतानुसार संयुक्त वा जोडेमोडेका वर्ण प्रयोग भएका अन्य शब्द र उक्त शब्दसँग मिल्ने चित्र बनाई कार्यपत्ती तयार गर्नुहोस् । यसरी तयार गरेको कार्यपत्ती प्रदर्शन पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस् । प्रदर्शनपछि शब्दचित्र पहिचान गरी जोडा मिलाउने प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् ।

४. जोडा मिलाउनुहोस् :

बाखो

चन्द्रमा

मूर्ति

बिरुवा

(ङ) सबै विद्यार्थीले शब्द र चित्रबिच जोडा मिलाए नमिलाएको अवलोकन गर्नुहोस् ।

(च) विद्यार्थीले दिइएका शब्द र चित्रबिच जोडा मिलाएका कार्यपत्ती प्रदर्शन पाटीमा प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन गर्नुहोस् । शब्द र चित्रबिच जोडा मिलाउने विद्यार्थीको कार्यपत्ती पोर्टफोलियोमा राख्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११२ को क्रियाकलाप ४ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीलाई दौँतरी समूहमा आफूले दैनिक रूपमा गर्ने कार्यका सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् । पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११३ को क्रियाकलाप ५ मा केन्द्रित भएर शिक्षकले दैनिक कार्यतालिका बनाउने अभ्यास गराउनुहोस् ।

५. रतनले बिहानभरि गर्ने काम पढी उत्तर भन्नुहोस् :

दैनिक कार्यतालिका

समय	काम
बिहान ६ बजे	उठ्ने, हातमुख धुने
बिहान ६:३० बजे	पत्रपत्रिका र किताब पढ्ने
बिहान ७ बजे	चिया र खाजा खाने
बिहान ८ बजे	अरूका काममा सहयोग गर्ने
बिहान ९ बजे	खाना खाने
बिहान ९:३० बजे	विद्यालय जाने

(क) रतन बिहान ६ बजे के गर्छन् ?

(ख) रतन बिहान कति बजे उठ्छन् ?

(ग) रतन बिहान कसरी विद्यालय जान चाहन्छन् ?

(घ) रतनले कति बजे खाना खान्छन् ?

(ङ) रतनले गरे जस्तै तपाईँले पनि कुन कुन समयमा के के काम गर्नुहुन्छ, भन्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई आफूले बिहान उठेदेखि बेलुका नसुतुन्जेलसम्मका क्रियाकलाप समेटी नमुना प्रस्तुत गर्नुहोस् । यसैका आधारमा विद्यार्थीलाई बिहान उठेदेखि नसुतुन्जेलसम्मका क्रियाकलाप साथी साथीबिच छलफल गरी तालिका तयार गर्न लगाउनुहोस्, जसमा कम्तीमा निम्न पक्ष समेट्नुहोस् :

(अ) बिहान उठ्ने समय र नित्य कर्म गर्ने समय

(आ) बिहानको दुध, पानी खाने समय

(इ) बिहानको खाना खाने समय

(ई) विद्यालय जाने समय

(उ) विद्यालयमा खाजा समय

(ऊ) विद्यायलबाट फर्किने र खाजा खाने समय

(ऋ) पढ्ने र खेल खेल्ने समय

(ए) बेलुका सुत्ने समय

(ग) विद्यार्थीले साथी साथीबिच छलफल गरी तयार गरेको दैनिक कार्यतालिका क्रमशः कक्षामा प्रस्तुत गरी सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले तयार गरेको दैनिक कार्यतालिकालाई सस्वरवाचन गरी मोबाइलमा रेकर्ड गर्नुहोस् । रेकर्ड सुनाउँदा जोडेमोडेका ध्वनि आउने शब्द मुख्य शब्द हुन् भन्नुहोस् र ती शब्द पटक पटक उच्चारण गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई दैनिक कार्यतालिका अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्न सम्भव भएमा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(ङ) 'दैनिक कार्यतालिका' पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा के, कति, कसरी जस्ता प्रश्नको उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई उत्तर खोज्न लगाउनुहोस् । पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११३ को 'दैनिक कार्यतालिका' पाठको प्रश्नोत्तर गराई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) शिक्षकले बनाएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । त्यहाँ प्रयोग भएका पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्नको प्रयोगबारे विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् ।

६. मिल्दो चिह्न राखेर तलका वाक्य पूरा गर्नुहोस् :

(क) म किताब पढ्छु .... (। , ?)

(ख) कविता .... रमेश र श्याम बजार गए । (। , ?)

(ग) तिमीलाई कुन गीत मन पर्छ .... (! , ?)

(घ) आहा .... कति राम्रो कपडा । (! । ?)

(ख) विद्यार्थीलाई पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका नमुना वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गरेर वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । चिह्नको प्रयोगअनुसार वाक्य उच्चारण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई चिह्नको प्रयोगका आधारमा वाक्य उच्चारण हुने कुरा सिकाउनुहोस् ।

(ग) एउटा वाक्य लेखेर उपयुक्त चिह्न भर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई खाली ठाउँ भर्न समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११३ को क्रियाकलाप ६ गराएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११४ को क्रियाकलाप ७ को 'जन्मदिन' विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् । पाठगत सन्दर्भसँग जोड्दै मनोज र सीमा जस्तै गरी विद्यार्थीको जोडीमा आफूलाई मन पर्ने खानेकुराका बारेमा कुराकानी गराउनुहोस्, जस्तैः

रोनिश : रोशनी, तिमीलाई के खान मन पर्छ ?

रोशनी : किन रोनिश ?

रोनिश : भन न तिमी साह्रै फुर्तिली छ्यौ । के के खानेकुरा खान्छ्यौ भनेर सोधेको ।

रोशनी : सुन रोनिश, म खानाका साथै स्याउ,

७. पालैपालो पढ्नुहोस् :

जन्मदिन

(आज सीमाको जन्मदिन हो । सीमा र उनका दाजु घरछेउको चउरमा छन् । मनोज सीमालाई शुभकामना दिन त्यतैतिर लाग्छन् ।)

मनोज : सीमा ! तिमीलाई जन्मदिनको शुभकामना छ है ।

सीमा : धन्यवाद मनोज !

मनोज : के छ त जन्मदिनको कार्यक्रम ?

सीमा : दालभात पाकेको छ । थालचम्चा लिएर बस । सबैले खाऔँ ।

मनोज : हातखुट्टा धोएकै छैन ।

सीमा : धोएर आऊ न त । म गेडागुडीको तरकारी तताउँछु ।

मनोज : मलाई त घिउभात पनि चाहिन्छ है ।

सीमा : हुन्छ ।

मनोज : आहा ! कति मिठो खाना । नुनतेल सबै कुरा मिलेर होला असाध्यै मिठो ।

सीमा : ल अब सबै मिलेर थालचम्चा आआफैँ सफा गरौँ । अनि रमाइलो गर्न जाऔँला ।

सुन्तला, केरा जस्ता फलफूल खान्छु । त्यसैले म यस्ती देखिएकी हुँ ।

रोनिश : यस्ता फलफूल त म पनि खान्छु ।

रोशनी : हो नि, आमाबुबाले दिनहुँ फलफूल खान कर गर्नुहुन्छ ।

रोनिश : हो त ! मलाई पनि आमाबुबाले त्यसै भन्नुहुन्छ ।

रोशनी : रोनिश तिमी पनि सधैँ फलफूल खाऊ । म पनि दिनहुँ फलफूल खान्छु ।

दुवै जना : हुन्छ, सधैँ यसै गरौँ है ।

(ख) शिक्षकले जन्मदिन, शुभकामना, कार्यक्रम, असाध्यै जस्ता शब्दका शब्दपत्ती क्रमैसँग विद्यार्थीलाई दिनुहोस् र आफूलाई परेको शब्दपत्तीमा भएको शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'जन्मदिन' संवादलाई शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । अनुच्छेद पढ्दा आरोह, अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीसँग मिलेर कुराकानीलाई सस्वरवाचन गर्नुहोस् । यस क्रममा श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडिया प्रयोग गर्नुहोस् । मल्टिमिडिया प्रयोग गर्दा छात्र र छात्राको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ङ) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन पनि गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना पनि प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(च) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् र कुनै एक जोडीलाई नमुनाका रूपमा पाठका कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

(छ) यस्ता कुराकानी छोटा छोटा वाक्य र अनुच्छेमा अभ्यास गराउनुहोस् । कुराकानीमा नधकाई बोल्ने विद्यार्थीलाई स्याबास दिनुहोस् । बोल्न लाज मान्ने विद्यार्थीलाई अझ बोल्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई जोडी बनाएर पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११४ को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

> ८. तलका शब्द प्रयोग गरी रुखका बारेमा भन्नुहोस् :
> हाँगा, पात, जरा, फेद, फल, फूल, पहाड, तराई, हिमाल, होचो, छहारी, अग्लो, हुन्छ, हुन्छन्, फल्छ, उम्रन्छ, बढ्छ, गर्मी

(क) विद्यार्थीहरूलाई निर्धारित शब्दहरू (जस्तै :हाँगा, पात, जरा, फेद, फल, फूल, पहाड, तराई, हिमाल, होचो, छहारी, अग्लो) शब्दपत्ती देखाउनुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीको समूहमा हाँगा, पात, जरा, फेद, फल, फूल, पहाड, तराई, हिमाल, होचो, छहारी शब्दपत्ती बाँड्नुहोस् । शब्दपत्ती देखाउँदै उच्चारण गरी विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् ।

(ख) रुखका विभिन्न भागका बारेमा जानकारी दिन कक्षाकोठामा बिरुवा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले हाँगा, पात, जरा, फेद, फल, फूल, पहाड, तराई, हिमाल, होचो, छहारी जस्ता शब्द प्रयोग गरी रुखका बारेमा बताउनुहोस् ।

(घ) यसैगरी विद्यार्थीलाई हाँगा, पात, जरा, फेद, फल, फूल, पहाड, तराई, हिमाल, होचो, छहारी शब्द पर्ने गरी मौखिक रूपमा रुखका बारेमा बताउन लगाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११४ को क्रियाकलाप ८ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) जोडेमोडेका वा संयुक्त वर्ण प्रयोग भएका शब्द पहिचान गर्न लगाउने क्रियाकलापमा केन्द्रित भएर शिक्षकले योजना तयार गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई जोडेमोडेका वा संयुक्त वर्ण प्रयोग भएका शब्द पहिचान गराउन विभिन्न खेलहरू पनि खेलाउनुहोस् ।

(ग) जोडेमोडेका वा संयुक्त वर्ण प्रयोग गरिएका सरल शब्द, जस्तै : एक्लै, शक्तिशाली, बुद्धिमान, जङ्गल जस्ता शब्दका शब्दपत्ती र सम्भव भए चित्रपत्ती प्रदर्शन गरी त्यसका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् । त्यसपछि 'सबै ठिक' पाठ सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले 'सबै ठिक' पाठ सस्वरवाचन गरी मोबाइलमा रेकर्ड गर्नुहोस् । रेकर्ड सुनाउँदा जोडेमोडेका वा संयुक्त वर्ण प्रयोग भएका शब्दलाई मुख्य शब्द हुन् भन्नुहोस् । ती शब्द पटक पटक उच्चारण गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्न सम्भव भएमा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

९. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

सबै ठिक

म एक्लै सोच्दै थिएँ । म के बन्ने होला ? अरूभन्दा शक्तिशाली कसरी बन्ने होला ? बाघभालु बनेर के गर्नु ? जङ्गलमा गएर बस्नुपर्छ । झरीमा भिज्नुपर्छ । घामले पनि उत्तिकै पोल्छ । आफ्नै घर पनि हुँदैन । बरु सुगा पो बन्नुपर्छ कि क्या हो ?

सुगाले पनि फुल पार्नुपऱ्यो । ओथारो बस्नुपऱ्यो । बच्चा ठुला पारेपछि पिँजडामा थुनिहाल्छन् । म त सुगा पनि बन्दिनँ । बरु मानिसले गाईभैँसीलाई गोठ बनाइदिन्छन् । बाखालाई खोर बनाइदिन्छन् । गाईबाखा पो बन्नुपर्छ कि क्या हो । आ.., त्यो पनि बन्दिनँ । भाइले मलाई नै दाम्लाले बाँधेर राख्छ । घाँस हाल्छ । म घाँस खान त सक्दिनँ नि । नखाएको देखेर तँलाई पशु भनी हकार्छ । "हैट, म मान्छे नै ठिक रहेछु । मानिसले आफूभन्दा बलिया जनावरलाई पनि वशमा राख्दा रहेछन् । त्यसैले मानिस सबैभन्दा बुद्धिमान मानिदा रहेछन् । हरेक जीवजन्तुका आआफ्नै स्वभाव र बस्ने ठाउँ हुँदा रहेछन् ।" त्यसैले अबदेखि मैले कसैका बारेमा नराम्रो नसोच्ने निधो गरेँ ।

(क) केले पोल्छ ?

....

(ख) सुगाले बच्चा कसरी कोरल्छ ?

....

(ग) मानिसलाई किन बुद्धिमान भनिएको रहेछ ?

....

(ङ) शिक्षकले 'सबै ठिक' पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'को/कसरी, किन' प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यसका लागि पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका प्रश्न उपयोग गर्नुहोस् ।

(च) पाठमा भएका प्रश्नका उत्तर पाठमा पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र प्रश्नोत्तर गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११५ क्रियाकलाप ९ मा भएको 'सबै ठिक' पाठ पढी प्रश्नोत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) तिमी सबेरै उठ । तिमी सबेरै उठ्ने छौ । जस्ता वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर छलफल गर्नुहोस् । ती वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११६ को क्रियापद बदलेर वाक्य बनाउने पहिलो क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ख) निम्नानुसारका तरिका उपयोग गरी खेल खेलाउनुहोस् :

(अ) विद्यार्थीहरूको सङ्ख्याका आधारमा समूह बनाउनुहोस् ।

(आ) समूहका बिचमा वाक्यपत्तीलाई लहरमा घोप्ट्याएर राख्नुहोस् ।

(इ) समूहबाट कसले पहिला खेल्ने हो पालो निर्धारण गर्नुहोस् ।

(ई) पहिला खेल्ने विद्यार्थीलाई एउटा वाक्यपत्ती उल्टाउन लगाउनुहोस्, जस्तै : तिमी फुर्तिलो बन । अर्को विद्यार्थी समूहलाई 'तिमी फुर्तिलो बन्ने छौ' लेखिएको वाक्यपत्ती उल्टाउन लगाउनुहोस् । पहिलो समूहसँग भएको वाक्यको क्रियापाद बदलेर दोस्रो वाक्य बनेको कुरा प्रस्ट पार्नुहोस् । यसैगरी पाठ्यपुस्तकमा भएका अभ्यास गराउनुहोस् । आवश्यकता भएका विद्यार्थीलाई थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

१०. उदाहरणमा दिइए जस्तै गरी क्रियापद बदलेर वाक्य लेख्नुहोस् :

(क) तिमी सबेरै उठ ।

तिमी सबेरै उठ्ने छौ ।

(ख) श्याम, तिमी सफा पोसाक लगाऊ ।

....

(ग) करिश्मा, तिमी उठ्नेबित्तिकै नुहाऊ ।

....

(घ) तिमी फुर्तिलो बन ।

....

(ङ) तिमी ठुलाले भनेको मान ।

....

(च) तिमी राम्ररी पढ ।

....

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११६ को क्रियाकलाप १० गराएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) खेलिन्, नाचे, गरिन्, सुने जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दको अर्थ स्पष्ट पार्न वाक्यमा प्रयोग गरी छलफल गराउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेखी वाक्य बनाउने अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई अभ्यासमा दिइएका खेलिन्, नाचे, गरिन्, सुने शब्द राखी वाक्य पूरा गर्न लगाउनुहोस् । यो अभ्यास व्यक्तिगत रूपमा गराउनुहोस् । यसपछि वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् । खेलिन्, नाचे, गरिन्, सुने शब्दको उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् ।

११. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेखी वाक्य बनाउनुहोस् :

खेलिन् नाचे गरिन् सुने

(क) पासाङले गीत .... ।

(ख) अरविन्द छमछमी .... ।

(ग) बासमतीले गट्टा .... ।

(घ) पार्वतीले काम .... ।

(घ) विद्यार्थीलाई कक्षाकार्य वा गृहकार्यका थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११६ को क्रियाकलाप ११ गर्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) शिक्षकले आनीबानी आदि बारे वर्णन गरेर एक नमुना अनुच्छेद चाट तयार पार्नुहोस् र प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई अनुच्छेद पढ्न लगाउनुहोस् ।

> १२. परिवारका कुनै एक सदस्यको आनीबानी र रुचि समेटी छोटो अनुच्छेद कापीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई आफ्नै आनीबानी र रुचि समेटी एक अनुच्छेद लेख्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् । यसपछि परिवारका कुनै सदस्यको आनीबानी र रुचि समेटेर एक अनुच्छेद लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् । यसो भएमा विद्यार्थीले आफ्ना आनीबानी र रुचि प्रस्टसँग भन्न सक्छन् ।

(ग) त्यसपछि घरका सदस्यका आनीबानी, रुचि के के छन्, हेरेर वा सोधेर लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले लेखेर ल्याएको अनुच्छेदमध्ये राम्रो अनुच्छेदलाई मोबाइलमा रेकर्ड गरेर सुनाउनुहोस् । अरू विद्यार्थीलाई पनि यसै गरी लेख्न उत्प्रेरित गर्दै राम्रो लेख्ने विद्यार्थीलाई स्याबास दिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११६ को क्रियाकलाप १२ गर्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) शिक्षकले अनुलेखनका लागि तयार पारिएको अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) सस्वर वाचनपछि शिक्षकले विद्यार्थीलाई पृ.स.११७ को जस्ताको त्यस्तै सार्ने अनुलेखनको अभ्यास गराउनुहोस् । लेखन प्रक्रियाका चरणहरूको अनुसरण गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै :

(अ) सिसाकलम र सम्बन्धित अनुच्छेद दिनुहोस् ।

(आ) विद्यार्थीलाई कापीको हारमा डिका सिधा दिएर अक्षरको आकार सिधा र बान्की मिलाएर लेख्न सिकाउनुहोस् ।

(इ) विद्यार्थीलाई शुद्ध, सफा र बान्की मिलाएर लेख्न सिकाउनुहोस् ।

> १३. जस्ताको त्यस्तै सार्नुहोस् :
>
> कमला र विमला मिल्ने साथी हुन् । उनीहरूका रुचि फरक फरक छन् । कमलालाई केरा खान मन पर्छ । विमलालाई आँप खान मन पर्छ । कमलालाई गीत गाउन मन पर्छ । विमलालाई कथा भन्न मन पर्छ । कमलालाई रातो रङ मन पर्छ । विमलालाई हरियो रङ मन पर्छ । कमलालाई गुलियो कुरा खान मन पर्छ । विमलालाई अमिलो कुरा खान मन पर्छ । कमला र विमलाका जस्तै सबैका आआफ्ना रुचि हुन्छन् ।
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....

(ई) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा भएको अनुच्छेदको अनुच्छेदपत्ती देखाउनुहोस् । त्यहाँ भएका वाक्य उच्चारण गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् । आवश्यक परेमा विद्यार्थीलाई सहयोग गर्नुहोस् ।

(ग) पाठ्यपुस्तकका अतिरिक्त थप अभ्यासका लागि अनुच्छेदको कार्यपत्ती बनाएर विद्यार्थीलाई अनुलेखनको प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११७ को क्रियाकलाप १३ गराएर अनुलेखनको अवलोकन गर्नुहोस् ।

पाठ १५

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	जोडेमोडेका र संयुक्त व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्द प्रयोग	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ निर्णय तथा समस्या समाधान सिप (S1.5) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3)	४	११८ ,११९, १२२,
२.	जोडेमोडेका र संयुक्त व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्द प्रयोग		३	१२३, १२४
३.	विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन		१	२५, २६

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. जोडेमोडेका र संयुक्त व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्दपत्ती, चित्रपत्ती २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको गीत वा कविता)
ध्वनि सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	२	१. गीत चार्ट
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	३	१. शब्दपत्ती (होहल्ला, दिक्क, चित्त, भान्जा, भान्जी, भाँच्न, चिप्लो)
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	४	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	५	१. शब्दपत्ती (सेतो, सेता, सेती......)
पठनप्रवाह	स्वयम् सिकाइ	६	१. वाक्यपत्ती, अनुच्छेदपत्ती
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	७	१. शब्दपत्ती, वाक्यपत्ती, प्रश्नोत्तरपत्ती २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. हाम्रा सम्पत्ति पाठ रेकर्डिङ गरेका डिभाइस वा मोबाइल सेट
शब्दभण्डार	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	८	१. शब्दपत्ती (आत्था, आहा, कठै, छि, वाह ...)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	९	१. शब्दपत्ती (सुरु-अन्तिम, न्याय-अन्याय)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१०	१. शब्दपत्ती २. वाक्यपत्ती ➢ म नङ काट्छु ।
लेखाइ	शिक्षकको आंशिक सहयोग	११	१. शब्दपत्ती २. चित्रपत्ती ➢ बुबा खाजा खानुहुन्छ ।
श्रुतिबोध	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१२	१. वाक्यपत्ती, अनुच्छेदपत्ती २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. ग्याँसको गुनासो पाठ रेकर्डिङ गरेका डिभाइस वा मोबाइल सेट
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	१३	१. वाक्यपत्ती, शब्दपत्ती (धुनुहुन्छ, धुन्छिन्, धुन्छ...)
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१४	१. शब्दपत्ती, वाक्यपत्ती
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१५	१. शब्दपत्ती, वाक्यपत्ती
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१६	१. शब्दपत्ती
लेखाइ	दौँतरी सिकाइ	१७	१. शब्दपत्ती, वाक्यपत्ती

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) 'सबेरै उठ हे प्यारा !' कवितामा भएको चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्र वर्णन र छलफल गर्दा संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्दहरूमा केन्द्रित भएर प्यारा, फुर्तिलो, अल्छी जस्ता शब्द सुनाउनुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

सबेरै उठ हे प्यारा !

\- चक्रपाणि चालिसे

सबेरै उठ हे प्यारा !
बिहान सुतुवा भनी
नपाउन् अरूले भन्न
तिमीलाई कतै पनि ।

सफा पोसाक पहिरी
पुरानै त्यो छ तापनि
नुहाऊ वा मुखै धोऊ
खडा हौ फुर्तिलो बनी ।

फोहोरी मानिसै मात्र
शौचमा अल्छी मान्दछन्
देखी तिनीहरूलाई
सारा लोक घिनाउँछन् ।

(ख) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा रहेको 'सबेरै उठ हे प्यारा !' कविता वा त्यसको कवितापत्ती वा विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठ प्रदर्शन गर्नुहोस् । गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् र लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त हाउभाउ र शारीरिक क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) उपयोग गर्नुहोस् ।

(ग) कविता वाचन गर्दा प्यारा, फुर्तिलो, अल्छी जस्ता शब्दलाई लक्षित गरी उच्चारण गर्नुहोस् ।

(घ) पाठ्यपुस्तकमा रहेको 'सबेरै उठ है प्यारा' कविता वा त्यसको कविता चार्ट वा पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठ प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(ङ) कविता वाचन गर्दा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा बाँड्नुहोस् । विद्यार्थीलाई आधा आधा हरफ गाउन लगाई रमाइलो तरिकाले गाउन सिकाउनुहोस् । समूहमा कविता वाचन गर्दा कुन समूहले । राम्रोसँग लय मिलाएर गाउन सक्छन्, अवलोकन गर्नुहोस् । दुवै समूहले एउटै लयमा मिलाएर गाउन उत्प्रेरणा दिनुहोस् ।

(च) कविता गाउँदा शिक्षकले प्रदर्शन गरेको शब्दपत्तीका शब्द 'सबेरै उठ है प्यारा' कवितामा खोजी शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र रेखाङ्कित शब्द पुनः उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(छ) कविता वाचनको अन्त्यमा कतिखेर उठ्न मन लाग्छ ? सबेरै उठ्दा के हुन्छ ? जस्ता प्रश्न गरी त्यसका उत्तरका रूपमा आउने शब्द विद्यार्थीबाट नै उच्चारण गर्ने वातावरण तयार गर्नुहोस् । ध्वनि सचेतीकरणका क्रममा शिक्षकले पूर्ण सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११८ को 'सबेरै उठ हे प्यारा !' कविता गति, यति र लय हालेर वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

२. पाठमा प्रयुक्त संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्दहरूमा सिसाकलमले घेरा लगाउन भन्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २

> २. तपाईं बसोबास गर्ने समुदायका मानिसले गाउने गरेको आफूलाई मन पर्ने गीत गाएर सुनाउनुहोस् ।

(क) शिक्षकले कुनै लोकप्रिय वा आफ्नो समुदायमा गाइने गीत लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई गाउन लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई सिकाइप्रति उत्प्रेरित गर्न शिक्षकले कुनै एउटा गीत गाएर सुनाउनुहोस् । यसरी गीत सुनाउँदा मोबाइल वा अन्य साधनमा रेकर्ड गरिएको गीतलाई प्राथमिकता दिनुहोस् । आफूसँगसँगै विद्यार्थीलाई पनि गाउन लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई कक्षामा एकल वा समूहगत रूपमा गीत गाउने अवसर दिनुहोस् । गीत राम्रो गाउने विद्यार्थीलाई स्याबास भन्नुहोस् । गाउन लाज मान्ने विद्यार्थीलाई थप प्रोत्साहन गर्दै सिकाइप्रति उत्प्रेरित गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई आफ्नो समुदायमा गाइने आफूलाई मन पर्ने गीत गाउन लगाउनुहोस् । उनीहरूको आवाज र लयको प्रशंसा गर्दै अभ्यास गर्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई मन पर्ने गीत घरमा अभिभावकसँग गाउने अभ्यास गरेर राम्रो गाउन सक्ने भएर आउन भन्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११८ को क्रियाकलाप २ गराई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

> ३. खाली ठाउँमा ल्ला, क्क, त्त, न्जा, न्जी, च्न र प्लो थपेर शब्द भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :
>
> जस्तै : स.........ह सल्लाह
>
> होह........ दि........ चि........ भा........
>
> भा........ भाँ........ चि........

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११८ को अन्तिम क्रियाकलापमा खाली ठाउँमा ल्ला, क्क, त्त, न्जा, न्जी, च्न र प्लो थपेर शब्द भन्न र लेख्न लगाउनुहोस् । यसका लागि आवश्यकतानुसार शब्दपत्तीको प्रयोग पनि गर्नुहोस् । ती शब्द पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) यसरी शब्दका बिचमा ल्ला, क्क, त्त, न्जा, न्जी, च्न र प्लो थप्दा सार्थक शब्द बन्ने सन्दर्भ बताउँदै यस्तै प्रकृतिका अन्य कार्यपत्ती बनाएर विद्यार्थीको समूहमा प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् । सुरु र अन्त्यको वर्ण मात्र दिएर बिचका वर्ण हटाई खाली ठाउँ दिएर पाठ्यपुस्तकका यस्ता क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ग) निर्धारित वर्ण राखी खाली ठाउँ भर्न समस्या हुने विद्यार्थीलाई एकल, जोडी वा समूहमा अभ्यास गराउनुहोस् । आवश्यकताअनुसार आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अपनाई शिक्षण सिकाइ पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११८ को क्रियाकलाप ३ को खाली ठाउँ भरेर शब्द भन्न र लेख्न सके नसकेको अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) कक्षामा पाठको चित्र प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीसँग संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका र सुनेका दैनिक प्रयोग हुने शब्दहरूको शब्दपत्ती तयार गर्नुहोस् ।

४. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(ख) विद्यार्थीसँग छलफलमा भएका कुराहरू र पाठको चित्रलाई जोडेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । छलफल गर्दा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्नुहोस् । सम्भव नभएमा पाठ्यपुस्तकको उपयोग गरी सिकाइ सहजीकरण कार्यलाई निरन्तरता दिनुहोस् । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा निम्न प्रश्न गर्नुहोस् :

(अ) चित्रमा कतिओटा चित्र छन् ?

(आ) नेपालको झन्डामा के के छन् ?

(इ) तिमीले घण्ट देखेका छौ ?

(ग) विद्यार्थीलाई चित्र हेरी छलफल गराउँदा धेरैभन्दा धेरै संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्दहरू उत्तर आउने गरी प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११९ को चित्र हेरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीलाई पृ.स. ११९ को क्रियाकलाप ५ का बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा एकवचन, स्त्रीलिङ्गी र बहुवचन जनाउने शब्दका शब्दपत्ती विद्यार्थीलाई वितरण गरी पहिचान गराउनुहोस् ।

५. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द भर्नुहोस् :

एकवचन	स्त्रीलिङ्ग	बहुवचन
सेतो	सेती	सेता
हाम्रो	....	....
....	तिम्री	....
....	मेरी	....
....	....	साना
....	....	बाठा

(ख) विद्यार्थीका तीन समूह बनाउनुहोस् । एक समूहलाई एकवचनका शब्द, अर्को समूहलाई त्यही शब्दको स्त्रीलिङ्गी रूप र अर्को समूहलाई त्यही शब्दको बहुवचन बनाएका फरक फरक शब्दपत्ती वितरण गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले शैक्षणिक पाटीमा एकवचन, स्त्रीलिङ्गी रूप र बहुवचन लेख्नुहोस् । अब विद्यार्थीसँग भएका शब्दपत्ती एकवचन, स्त्रीलिङ्गी रूप र बहुवचन के के सँग सम्बन्धित छन्, पहिचान गरी शैक्षणिक पाटीमा लेखिएको नामसँगै टाँस्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) यसरी पहिचान गरी शब्द भर्न समस्या भएमा शिक्षकले व्यक्तिगत वा समूहगत रूपमा थप सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११९ को क्रियाकलाप ५ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) शिक्षकले तयार पारेका वाक्यपत्तीहरू वा अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गरी पृ.स. ११९ को क्रियाकलाप ६ का बारेमा छलफल गराउनुहोस् । दिइएको अनुच्छेद उपयुक्त गतिमा शुद्धसँग पटक पटक पढ्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यसरी पठन अभ्यास गराउँदा दौँतरी समूहमा पढ्ने वातावरण बनाइदिनुहोस् ।

> ६. दोहोऱ्याएर पढ्नुहोस् :
>
> पोखराकी पातलीले पूजा गरिन् । पुजारीले पातलीलाई पैसा दिए । पातलीले पटुकामा पैसा राखिन् । पातली पसलमा पसिन् । पातलीले पोकाको पापड किनिन् । पातलीले पिँढीमा बसी पापड खाइन् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पढ्न समस्या भएमा पठन क्षमता राम्रो भएको साथी विद्यार्थीलाई उक्त अनुच्छेद पटक पटक पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न कठिन लागेका शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा टिप्नुहोस् । ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीको पठन गति वृद्धि गर्ने यस्ता खालका अभ्यासका लागि शिक्षकले कार्यपत्ती बनाई वितरण गरेर प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. ११९ को क्रियाकलाप ६ गराउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) विद्यार्थीलाई संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्दहरूका शब्दपत्ती बनाई प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द उच्चारण गर्न लगाई संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्द पहिचानका लागि विभिन्न खेलहरू पनि खेलाउनुहोस् ।

(ख) संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्दहरू स्याङ्जा, हेलम्बु, हाब्रे, कन्दमूल जस्ता शब्दका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् ।

> ७. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :
>
> 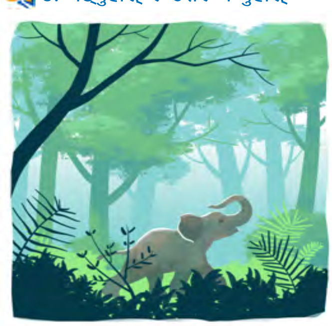
>
> **हाम्रा सम्पत्ति**
>
> हात्तीवनमा हात्ती बस्थ्यो । स्याङ्जामा स्याल बस्थ्यो । हेलम्बुमा हरिण बस्थ्यो । चितवनमा चितुवा बस्थ्यो । घान्द्रुकमा घोरल बस्थ्यो । दधिकोटमा दुम्सी बस्थ्यो । लामटाङमा लङ्गुर बस्थ्यो । सिरहामा सिंह बस्थ्यो । गैँडाकोटमा गैँडा पुग्यो । भकुन्डेमा भालु थियो । घोडा घरमै बस्थ्यो । सबै जनावर भेट भए । उनीहरूलाई चिडियाखाना लगियो । त्यहाँ सबै जनावरहरूलाई बस्ने ठाउँ बनाइएको थियो । सबै उतै बस्न थाले । त्यहाँ हाब्रे र पान्डा पनि आए । उनीहरूले जिराफ र जेब्रालाई पनि बोलाए । केहीले वनस्पति खान्थे । केहीले कन्दमूल खान्थे । केहीले झ्यासझुस खान्थे । हाब्रेलाई हाच्छिउँ आउँदा पान्डा तर्सिन्थ्यो । जेब्राले जिब्रो निकाल्दा जिराफ लम्किन्थ्यो । यिनीहरू सबैले हामीलाई कति रमाइलो बनाएका छन् । यी सबै हाम्रा सम्पत्ति हुन् । यी सबैको रक्षा गर्नु हाम्रो दायित्व हो ।
>
> (क) हात्तीवन, स्याङ्जा र हेलम्बुमा के के बस्थे ?
>
> (ख) सिरहामा को बस्थ्यो ? (ग) के हुँदा पान्डा तर्सिन्थ्यो ?
>
> (घ) के हुँदा जिराफ लम्किन्थ्यो ? (ङ) हाम्रो दायित्व के हो ?

(ग) शिक्षकले 'हाम्रो सम्पत्ति' पाठ सस्वरवाचन गरी मोबाइलमा रेकर्ड गरी सुनाउनुहोस् । रेकर्ड सुनाउँदा संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्दलाई मुख्य शब्द हुन् भन्नुहोस् । ती शब्द पटक पटक उच्चारण गरी सुनाउनुहोस् । यस क्रममा संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन

ध्वनियुक्त शब्दको पुनरावृत्ति गराउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्न सम्भव भएमा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै शब्दको सँगसँगै उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले 'हाम्रा सम्पत्ति' पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'को/के' प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'को/के' सम्बन्धी प्रश्न सोध्नुहोस् । यस्ता प्रश्नको उत्तर पाठलाई ध्यान दिएर सुने भेट्टाइन्छ भनी बताउनुहोस् । एउटा प्रश्न सोधी म पाठ पढ्छु, तपाईंहरू उत्तर पत्ता लगाउनुहोस् भन्नुहोस् । यदि तपाईंहरूले प्रश्नको उत्तर भेट्टाएपछि पाठ पढ्न रोक्ने छु भन्नुहोस् । पाठ पढी प्रश्नको उत्तर आएमा पठन रोक्नुहोस् र उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् । यसरी पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यसका लागि पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका प्रश्नको उपयोग गर्नुहोस् । यदि विद्यार्थी समर्थ भएको पाइएमा कसरी र किन प्रश्न पनि निर्माण गरी सोध्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२० को 'हाम्रा सम्पत्ति' पाठ सहवाचन गराएर संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्द उत्तर आउने गरी प्रश्नोत्तर गराउँदै मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) सर्वप्रथम शिक्षकले आत्था, आहा, कठै जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गराउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाउनुहोस् ।

८. मिल्ने शब्द राखी वाक्य पूरा गर्नुहोस् :

(क) .... ! कति राम्रो फूल फुलेछ । (आत्था, आहा, कठै)
(ख) .... ! फोहोरमा नखेल । (आहा, छि, वाह)
(ग) .... ! तिमीले राम्रो काम गर्‍यौ । (स्याबास, उफ्, धत्)
(घ) .... ! कति चिसो बढेको । (आहा, बिचरा, आच्छु)
(ङ) ए .... ! यता आऊ त । (सानी, पानी, ठानी)

(ख) विद्यार्थीलाई पृ.स. १२० को क्रियाकलाप ८ का बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा तपाईंहरू खुसी हुँदा र दुःखी हुँदा व्यक्त गरिने शब्द जस्तै : आत्था, आहा, कठै, स्याबास, उफ्, धत्सँगै प्रयोग हुने लेख्य सङ्केतसँग परिचित गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई आत्था, आहा, कठै, स्याबास, उफ्, धत् जस्ता शब्दका शब्दपत्ती र सँगसँग विस्मयसूचक लेख्य सङ्केत (!) लेखेको सङ्केत पत्ती देखाई प्रयोगको अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) यसरी विद्यार्थीहरूलाई पृ.स.१२० को खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द राखी वाक्य पूरा गर्न लगाउनुहोस् । शब्द पहिचान गरी वाक्य पूरा गर्न समस्या भएका विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२० को क्रियाकलाप ८ गर्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) शैक्षणिक पाटीमा उल्टो अर्थ दिने जस्तै : सुरु, न्याय, बढी, साँचो, ठिक जस्ता शब्द लेखी तिनको उल्टो अर्थ दिने शब्दका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले शब्द र तिनका उल्टो अर्थ दिने शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई उल्टो अर्थ दिने शब्दपत्ती देखाउँदै उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्द पाठ्यपुस्तकमा छन्, पत्ता लगाउन भन्नुहोस् । पत्ता लागेका शब्दमा चक वा मार्करले घेरा लगाउन लगाउनुहोस् । पाठ्यपुस्तकमा दिइएका शब्दसँग त्यहीँ दिएको उल्टो अर्थ आउने शब्द जोडा मिलाउने प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् ।

> ९. उल्टो अर्थ दिने शब्द चिनेर जोडा मिलाउनुहोस् :
>
> | | |
> |---|---|
> | सुरु | बेठिक |
> | न्याय | झुटो |
> | बढी | किनेको |
> | साँचो | अन्तिम |
> | बेचेको | घटी |
> | ठिक | दुर्जन |
> | सज्जन | अन्याय |

(घ) शिक्षकले शब्दपत्ती देखाउँदै विद्यार्थीलाई पालैपालो बोलाएर शैक्षणिक पाटीमा शब्दको उल्टो अर्थ पत्ता लगाउन भन्नुहोस् । कतिओटा शब्दको उल्टो अर्थ पत्ता लगाउन सक्ने रहेछन्, अवलोकन गर्नुहोस् । उल्टो अर्थ पत्ता लगाउन समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२१ को क्रियाकलाप ९ गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) पाठ्यपुस्तकमा दिइएका यस्ता शब्दको क्रम नमिलेका वाक्यको वाक्यपत्ती बनाई शैक्षणिक पाटीमा एकातिर प्रस्तुत गर्नुहोस् । छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा विद्यार्थीलाई वाक्यभित्र शब्दको क्रम भङ्ग गरी पटक पटक उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् । यसो हुँदा विद्यार्थीले उच्चारणमा असहज मान्ने छन् । अर्कातिर शब्दको रखाइ क्रम मिलेका वाक्य लेखी पटक पटक उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् ।

> १०. शब्दको क्रम मिलाएर सार्नुहोस् :
>
> (क) नङ काट्छु म । ....
>
> (ख) कोर्छु कपाल म । ....
>
> (ग) कथा पढ्छौँ हामी । ....
>
> (घ) खाना म खान्छु आफैँ । ....

(ख) विद्यार्थीलाई शब्दको रखाइ क्रम मिलेका र नमिलेका थप वाक्यपत्ती देखाउँदै प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । जस्तै : नङ काट्छु म । यो वाक्यमा शब्दको रखाइ मिलेको छैन । यसलाई मिलाएर लेख्दा 'म नङ काट्छु' हुन्छ भनी बताउँदै बारम्बार अभ्यास गर्ने अवसर दिनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीहरूलाई पृ.स. १२१ को क्रियाकलाप १० का बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा विद्यार्थीलाई वाक्यभित्र शब्दको क्रम भङ्ग गरी पटक पटक उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् । आवश्यक सहजीकरण गर्दै शिक्षण सिकाइ पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२१ को क्रियाकलाप १० गर्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) खान्छु, खान्छौँ, खान्छ, खान्छे, खानुहुन्छ जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गराउनुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गरी भन्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पृ.स. १२१ को क्रियाकलाप ११ का बारेमा छलफल गराउनुहोस् । तालिकामा दिइएका शब्द उपयोग गरी वाक्य बनाउने प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् । यस क्रममा शब्दपत्ती र आवश्यकताअनुसार वाक्यपत्ती उपयोग गर्नुहोस् ।

(ग) शब्द राखी वाक्य बनाउने क्रममा पाठ्यपुस्तकमा दिइएको सम्बन्धित क्रियाकलाप जस्तै, म तरकारी खान्छु । भाइ तरकारी खान्छ, जस्ता वाक्य बनाएर शैक्षिणिक पाटीमा देखाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई यी वाक्य पढ्दै कापी सार्न लगाउनुहोस् ।

(घ) वाक्य बनाई लेख्न समस्या भएका विद्यार्थी पहिचान गरी एकल वा समूहगत रूपमा पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

११. तलको तालिकाबाट पाँचओटा वाक्य बनाई लेख्नुहोस् :

जस्तै : बुबा खाजा खानुहुन्छ ।

बुबा		खान्छु ।	१. ....
म		खान्छौँ ।	२. ....
भाइ	खाजा	खान्छ ।	३. ....
बहिनी		खान्छे ।	४. ....
हामी		खानुहुन्छ ।	५. ....

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२१ को क्रियाकलाप ११ गर्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्द जस्तै : ग्याँस, मुसुक्क, ध्वाँसो, सिद्धिन्छु जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी त्यसका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् । त्यसपछि 'ग्याँसको गुनासो' पाठ सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले 'ग्याँसको गुनासो' पाठ सस्वरवाचन गरी मोबाइलमा रेकर्ड गर्नुहोस् । रेकर्ड सुनाउँदा संयुक्त र जोडेमोडेका व्यञ्जन ध्वनियुक्त शब्दलाई मुख्य शब्द हुन् भन्नुहोस् र ती शब्द पटक पटक उच्चारण गरी सुनाउनुहोस् ।

१२. सुन्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

ग्याँसको गुनासो

आमा भान्साकोठामा जानुभयो । ग्याँस रुँदै थियो । आमाले सोध्नुभयो, "किन रोएको ग्याँस ? तिमी रोयौ भने त घरमा दुर्गन्ध फैलिन्छ ।" ग्याँस झन् रुन थाल्यो । उसले रुँदै भन्यो, "अरूले त मलाई गन्धे भनेर हेप्थे । तपाईँले पनि हेप्नुभयो ।" आमाले कुरा बुझ्नुभएन । उसले भन्यो, "म आफू जलेर सिद्धिन्छु । म ध्वाँसो निकाल्दिनँ । आवाज निकाल्दिनँ । कसैको श्वासप्रश्वासमा बाधा पुऱ्याउँदिनँ । सबैको स्वास्थ्यमा ख्याल गर्छु । म पानी तताइदिन्छु अनि सबैले सुरुप्प पिउँछन् । म लिटो पकाइदिन्छु । सबैले कुपुकुपु खान्छन् । मैले पकाएको खाना मिठो हुन्छ । मैले पकाएको दाल र तरकारी मिठो हुन्छ । म चाहिँ गन्धे हुन्छु त ?" आमाले कुरा बुझ्नुभयो । आमाले ग्याँसलाई राम्ररी पुछ्नुभयो । सफा बनाउनुभयो । रेगुलेटर राम्ररी बन्द गर्नुभयो । ग्याँस मुसुक्क हाँस्यो । "अब त म पहिले जस्तो धेरै आउँदिन ।", ग्याँसले भन्यो । "किन आउँदैनौ ?", आमाले सोध्नुभयो । "मेरो सट्टामा बिजुली आइसकेको छ ।", ग्याँसले भन्यो । आमा दङ्ग पर्नुभयो ।

(क) के हुँदा घरमा दुर्गन्ध फैलिन्छ ?

....

(ख) ग्याँसका सट्टामा केमा खाना पकाउन सकिने रहेछ ?

....

(ग) ग्याँसमा हामी के के खानेकुरा पकाउँछौँ ?

....

(घ) ग्याँस किन मुसुक्क हाँस्यो ?

....

त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्न सम्भव भएमा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'ग्याँसको गुनासो' पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'के/किन' प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'के/किन' सम्बन्धी प्रश्न सोध्नुहोस् । यस प्रश्नको उत्तर पाठलाई ध्यान दिएर पढेमा भेट्टाइन्छ भनी बताउनुहोस् । एउटा प्रश्न सोधी म पाठ पढ्छु, तपाइँहरू उत्तर पत्ता लगाउनुहोस् भन्नुहोस् । यदि तपाइँहरूले प्रश्नको उत्तर भेट्टाएपछि पाठ पढ्न रोक्ने छु भन्नुहोस् । पाठ पढी प्रश्नको उत्तर आएमा पठन रोक्नुहोस् र उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् । यसरी पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यसका लागि पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका प्रश्नको उपयोग गर्नुहोस् । यदि विद्यार्थी समर्थ पाइएमा कसरी र किन प्रश्न पनि निर्माण गरी सोध्नुहोस् ।

(घ) प्रश्नोत्तर छलफल पछि प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् र समस्या भएका विद्यार्थीलाई थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२२ क्रियाकलाप १२ मा भएको 'ग्याँसको गुनासो' पाठ पढी प्रश्नोत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) शिक्षकले धुन्छिन्, धुनुहुन्छ, धुन्छु, काट्छ, काट्छे, काट्नुहुन्छ शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गराउनुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

> १३. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द भर्नुहोस् :
> (क) आमाले मुख .... । (धुन्छिन्, धुनुहुन्छ, धुन्छ)
> (ख) काकाले नङ .... । (काट्छ, काट्छे, काट्नुहुन्छ)
> (ग) पवनले सफा कपडा .... । (लगाउँछन्, लगाउँछे, लगाउँछिन्)
> (घ) रमा किताबको जतन .... । (गर्छ, गर्छिन्, गर्छन्)

(ख) विद्यार्थीलाई पृ.स. १२३ को पहिलो क्रियाकलापमा प्रयुक्त वाक्य र खाली ठाउँ भर्ने शब्दका वाक्यपत्ती र शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै क्रियाकलापसँग जोडेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीको समूहमा ती शब्द दिनुहोस् र पढ्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले ती शब्द उच्चारण गर्दै प्रयोगका हिसाबले खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द पहिचान गरी लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई यस्तै प्रकृतिका कार्यपत्ती तयार गरी वितरण गरेर पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकाको पृ. स. १२३ को क्रियाकलाप १३ गराउनुहोस् । विद्यार्थीले गरेका कार्यको अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) प्रत्येक विद्यार्थीका रुचिका क्षेत्र फरक फरक हुने पक्षलाई ध्यानमा राखी पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२३

> १४. तपाईंलाई मन पर्ने जनावरको चित्र बनाएर त्यसका बारेमा पाँच वाक्यमा वर्णन गर्नुहोस् ।

को अन्तिम दोस्रो क्रियाकलापका बारेमा छलफल गराई तपाईंहरूलाई कुन कुन जनावर मन पर्छ ? कुन जनावरको चित्र सबैभन्दा राम्रो लाग्छ भनी छलफल गराउनुहोस् ।

(ख) छलफलमा विद्यार्थीको जनावरप्रतिको फरक फरक रुचि भएको उत्तर तपाईंले पाउनुहुन्छ । यसरी उनीहरूको फरक फरक जनावरप्रतिको रुचिको सम्मान गर्दै आफूलाई मन पर्ने जनावरको चित्र कापीमा बनाएर नामसमेत लेख्न लगाउनुहोस् ।

(ग) मन पर्ने जनावरको नाम, रङ, बनोट, स्वभाव आदिका बारेमा भन्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

(घ) जनावरका चित्र बनाई तिनका बारेमा लेख्न लगाउनहोस् । शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकाको पृ. स. १२३ को क्रियाकलाप १४ को आफूलाई मन पर्ने जानवरको चित्र बनाउन सके नसकेको अवलोकन गर्नुहोस् ।

२. मन पर्ने जनावरका बारेमा वर्णन गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) विद्यार्थीका आनीबानी र रुचि समेटी एक अनुच्छेद लेखनको अभ्यास गराउँदा सर्वप्रथम शिक्षकले आफ्नो रुचिका विषयवस्तुका बारेमा विद्यार्थीलाई बताउनुहोस् । विद्यार्थीलाई आफूलाई मन पर्ने कार्य के के हुन् भनी छलफल गराउनुहोस् । यस्ता रुचिका विषयमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् । आफ्नै रुचि समेटी पाठ्यपुस्तकको निर्दिष्ट ठाउँमा लेख्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

(ख) अनुच्छेद लेख्दा विद्यार्थीको नाम, वर्ष, ठेगाना, विद्यालयको नाम, बुबाको नाम, आमाको नाम, आफ्नो रुचि आदि बुँदा समेटी अनुच्छेद लेख्नुपर्नेबारे छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) प्रत्येक विद्यार्थीका रुचि क्षेत्र फरक फरक हुने भएकाले एकल रूपमा आफ्ना रुचिका विषयवस्तुका सम्बन्धमा पाँच बुँदा लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले लेखेर ल्याएका पाँच बुँदामध्ये जुन विद्यार्थीले राम्रो लेखन छ, त्यसको नमुना शिक्षकले मोबाइलमा रेकर्ड गरी सुनाउनुहोस् । अरू विद्यार्थीलाई पनि यसै गरी लेख्न उत्प्रेरित गर्दै राम्रो लेख्ने विद्यार्थीलाई स्याबास दिनुहोस् ।

१५. आफ्ना बारेमा लेख्नुहोस् :

नाम : ....

वर्ष : ....

ठेगाना : ....

विद्यालयको नाम : ....

बुबाको नाम : ....

आमाको नाम : ....

आफ्ना रुचि :

१. ....

२. ....

३. ....

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकाको पृ. स. १२३ को क्रियाकलाप १५ गर्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १६

(क) शिक्षकले आवश्यकताअनुसार विद्यार्थीको सिकाइ समूह बनाउनुहोस् । त्यसपछि पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२४ को क्रियाकलाप १६ का सम्बन्धमा समूहमा छलफल गराउनुहोस् ।

(ख) यसरी छलफल गरिसकेपछि तालिकामा दिइएका वर्ण जोडी भूत कालका दशओटा क्रियापद पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । जुन समूहले सबैभन्दा छिटो वर्ण जोडी भूत कालका क्रियापद जनाउने दश शब्द पहिचान गरी घेरा लगाउँछ, उही समूहलाई विजेता घोषणा गर्नुहोस् ।

१६. उदाहरणमा जस्तै दशओटा क्रियापदमा घेरा लगाउनुहोस् :

ग	खा	हा	ला	गा	अ
पा	यो	ज	भ	यो	जा
श्यो	नि	ठा	न्यो	हा	थि
सो	ध्यो	हि	त्यो	ग	ए
का	का	लो	भि	यो	क
गा	ड्यो	क	चि	न्यो	प

(ग) शिक्षकले यस्ता भूत काल जनाउने क्रियापद पहिचान गर्ने अभ्यास गराउन पाठ्यपुस्तकका अतिरिक्त थप कार्यपत्ती दिएर पनि अभ्यास गराउनुहोस् । पहिले गरेका काम बुझाउने क्रियापद भूत कालका क्रियापद हुन् भन्ने सम्बन्धमा प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२४ को क्रियाकलाप १६ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १७

(क) विद्यार्थीको पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२४ को क्रियाकलाप १७ व्यक्तिगत रूपमा पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । यसका लागि शिक्षकले सर्वप्रथम हाल चलिरहेको महिनाको भित्तेपात्रो कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ख) शैक्षणिक पाटीमा शिक्षकले देखाएको भित्तेपात्रो हेरी व्यक्तिगत रूपमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई आफ्नो कापीमा यो महिनाको भित्तेपात्रो बनाई देखाउन उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

१७. अहिले कुन महिना हो, भित्तेपात्रो बनाउनुहोस् :

वैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज
कात्तिक	मङ्सिर	पुस	माघ	फागुन	चैत

.... साल .... महिना						
आइतबार	सोमबार	मङ्गलबार	बुधबार	बिहीबार	शुक्रबार	शनिबार

(ग) भित्तेपात्रोमा अनिवार्य रूपमा साल, महिना र बार उल्लेख गर्न भन्नुहोस् । जसका लागि पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२४ को अन्तिम क्रियाकलाप पटक पटक गर्न भन्नुहोस् । यसरी जुन विद्यार्थीले भित्तेपात्रो राम्रो बनाउँछ, उसको भित्तेपात्रो कक्षाकोठाको भित्तामा टाँसिने कुरा पहिले नै भन्नुहोस् । विद्यार्थीले बनाएको भित्तेपात्रो प्रदर्शन गर्न लगाई साल, महिना, गते, बार भन्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.१२४ को क्रियाकलाप १७ गराई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र

हाम्रो संस्कृति

कार्यघण्टा : १५

परिचय

'हाम्रो संस्कृति' विषयक्षेत्रमा **संयुक्त** तथा हलन्त वर्ण प्रयोग भएका शब्द **पहिचान गरी उच्चारण गर्न**, विषयवस्तु, पात्र र घटनासम्बन्धी मौखिक वर्णन गर्ने विषयवस्तुमा जोड दिइएको छ । निर्धारित पाठ्यसामग्री, चित्र र पत्रपत्रिका पढी बोध गर्न र पाठ सुनी विषयवस्तुको वर्णन गर्ने विषयवस्तु समावेश गरिएको छ । संयुक्त व्यञ्जन वर्णको उच्चारण गरी लेख्य स्वरूप चिन्न र लेख्न, शब्दमा संयुक्त वर्णहरूको पहिचान गरी लेख्न, पढेका र अनुभव गरेका आधारमा शब्द पहिचान गरी नयाँ शब्दलाई सार्थक वाक्यमा प्रयोग गर्न, दैनिक प्रयोग हुने शब्द, शीर्ष शब्द र विषयक्षेत्रगत शब्द प्रयोगमा जोड दिइएको छ । हाउभाउ, गति र शुद्धतासहित गद्य रचनाको युगल, सामूहिक रूपमा स्वतन्त्र तरिकाले सस्वर र द्रुत पठन गर्न, विभिन्न उद्देश्यका लागि पढी प्रतिक्रिया दिन, विषयवस्तुमा आधारित भई प्रश्नोत्तर, अनुभव वर्णन गर्न, प्राप्त सूचना तथा सामग्रीका आधारमा अर्थबोध गरी वर्णन गर्न जोड दिइएको छ । यस एकाइमा दिइएका वाक्य तथा अनुच्छेदको अनुलेखन र श्रुतिलेखन गर्न, रुचिका विषयक्षेत्र वा शीर्षकमा आधारित भई स्वतन्त्र लेखन गर्न, पदसङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन तथा क्रियाका कालअनुसारका वाक्य प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिने पक्षको विकास गर्ने उद्देश्य राखिएको छ ।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठ छन् । यी पाठहरूमा वर्ण जोडेर शब्द निर्माण, शव्दार्थबोध, शब्दपठन, वाक्यपठन तथा हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, दृश्य वर्णन तथा गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, चित्रका नाम पहिचान, तथा लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोग, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने, अनुलेखन गर्ने तथा निर्देशित तथा स्वतन्त्र रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन् ।

विभिन्न उद्देश्यका लागि पढी प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न, विषयवस्तुका आधारमा आफ्नो अनुभव वर्णन गर्न, पाठगत सन्दर्भ पहिचान गरी अर्थ वा आशय बोध गर्न, विषयवस्तुका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्ने प्रयास गरिएको छ । वाक्य तथा अनुच्छेदको अनुलेखन गर्न तथा रुचिका विषयक्षेत्र वा शीर्षकमा आधारित भई स्वतन्त्र लेखन गर्ने क्रियाकलापमा जोड दिइएको छ । पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन र क्रियाका कालअनुसारका वाक्य प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिने विषयवस्तु समावेश गरिएको छ ।

पाठ १६

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	पाठ्य/कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	संयुक्त र हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ निर्णय तथा समस्या समाधान (S1.5) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ बहुसांस्कृतिक साक्षरता (S4.5)	४	१२७, १२८, १२९
२.	संयुक्त र हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग		३	१३०, १३१

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. संयुक्त र **हलन्त व्यञ्जन वर्ण** प्रयोग भएका शब्दपत्ती, जस्तै : दङ्ग, रङ्ग, उत्कृष्ट, सङ्कष्ट, आनन्द, अत्यन्त २. चित्रपत्ती, कवितापत्ती ३. श्रव्य वा श्रव्यदृश्य सामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको गीत वा कविता)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. शब्दपत्ती (राम्रा, लुगा, मिठो, खाना, धेरै, पाहुना, घुमघाम, रमाइलो, हाँसखेल, नाचगान)
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	१. शब्दपत्ती (इद, ख्याली, ट्याम्को, झ्याली, गम्छा, ल्होसार, छठ)
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	४	१. पाठपत्ती २ श्रव्य वा श्रव्यदृश्य सामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको गीत वा कविता)
पठनप्रवाह	स्वयम् सिकाइ	५	१. चित्रशब्द पत्ती २. शब्दपत्ती (लट्टा, लट्ठा, ठिक्क, दिक्क, बट्टा, भट्टा, स्यार्र, स्याल्ल)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	६	१. शब्दपत्ती (छिर्बिरे, रेखा, खाम, महल, लसुन, नकुल, लहरा, रारा) २. वाक्यपत्ती

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठनबोध	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	७	१. शब्दपत्ती (स्याल, ब्वाँसो, फ्याउरो, छट्टु, जङ्गल) २. वाक्यपत्ती, पाठपत्ती, प्रश्नोत्तरपत्ती
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	८	१. लेख्य चिह्नपत्ती । ? , !
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	९	१. शब्दपत्ती (पढ्छु, खान्छ, गयो, बनाउँछु, गएँ, गर्छिन्, भऱ्यो)
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	१०	१. छ्यासमिसे शब्दपत्ती (चट्याङ, दुर्लभ, झिलिमिली, झुत्ला), २. शब्दार्थपत्ती (धेरै बत्तीको उज्यालो, भुवा, बिजुली चम्कँदा आउने ठुलो आवाज, सजिलैसित नपाइने)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	११	शब्दपत्ती (छ्वाली, स्वाद, लाम्चो, सुग्घर)
पठनबोध	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१२	१. शब्दपत्ती (भ्यागुतो, सर्प, सुटुक्क, मुखुन्डो, भुसुक्क, मुसुक्क) वाक्यपत्ती, प्रश्नोत्तरपत्ती
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१३	शब्दपत्ती, वाक्यपत्ती, अनुच्छेदपत्ती

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२७ को 'दसैँ' कवितामा भएको चित्रका बारेमा अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीको समूहमा दसैँका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । चित्र हेरी छलफलका क्रममा दसैँका बारेमा विद्यार्थीले आफ्ना धारण राख्ने छन् । छलफलका क्रममा आएका विद्यार्थीका विचारलाई सम्मान गर्दै विषयवस्तु अगाडि बढाउनुहोस् । चित्र वर्णन र छलफल गर्दा संयुक्त र **हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग** भएका शब्द, जस्तै : दङ्ग, रङ्ग, उत्कृष्ट, सङ्कष्ट प्रयोग हुने गरी अभ्यास गराउनुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

दसैँ

-कविशिरोमणि लेखनाथ पौडेल

हट्यो सारा हिलोमैलो, हरायो पानीको वर्षा
भवानीको भयो पूजा, चल्यो आनन्दको चर्चा ।

जता जाऊँ उतै भन्छन्, दसैँ आयो दसैँ आयो
यही आनन्द चर्चाले, सबै सङ्कष्ट बिर्सायो ।

ठुला साना सबैलाई, दसैँ अत्यन्तै राम्रो छ
चलेका चाडमा ज्यादै, यही उत्कृष्ट हाम्रो छ ।

सबै अत्यन्त आनन्दी, सबै छन् पिङमा दङ्ग
सबैको देखिँदै आयो, उज्यालो चेहेरा रङ्ग ।

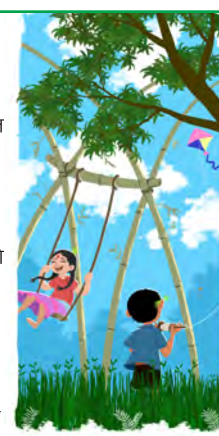

(ख) पाठ्यपुस्तकमा रहेको 'दसैँ' कविता वा त्यसको कवितापत्ती वा पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठ प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । कविताका प्रत्येक श्लोक आफूले गाएर सुनाउँदै विद्यार्थीलाई

पनि त्यसैगरी गाउन लगाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् र लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) उपयोग गर्नुहोस् ।

(ग) कविता वाचन गर्दा कवितामा प्रयुक्त संयुक्त र **हलन्त व्यञ्जन वर्ण प्रयोग** भएका निर्धारित शब्द, जस्तै : दङ्ग, रङ्ग, उत्कृष्ट, सङ्कष्ट, आनन्द, अत्यन्त शब्दलाई लक्षित गरी बारम्बार उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) कवितामा प्रयोग भएका संयुक्त र **हलन्त व्यञ्जन वर्णयुक्त** शब्द, जस्तै : दङ्ग, रङ्ग, उत्कृष्ट, सङ्कष्ट, आनन्द, शब्द औँलाले देखाउँदै 'दसैँ' कविता लयात्मक तरिकाले सस्वरवाचन गरेर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि क्रमिक सिकाइ रणनीतिअनुसार पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) कविता वाचनको अन्त्यमा दसैँमा केको पूजा हुन्छ ? जतातत्तै के भन्छन् ? दसैँमा हामी के खेल्छौँ ? तपाईंलाई दसैँ कस्तो लाग्छ ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरी पाठमा प्रयुक्त शब्द विद्यार्थीबाट नै उच्चारण गर्ने वातावरण तयार गर्नुहोस् ।

(च) विद्यार्थीलाई लय र हाउभाउसहित वाचनमा समस्या भएमा व्यक्तिगत रूपमा अनुवाचन, उस्तै लय भएका श्रव्यसामग्री श्रवण र अनुवाचन, उच्चारण गर्न कठिन भएका शब्दको छुट्टै रूपमा उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई 'दसैँ' कवितामा संयुक्त र **हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग** भएका शब्द सिसाकलमले घेरा लगाउन भन्नुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

२. कवितामा कतिओटा संयुक्त र **हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग** भएका शब्द छन्, विद्यार्थीलाई गन्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २

> २. तलका शब्द प्रयोग गरी तपाईंको घरमा मनाइने कुनै एक चाडका बारेमा वर्णन गर्नुहोस् :
>
> राम्रा लुगा, मिठो खाना, धेरै पाहुना, घुमघाम, रमाइलो, हाँसखेल, नाचगान

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठको क्रियाकलाप दुईमा दिइएका शब्द, जस्तै : राम्रा लुगा, मिठो खाना, धेरै पाहुना, घुमघाम, रमाइलो, हाँसखेल, नाचगान जस्ता शब्दका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा शब्दहरूको शब्दपत्ती प्रस्तुत गर्दै मौखिक रूपमा दिइएका शब्द पर्ने गरी शिक्षकले आफूले मनाउने चाडपर्वका बारेमा बताउँदै विद्यार्थीका परिवारमा मनाइने पर्वका बारेमा मौखिक वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीसँग छलफलमा भएका कुराहरूलाई जोडेर राम्रा लुगा, मिठो खाना, धेरै पाहुना, घुमघाम, रमाइलो, हाँसखेल, नाचगान जस्ता शब्दका शब्दपत्ती र विद्यार्थीको अनुभवलाई जोडेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । छलफल गर्दा विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको उपयोग गरी सिकाइ सहजीकरण कार्यलाई निरन्तरता दिनुहोस् । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीलाई सिकाइ र अभिव्यक्तिको अवसर प्रदान गर्नुहोस् :

(अ) तपाईं चाडपर्वमा कस्ता लुगा लगाउनुहुन्छ ?

(आ) तपाईं चाडपर्वमा कस्तो खाना खानुहुन्छ ?

(इ) तपाईं परिवारसँग कसरी चाड मनाउनुहुन्छ ?

(ग) विद्यार्थीलाई माथिका जस्ता प्रश्नमा छलफल गराउँदा निर्धारित शब्द उत्तर आउने गरी सिकाइ सहजीकरण गराउनुहोस् ।

(घ) प्रश्नोत्तर तथा छलफलपश्चात् दिइएका शब्द प्रयोग गर्दै वर्णन गरेर सुनाउनुहोस् । यसैगरी विद्यार्थीलाई अभ्यास गर्न निर्देशन दिनुहोस् ।

तीज पर्व मलाईं मन पर्छ । तीजमा आमाले मलाई राम्रो जामा ल्याइदिनुहुन्छ । भाइलाई पनि मिठा खानेकुरा ल्याइदिनुहुन्छ । घरमा दिदी, फुपू, आमाबुबा र भाइ मिलेर तीज मनाउँछौँ । यसरी घरमा पाहुना आउँदा मलाई रमाइलो लाग्छ । त्यसमा पनि नाचगान गर्दा त झनै रमाइलो हुन्छ । चाडमा हाँसखेल गर्छौं । परिवार रमाएको बुबालाई असाध्यै मन पर्छ ।

(ङ) यस्तै दिइएका शब्द प्रयोग गरी परिवारमा मनाइने चाडको वर्णन गर्न विद्यार्थीलाई समस्या भएमा सहपाठी शिक्षण र अभ्यास, व्यक्तिगत रूपमा उत्प्रेरणा र सहयोग, सान्दर्भिक शब्द तथा वाक्यमा आधारित छलफल गराई सहजीकरण गर्नुहोस् । आफ्नो मातृभाषामा वर्णन गर्न सहज मानेमा त्यसलाई पनि प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई घरमा मनाइने कुनै चाडपर्वको वर्णन गर्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२७ मा दिइएका भक्का, इद, ख्याली, ट्याम्को, झ्याली, गम्छा, ल्होसार र छठ शब्दका शब्दपत्ती प्रस्तुत गरी छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा विद्यार्थीलाई उक्त शब्दको उच्चारण अभ्यास गराई ध्वनि सचेतीकरण गराउनुहोस् ।

३. तलका शब्दहरू पढ्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

भक्का .... इद .... ख्याली .... ट्याम्को ....

झ्याली .... गम्छा .... ल्होसार .... छठ ....

(ख) शिक्षकले भक्का, इद, ख्याली, ट्याम्को, झ्याली, गम्छा, ल्होसार र छठ शब्दका शब्दपत्तीहरू विद्यार्थीलाई वितरण गर्नुहोस् । ती शब्दको पछाडिपट्टि खाली ठाउँ राख्नुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्दै खाली ठाउँमा उक्त शब्द अनुलेखन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई शब्द पढी खाली ठाउँमा लेख्न समस्या भएमा कक्षाको सिकाइ सहजीकरणमा प्रयोग नभएको विधि वा प्रयोग भएकै विधिको पुनरावृत्ति वा उक्त विधिलाई नयाँ शैलीमा प्रस्तुत गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई भक्का, इद, ख्याली, ट्याम्को, भ्याली, ल्होसार र छठ शब्दका शब्दपत्ती दिनुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

२. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२७ को क्रियाकलाप ३ दिएर खाली ठाउँमा त्यहीँ रहेका शब्द लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) विद्यार्थीसँग पाठमा प्रयुक्त चित्रका बारेमा प्रश्नोत्तर र छलफल गर्नुहोस् । छलफलसँगै शिक्षकले तयार गरेको चित्रपत्ती देखाउनुहोस् । चित्रका बारेमा वर्णन गर्न शिक्षक, विद्यार्थी, बजार, पसल जस्ता शब्द प्रयोग गर्नुहोस् । छलफल गर्दा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्न सम्भव नभएमा विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको चित्र उपयोग गरी सिकाइ सहजीकरण कार्यलाई निरन्तरता दिनुहोस् । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीलाई सिकाइ र अभिव्यक्तिको अवसर प्रदान गर्नुहोस् :

४. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(अ) चित्रमा के के छन् ?

(आ) चित्रमा नमस्कार कसले कसलाई गरेको हो ?

(इ) किराना पसलमा के के छन् ?

(उ) पसलनजिक विद्यार्थी किन गएका होलान् ?

(ख) विद्यार्थीलाई चित्र हेरी छलफल गराउँदा धेरैभन्दा धेरै संयुक्त व्यञ्जनयुक्त ध्वनि र हलन्त वर्णबाट बनेका शब्दहरू उत्तर आउने गरी प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पालैपालो चित्र वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई चित्र वर्णन वा प्रश्नोत्तरमा समस्या भएमा शिक्षकले सिकाइ रणनीतिगत चरणअनुसार आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२८ को क्रियाकलाप ४ को चित्र हेरी वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) शिक्षकले विद्यार्थीलाई पृ.स. १२८ को क्रियाकलाप ५ का बारेमा जोडीमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा नक्साभित्र दिइएका शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

५. छिटो छिटो पढ्नुहोस् :

(ख) दिइएका शब्दका बारेमा जोडीमा छलफल गर्दा वा शब्दको उच्चारण गर्दा समस्या भएमा साथीले

गरेको उच्चारण सुन्न लगाउनुहोस् । साथीले गरे जस्तै गरी शब्दको उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) यसरी एक जनाले शब्द पढ्दा अर्को साथीलाई समय हेर्न लगाउनुहोस् । निर्दिष्ट शब्द पढ्न लागेको समय टिपोट गर्न लगाउनुहोस् । यही प्रक्रियाले कक्षाका सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूलाई अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई शब्दको उच्चारणमा समस्या भएमा शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । सम्भव भएसम्म थप शब्द दिएर क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई छिटो छिटो पढ्न समस्या भएमा व्यक्तिगत रूपमा सहजीकरण गर्नुहोस् । यस क्रममा अभ्यासपत्ती वा पाठ्यपुस्तकको उपयोग गर्दै विद्यार्थीलाई थप अभ्यास गर्ने मौका दिनुहोस् । सोहीअनुसार यस्ता विद्यार्थीलाई कक्षाकार्य तथा गृहकार्य पनि दिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पृ.स. १२८ को क्रियाकलाप ५ मा दिइएका शब्द पढ्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा दिइएका छिर्बिरे, रेखा, खाम, महल, लसुन, नकुल, लहरा, रारा जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> ६. अन्तिममा आउने वर्णबाट शब्द बनाउँदै जानुहोस् र कापीमा लेख्नुहोस् :
> छिर्बिरे, रेखा, खाम, महल, लसुन, नकुल, लहरा, रारा

(ख) यो उमेर समूहका विद्यार्थी बढीभन्दा बढी खेलमा रुचि राख्ने भएकाले र घरमा वा साथीसँग पनि उनीहरूले अन्ताक्षरी खेल खेलिरहने भएकाले शब्दको अन्ताक्षरी खेल्न बढी रुचि राख्छन्, जसका लागि निम्नलिखित प्रक्रिया अपनाउनुहोस् :

(अ) विद्यार्थीलाई आवश्यकतानुसार चार चार जानको समूह बनाउनुहोस् ।

(आ) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२८ को क्रियाकलाप ६ मा भएका शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(इ) शब्द पढिसकेपछि तिनै शब्दका अन्त्यमा रहेका वर्णबाट नयाँ शब्द बनाउन लगाउनुहोस्, जस्तै : गमला, लामो,मोटो, टोपी आदि । यस्ता शब्दान्ताक्षरी खेल साथी समूहमा गराउनुहोस् । अन्तिम वर्णबाट शब्द बनाउन समस्या भएमा शिक्षकले आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(ग) शब्दपत्तीको सहायताले थप शब्द प्रदर्शन गर्नुहोस् र त्यसको अन्तिम अक्षरबाट सुरु हुने शब्द पनि क्रमशः प्रदर्शन गर्नुहोस् । यसरी प्रदर्शन गरिएका शब्द विद्यार्थीलाई उत्तरपुस्तिकामा टिप्न प्रेरित गर्नुहोस् ।

(घ) कक्षाको सिकाइमा सकेसम्म सबै विद्यार्थीलाई सक्रिय सहभागी गराउनुहोस् । शब्दको अन्त्यका वर्णबाट शब्द बनाउन समस्या भएका विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १२८ को क्रियाकलाप ६ गर्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) यो क्रियाकलाप गराउनुअघि साथीका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । त्यसका लागि तलका निम्नलिखित प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीको पूर्वज्ञानको संयोजन र अभिव्यक्तिका लागि सक्रिय बनाउनुहोस् :

(अ) साथी भनेको को हो ?

(आ) सबै साथी असल हुन्छन् कि हुँदैनन् ?

(इ) हामीले कस्ता साथी बनाउनु पर्छ ?

(ख) संयुक्त र हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग भएका शब्द जस्तै : स्याल, फ्याउरो, छट्टु, ब्वाँसो, जङ्गल शब्दका शब्दपत्ती र चित्रपत्ती प्रदर्शन गरी त्यसका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य) सामग्री को पनि उपयोग गर्नुहोस् । त्यसपछि 'साथी' पाठ सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'साथी' पाठ सस्वरवाचन गरी मोबाइलमा रेकर्ड गर्नुहोस् र सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्न सम्भव भएमा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । स्याल, फ्याउरो छट्टु, ब्वाँसो, कुद्दै, खोज्न जस्ता संयुक्त र **हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग** भएका शब्द पटक पटक उच्चारण गरी सुनाउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

> **७. सुन्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :**
>
> ### साथी
>
> 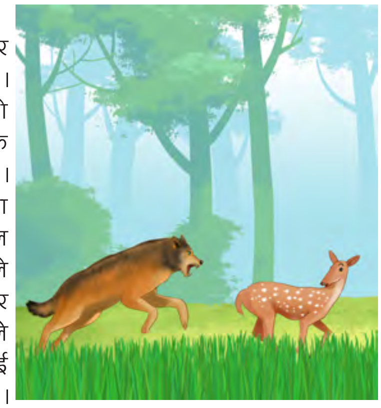
>
> जङ्गलमा स्याल, फ्याउरो, ब्वाँसो र मृग बस्थे । स्याल छट्टु थियो । फ्याउरो चलाख थियो । मृग सोझो थियो । ब्वाँसो खराब थियो । एक दिन ब्वाँसाले सबैलाई फकायो । अबदेखि आफू असल बन्ने वाचा गर्‍यो । सबै जना साथी बनी खेल खेलौँ भन्यो । ब्वाँसाको कुरा सबैले माने । उनीहरू मक्ख परेर नाच्न र खेल्न थाले । खेल्दाखेल्दै ब्वाँसाले मृगलाई भन्यो, "साथी, तिमीलाई एउटा अचम्मको कुरा भन्छु । यता आऊ त ।" मृगले ब्वाँसाको कुरा मान्यो । यही मौका पारेर ब्वाँसाले मृगलाई मार्न झम्टियो । मृग डराएर करायो, "गुहार ! गुहार ! साथीहरू ! छिटो आओ । ब्वाँसाले मलाई मार्न लाग्यो ।" मृगको आवाज सुनेर फ्याउरो र स्याल कुद्दै आए । उनीहरूलाई देखेर ब्वाँसो भाग्यो । मृगले भन्यो, "अब त म असल विचार भएकालाई मात्र साथी बनाउँछु ।" मृगको कुरा स्याल र फ्याउरालाई मन पर्‍यो । उनीहरू पनि आफ्ना साथी खोज्न हिँडे ।
>
> (क) मृग र स्यालहरू कोसँग डराउँथे ?
>
> ....
>
> (ख) मृग ब्वाँसोसँग किन गयो ?
>
> ....
>
> (ग) मृग कसरी बच्यो ?
>
> ....

(घ) कक्षामा संयुक्त र **हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग** भएका शब्दहरू पाठमा खोजी रेखाङ्कन गर्न र भन्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले ती शब्द टिपोट गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले अब हामी पाठगत प्रश्नको उत्तर खोज्ने तरिकाबारे छलफल गर्ने छौँ भन्नुहोस् । शिक्षकले 'साथी' पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'को, किन, कसरी' प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'किन, कसरी' सम्बन्धी प्रश्न सोध्नुहोस् । यस प्रश्नमा 'किन, कसरी' भनेको छ, त्यसैले यस प्रश्नको उत्तर पाठमै भएको कुरा बताउनुहोस् । एउटा प्रश्न सोधी म पाठ पढ्छु, तपाईंहरू उत्तर पत्ता लगाउनुहोस् भन्नुहोस् । तपाईंहरूले प्रश्नको उत्तर भेट्टाएपछि पाठ पढ्न रोक्ने छु भन्नुहोस् । पाठ पढ्दा प्रश्नको उत्तर आएमा पठन रोक्नुहोस् र उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् । यसरी पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

(च) 'साथी' पाठ पटक पटक सस्वरवाचन गरेर पाठका बारेमा विद्यार्थीसँग छलफल गरी मुख्य मुख्य कुराको सूची तयार गर्नुहोस् र छलफल गराउनुहोस् । पाठगत बोध प्रश्नमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई 'स्याल, फ्याउरो छट्टु, ब्वाँसो, कुद्दै, खोज्न' जस्ता शब्द उच्चारण गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

२. पाठमा दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) लेख्यचिह्न प्रयोग नगरेका निम्नानुसारका केही वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती वाक्यमा फरक फरक लेख्यचिह्न प्रयोग गर्दा फरक अर्थ लाग्ने कुरा छलफल गरेर धारणा स्पष्ट पारिदिनुहोस् :

(अ) तपाईंले खाना खानुभयो ।
तपाईंले खाना खानुभयो ?

(आ) तिमी कथा भन्छौ । तिमी कथा भन्छौ ?

> ८. शिक्षकको सहयोग लिई खाली ठाउँमा मिल्ने चिह्न भर्नुहोस् :
>
> । ? , !
>
> तिम्रो बारीमा फलफूल छन् कि छैनन् ..... मेरो बारीमा आँपको रुख छ .... आहा .... आँप त पाकेको रहेछ । ल हिँड, आँप टिपेर खाऔँ । हिजो बुबा .... बहिनी र म आँप टिप्न गएका थियौँ । एक झोला आँप ल्याएका थियौँ । सबै आँप हिजै खाएर सकियो ....

(ख) विद्यार्थीलाई पृ.स. १३० को क्रियाकलाप ८ का सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलमा यहाँ तीन किसिमका चिह्न छन् भनी चिह्नपत्ती पनि देखाउनुहोस् ।

(ग) चिह्नपत्ती हेरेपछि विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको मिल्ने खाली ठाउँमा यी चिह्न राखौँ भन्नुहोस् । यसरी चिह्न प्रयोग गर्दा हामीले बोलेको बोलाइको सन्दर्भ र प्रयोग गरिने शब्दलाई पनि ध्यान दिनुपर्छ भन्ने कुरा बताउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पहिला पाठ्यपुस्तकको निर्दिष्ट खाली ठाउँमा चिह्न भरेर अभ्यास गराउनुहोस् । यसैगरी चिह्न भर्न मिल्ने गरी खाली ठाउँ छोडी । ? , ! चिह्न भर्न मात्र लगाउने खालका वाक्य दिएर प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई । ? , ! चिह्न राखी खाली ठाउँ भर्न समस्या भएमा सहजीकरणका लागि थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ. स. १३० को क्रियाकलाप ८ मा दिइएको अनुच्छेदमा मिल्दो चिह्न राख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) शैक्षणिक पाटीमा पढ्छु, खान्छ, गयो, चराउँछ, बनाउँछ, गर्छिन्, रिसाउँछिन्, हँसाउँछिन्, भऱ्यो, लेख्यो, झिक्यो जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रस्तुत गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द राखेर वाक्य बनाउन प्रेरित गर्नुहोस् ।

> ९. मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :
>
> (क) म राम्ररी .... । (पढ्छु, खान्छ, गयो)
>
> (ख) उसले राम्रो चित्र .... । (चराउँछ, बनाउँछ, गाउँछ)
>
> (ग) म विद्यालय .... । (गएँ, खाएँ, बनाएँ)
>
> (घ) रमाले मलाई सहयोग .... । (गर्छिन्, रिसाउँछिन्, हँसाउँछिन्)
>
> (ङ) भाइले चित्रमा रङ .... । (भऱ्यो, लेख्यो, झिक्यो)

(ख) पाठ्यपुस्तकको अभ्यासमा दिइएका वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । यी वाक्यपत्तीका कुन शब्द राख्दा वाक्य सही हुन्छ भन्ने बारेमा साथी साथीबिच छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३० मा निर्दिष्ट क्रियाकलापको 'म राम्ररी .... ।' (पढ्छु, खान्छ,

गयो) वाक्य प्रदर्शन गरी सही शब्द छान्ने तरिकासहित वाक्य बनाएर प्रस्तुत गर्नुहोस् । यो वाक्यमा खाली ठाउँमा कोष्ठकका तीन शब्दमध्ये मिल्ने शब्द भर्दा पूरा वाक्य 'म राम्ररी पढ्छु ।' हुन्छ भनी शिक्षकले स्पष्ट पारिदिनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई सँगै बसेका साथीसँग छलफल गरी खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द कोष्ठकबाट छानेर भर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।उनीहरूले खाली ठाउँमा सही शब्द भरेमा स्याबास भन्नुहोस् । खाली ठाउँ भर्न समस्या भएमा शैक्षणिक पाटीको उपयोग गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ. स. १३० को क्रियाकलाप ९ मा दिइएका वाक्य पूरा गर्न लगाउनुहोस् र अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई चट्याङ, दुर्लभ, झिलिमिली, भुत्ला जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई यी शब्दको अर्थसँग परिचित गराउनुहोस् । यसका लागि एकातिर शब्दपत्ती र अर्कोतिर अर्थपत्ती तलमाथि पारेर शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

१०. जोडा मिलाउनुहोस् :

चट्याङ	धेरै बत्तीको उज्यालो
दुर्लभ	भुवा
झिलिमिली	बिजुली चम्कँदा आउने ठुलो आवाज
भुत्ला	सजिलैसित नपाइने

(ख) यसका लागि समग्र कक्षालाई शब्द समूह र अर्थ समूह गरी दुई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । पाठ्यपुस्तकमा भएका शब्दलाई पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । अर्को समूहलाई ती शब्दले दिने अर्थ पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले सही अर्थ बताएमा शब्द र तिनका अर्थलाई सिधा सिधा मिलाएर प्रदर्शन गर्नुहोस् । सही अर्थ बताउन नसके आफूले सहजीकरण गरिदिनुहोस् । अर्थ नबुझेका कारण विद्यार्थी अलमलमा परेमा आवश्यकतानुसार मातृभाषामा उक्त शब्दको अर्थ बताई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । अर्थबोध भएको शब्द उच्चारण गर्न विद्यार्थीलाई पनि सहज हुन्छ । यस क्रममा कक्षाको सिकाइमा सक्रिय सहभागी भए नभएको अवलोकन गरी सक्रिय सहभागी नभएका कारण समस्या भएमा शिक्षकले आफ्नो रणनीति परिवर्तन गर्नुहोस् ।

(घ) यसैगरी पाठ्यपुस्तकमा भएका भन्दा बाहेक अन्य शब्द र तिनका अर्थ दिई जोडा मिलाउने क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स.१३० को क्रियाकलाप १० मा दिइएका शब्द र अर्थबिच जोडा मिलाउन लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) शिक्षकले पृ.स. १३० को क्रियाकलाप ११ लाई आधार मानी छ्वाली, स्वाद, लाम्चो, सुग्घर जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दलाई पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

११. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

छ्वाली : ....

स्वाद : ....

लाम्चो : ....

सुग्घर : ....

(ख) छ्वाली, स्वाद, लाम्चो, सुग्घर आदि शब्द प्रयोग गरी सरल वाक्य बनाएका वाक्यपत्ती प्रस्तुत गर्नुहोस्, जस्तैः गहुँका छ्वालीले गोठ छाइन्छ । गुलियो स्वाद सबैलाई मन पर्छ आदि ।

(ख) वाक्यपत्तीको उपयोग गरेर व्यक्तिगत वा समूहमा अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न सिकाउनुहोस् ।

(ग) वाक्य प्रयोगको अभ्यास गराउँदा संयुक्त र हलन्त वर्ण प्रयोग भएका शब्दलाई प्रयोग गरी सिकाइ गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्दको वाक्यमा प्रयोग गर्न समस्या भएमा त्यस्ता शब्दको सूची बनाउनुहोस् र तिनीहरूका वाक्यपत्ती शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गरी थप अभ्यास गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् । थप अभ्यासका लागि अभ्यासपत्ती दिएर गृहकार्य दिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३० मा भएको क्रियाकलाप ११ गर्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) संयुक्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग भएका शब्द र ती शब्दलाई अर्थगत रूपमा वाक्य निर्माण गर्न प्रयोग गरिएका भ्यागुतो, सर्प, मुखुन्डो, सुटुक्क, भुसुक्क, मुसुक्क जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी त्यसका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् । त्यसपछि 'हाँसेछ सर्प मुसुक्कै' पाठ सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले 'हाँसेछ सर्प मुसुक्कै' पाठ सस्वरवाचन गरी मोबाइलमा रेकर्ड गर्नुहोस् । रेकर्ड सुनाउँदा संयुक्त **व्यञ्जन वर्णको प्रयोग** भएका शब्दलाई मुख्य शब्द हुन् भन्नुहोस् र ती शब्द पटक पटक उच्चारण गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । सम्भव भएमा टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

१२. लय मिलाई गाउनुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

हाँसेछ सर्प मुसुक्कै

भ्यागुतो खेतमा आएछ
मिठो गाना गाएछ
सर्पले थाहा पाएछ
सुटुक्क मुख बाएछ ।

न्याउरी मुसो आएछ
मुखुन्डो कालो लाएछ
बाटामा सर्प देखेछ
पहरासम्मै खेदेछ ।

निदायो मुसो भुसुक्कै
हाँसेछ सर्प मुसुक्कै
कराई चरी उडेछ
डराई मुसो भागेछ ।

(क) कसले गाना गाएछ ?   (ख) सर्प किन भागेछ ?

(ग) मुसो नभागेको भए के हुन्थ्यो होला ?

(ग) शिक्षकले अब हामी पाठगत प्रश्नको उत्तर पत्ता लगाउने तरिकाबारे छलफल गर्ने छौँ भन्नुहोस् । शिक्षकले 'हाँसेछ सर्प मुसुक्कै' पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'कसले, किन' प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'कसले/किन' सम्बन्धी प्रश्न सोध्नुहोस् । यस प्रश्नको उत्तर पाठलाई ध्यान दिएर पढे फेला पर्ने कुरा बताउनुहोस् । एउटा प्रश्न सोधी म पाठ पढ्छु, तपाईँहरू उत्तर पत्ता लगाउन निर्देशन दिनुहोस् । यदि तपाईँहरूले प्रश्नको उत्तर भेट्टाएपछि पाठ पढ्न रोक्ने छु भन्नुहोस् । पाठ पढी प्रश्नको उत्तर आएमा पठन रोक्नुहोस् र उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् । यसरी विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यसका लागि पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका प्रश्नको उपयोग गर्नुहोस् । यदि विद्यार्थी समर्थ पाइएमा सर्पले कसरी मुख बाएछ ? जस्ता कसरी र किन प्रयोग गरी प्रश्न निर्माण गरी सोध्नुहोस् । विद्यार्थीले उत्तर दिन नसकेमा आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(घ) 'हाँसेछ सर्प मुसुक्कै' पाठ सस्वरवाचन पटक पटक गरेर पाठमा जनावरले गरेका कामका बारेमा विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् र तिनको सूची तयार गर्नुहोस् ।

(ङ) ती काममध्ये कुन पहिला भएका छन्, विद्यार्थी सुरुदेखि अन्तिमसम्म क्रमैसँग मिलाउन लगाउनुहोस् । पाठसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रश्नोत्तर गरी सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई 'हाँसेछ सर्प मुसुक्कै' कविता लय मिलाई गाउन लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

२. विद्यार्थीलाई 'हाँसेछ सर्प मुसुक्कै' पाठमा दिइएका प्रश्नहरू सोधी उत्तर भन्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) विद्यार्थीसँग आआफ्नो घर वरपर बजाइने विभिन्न बाजाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । यसरी छलफल गर्दा विभिन्न बाजाको नाम विद्यार्थीले बताई छलफल गर्ने छन् । छलफलका क्रममा उनीहरूको स्वतन्त्र प्रस्तुतिको सम्मान गर्नुहोस् । विद्यार्थीले आफ्नो मातृभाषामा बाजाका बारेमा प्रस्तुत गरे पनि स्याबास भनी प्रोत्साहन गर्नुहोस् । यसरी विद्यार्थीले प्रस्तुत गरेका बाजाका नाम शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् ।

> १३. तपाईंलाई मन पर्ने बाजाका बारेमा पाँच वाक्य लेखी शिक्षकलाई देखाउनुहोस् :
> ....
> ....
> ....
> ....
> ....

(ख) कुनै बाजाका बारेमा वर्णन गरिएको नमुना अनुच्छेद शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वरवाचन गरेर सुनाउन लगाउनुहोस् । आफूले देखेको वा बजाउने गरेको बाजाका बारेमा के के कुरा समावेश गर्ने र कसरी लेख्ने भन्ने बारे कक्षामा छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३१ को क्रियाकलाप १३ को खाली ठाउँमा आफूलाई मन पर्ने बाजाका बारेमा पाँच वाक्य लेख्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् । विद्यार्थीले लेखेका अनुच्छेद अवलोकन गरी जसको उत्कृष्ट हुन्छ, उसको शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गरी वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । लेखनमा समस्या भएका विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई आफूलाई मन पर्ने बाजाका बारेमा पाँच वाक्यमा लेख्न समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । यस क्रममा अभ्यासपत्ती वा कापीको उपयोग गर्दै विद्यार्थीलाई थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.१३१ को क्रियाकलाप १३ कापीमा लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ १७

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	पाठ्य / कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	संयुक्त र हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ निर्णय तथा समस्या समाधान (S1.5) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ बहुसांस्कृतिक साक्षरता (S4.5)	३	१३२, १३३, १३४
२.	संयुक्त र हलन्त व्यञ्जन वर्णको प्रयोग		४	१३५, १३६, १३७, १३८
३.	विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन		१	१३९, १४०

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. शब्दपत्ती (सुन्दर, गुराँस, चऱ्यो, झुल्यो, दक्षिण, फाँट, विश्व), चित्रपत्ती २. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको गीत वा कविता)
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. कुनै पनि विषयमा सूचना लेखिएको चार्ट २. शब्दपत्ती (भाइबहिनी, आफ्नो, जतन, सबै)
श्रुतिबोध	स्वयम् सिकाइ	३	१. शब्द पत्ती २. वाक्यपत्ती
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	४	१. शब्दपत्ती (गर्, गरिन्, पढ्, पढिन्, बोल्, बोलिन्, हेर् हेरिन्, भन्, भनिन्, पर्, परिरन्, पाल्, पालिन्, हिँड् हिँडिन्, उठ्, उठिन्, खेल्, खेलिन्, कुद्, कुदिन्, बस्, बसिन्)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	५	१. शब्दपत्ती (जरायो, दैलो, न्यास्रो, प्यारो, प्वाँख, झ्वाट्ट, बन्द, अड्ग, कमसल, कपकप, पलपल, टोल, खोप, प्याट्ट, ढ्याक) २. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएका शब्द)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम		सिकाइ सामग्री
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग		६	१. शब्दपत्ती (म्याउँम्याउँ, भन्यो, वल्लो, झुम्मिए, ऋतु, अङ्ग, वरिपरि), २ श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएका कथा) ३. प्रश्नोत्तरपत्ती, वाक्यपत्ती
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ		७	१. शब्दपत्ती (चङ्गा, पङ्खा, शङ्ख, ब्वाँसो, बिरालो, कुकुर, पन्जा, भोटो, मोजा, इयाउरो, फ्याउरो, टिउरो), चित्रपत्तीहरू
पठनबोध	शिक्षकको पूर्ण सहयोग		८	१. शब्दपत्ती (हाम्रो, जन्मघर, रोदीघर, ल्होसार, साकेला, उँधौली, जान्नु, साट्नु, बस्ने, जात्रा, भाँच्नु) २. कविता चार्ट
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ		९	१. भविष्यत् कालसूचक क्रियापदका शब्दपत्ती (हुने छ, फल्ने छ, भर्ने छ, तर्ने छ) २. वाक्यपत्ती
पठनबोध	शिक्षकको पूर्ण सहयोग		१०	१. शब्दपत्ती (जुरुक्क, गऱ्यौ, किन्नुपर्न, कम्प्युटर, उज्यालो) २. श्रव्य वा श्रव्यदृश्य सामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको 'गाउँको विकास' कथा
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग		११	१. शब्दपत्ती (गाइजात्रा, मन, पर्छ, मलाई) २. वाक्यपत्ती
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग		१२	१. शब्दपत्ती २. चित्रपत्ती ३. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको 'जात्रा' कथा)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग		१३	१. शब्दपत्ती (विद्यालय, प्वाँख, जात्रा, सल्लो) २. वाक्यपत्ती
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ		१४	१. शब्दपत्ती (बस, हेलिकोप्टर, भकुन्डो, कम्प्युटर, ज्याकेट, सर्ट, आकाश, जमिन, गोलो, चेप्टो, साठी, सय, भित्र, बाहिर, बाटुलो, चेप्टो) २. चित्रपत्तीहरू
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ		१५	१. शब्दपत्ती (नमस्कार, स्वागत, हजुर, आराम), वाक्यपत्ती

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) विद्यार्थीहरूलाई 'सुन्दर देश हाम्रो' मा भएको चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्र वर्णन तथा छलफल गर्दा 'संयुक्त र हलन्त व्यञ्जन वर्ण' बाट बन्ने शब्दहरूमा केन्द्रित भएर सुन्दर, गुराँस, चऱ्यो, झुल्यो जस्ता शब्द सुनाउनुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

सुन्दर देश हाम्रो

हिमाल राम्रो छ, गुराँस राम्रो
पहाड राम्रो छ, तराई राम्रो
नदी र नाला, अनि लेक राम्रो
नेपाल यो देश, अतीव राम्रो ।

चौंरी चऱ्यो, उत्तर भेक राम्रो
बाली झुल्यो, दक्षिण फाँट राम्रो
हामी मिलौँ, बन्छ समस्त राम्रो
यो विश्वको, सुन्दर देश हाम्रो ।

साभार : महेन्द्रमाला

(ख) पाठ्यपुस्तकमा रहेको 'सुन्दर देश हाम्रो' कविता वा त्यसको कवितापत्ती वा पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठ प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । आफ्नो मोबाइल वा अन्य कुनै विद्युतीय माध्यममा गरिएको रेकर्ड सुनाएर वा प्रोजेक्टरको माध्यमले पावर प्वाइन्टमा देखाएर पनि अभ्यास गराउन सक्नुहुने छ ।

(ग) त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् र लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षक र विद्यार्थी मिली ताली बजाएर कविता गाउनुहोस् ।

(ङ) कविता वाचन गर्दा कवितामा प्रयुक्त सुन्दर, गुराँस, चऱ्यो, झुल्यो जस्ता शब्दलाई लक्षित गरी उच्चारण गर्नुहोस् ।

(च) शिक्षकले कवितामा प्रयोग भएका राम्रो, हाम्रो जस्ता लययुक्त शब्दमा जोड दिएर सस्वरवाचन गरेर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि क्रमिक सिकाइ रणनीतिअनुसार पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(छ) विद्यार्थीलाई लय र हाउभाउसहित वाचनमा समस्या भएमा व्यक्तिगत रूपमा अनुवाचन, उस्तै लय भएका श्रव्यसामग्री श्रवण र अनुवाचन, उच्चारण गर्न कठिन भएका शब्दको छुट्टै रूपमा उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ज) कविता वाचनको अन्त्यमा चौंरी कुन भेकमा चर्छन् ? हाम्रो देश कस्तो छ ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरी पाठमा प्रयुक्त शब्द विद्यार्थीबाट नै उच्चारण गर्ने वातावरण तयार गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई 'सुन्दर देश हाम्रो' कविता लय मिलाई गाउन लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

२. कवितामा प्रयोग भएका संयुक्त र **हलन्त व्यञ्जन वर्ण**बाट बनेका शब्दहरू सिसाकलमले घेरा लगाउन भन्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) आफ्ना आफ्ना किताब कस्तो अवस्थाका छन् ? विद्यार्थीलाई हेर्न लगाउनुहोस् । किताबको जतन गर्ने र राम्रो अवस्थामा राख्नेलाई स्याबासी दिनुहोस् र पुस्तकको अवस्था नराम्रो भएका विद्यार्थीलाई पुस्तकको हेरचाह गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् । पुस्तक जतन गर्नुपर्ने कारणबारे कक्षामा विद्यार्थीहरूबिच छलफल गराउनुहोस् ।

> २. तलको सूचना पढी सोधेका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :
>
> सूचना
>
> **किताबको जतन गरौँ**
>
> भाइबहिनीहरू ! हामीले किताब जतन गर्नुपर्छ । किताब सफा र राम्रो हुनुपर्छ । सफा किताब सबैलाई पढौँ पढौँ लाग्छ । तपाईंहरू पनि आफ्नो किताबको जतन गर्नुहोला ।
>
> पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
>
> (क) किताबलाई के गर्नुपर्छ ?
>
> (ख) किताब किन सफा र राम्रो हुनुपर्छ ?
>
> (ग) तपाईंका किताब कस्ता छन् ?

(ख) विद्यार्थीलाई 'किताबको जतन गरौँ' शीर्षकको सूचनाका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा पाठ्यपुस्तकमा दिइएको सूचनाको सूचना कार्डका माध्यमबाट साथी साथी छलफल र प्रश्नोत्तर गराई तपाईंहरूले किताब जतन गर्नुहुन्छ ? किताब किन सफा र राम्रो हुनुपर्छ ? जस्ता प्रश्नको उत्तर साथी साथीबिचमा खोजी गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई 'किताबको जतन गरौँ' शीर्षकको सूचना पालैपालो सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् । बाँकी विद्यार्थीलाई पुस्तक हेर्दै सुन्न प्रेरित गर्नुहोस् । उच्चारणमा कठिनाइ भएमा त्यस्ता शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा टिपेर पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा भएका प्रश्नमा केन्द्रित भएर उत्तरको खोजी गर्न लगाई प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् । यसका अतिरिक्त पाठ्यपुस्तकमा भएको सूचनाका अतिरिक्त थप सूचनाका नमुना दिएर पनि अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई 'किताबको जतन गरौँ' सूचनासम्बन्धी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिन लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीलाई रेडियोबाट बज्ने कुनै एउटा कार्यक्रम ध्यान दिएर सुन्न प्रेरित गर्नुहोस् । त्यस कार्यक्रमका बारेमा कक्षामा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा विद्यार्थीलाई आफूले सुनेका मुख्य मुख्य कुरा पालैपालो विद्यार्थीलाई भन्न लगाउनुहोस् । त्यसपछि कार्यक्रमका बारेमा आफूले टिपेर ल्याएका मुख्य मुख्य कुरा प्रदर्शन गरेर कसरी मुख्य कुरा टिप्ने भनेर छलफल गर्दै बताइदिनुहोस् । कक्षामा लजालु विद्यार्थी भएमा थप प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

> ३. रेडियोबाट बज्ने कुनै एउटा कार्यक्रम सुनी त्यसका बारेमा पाँच वाक्य टिप्नुहोस् र कक्षाका साथीलाई सुनाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई रेडियो वा टेलिभिजनबाट कुनै कार्यक्रम सुनाउनुहोस् । त्यसका बारेमा विद्यार्थीलाई पालैपालो पाँच वाक्य भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भन्न नसके पुनः कार्यक्रम सुनाएर भन्न लगाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीले भनेका वाक्य उत्तरपुस्तिकामा टिपेर कक्षामा सुनाउन निर्देशन दिनुहोस् । विद्यार्थी अल्मलिएको अवस्था भए आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीमध्ये जसले राम्ररी टिपोट गर्छ, उसलाई स्याबास भन्नुहोस् । अन्य विद्यार्थीलाई पुनः कार्यक्रम सुनी मुख्य विषयवस्तु टिपोट गरी कक्षामा सुनाउन लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

रेडियोबाट बज्ने कुनै एउटा कार्यक्रम सुनाएर विद्यार्थीलाई मुख्य मुख्य विषयवस्तु टिपोट गरेर प्रस्तुत गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) गर्, पढ्, बोल्, हेर् जस्ता शब्द र तिनबाट बनेका गरिन्, पढिन्, बोलिन्, हेरिन् जस्ता शब्दका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दको बनोटबारे कक्षामा विद्यार्थीहरूबिच छलफल चलाउनुहोस् ।

४. 'गर्' को 'गरिन्' जस्तै गरी शब्द लेख्नुहोस् र पढ्नुहोस् :

गर्	पढ्	बोल्	हेर्
गरिन्	....	....	....
भन्	पर्	पाल्	हिँड्
....	....	....	....
उठ्	खेल्	कुद्	बस्
....	....	....	....

(ख) बोल्, हेर्, भन्, पर्, पाल्, हिँड्, उठ्, खेल्, कुद्, बस् शब्दबाट बोलिन्, हेरिन्, भनिन्, परिन्, पालिन्, हिँडिन्, उठिन्, खेलिन्, कुदिन्, बसिन् जस्ता शब्द बनाउन विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो मौखिक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३३ को क्रियाकलाप ४ अध्ययन गरी अभ्यास गर्ने अवसर दिनुहोस्, जस्तै : 'गर्' लाई गरिन्, 'पढ्' लाई पढिन् बनाई सँगैको खाली ठाउँमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

(घ) यसैगरी पाठ्यपुस्तकमा भएका बोल्, हेर्, भन्, पर्, पाल्, हिँड्, उठ्, खेल्, कुद्, बस् शब्दांशको पछाडि खाली ठाउँमा यही प्रक्रिया अवलम्बन गरी लेख्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीमध्ये कसैलाई खाली ठाउँमा शब्दांश थप गरी लेख्न समस्या भएमा शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३३ को क्रियाकलाप ४ उत्तरपुस्तिकामा लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीलाई अक्षर अक्षर जोडी शब्द बनाउन शिक्षकले तयार पारेको नमुना कोठेपद प्रदर्शन गरी उत्प्रेरणा जगाउनुहोस् । छलफल गराउनुहोस् र कोठेपदबाट शब्द बनेका शब्द शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस्, जस्तै : जरायो, दैलो, न्यास्रो, प्यारो, प्वाँख, झ्वाट्ट, बन्द, अङ्ग, कमसल, कपकप, पलपल, टोल, खोप, प्याट्ट, ढ्याक आदि । ती शब्दलाई पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । यसपछि ती शब्दपत्ती छोप्नुहोस् ।

५. वर्ण जोडी दशओटा शब्द बनाई घेरा लगाउनुहोस् र लेख्नुहोस् :

दै	लो	प	ह	ब	क
के	फो	ल	र	न्द	प
न्या	स्रो	प्या	रो	ढ्या	क
खे	झ्वा	ट्ट	ज	फ्या	प
प्वाँ	ख	न	रा	टो	ल
अ	द	ञ	यो	खो	प
ङ्ग	ध	क	म	स	ल

....

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.१३३ को क्रियाकलाप ५ का बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा वर्ण तालिका वा पाठ्यपुस्तककै क्रियाकलाप प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई दुई दुई जनाको समूहमा विभाजन गर्नुहोस् र शब्द निर्माण गर्न लगाउनुहोस् । उनीहरूले बनाएका शब्द कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाई टिप्दै जानुहोस् । अर्थपूर्ण शब्द बनाउन नसकेमा सहयोग गर्नुहोस् ।

(घ) यसैगरी वर्ण वर्ण जोडेर सार्थक शब्द बनाउन पटक पटक अभ्यास गर्नुहोस् ।

(ङ) सुरुमा विद्यार्थी समूहमा वर्ण जोडी शब्द बनाउँदा साथी साथीबिचमा प्रशस्त छलफल गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यसरी वर्ण जोडी दश शब्द पहिचान गर्न नसकेसम्म बारम्बार अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३३ को क्रियाकलाप ५ गर्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) यो क्रियाकलाप गराउनुअघि तपाईँ तिहार मनाउँदा के के गर्नुहुन्छ ? तिहारका राम्रा लाग्ने कुरा के के हुन् ? तिहारमा कस्ता कुरा तपाईँलाई राम्रा लाग्दैनन् ? भनेर प्रश्न सोधी छलफल गराउनुहोस् । यस्ता प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीको पूर्वज्ञानको संयोजन र अभिव्यक्तिका लागि सक्रिय बनाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३४ को क्रियाकलाप ६ मा प्रयोग भएको चित्र वा यस्तै कुनै चित्रपत्ती प्रदर्शन गरी त्यसका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल, प्रोजेक्टर वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् । त्यसपछि 'अबदेखि यस्तो गर्दैनौँ' पाठ सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'अबदेखि यस्तो गर्दैनौँ' पाठ सस्वरवाचन गरी मोबाइलमा रेकर्ड गर्नुहोस् । रेकर्ड सुनाउँदा संयुक्त वा हलन्त व्यञ्जन वर्ण प्रयोग भएका म्याउँम्याउँ, भन्यो, वल्लो, झुम्मिए जस्ता शब्दलाई जोड दिनुहोस् । ती शब्द पटक पटक उच्चारण गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । सम्भव भएसम्म विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्न सम्भव भएमा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै शब्दको सँगसँगै उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

६. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

अबदेखि यस्तो गर्दैनौँ

सहरभरि झिलिमिली बत्ती बलेका थिए । वल्लो र पल्लो घरमा केटाकेटीहरू जम्मा भए । उनीहरू आँगनमा देउसीभैलो खेल्न थाले । छानामाथि बसेर बिरालो म्याउँम्याउँ गरिरहेको थियो । धनुले भन्यो, "मसँग भएको पटका पड्काएर यो बिरालो भगाउँछु ।" रघुले पनि हुन्छ भन्यो । "पटका पड्काउन त आगो चाहिन्छ । आगो खोई नि ?" मधुले भन्यो । म भित्र गएर सलाई ल्याइहाल्छु भन्दै हरि घरभित्र गयो । एकैछिनमा सलाई देखाउँदै हरिले भन्यो, "यी सलाई ।" रघु, धनु र हरि पटकाको वरिपरि झुम्मिए । ऋतुले उनीहरूलाई पटका नपड्काऊ भनिन् । सबै जना जम्मा भए । उनीहरूले छलफल गरे । "पटका पड्किएर आँखामा लाग्न सक्छ । अरू अङ्गमा पनि लाग्न सक्छ । पटकाले लागेमा हामीलाई धेरै दुख्छ ।" ऋतुले भनी । उनका कुरा सबैले माने । उनीहरूले पटका पड्काएनन् ।

(क) केटाकेटी कहाँ जम्मा भए ?

....

(ख) पटकाको वरिपरि को को झुम्मिए ?

....

(ग) केटाकेटीले पटका किन पड्काएनन् ?

....

(घ) शिक्षकले अब हामी पाठगत प्रश्नको उत्तर खोज्ने तरिकाबारे छलफल गर्ने छौँ भन्नुहोस् । शिक्षकले 'अबदेखि यस्तो गर्दैनौँ' पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'कहाँ, को, किन' प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'कहाँ, को, किन' सम्बन्धी प्रश्न सोध्नुहोस् । यस्ता प्रश्नको उत्तर पाठलाई ध्यान दिएर पढे भेट्टाइन्छ भनी बताउनुहोस् । एउटा प्रश्न सोधी म पाठ पढ्छु, तपाईंहरू उत्तर पत्ता लगाउनुहोस् भन्नुहोस् । यदि तपाईंहरूले प्रश्नको उत्तर भेट्टाएपछि पाठ पढ्न रोक्ने छु भन्नुहोस् । पाठ पढी प्रश्नको उत्तर आएमा पठन रोक्नुहोस् र उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् । यसरी पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यसका लागि पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका प्रश्नको उपयोग गर्नुहोस् । विद्यार्थी समर्थ पाइएमा कसरी र किन प्रश्न पनि निर्माण गरी सोध्नुहोस् ।

(ङ) पाठमा भएका विभिन्न कामका बारेमा विद्यार्थीसँग छलफल र प्रश्नोत्तर गरी शैक्षणिक पाटीमा टिपेर सूची तयार गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई विषयवस्तुको बुझ्न नसकेर, सुनाइ समस्या भएर वा अन्यकारणबाट बोध र प्रश्नोत्तरमा समस्या भएमा अवस्था विश्लेषण गरी थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पृ.सं. १३४ को क्रियाकलाप ६ मा दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर सोधेर र ती प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) शिक्षकले घरायसी सामान, विभिन्न पोसाक तथा जनावरका चित्रहरूको चित्रपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती चित्रको पहिचान गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्नुहोस् । आवश्यकताअनुसार विद्यार्थी विद्यार्थीबिच चित्रबारे छलफल गराउनुहोस् । ती चित्रका नाम पनि प्रदर्शन गरेर धारणा स्पष्ट पारिदिनुहोस्, जस्तैः चङ्गा, पङ्खा, शङ्ख, ब्वाँसो, बिरालो, कुकुर, पन्जा, भोटो, मोजा, ङ्याउरो, फ्याउरो, टिउरो आदि ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.१३५ को क्रियाकलाप ७ का बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा चित्र हेरी मिल्ने शब्दमा गोलो घेरा लगाउने अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीले सही शब्दमा गोलो घेरा लगाउन नसके आवश्यक सहजीकरण गरी सिकाइ प्रभावकारी बनाउनुहोस् ।

(ग) पाठ्यपुस्तकमा दिइएका शब्द र चित्रका अलावा प्रायः शब्द दिँदा संयुक्त र हलन्त व्यञ्जन वर्णबाट निर्मित शब्द र तीसँग मिल्ने शब्द उत्तर आउने चित्र दिएर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले क्रियाकलापमा दिइएका शुद्ध शब्द पहिचान गरी सँगैको मिल्दा चित्रसँग जोडा मिलाउन लगाई विद्यार्थीले शब्द र चित्र पहिचान गर्न नसकेसम्म बारम्बार अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३५ को क्रियाकलाप ७ गराई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) शिक्षकले निम्नानुसार प्रश्न प्रदर्शन गरी कक्षामा छलफल गराउनुहोस् :

(अ) तपाईं घरमा कुन कुन पर्व मनाउनुहुन्छ ?

(आ) तपाईंको समाजमा कुन कुन भाषा बोल्ने मानिस छन् ?

(इ) तपाईंलाई नाच्न र गाउन आउँछ कि आउँदैन ?

(ख) पाठको प्रसङ्गलाई जोड्दै पृ.स. १३५ को क्रियाकलाप ८ मा दिइएको लयात्मक पाठ 'देश हाम्रो हो' का सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'देश हाम्रो हो' पाठको कविता पत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर कक्षामा सुनाउनुहोस् । वाचनका क्रममा निम्नानुसारका शब्दको उच्चारणमा जोड दिनुहोस् । संयुक्त व्यञ्जन वर्ण प्रयोग भएका शब्द, जस्तै : हाम्रो, जान्नु, साट्नु, बस्ने, जात्रा, भाँच्नु ।

८. लय मिलाई पढ्नुहोस् :

देश हाम्रो हो

दसैं तिहार हाम्रै हुन् मान्नु राम्रो हो
तिज, इद, जितिया जान्नु राम्रो हो
साकेलामा गीत गाउँदै नाच्नु राम्रो हो
देउडा नाच्दै सानो कम्मर भाँच्नु राम्रो हो ।

रोदीघरमा गई गीत गाउनु राम्रो हो
माघी मान्न जन्मघर धाउनु राम्रो हो
फागु, छठ हाम्रो हो ल्होसार हाम्रो हो
गाईजात्रामा दुःखसुख साट्नु राम्रो हो ।

गौरा, जात्रा, उँधौली सबै हाम्रा हुन्
अनेक भेष, अनेक भाषा सबै हाम्रा हुन्
सबै मिली सँगै बस्ने देश हाम्रो हो
सबै जना मिलीजुली बस्नु राम्रो हो ।

(घ) शिक्षकले आदर्श वाचन गरेर मोबाइल वा अन्य विद्युतीय उपकरणमा रेकर्ड गरेको 'देश हाम्रो हो' पाठ कक्षामा सुनाउनुहोस् र त्यसैगरी लय मिलाएर गाउन विद्यार्थीहरूलाई अभ्यास गराउनुहोस् । यस क्रममा पहिले समूहमा, त्यसपछि युगल र अन्त्यमा एकल वाचन गर्न अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले कुन विद्यार्थीले कसरी पढेको छ, कसलाई कठिन भएको छ, सूक्ष्म रूपमा अध्ययन गरी त्यस्ता विद्यार्थीलाई थप सहयोग पुऱ्याउनुहोस् ।

(च) कवितामा दिइएका चाडपर्वबारे कक्षामा छलफल गराउनुहोस् र विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयोग भएका चाडपर्वका नाम भन्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा टिपोट गर्दै जानुहोस् ।

(छ) नेपालमा मनाइने चाड, गाइने गीत र नृत्यबारे कक्षामा छलफल गराएर पटक पटक लयात्मक वाचन गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई निम्नलिखित प्रश्न सोधी मूल्याङ्कन गर्नुहोस् :

१. 'देश हाम्रो हो' शीर्षकको कविता लय मिलाई वाचन गर्नुहोस् ।

२. 'देश हाम्रो हो' कवितामा कुन कुन चाडपर्व, गीत र नृत्यका बारेमा बताइएको छ ?

क्रियाकलाप ९

(क) शिक्षकले तयार पारेका अपूर्ण वाक्यका वाक्यपत्ती र ती वाक्य पूरा गर्न आवश्यक पर्ने शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै छलफल गराउनुहोस्, जस्तैः मङ्सिरमा धान ....। (हुने छ, फल्ने छ, तर्ने छ)

> ९. खाली ठाउँमा सही शब्द लेखी वाक्य बनाउनुहोस् :
>
> | हुने छ | फल्ने छ | भर्ने छ | तर्ने छ |
> |---|---|---|---|
>
> (क) मङ्सिरमा धान .... । (ख) जयबहादुर पहिला .... ।
>
> (ग) धीरेन्द्र खोलो .... । (घ) जनार्दनले पाथी .... ।

(ख) शिक्षकले भोलि आफूले गर्ने कामका बारेमा सामान्य भविष्यत् कालमा लेखिएका केही वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी आफ्नो योजना भनेर सुनाउनुहोस्, जस्तैः म भोलि घुम्न जाने छु । हामी रमाइलो गर्ने छौँ । म तस्बिर खिच्ने छु ।

(ग) विद्यार्थीलाई पनि त्यसैगरी भोलि आफूले गर्ने कामबारे भन्न प्रेरित गर्दै पालैपालो सोध्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कठिन भए आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले पृ.स.१३६ को क्रियाकलाप ९ बारे छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा पछि आउने समयका काम हुने अर्थ बुझाउने गरी वाक्य बनाएर भन्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

(ङ) पाठ्यपुस्तकका निर्दिष्ट क्रियाकलापमा भएका अभ्यास पहिले मौखिक रूपमा विद्यार्थीलाई भन्न प्ररित गरेर पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् । त्यसपछि पाठ्यपुस्तकमा लेख्न निर्देशन दिनुहोस् ।

(च) समस्या परेका ठाउँमा आवश्यक सहजीकरण गर्दै बक्समा दिइएका शब्द मिल्ने गरी खाली ठाउँ भर्न लगाउनुहोस् । सन्दर्भ मिलाएर वाक्य पूरा गर्ने विद्यार्थीलाई स्याबास भन्नुहोस् । विद्यार्थी अलमलमा परे थप क्रियाकलाप गराई अभ्यास पूरा गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स.१३६ को क्रियाकलाप ९ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) यो क्रियाकलाप गराउनुअघि तपाईंको गाउँको नाम के हो ? तपाईंको गाउँ कस्तो छ ? गाउँको विकास गर्न के गर्नुपर्छ ? जस्ता प्रश्न सोधी विद्यार्थीहरूलाई सिकाइप्रति उत्प्रेरणा जगाउनुहोस् । गाउँका विभिन्न विषयबारे कक्षामा छलफल गराउनुहोस् । यस्ता प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीको पूर्वज्ञानको संयोजन र अभिव्यक्तिका लागि सक्रिय बनाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३६ को क्रियाकलाप १० मा प्रयोग भएको चित्र वा यस्तै कुनै चित्रपत्ती प्रदर्शन गरी त्यसका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य

> १०. सुन्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :
>
> ### गाउँको विकास
>
>
>
> गाउँमा मानिसहरू भेला भए । उनीहरूले गाउँको विकास गर्नेबारे छलफल सुरु गरे । छलफलको सुरुमै छेउघरे काका जुरुक्क उठे र भने, “हैन, हाम्रो गाउँमा के भएको यस्तो ? तरकारीसमेत किन्नुपर्न थाल्यो । खै कसरी हुन्छ विकास ?”
>
> उनका कुरा सुनेर जेठाबाले भन्नुभयो, “अब हामीले सामूहिक खेती गर्नुपर्छ । कोही मिलेर तरकारी खेती गरौँ । समूह बनाएर खेती गरौँ । सामूहिक पशुपालन गरौँ । बाटोघाटो पनि बनाऔँ । पानीका स्रोत संरक्षण गरौँ । यसो गर्दा आम्दानी पनि हुन्छ । गाउँको विकास पनि हुन्छ ।”
>
> “यो त हो तर पारिघरे दाइको एउटा हात छैन । माइली भाउजू आँखा देख्नुहुन्न । उहाँहरूले चाहिँ के गर्ने नि जेठाबा ?” दुई कक्षामा पढ्ने सुमित्राले प्रश्न उठाइन् । ओहो ! कति गम्भीर कुरा गऱ्यौ नानी ! माइली भाउजूले आँखा नदेखेर के भो त ! उनलाई कम्प्युटर चलाउन आउँछ । पारिघरे भाइ र माइली मिलेर अरूले काम गरेको हिसाबकिताब राख्छन् । सामूहिक कामको आम्दानी, ऋण आदि सबै हिसाब राखेर पैसाको व्यवस्थापन उनीहरूबाटै हुन्छ ।
>
> दुवैको अनुहार उज्यालो देखियो ।

(मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् । त्यसपछि 'गाउँको विकास' पाठ सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'गाउँको विकास' पाठ सस्वरवाचन गरी मोबाइलमा रेकर्ड गर्नुहोस् । रेकर्ड सुनाउँदा संयुक्त वा हलन्त व्यञ्जन वर्ण प्रयोग भएका जुरुक्क, गऱ्यौ, किन्नुपर्छ, कम्प्युटर, उज्यालो जस्ता शब्दलाई जोड दिनुहोस् । त्यस्ता शब्द पटक पटक उच्चारण गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । सम्भव भएसम्म विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् र बाँकी विद्यार्थीलाई ध्यानपूर्वक सुन्न प्रेरित गर्नुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । टिपोट गरेका शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

> "म चाहिँ कमलपोखरीमा हाँस पाल्छु । जङ्गली जनावरबाट बाली जोगाउने काम पनि गर्छु ।" अब गाउँको मुहार फेर्न सबैले यसरी काम गरौँ है त ।
>
> "म चाहिँ यो कुरा गाउँभरि सुनाउँछु है जेठाबा !" सुमित्रा पनि फुरक्क परेर पुछारघरतिर कुदी !
>
> **(क) जेठाबाले के व्यवसाय गर्ने हुनुभयो ?**
>
> **(ख) माइली भाउजूलाई के गर्न आउँदोरहेछ ?**
>
> **(ग) गाउँको विकास कसरी हुन्छ ?**
>
> **(घ) अपाङ्गता भएका मानिसले के के काम गर्न सक्नुहुन्छ ?**

(घ) शिक्षकले अब हामी पाठगत प्रश्नको उत्तर खोज्ने तरिकाबारे छलफल गर्ने छौँ भन्नुहोस् । शिक्षकले 'गाउँको विकास' पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'के कसरी' प्रश्न सोध्नुहोस् र विद्यार्थीले उत्तर भन्न नसके आफैँ नमुना उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई ध्यानपूर्वक सुन्न लगाएर आफू पाठको सस्वरवाचन गरेर सुनाउनुहोस् । पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'कहाँ, को, किन' सम्बन्धी प्रश्न सोध्नुहोस् । यस्ता प्रश्नको उत्तर पाठलाई ध्यान दिएर पढे भेट्टाइन्छ भनी बताउनुहोस् । एउटा प्रश्न सोधी म पाठ पढ्छु, तपाईंहरू उत्तर पत्ता लगाउनुहोस् भन्नुहोस् । यदि तपाईंहरूले प्रश्नको उत्तर भेट्टाएपछि पाठ पढ्न रोक्ने छु भन्नुहोस् । पाठ पढी प्रश्नको उत्तर आएमा पठन रोक्नुहोस् र उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् । यसरी पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यसका लागि पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका प्रश्नको उपयोग गर्नुहोस् । विद्यार्थी समर्थ पाइएमा थप प्रश्न पनि निर्माण गरी सोध्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई विषयवस्तु बुझ्न नसकेर, सुनाइ समस्या भएर वा अन्यकारणबाट बोध र प्रश्नोत्तरमा समस्या भएमा अवस्था विश्लेषण गरी थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पृ. नं. १३६ को क्रियाकलाप १० मा दिइएका प्रश्नहरूको मौखिक उत्तर सोधेर र ती प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) शिक्षकले 'खान्छु खाना म' जस्ता क्रम नमिलेका वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती वाक्य सही छन् वा गलत छन् भनी विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् । के गर्दा ती वाक्य सही हुन्छन् भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोधी पुनः छलफल गराउनुहोस् । अन्त्यमा ती वाक्यको सही रूप प्रदर्शन गर्दै वाक्य सही हुन शब्दको क्रम कस्तो हुनुपर्छ भनी छलफलका माध्यमले बताइदिनुहोस् ।

> **११. शब्दको क्रम मिलाएर सार्नुहोस् :**
>
> (क) गाईजात्रा मन पर्छ मलाई । ....
>
> (ख) होलीमा खेलिन्छ रङ । ....
>
> (ग) घिउचाकु खाइन्छ माघे सङ्क्रान्तिमा । ....
>
> (घ) हो नयाँ वर्ष वैशाख १ गते । ....

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३६ को क्रियाकलाप ११ बारे छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा शब्दको क्रम नमिलेका वाक्यपत्ती दिएर क्रम कसरी मिलाउन सकिन्छ भनी प्रश्नोत्तर गर्नुहोस्, जस्तै : गाईजात्रा मन पर्छ मलाई । यस वाक्यलाई क्रममा मिलाएर लेख्दा 'मलाई गाईजात्रा मनपर्छ' बनाई शब्दको क्रम मिलाएर लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ग) यसरी शब्दको क्रम मिलाएर लेख्दा भन्न खोजेको कुरा प्रस्टसँग बुझिने पनि बताउनुहोस् । यसका लागि शिक्षकले क्रम नमिलेका वाक्यपत्ती र क्रम मिलेका वाक्यपत्ती शैक्षणिक पाटीमा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यी वाक्य विद्यार्थीलाई पटक पटक पढ्न लगाउनुहोस् र क्रम मिलेका र क्रम नमिलेका वाक्य दिएर विद्यार्थी बिचमा तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले बताइरहँदा पनि बुझाइमा समस्या हुने विद्यार्थी भएमा पहिचान गरी आफ्नो सिकाइ रणनीतिमा सुधार गर्नुहोस् र पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकाको पृ.स.१३७ को क्रियाकलाप ११ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीले आफ्ना अभिभावकबाट सुनेका कथाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । छलफलको क्रममा उनीहरूका आमाबुबाले पढ्ने गरेका कथा, आमाबुबाले सुनाएका कथा र उनीहरूलाई आउने कथाका बारेमा समेत छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३७ को क्रियाकलाप १२ मा प्रयोग भएको चित्र वा यस्तै कुनै चित्रपत्ती प्रदर्शन गरी त्यसका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल वा अन्य कुनै विद्युतीय माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् । त्यसपछि 'जात्रा' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसले विद्यार्थीलाई कथा रमाइलो गरी सुन्छन् ।

१२. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

जात्रा

नवीन आमासँग जात्रामा गए । जात्रामा धेरै मानिसहरू जम्मा भएका थिए । त्यहाँ थरी थरीका खानेकुरा बेच्न राखिएका थिए । नवीनले इमली रोजे । इमली अमिलो थियो । उनलाई इमली मन परेन । उनलाई आमाले नरिवल किनिदिनुभयो । उनले नरिवल खाए । उनले आमासँगै पिङ पनि खेले । त्यहाँ उनले निकै खेलौना देखे । उनलाई जात्रामा रमाइलो भयो । फर्किंदा एउटा रमाइलो कथाको किताब पनि किने ।

(क) नवीन आमासँग कहाँ गए ?

....

(ख) नवीनलाई आमाले के के किनिदिनुभयो ?

....

(ग) नवीनलाई जात्रा किन रमाइलो भयो ?

....

(ग) कथा वाचन गर्दा अब के भयो होला ? के हुन्छ होला भन्ने कौतुहल विद्यार्थीमा जगाउनुहोस् । कथा वाचनपश्चात् जात्रा, थरीथरी, खानेकुरा, खेलौना, इमिली, फर्किंदा जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । कथाका कारेमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् । शिक्षकले विभिन्न बालकथाबारे जानकारी गराएर कथा पढ्न उत्प्रेरणा जगाउनुहोस् ।

(घ) त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । सम्भव भएसम्म विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् र बाँकी विद्यार्थीलाई ध्यानपूर्वक सुन्न प्रेरित गर्नुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका

शब्द रेखाङ्कन गर्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । टिपोट गरेका शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले 'जात्रा' कथा पढिसकेपछि 'कहाँ, कति, के, कस्तो' शब्द राखेर प्रश्न बनाई विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् र विद्यार्थीले उत्तर भन्न नसके थप छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कथा पढ्न निर्देशन दिएर आफूले निरीक्षण गर्नुहोस् । कथा पढिसकेपछि पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यसका लागि पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका प्रश्नको उपयोग गर्नुहोस् । विद्यार्थी समर्थ पाइएमा थप प्रश्न निर्माण गरेर प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् ।

(च) विद्यार्थीलाई विषयवस्तु बुझ्न नसकेर, पढाइमा समस्या भएर वा अन्य कारणबाट बोध र प्रश्नोत्तरमा समस्या भएमा आवश्यक सहयोग र थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पृ. सं. १३७ को क्रियाकलाप १२ मा दिइएका प्रश्नहरूको उत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) शिक्षकले विद्यार्थीहरू परिचित रहेका विद्यालय, घर, आमा जस्ता शब्द र तिनको वाक्यमा प्रयोग गरिएका केही वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर कक्षामा छलफल चलाउनुहोस् । छलफलका क्रममा केही थप परिचित शब्द दिएर वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

> १३. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
>
> विद्यालय : ....
>
> प्वाँख : ....
>
> जात्रा : ....
>
> सल्लो : ....

(ख) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३८ को क्रियाकलाप १३ का विद्यालय, प्वाँख, जात्रा, सल्लो शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर तिनका बारेमा विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् । तिनको मौखिक रूपमा वाक्यमा प्रयोग गर्न अभ्यास गराउनुहोस् । विद्यार्थीले सही वाक्य निर्माण गर्न असमर्थ भएमा आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(ग) शब्द दिएर वाक्य बनाउने अभ्यास गराउनुहोस्, जस्तै : विद्यालय : मेरो विद्यालयमा मिल्ने साथी छन् । यसरी सम्बन्धित पृष्ठमा दिइएका शब्दका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । वाक्यपत्ती शैक्षणिक पाटीमा प्रस्तुत गरी वाक्य बनाउन अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले निर्दिष्ट वाक्य प्रयोग गरी वाक्य बनाउन नसकेसम्म आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । यस क्रममा वाक्य निर्माण गर्दा चिह्नको प्रयोग सँगै सिकाउनुहोस् । थप अभ्यासपत्ती दिएर घरमा गृहकार्यका रूपमा गरेर ल्याउन लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३८ को क्रियाकलाप १३ मा दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) विद्यार्थीलाई बस, हेलिकोप्टर, भकुन्डो, कम्प्युटर, ज्याकेट, सर्ट आदि विभिन्न वस्तुका चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गरी तिनका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । यस्तै, आकाश, जमिन, गोलो, चेप्टो, साठी, सय, भित्र, बाहिर, बाटुलो, चेप्टो आदि शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै छलफल गराउनुहोस् ।

> **१४. खाली ठाउँमा सही शब्द लेख्नुहोस् :**
>
> (क) हेलिकोप्टर .... मा उड्छ । (आकाश, जमिन)
> (ख) भकुन्डो .... हुन्छ । (गोलो, चेप्टो)
> (ग) एक रुपियाँमा .... पैसा हुन्छन् । (साठी, सय)
> (घ) ज्याकेट .... सर्ट लगाइन्छ । (भित्र, बाहिर)
> (ङ) ढ्याक .... हुन्छ । (बाटुलो, चेप्टो)

(ख) पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३८ को पहिलो क्रियाकलापका सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा कोष्ठकमा दिइएका शब्द राखी वाक्य पूरा गर्ने सन्दर्भ बताउनुहोस् ।

(ग) यसका लागि शिक्षकले पहिला दिइएका शब्दमध्ये मिल्दो शब्द छनोट गरी खाली ठाउँ भर्ने अभ्यासका लागि अभ्यासपत्ती तयार गरी वितरण गर्नुहोस् । जस्तै : बस ....मा गुड्छ । (जमिन, आकाश) उनीहरूलाई स्वतन्त्र रूपमा गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थी यसमा अभ्यस्त भएपछि पाठ्यपुस्तकका अभ्यास गरेर ल्याउन भन्नुहोस्, जस्तै हेलिकोप्टर ....मा उड्छ । (आकाश, जमिन) । शिक्षकले वाक्यलाई हेलिकोप्टर आकाशमा उड्छ, बनाई अभ्यास गराउनुहोस् । यही क्रममा सबै विद्यार्थीलाई पालैपालो बाँकी अभ्यास पूरा गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई उपयुक्त शब्द राखी खाली ठाउँ भर्न समस्या भएमा शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पृ.स. १३८ को क्रियाकलाप १४ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) विद्यार्थीसँग तपाईंको घरमा पाहुना आउनुभएको छ कि छैन ? पाहुना भनेका को हुन् ? आदि प्रश्न गर्नुहोस् र त्यसबारे छलफल गर्नुहोस् । तपाईंको घरमा पाहुना आउँदा आमाबुबाले पाहुनाको कसरी सत्कार गर्नुहुन्छ ? भनी सोध्नुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

> १५. सञ्जयले पाहुनालाई नमस्कार गर्छन् । बस्नलाई सुकुल र गुन्द्री दिन्छन् । पिउने पानी दिन्छन् । भोक लागेको छ कि छैन भनी सोध्छन् । सञ्जयकहाँ जस्तै तपाईंकहाँ पाहुना आए तपाईं के के गर्नुहुन्छ, कापीमा लेखेर कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १३८ को क्रियाकलाप १५ का सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा प्रश्नमा सञ्जयले गरे जस्तै पाहुना आउँदा तपाईं कसरी स्वागत तथा सत्कार गर्नुहुन्छ ? भन्दै सबै विद्यार्थीलाई पालैपालो सोध्नुहोस् र कुराकानी गराउनुहोस् ।

(ग) यस्ता प्रश्नमा छलफल गर्न पाउँदा विद्यार्थी उत्साहित हुन्छन् । घरमा पाहुना आउँदा नमस्कार गर्ने, बस्न अनुरोध गर्ने, सन्चो बिसन्चो सोध्ने, घुलमिल भएर बस्ने जस्ता कार्य गर्ने गरेको उत्तरको अपेक्षा गर्नुहोस् । यस्तो खाले उत्तर नआए सकारात्मक रूपमा छलफल गराउनुहोस् र पाहुनाको स्वागत सत्कार गर्नु पर्ने विषयमा छलफलका माध्यमले बताइदिनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् र भन्ने क्रममा कुनै समस्या देखा परे आवश्यक सहजीकरण गर्दै सिकाउनुहोस् ।

(ङ) दुई जना विद्यार्थीमध्ये एकलाई पाहुना र एकलाई स्वागत गर्ने व्यक्ति बनाएर अभिनयात्मक तरिकाले स्वागत गर्न लगाउनुहोस् । आफूले आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(च) विद्यार्थीले यस्ता कतिपय कुरा सोचेर लेख्नुपर्ने भएकाले कक्षाकार्यका रूपमा गर्न प्ररित गर्नुहोस् । लेख्दा जसको राम्रो हुन्छ उसलाई स्याबासी दिनुहोस् । लेखाइमा समस्या भएका विद्यार्थीका लागि आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । गृहकार्यका रूपमा पनि यस्ता कार्य गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीले पाहुनालाई आफूले गर्ने गरेको सत्कार लेखेर प्रस्तुत गरेका पक्षको अवलोकन गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र

सञ्चार प्रविधि र बजार

कार्यघण्टा : १०

परिचय

'सञ्चार प्रविधि र बजार' यस विषयक्षेत्र शब्द शब्द जोडेर वा छुट्याएर उच्चारण गर्न, अनुमान र कल्पना गरी मौखिक वर्णन गर्न तथा शब्द शब्द जोडेर वा छुट्याएर उच्चारण गर्ने विषयवस्तुमा आधारित छ । निर्धारित पाठ्यसामग्री, चित्र र पत्रपत्रिका पढी बोध गर्न, पाठ सुनी विषयवस्तु वर्णन गर्न, दुईओटा शब्द जोडेर वा छुट्याएर शब्द भन्न र लेख्नका साथै शब्दहरूको उच्चारणसहित पढ्न र लेख्न जोड दिएको छ । मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिका क्रममा स्थानीय रूपमा प्रचलित शब्दहरूको प्रयोग गर्न दैनिक प्रयोग हुने शब्द, शीर्ष शब्द र विषय क्षेत्रगत शब्द प्रयोग गर्न सक्षम बनाउन शब्दभण्डारमा जोड दिइएको छ । शब्द शब्द जोडी बन्ने सिङ्गो शब्द प्रयोग भएका पाठ र पाठमा दिइएका शब्दको परिभाषा, उदाहरण, तुलनाबोधक शब्द र विपरीत अर्थबोधक शब्द बुझेर पढ्ने पक्षमा जोड दिइएको छ ।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठ छन् । यी पाठहरूमा शब्द जोडेर नयाँ शब्द निर्माण, शब्दपठन, वाक्यपठन तथा हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, दृश्य वर्णन तथा गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, चित्रका नाम पहिचान, उत्तर लेखन, पदवियोग, वाक्यरचना तथा लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोग, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने, अनुलेखन गर्ने तथा निर्देशित तथा स्वतन्त्र रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन् ।

विभिन्न उद्देश्यका लागि पढी प्रतिक्रिया दिन र प्रश्न निर्माण गर्न, पाठका विषयवस्तु जस्तै वा समान अन्य विषयवस्तुका आधारमा आफ्नो अनुभव वर्णन गर्न, परिवेश, पात्र र घटनाको तुलना गर्न जोड दिएको छ । दिइएका वाक्य तथा अनुच्छेदको अनुलेखन तथा श्रुतिलेखन गर्न तथा रुचिका विषयक्षेत्र वा शीर्षकमा आधारित भई स्वतन्त्र लेखनका अभ्यास गर्ने उद्देश्य राखिएको छ । यसका साथै भाषातत्वमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति मिलाई मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन, पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयादिबोधक र उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन तथा क्रियाका कालअनुसारका वाक्यको प्रयोग गरी मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिने विषयवस्तुमा केन्द्रित छ ।

पाठ १८

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	पाठ्य/कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	दुई शब्द जोडेर सिङ्गो शब्द निर्माण र प्रयोग	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ समय व्यवस्थापन सिप (S2.4) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ विविधताको सम्मान र अन्तरसांस्कृतिक बुझाइ सिप (S5.2) ◆ राष्ट्रिय पहिचान र अपनत्वका अनुभूति (S5.5०	५	१४१, १४२, १४३, १४४, १४५,१४६,१४७

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. शब्दपत्ती (मानापाथी, जोडघटाउ, वरपर, गाउँघर, जोडघटाउ, गदगद), कवितापत्ती २. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको गीत वा कविता)
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. चित्रपत्ती, पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	१. शब्दपत्ती (दाजुभाइ, चुरापोते, सियोधागो, भेडाबाखा)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	४	१. ठोस वस्तु २. चित्रपत्ती ३. शब्दपत्ती (सागभात, दुधभात दालभात, घिउभात, भैँसीगोठ, घरगोठ, गाईगोठ, भेडीगोठ)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	५	१. शब्दपत्ती (नुनतेल, जन्मदिन, गाईगोठ, केटाकेटी) २. वाक्यपत्ती
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	६	१. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको कसलाई थाहा छ ? शीर्षकको संवाद), कार्यपुस्तक २. शब्दपत्ती (हिँड्छन्, पौडन्छन्, गँड्यौला, चिप्लेकिरा, कक्षातिर) ३. वाक्यपत्ती
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	७	१. शब्दपत्ती (बोल्नुभयो, नाच्नुभयो, सुकायो, देखियो, कुराकानी, नुहाइधुवाइ, खोलेँ, खोल्नुभयो) २. वाक्यपत्ती
श्रुतिबोध	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	८	१. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको 'डेस्क र बेन्च' कथा २. शब्दपत्ती (कक्षाकोठा, डेस्कबेन्च, झ्यालढोका, गुनगुन, किताबकापी)
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	९	१. शब्दपत्ती (कम्प्युटर, कुकर, बाल्टिन, घाम, जून, बिजुली, टेलिफोन, डोरी, धागो, मोटरसाइकल, हवाईजहाज) २. वाक्यपत्ती

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
श्रुतिलेखन	दौँतरी सिकाइ	१०	१. दैनिक प्रयोगका सामग्री (सिसाकलम, इरेजर, रङ) २. अनुच्छेदपत्ती
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	११	१. शब्दपत्ती (पूजाकोठा, भान्साकोठा, मामामाइजू, केटाकेटी) ३. श्रव्य वा श्रव्यदृश्यसामग्री (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको 'भान्सामा भान्जा' कथा
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. वाक्यपत्ती ➢ मैँले भुसुक्क बिर्सिएँ । तैँले भुसुक्क बिर्सिस् । ➢ तँ सरासर आइस् । ऊ सरासर आयो
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१३	१. बजार जानुका कारण लेखिएको चार्ट

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) शिक्षकले कविताको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । कविता वाचन गर्दा कविताको गति, यति लय मिलाउनुपर्ने कुरा बताई कविता वाचन गरेर सुनाउनुहोस् र विद्यार्थीलाई वाचन गर्न लगाउनुहोस् । मोबाइल वा कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्ड गरेर कविता सुनाउनुहोस् र छलफल गराउनुहोस् । यस क्रममा प्रोजेक्टर र पावर प्वाइन्टको प्रयोग गरी प्रदर्शन गरेर सुनाउन पनि सक्नुहुने छ ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

मानापाथीले

विदेशबाट चिठी आयो कान्छा मामाको
खुसीले मन गद्‌गद भयो हाम्री आमाको
वरपर हल्ला भयो गाउँघरमा
यताउता चर्चा चल्यो घर घरमा ।
जोडघटाउ चल्न थाल्यो आउने दिनको
सबै खुसी सबै दङ्ग किन किन हो ?
मामा छिट्टै आउने अरे भन्यो साथीले
खुसी नाप्न मिल्दैन है मानापाथीले !

(ख) पाठ्यपुस्तकमा रहेको 'मानापाथीले' कविता वा त्यसको कविता चार्ट वा पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठ प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई समूहमा, युगल र एकल गरी पालैपालो लयबद्ध वाचन गराउनुहोस् ।

(ग) लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) कविता वाचन गर्दा कवितामा प्रयुक्त दुई शब्द जोडेर बनेका सिङ्गो शब्द जस्तै : मानापाथी, जोडघटाउ, वरपर, गाउँघर, जोडघटाउ, गद्‌गद जस्ता शब्दलाई लक्षित गरी उच्चारण गर्नुहोस् ।

(ङ) कविता वाचन गर्दा दुई शब्द जोडेर बनेका सिङ्गो शब्द औँलाले देखाउँदै 'मानापाथी' कविताका लययुक्त शब्द सस्वरवाचन गरेर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि क्रमिक सिकाइ रणनीतिअनुसार विद्यार्थीलाई पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(च) कविताबाट कहाँ, कस्तो, कता, कहिले जस्ता शब्द राखी प्रश्न बनाएर कक्षामा प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई 'मानापाथीले' कविता लय मिलाई गाउन लगाउनुहोस् ।

२. कवितामा प्रयुक्त दुई शब्द जोडेर बनेका सिङ्गो शब्द सिसाकलमले घेरा लगाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको वा त्यस्तै अर्को मिल्दोजुल्दो चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् र चित्रमा भएका विभिन्न वस्तु, मानिस, ठाउँ आदिबारे छलफल गराउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठमा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा के, कहाँ, कुन, कति, कसरी जस्ता प्रश्नहरूका आधारमा चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । परिवेशसहित चित्र वर्णन गराउनुहोस् ।

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(ग) चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै एकआपसमा चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, सामान्य वाक्य गठन मिले नमिलेको पहिचान गर्नुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा मानिस, सरसामान, बजारको वातावरण देखिने चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्दपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर पनि प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) चित्र वर्णन गर्दा अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर वर्णन गराउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा बोल्न लजाउने विद्यार्थीलाई थप मौका दिनुहोस् र थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई विभिन्न सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गरी त्यसको वर्णन गर्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीहरूलाई दुई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले दाजु भाइ, चुरा पोते, सियो धागो जस्ता शब्दपत्ती दिएर दुई शब्द जोडी सिङ्गो शब्द बनाउने अभ्यास गराउनुहोस् । यसका लागि शिक्षकले सबैभन्दा पहिले म गर्छु सिकाइ

३. जोडेर भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

दाजु + भाइ → दाजुभाइ

चुरा + पोते → ____

सियो + धागो → ____

भेडा + बाख्रा → ____

रणनीति उपयोग गरी शब्द निर्माण गरी देखाउनुहोस्

(ग) समूहलाई खेल खेल्ने पालो सुनिश्चित गर्नुहोस् । प्रत्येक समूहलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४२ को क्रियाकलाप ३ का दुई शब्द जोडेर सिङ्गो शब्द बनाई प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) सबैभन्दा पहिले कसले क्रियाकलाप पूरा गऱ्यो अवलोकन गर्नुहोस् । तोकिएअनुसार सबैभन्दा राम्रोसँग कार्य गर्ने विद्यार्थीलाई स्याबास भन्नुहोस् । सिकाइमा समस्या हुने विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई माना पाथी, दिदी बहिनी जस्ता थप शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै भन्ने र लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.सं. १४२ को क्रियाकलाप ३ मा दिइएका शब्दहरू जोडी लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४२ को क्रियाकलाप ४ का सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा दुई शब्द जोडेर सिङ्गो शब्द बनाउने पक्षमा केन्द्रित हुनुहोस् ।

४. शब्द शब्द जोडी नयाँ शब्द लेख्नुहोस् :

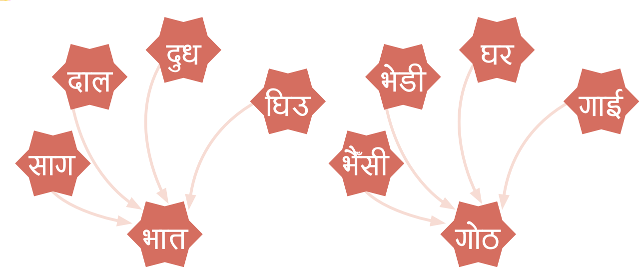

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा दिइएका शब्द जस्तै : साग भात, दुध भात, दाल भात गाई गोठ, भेडी गोठ जस्ता दुई शब्दको जोडी दिएर जोड्न लगाउनुहोस् । यसरी शब्द जोड्दा सागभात, दुधभात दालभात, घिउभात, भैंसीगोठ, घरगोठ, गाईगोठ, भेडीगोठ हुने कुरा बताउनुहोस् ।

(ग) यसका लागि शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा दिइएका सम्बन्धित अभ्यासका अलावा अन्य अभ्यासपत्ती वितरण गरी प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् । सिकाइमा समस्या हुने विद्यार्थी पहिचान गरी थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

शिक्षकले विद्यार्थीलाई दुई शब्दको जोडी सिङ्गो शब्द बनाई कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४२ को क्रियाकलाप ५ का सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा नुनतेल, जन्मदिन, गाईगोठ, केटाकेटी शब्द राखी वाक्यपत्ती प्रस्तुत गर्नुहोस् । यी वाक्यहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

५. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

जन्मदिन : ....

नुनतेल : ....

गाईगोठ : ....

केटाकेटी : ....

(ख) शिक्षकले रेखाङ्कन गरेको पदावलीलाई छोपिदिनुहोस् । विद्यार्थीलाई सस्वरवाचन गरेर पढ्न लगाउनुहोस् र प्रश्नोत्तर गर्नुहोस्, जस्तै : मैले तरकारीमा के राखेँ ? आज भाइको के हो ?

(ग) विद्यार्थीले भनेका उत्तरलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(घ) शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्दा कर्ताको रूप परिवर्तन हुँदा क्रियापद पनि परिवर्तन हुन्छ भन्ने कुरा सिकाउनुहोस् । जस्तै : मैले तरकारीमा नुनतेल राखेँ । आज भाइको जन्मदिन हो । यस वाक्यमा प्रयोग भएका नुनतेल र जन्मदिन मुख्य शब्द हुन् । यस्तै अरू शब्द पाठ्यपुस्तकबाट वाक्य बनाउने अभ्यास गर्न लगाउनुहोस् । यसरी वाक्यमा प्रयोग गर्दा दिइएका शब्दलाई नै राखी वाक्य बनाउने कुरा स्पष्ट पारिदिनुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले विद्यार्थीलाई दुई शब्द जोडिएर बनेका सिङ्गो शब्द राखी वाक्य बनाउन समस्या भएमा उपयुक्त सिकाइ रणनीति तयार गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

शिक्षकले विद्यार्थीलाई दिइएका शब्द प्रयोग गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४३ को 'कसलाई थाहा छ ?' संवादका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । पाठमा प्रयोग भएका हिँड्छन्, पौडन्छन्, गँड्यौला, चिप्लेकिरा, कक्षातिर जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी पटक पटक विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले कक्षाकोठामा कुनै पनि विषयका बारेमा दुई विद्यार्थीबिच पालैपालो नमुना कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको संवादलाई नमुना सस्वरवाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वरवाचन गर्दा वर्ण, शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । पढेर सुनाउँदा आरोह अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिएर सुनाउनुहोस् ।

(ग) सम्भव भएसम्म श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडियाको उपयोग पनि गर्नुहोस् । मल्टिमिडियाको उपयोग गर्दा विद्यार्थीकै स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउँदा बढी प्रभावकारी हुन्छ ।

(घ) यसरी आफूले सस्वरवाचन र श्रव्यसामग्री श्रवण गराइसकेपछि दुई दुई जना विद्यार्थीलाई सलमा र सुमनको संवाद पालैपालो हाउभाउसहित वाचन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या परेमा आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् विद्यार्थी सक्षम नभएसम्म बारम्बार अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

---

६. पालैपालो पढ्नुहोस् :

कसलाई थाहा छ ?

सलमा : सर्प र छेपारो घस्रेर हिँड्छन् । माछा र कछुवा पानीमा पौडिन्छन् । ती प्राणी किन सधैँ सुत्छन्, सुमन ?

सुमन : ती सुतेका हुन् र ? होइनन् होला । किन सोधेकी तिमीले ?

सलमा : हामी पनि नसुती पौडिन सक्दैनौँ । पौडिन सिक्नका लागि सुतेका होइनन् र ?

सुमन : होइनन्, ढाड नभएर हो । गँड्यौला, कमिला, चिप्लेकिरा र झिँगाको पनि ढाड हुँदैनन् । ढाड नभएकाले तिनीहरू उभिएर हिँड्न नसकेका हुन् ।

सलमा : त्यसो भए तिमीले माछा खाएका छौ कि छैनौ ? माछाको ढाड हुन्छ कि हुँदैन ? सर्पको पनि काँडा हुन्छ भन्ने त थाहा छ नि ? तिनीहरू किन नहिँडेका त, सुमन ?

सुमन : खोई, त्यो त मलाई पनि थाहा छैन । तिनीहरूको खुट्टा नभएर त होला नि ।

सलमा : कसलाई थाहा छ त ?

सुमन : यी सबै कुरा शिक्षकलाई थाहा हुन्छ होला ?

सलमा : जाऔँ न त दुवै जना । (शिक्षकसँग सोध्न भनी दुवै कक्षातिर लागे ।)

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४३ को संवाद वाचन गर्न लगाएर शिक्षकले अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) शिक्षकले बोल्नुभयो, नाच्नुभयो, सुकायो, देखियो, कुराकानी, नुहाइधुवाइ, खोलेँ, खोल्नुभयो जस्ता शब्दका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र कक्षामा छलफल गर्नुहोस् ।

> ७. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :
>
> (क) आज रेडियोमा बुबा .... । (बोल्नुभयो, नाच्नुभयो)
>
> (ख) टिभीमा हिमाल .... । (सुकायो, देखियो)
>
> (ग) मोबाइलबाट .... गर्न सकिन्छ । (कुराकानी, नुहाइधुवाइ)
>
> (घ) मैले कम्प्युटर .... । (खोलेँ, खोल्नुभयो)

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा रहेका खाली ठाउँ भर्ने अपुरा वाक्यहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र सस्वरवाचन गरी पढ्न लगाउनुहोस् । पढ्दा अपुरो सन्दर्भ विद्यार्थीले फेला पार्छन् । त्यसपछि कोष्ठकमा दिइएका शब्दहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र खाली ठाउँमा कोष्ठकमा दिइएका शब्दमध्ये सन्दर्भ मिल्ने शब्द राखी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले नमुनाका रूपमा सुरुको वाक्य पूरा गरी शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् ।

(घ) यसैगरी कोष्ठकबाट मिल्ने शब्द राखी खाली ठाउँ भर्न आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : आज रेडियोमा बुबा .... । (बोल्नुभयो, नाच्नुभयो) लाई 'आज रेडियोमा बुबा बोल्नुभयो ।' बनाई खाली ठाउँ भर्ने प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् । यसैगरी बाँकी क्रियाकलाप गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थी उपयुक्त शब्द राखी खाली ठाउँ भर्न सक्षम भएको वा उनीहरूलाई समस्या परेको अवलोकन गर्नुहोस् । पहिला खाली ठाउँ भरेर देखाउनेलाई स्याबासी दिनुहोस् । कसैलाई समस्या देखिए आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(च) थप वाक्यहरूका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४४ को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाई शिक्षकले अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) विद्यार्थीले सुनेका कथाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । छलफलका क्रममा उनीहरूका आमाबुबाले पढ्ने गरेका कथा, आमाबुबाले सुनाएका कथा र उनीहरूलाई भन्न आउने कथाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'डेस्क र बेन्च' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचन कलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् । यस्तै,

> ८. सुन्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :
>
> **डेस्क र बेन्च**
>
>
>
> एउटा कक्षाकोठा थियो । त्यहाँ अग्लो डेस्क थियो । डेस्कलाई सबैले दाजु भन्थे । होचो बेन्च थियो । बेन्चलाई सबैले भाइ भन्थे । डेस्कबेन्च साथी साथी थिए । ती दुई त्यति चर्को स्वरले बोल्दैनथे । खालि गुनगुन गरी कुरा गर्थे । त्यो गुनगुन झ्यालढोकाले सुने । डेस्क भन्दै थियो, "मलाई त ममाथि बस्ने मान्छे मन पर्दैन ।" बेन्च भन्दै थियो, "मलाई पनि ममाथि खुट्टाले टेक्ने मान्छे मन पर्दैन ।" डेस्कलाई आफूमाथि किताबकापी राखेको मन पर्छ रे । बेन्चलाई आफूमाथि विद्यार्थी बसेको मन पर्छ रे । यो कुरा झ्यालढोकाले सबै विद्यार्थीलाई सुनाए । विद्यार्थीहरूले भने, "हामी पनि डेस्कबेन्चलाई मन पर्ने काम मात्र गर्छौं ।"
>
> (क) सबैले बेन्चलाई के भनी बोलाउँथे ?
>
> ....
>
> (ख) डेस्कबेन्च कसरी कुराकानी गर्थे ?
>
> ....
>
> (ग) विद्यार्थीले किन डेस्कबेन्चलाई मन पर्ने काम गर्ने विचार गरे ?
>
> ....

मोबाइल वा कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्ड गरेर पनि कथा सुनाउनुहोस् । कथा वाचन गर्दा अब के भयो होला, के हुन्छ होला भन्ने प्रश्न गरेर विद्यार्थीमा जिज्ञासा जगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'कक्षाकोठा, डेस्कबेन्च, झ्यालढोका, गुनगुन, किताबकापी' जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाएर छलफल गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई नै पालैपालो कथा वाचन गर्न र बाँकी विद्यार्थीलाई ध्यान दिएर सुनेर उच्चारण गर्न कठिन लागेका शब्द रेखाङ्कन गर्न प्रेरित गर्नुहोस् । रेखाङ्कन गरिएका शब्द भन्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा टिपेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई पाठ पढ्न लागेको समय पनि टिपोट गर्नुहोस् । विद्यार्थीले पहिलो पटक पढ्दा कति समय लगाए, दोस्रो पटक पढ्दा कति समय लगाए, तेस्रो पटक पढ्दा कति समय लगाए, सो समय टिपोट गर्नुहोस् । यसले विद्यार्थीको पढाइ गति कति छ भन्ने कुरा नाप्न सकिन्छ ।

(च) व्यक्तिगत रूपमा सबै विद्यार्थीले कथा वाचन गरिसकेपछि के, कसरी, किन जस्ता प्रश्न सोध्दै जानुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठबाट उत्तर फेला पार्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

(छ) विद्यार्थीले उत्तर बताउन नसके फेरि कथा सुन्न लगाई उत्तर पहिचान गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४४ को क्रियाकलाप ८ मा दिइएका प्रश्न सोधी मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) शिक्षकले कम्प्युटर, कुकर, बाल्टिन, घाम, जून, बिजुली, टेलिफोन, डोरी, धागो, मोटरसाइकल, हवाईजहाज जस्ता शब्दका शब्दपत्ती तथा सम्भव भएका वस्तुका चित्रपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दबारे छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा रहेका खाली ठाउँ भर्ने अपुरा वाक्यहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र सस्वरवाचन गरी पढ्न लगाउनुहोस् । पढ्दा अपुरो सन्दर्भ विद्यार्थीले फेला पार्छन् । त्यसपछि कोष्ठकमा दिइएका शब्दहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र खाली ठाउँमा कोष्ठकमा दिइएका शब्दमध्ये सन्दर्भले मिल्ने शब्द राखी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> ९. मिल्ने शब्द छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस् :
>
> (क) म .... बाट इमेल गर्छु । (कम्प्युटर, कुकर, बाल्टिन)
>
> (ख) पानीबाट .... निकालिन्छ । (घाम, जून, बिजुली)
>
> (ग) भान्जी .... बाट कुरा गर्छिन् । (टेलिफोन, डोरी, धागो)
>
> (घ) आमा .... मा उड्नुहुन्छ । (मोटरसाइकल, माइक्रो बस, हवाईजहाज)
>
> (ङ) मीना मेसिनले पानी .... । (तान्छिन्, तान्छन्, तान्छु)

(ग) शिक्षकले नमुनाका रूपमा सुरुको वाक्य पूरा गरी शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् ।

(घ) शिक्षकले नमुनाका रूपमा सुरुको वाक्य पूरा गरी शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस् । यसैगरी कोष्ठकबाट मिल्ने शब्द राखी खाली ठाउँ भर्न आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : म ....बाट इमेल गर्छु । (कम्प्युटर, कुकर, बाल्टिन) लाई 'म कम्प्युटरबाट इमेल गर्छु ।' बनाई खाली ठाउँ भर्ने प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् । यसैगरी बाँकी क्रियाकलाप गर्न प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थी उपयुक्त शब्द राखी खाली ठाउँ भर्न सक्षम भएको वा उनीहरूलाई समस्या परेको अवलोकन गर्नुहोस् । पहिला खाली ठाउँ भरेर देखाउनेलाई स्याबासी दिनुहोस् । कसैलाई समस्या देखिए आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(च) थप वाक्यहरूका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४५ को क्रियाकलाप ९ लेख्न लगाई शिक्षकले अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४५ को क्रियाकलाप १० विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई साथीहरूले लेख्न सक्ने गरी बिस्तारै पढ्न लगाउनुहोस् । साथीले पढेका कुरा सुन्दै कापीमा लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् । पढ्दाखेरि दिइएका वाक्य र नयाँ लाग्ने शब्दलाई पटक पटक उच्चारण गर्न सल्लाह दिनुहोस् ।

> **१०. साथीले पढेको सुनी लेख्नुहोस् :**
>
> अब्दुल खेती गर्छन् । खेतबारीमा प्रशस्त अन्न, तरकारी र फलफूल फलाउँछन् । उनी तरकारी र फलफूल बेच्छन् । उनले तरकारी र फलफूल बेचेर आएको पैसा बैङ्कमा बचत गर्छन् । उनका छोराछोरी विद्यालयमा पढ्छन् । छोराछोरीलाई आवश्यक परेका सामान किनिदिन्छन् । छोराछोरी खुसी हुँदै विद्यालय जान्छन् ।
>
> ....
>
> ....
>
> ....

(ख) साथीले पढ्दा सुनेर लेखेको अवलोकन गर्नुहोस् ।
यसरी सुन्दै लेख्दै गर्दा विद्यार्थीले केही त्रुटि गर्न सक्छन् । शिक्षकले त्रुटिरहित सिकाइका लागि आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) श्रुतिलेखन अभ्यास सकिएपछि विद्यार्थीहरूलाई दुई दुई जनाको समूहमा विभाजन गरी कापी साटासाट गरिदिनुहोस् र पाठ्यपुस्तक हेरेर साथीको लेखाइ परीक्षण गर्ने तरिकाबारे छलफल गर्नुहोस् र परीक्षण गर्न लगाउनुहोस् । आफूले आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(घ) परीक्षण सकिएपछि आफ्नो आफ्नो कापी लिन लगाएर गल्ती भएका शब्द वा वाक्यलाई पुनर्लेखन गर्न लगाउनुहोस् । यस अभ्यासलाई सम्पूर्ण रूपमा शुद्ध लेखन गर्न नसकेसम्म दोहोऱ्याउनुहोस् ।

(ङ) पाठ्यपुस्तकका अतिरिक्त विभिन्न पत्रपत्रिका वा पाठका अंश दिएर श्रुतिलेखन अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४५ को क्रियाकलाप १० श्रुतिलेखन गराई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको 'भान्सामा भान्जा' पाठ उपयुक्त गतिमा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । पाठ पढ्दा सम्बन्धित पृष्ठको क्रियाकलापमा दिइएका पूजाकोठा, भान्साकोठा, मामामाइजु, केटाकेटीजस्ता शब्दका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा शब्दहरूको शब्दपत्ती प्रस्तुत गर्दै दुई शब्दले बनेका शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> **११. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :**
>
> **भान्सामा भान्जा**
>
> 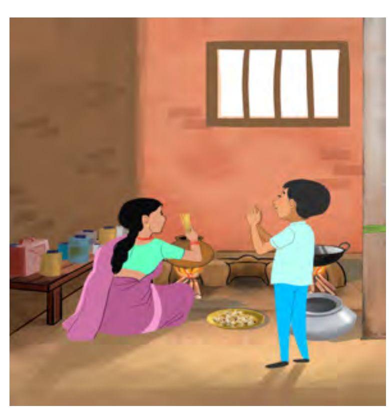
>
> साना भान्जा मामाघर आए । माइजू भान्साकोठामा हुनुहुन्थ्यो । भान्जाले भान्साकोठामा गएर माइजूलाई नमस्कार गरे । मामा पूजाकोठामा हुनुहुन्थ्यो । पूजाकोठामा गएर मामालाई नमस्कार गरे । उनी फेरि भान्साकोठामा फर्किए । त्यहाँ अरू केटाकेटी पनि आएका रहेछन् । माइजूको आँखा छलेर थालकचौरा चलाउन थाले । मामा भान्साकोठामा आउनुभयो । मामामाइजूले केटाकेटीलाई खाना खान दिनुभयो । केटाकेटीले दालभात नखाने भने । तिनले दुधभात खान्छौँ भने । मामाले दुध र भात दिनुभयो । दुधमा तर पनि लागेछ । माइजूले भान्जालाई पनि दुध, भात र तरकारी दिनुभयो । भान्जाका भागमा धेरै तर परेछ । भान्जाले तरसँग भात मुछेर खाए । तरकारी त अझै बाँकी रह्यो । अब भान्जाले तरकारी के गर्लान् ?

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको 'भान्सामा भान्जा' पाठ उपयुक्त गतिमा वाचन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठ पढ्न वा कुनै शब्द उच्चारण गर्न समस्या भए उपयुक्त सिकाइ रणनीति अवलम्बन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(क) मामा कहाँ हुनुहुन्थ्यो ?
(ख) केटाकेटीलाई कसले खान दियो ?
(ग) भान्जाले किन तर र भात खाए ?
(घ) भान्जाले तरकारी के गरे होलान् ?

(ग) विद्यार्थीसँग पाठका बारेमा छलफल गर्नुहोस् र छलफलमा भएका कुराहरूलाई जोडेर पूजाकोठा, भान्साकोठा, मामामाइजू, केटाकेटी जस्ता शब्दका शब्दपत्ती र विद्यार्थीको अनुभवलाई जोडेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(घ) यसरी छलफल गर्दा विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको उपयोग गरी सिकाइ सहजीकरण कार्यलाई निरन्तरता दिनुहोस् । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा पाठसँग सम्बन्धित भई निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीलाई सिकाइ र अभिव्यक्तिको अवसर प्रदान गर्नुहोस्, जस्तै :

(अ) मामा कहाँ हुनुहुन्थ्यो ? (उत्तर : पूजाकोठामा)

(आ) केटाकेटीलाई कसले खान दियो ? (उत्तर: मामामाइजूले)

(ङ) विद्यार्थीलाई माथिका जस्ता प्रश्नबाट छलफल गराउँदा निर्धारित शब्द उत्तर आउने गरी सिकाइ सहजीकरण गराउनुहोस् ।

(च) प्रश्नोत्तर तथा छलफलपश्चात् दिइएका शब्द प्रयोग गर्दै वर्णन गरेर सुनाउनुहोस् । यसैगरी विद्यार्थीलाई वर्णन गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् । प्रश्नोत्तर र छलफलमा समस्या भएमा पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकाको पृ.स. १४६ को क्रियाकलाप ११ मा रहेका प्रश्नका उत्तर भन्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४७ मा दिइएका सन्दर्भका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । 'म किताब पढ्छु । ऊ सरासर आयो ।' जस्ता वाक्यलाई हामी किताब पढ्छौँ । तँ सरासर आइस् । जस्ता वाक्यमा परिवर्तन गरेका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्दै छलफल गराउनुहोस् । यसैगरी पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठमा दिइएको तालिकाका बारेमा छलफल गराउनुहोस् ।

१२. तलको उदाहरणमा जस्तै मिल्ने वाक्य बनाई लेख्नुहोस् :

जस्तै : मैले भुसुक्क बिर्सिएँ ।
तैँले भुसुक्क बिर्सिस् ।

उसले भुसुक्क बिर्सियो ।
तिमीले..........

उसले केरा ल्यायो ।
मैले..........

म सुकुलमा थचक्क बसेँ ।
हामी..........

मैले धन्यवाद दिएँ ।
उनले..........

(ख) पाठ्यपुस्तकका क्रियाकलापका लागि शिक्षकले वाक्यपत्ती शैक्षणिक पाटीमा प्रस्तुत गरी विद्यार्थीलाई पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) अरू थप वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी वाक्य परिरवर्तन गर्न लगाएर प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) यसरी वाक्य परिवर्तन गर्न सबै विद्यार्थीलाई अवसर दिनुहोस् । कुनै विद्यार्थीलाई क्रियाकलाप गर्न समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४७ को क्रियाकलाप १२ मा दिइएका वाक्य परिवर्तन गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) विद्यार्थी पसलमा गएर आफूलाई मन पर्ने वस्तु किन्न मन पराउँछन् । शिक्षकले तपाइँ बजार किन जानुहुन्छ भनी कक्षामा विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् ।

(ख) यस प्रश्नको उत्तर सबै विद्यार्थीले 'समान किन्न' भनेर उत्तर नदिन सक्छन् । यी फरक फरक उत्तरलाई सम्मान गर्नुहोस् ।

> १३. तपाईं किन बजार जानुहुन्छ, छओटा काम लेख्नुहोस् :
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....
>
> ....

(ग) यसरी छलफल सकिएपछि आफू बजार जानुका छओटा कारण लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गरी पढेर सुनाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पढ्न असजिलो भए आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(घ) पाठ्यपुस्तकको क्रियाकलाप १३ मा आधारित भई विद्यार्थीलाई पालैपालो उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) सम्बन्धित पृष्ठको खाली ठाउँमा उत्तर लेख्न लगाउनुहोस् । आफूले अवलोकन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । उत्तर छिटो लेखिसक्ने विद्यार्थीलाई आफूले लेखेको उत्तर पढ्न लगाउनुहोस् । पढ्दा जुन विद्यार्थीको राम्रो हुन्छ, उसलाई स्याबासी दिनुहोस् । लेखाइमा समस्या हुने र अगाडि आएर बोल्न लजाउने विद्यार्थी पहिचान गरी बोल्न र लेख्न अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४७ को क्रियाकलाप १३ लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ १९

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	दुई शब्द जोडेर सिङ्गो शब्द निर्माण र प्रयोग	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ समय व्यवस्थापन सिप (S2.4) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ विविधताको सम्मान र अन्तरसांस्कृतिक बुझाइ सिप (S5.2) ◆ राष्ट्रिय पहिचान र अपनत्वका अनुभूति (S5.5)	४	१४८ देखि १५४ सम्म
२	विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन		१	१५५, १५६

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. शब्दपत्ती (पानीघट्ट, घ्वाइँघ्वाइँ, ञ्वाइञ्वाइ) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. 'पानीघट्ट' कविता लेखिएको चार्ट
दृश्यबोध	स्वयम् सिकाइ	२	१. मूर्त वस्तु वा चित्र (टेलिफोन, रेडियो, टिभी, कम्प्युटर, मोबाइल, क्याल्कुलेटर आदिका)
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	१. शब्दपत्ती (डोको, नाम्लो, ढिकी जाँतो, साग, पात, ढुटो, पिठो), (डोकोनाम्लो, ढिकीजाँतो, सागपात ढुटोपिठो)
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	४	१. चित्रपत्ती २. शब्दपत्ती (मानापाथी, ढकतराजु दालचामल आदि)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	५	१. शब्दपत्ती (जोडघटाउ, गरगर्ती, ढिकीजाँतो, टारीखेत, चाँजोपाँजो, तलमाथि, मानापाथी) २. शब्दजाल तालिका
पठनप्रवाह	स्वयम् सिकाइ	६	१. शब्दपत्ती (शुभकामना, बधाई, गायक सिपालु) २. शुभकामना कार्ड

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	७	१. शब्दपत्ती (चिठि चिठी, पाथि पाथी, बेन्च वेन्च, साथि साथी, बत्ति बत्ती)
पठनबोध	दौँतरी सिकाइ	८	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर २. शब्दपत्ती (गुरुआमा, छोराछोरी, बाछापाडा, भालेपोथी, गाईगोरु, पाठापाठी, भेडाबाखा, खेतबारी)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	९	१. शब्दपत्ती (गाईगोठ, किलोदाम्लो, ठुलोसानो, घाँसपात) २. वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१०	१. शब्दपत्ती (बचेरा, सिकारी, सर्प र बन्दुक) २. वाक्यपत्तीहरू
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	११	१. शब्दपत्ती (थिच्छ, थिच्यो, खान्छ, खायो, राख्छ, राख्यो, पुग्छ, पुग्यो) २. भूतकाल बुझाउने वाक्यका वाक्यपत्तीहरू
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. चित्रपत्ती, शब्दपत्ती (ढिकीच्याउँ, चुरापोते, सियोधागो, पूजाकोठा, भुइँखाट) २. नमुना प्रश्नोत्तरपत्ती ३. पाठपत्ती
श्रुतिबोध	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१३	१. चित्रपत्ती, शब्दपत्ती (जगमोहन, काठमाडौँ, धनगढी, हवाईजहाज, दङ्ग) २. नमुना प्रश्नोत्तरपत्ती
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१४	१. अनुच्छेद चार्ट
बोध	दौँतरी सिकाइ	१५	१. परिचय बुझाउने संवादको चार्ट
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१६	१. शब्दपत्ती (दाजुभाइ, दिदीभाइ, भेडाबाखा, गाईबाखा, साथीसङ्गी, चुरापोते, सिन्दुरपोते) २. वाक्यपत्तीहरू
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१७	१ पदयोग र पद वियोग गरिएका वाक्यपत्ती ➢ आमाघरजानुहुन्छ । आमा घर जानुहुन्छ । ➢ बुबाघरमाहुनुहुन्छ । बुबा घरमा हुनुहुन्छ ।
लेखाइ	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१८	१. सञ्चार प्रविधिका बारेमा लेखिएको अनुच्छेद

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा के के छन् ? यस्तो चित्र कतै देख्नुभएको छ ? यसले के काम गर्छ होला ? जस्ता प्रश्नोत्तर गरेर विषयवस्तु सुरु गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा टिप्नुहोस् र टिपेका कुराहरूका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

पानीघट्ट

पानीघट्ट घ्वाइँघ्वाइँ
मकै पिस्छ ऱ्वाइँऱ्वाइँ
चामल, गहुँ, सुठो
पिस्छ छिटो छिटो ।
दुइटा ढुङ्गा कुँदेर
ठुलो सोली बुनेर
घट्ट कसले बनायो ?
कस्तो बुद्धि लगायो !

(ख) शिक्षकले तयार पारेका पानीघट्ट, घ्वाइँघ्वाइँ, ऱ्वाइऱ्वाइ जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पालैपालो ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या परे सहयोग गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले 'पानीघट्ट' कविताको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई आफू सँगसँगै गाउन लगाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीहरूलाई मात्र समूहमा गाउन लगाई आफूले अवलोकन गर्नुहोस् । यसैगरी युगल र एकल वाचन गराउनुहोस् ।

(घ) लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले पानीघट्ट, घ्वाइँघ्वाइँ, ऱ्वाइऱ्वाइ जस्ता शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर पुनः उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । कापीमा लेखेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । दुई शब्द जोडेर बनेका सिङ्गो शब्दबारे जानकारी गराउँदै छलफल गराउनुहोस् । यसैगरी दुई शब्द जोडेर सिङ्गो शब्द निर्माण गरी उच्चारण गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४८ को 'पानीघट्ट' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

२. 'पानीघट्ट' कवितामा प्रयोग भएका मुख्य शब्दलाई कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४८ का प्रविधिका क्षेत्रमा प्रयोग हुने शब्द र तिनका कार्यका बारेमा चित्रका माध्यमबाट छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा फोनको काम के हो ? टेलिभिजन कत्रो हुन्छ ? जस्ता के, कस्तो, कुन, कत्रो, कसको जस्ता शब्द राखी प्रश्न सोधेर चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । परिवेश समेटेर चित्र वर्णन गराउनुहोस् ।

२. दिइएका वस्तु के कामका लागि प्रयोग गरिन्छन्, चित्र हेरी भन्नुहोस् :

(ख) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा अन्य प्रविधिसँग सम्बन्धित चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गर्नुहोस् र सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्दचित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ग) एक आपसमा प्रविधिका क्षेत्रमा प्रयोग हुने साधन बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता तथा वाक्य गठन मिले नमिलेको पहिचान गरी आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा हाउभाउ र सङ्केतको उपयोग गरे नगरेको समेत ख्याल गर्नुहोस् ।

(घ) स्तर सुहाउँदा विभिन्न प्रविधि र वस्तुका चित्र प्रदर्शन गरी अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर चित्र वर्णन गराउनुहोस् । चित्र वर्णनमा समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई विभिन्न सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गरी त्यसको वर्णन गर्न लगाउनुहोस् ।

२. विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त चित्रपत्ती देखाएर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) डोको, नाम्लो, ढिकी जाँतो जस्ता सामानका चित्र कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती चित्रका नाम विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउनुहोस् । ती सामान कुन कुन काम गर्न प्रयोग गरिन्छन् भनेर प्रश्न गरी छलफल गराउनुहोस् ।

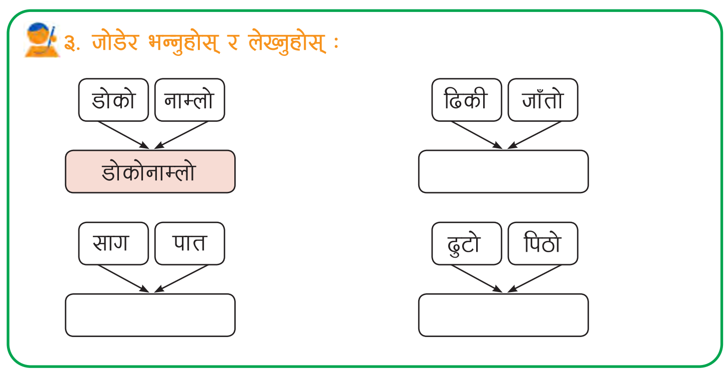

(ख) शिक्षकले डोको, नाम्लो, ढिकी जाँतो, ढुटो, पिठो, साग, पात जस्ता शब्दका छुट्टा छुट्टै र दुई शब्द मिलेका ढिकीजाँतो, डोकोनाम्लो जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दका बारेमा कक्षामा छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षिणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्दमा भएका वर्ण गनेर भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले गनेर भनेका सिङ्गो शब्दलाई जोडेर लेख्दै जानुहोस् । जस्तै : डोको नाम्लो = डोकोनाम्लो, साग पात = सागपात । विद्यार्थी अभ्यस्त नभएसम्म निरन्तर भन्न लगाई अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(ङ) आफूले शैक्षणिक पाटीमा लेखेका शब्द मेट्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई लेखनमा समस्या भए सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४८ को क्रियाकलाप ३ गर्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के देख्नुभयो भनी छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका मानापाथी, ढकतराजु, दालचामल जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै विद्यार्थीलाई ती शब्द प्रयोग गरी वाक्य निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

४. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(ग) पाठ्यपुस्तकको पृ. स. १४९ को क्रियाकलाप ४ मा भएको चित्र देखाउँदै के, कस्तो, कुन, कत्रो, कसको जस्ता शब्द राखी प्रश्नहरू सोधेर चित्रका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । यस क्रममा परिवेश समेटेर चित्र वर्णन गर्न प्रेरित गर्नुहोस् र चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा सुन्नुहोस् । विद्यार्थीलाई चित्र वर्णनमा कुनै असहजता देखिएमा आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा अन्य चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्दचित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई विभिन्न चित्र देखाएर अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाई चित्र वर्णन गराउनुहोस् । चित्र वर्णनमा समस्या भएमा आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४९ को क्रियाकलाप ४ मा दिइएको चित्र वर्णन गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विसङ्केतन वर्णसूचीका शब्दजाल बनाएर प्रदर्शन गर्नुहोस् । यस तालिकाबाट वर्णहरू जोडेर कस्ता कस्ता शब्दहरू बन्छन् भनेर छलफल गराउनुहोस् । त्यसबाट बन्ने जोडघटाउ, गरगर्ती जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

५. शब्द पत्ता लगाई कापीमा लेख्नुहोस् :

ग	चाँ	ढि	की	जाँ	तो
र	जो	ड	घ	टा	उ
ग	पाँ	ग	ग	री	ग
र्ती	जो	ता	तो	खे	र्ती
त	ल	मा	थि	त	ग
मा	ना	पा	थी	म	कै

(ख) विद्यार्थी पाठ्य/पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४९ को अन्तिम क्रियाकलाप साथी साथीबिच छलफल गर्न लगाउनुहोस् । वर्णको तालिका हेरी मिल्ने मिल्ने वर्ण जोडेर कस्ता कस्ता शब्द बन्ने रहेछन् भनेर छलफल गर्नुहोस् । लगाउनुहोस् ।

(ग) छलफलको क्रम सकिएपछि अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । सबै समूहलाई पाठमा प्रयोग भएका वर्णतालिका वितरण गर्नुहोस् वा सबैले देख्ने गरी प्रदर्शन गर्नुहोस् । तालिकामा भएका वर्ण जोडी सिङ्गो शब्द बनाउन लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले साथी समूहमा दिइएको तालिकामा भएका वर्ण जोडेर जोडघटाउ, गरगर्ती, ढिकीजाँतो, टारीखेत, चाँजोपाँजो, तलमाथि, मानापाथी जस्ता शब्द निमार्ण गरे नगरेको अवलोकन गर्नुहोस् । जुन समूहले बढी शब्द बनाउँछ त्यो समूहलाई विजयी घोषणा गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्द निर्माण गर्न समस्या देखिएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४९ को क्रियाकलाप ५ को शब्दजालबाट बन्ने शब्द कापीमा लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) विद्यार्थीलाई सरल वाक्यमा लेखिएको छोटो शुभकामना पत्रको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र शिक्षकले वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । वाचन गर्दा पहिलो पटक ढिलो गतिमा शब्द शब्दमा जोड दिएर वाचन गर्ने र बिस्तारै वाचनको गति बढाउनुहोस् । शुभकामना, बधाई, गायक सिपालु जस्ता शब्दमा जोड दिनुहोस् र ती शब्दका शब्दपत्ती प्रस्तुत गरी विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> ६. छिटो छिटो पढ्नुहोस् :
>
> **शुभकामना**
>
> श्री आयुष
>
> गीत गाएर पहिलो हुनुभएकामा तपाईंलाई बधाई छ । तपाईं पछि गएर सफल गायक बन्नुहोस् । तपाईं सिपालु र सबैले मन पराउने बन्नुहोस् । हामी सबैका तर्फबाट तपाईंलाई शुभकामना छ ।
>
> शिक्षक तथा विद्यार्थी, कक्षा दुई

(ख) विद्यार्थीलाई घडी हेर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सकेसम्म छिटो वाचन गर्नुहोस् । कति समयमा शुभकामना वाचन गरेर पूरा गर्नुभयो, विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले जस्तै विद्यार्थीलाई सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् र आफूले समय हेर्नुहोस् । विद्यार्थीले कति समयमा सस्वरवाचन गर्न सके, समय बताउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीको जोडी समूह बनाउनुहोस् । पालैपालो घडी हेर्दै पाठ्यपुस्तकमा दिइएको शुभकामना चार्टमा प्रस्तुत गर्नुहोस् । चार्टमा भएका शब्द पढ्न लगाउनुहोस् । कसले कति समयमा वाचन पूरा गरे, टिपोट गर्नुहोस् । यसरी प्रतिस्पर्धात्मक तरिकाले शब्दहरू पढ्न लगाउनुहोस् । कसले कति समयमा पढ्न सके समय बताउँदै जानुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई शुभकामना पत्रमा भएका शब्दहरू उच्चारण गर्न र शुभकामना पत्र वाचन गर्न समस्या भएमा शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(च) पठन अभ्यासलाई विद्यार्थीहरू अभ्यस्त नबनुन्जेल पटक पटक दोहोऱ्याउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५० को क्रियाकलाप ६ शुभकामना वाचन गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५० को क्रियाकलाप ७ का बारेमा छलफल गर्नुहोस् । पाठमा प्रयुक्त चिठी पाथी, बेन्च, साथी, बत्ती

> ७. सही शब्द चिनेर लेख्नुहोस् :
>
> | चिठि, चिठी | पाथी, पाथि | बेन्च, बेन्च | साथी, साथि | बत्ती, बत्ति |
> |---|---|---|---|---|
> | .... | .... | .... | .... | .... |

शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले हिज्जे मिलेका र नमिलेका चिठी, चिठि, पाथि, पाथी, वेन्च, बेन्च, साथी, साथि, बत्ति बत्ती शब्दका शब्दपत्ती बनाउनुहोस् र प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द कुन कुन ठिक होलान्, पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । ठिक शब्द पाठ्यपुस्तकको पाठमा खोजेर पत्ता लगाई गोलो घेरा लगाउन भन्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीको समूहमा थप शब्दपत्ती दिनुहोस् । तालिकामा मिल्ने र नमिल्ने शब्द छुट्याउन लगाउनुहोस् ।

हिज्जे मिलेका शब्द	हिज्जे नमिलेका शब्द

(घ) विद्यार्थीले सही शब्द पहिचान गरेर लेखेको र नलेखेको अवलोकन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै द्विविधा वा समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

सबै विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५० को क्रियाकलाप ७ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) विद्यार्थीलाई 'परेवा र कुखुरा' पाठको वा विभिन्न जनावरका बच्चाहरू र चराचुरुङ्गी आदि भएको चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् र चित्रका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयुक्त गुरुआमा, छोराछोरी, बाछापाडा, भालेपोथी, गाईगोरु, पाठापाठी, भेडाबाखा आदि शब्द लेखिएका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीहरूलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउँदा उच्चारणमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्दै पुन: उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

८. पाठमा रातो बनाइएका शब्दको उच्चारण गर्न सिकाएर साथीलाई पाठ पढ्न लगाउनुहोस् :

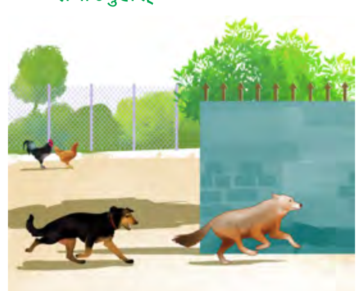

परेवा र कुखुरा

गुरुआमा छोराछोरीसँग बजार घुम्न जानुभयो । उहाँ सुनचाँदी पसलमा पस्नुभयो । गहना किन्नुभयो । सडकको छेउमा राखेका कुखुराका भालेपोथी किन्नुभयो । बिहानपख कुखुराको भाले बास्यो । भाले बासेको सुनेर परेवा ब्युँझियो । उसले घरमा नयाँ साथी आएको कुरा थाहा पायो । कुखुरा र परेवा साथी साथी भए । उनीहरू चारो खोज्न गोठमा गए । गाईगोरु र बाछाबाछीसँग कुराकानी गरे । भेडाबाखा र पाठापाठीसँग खेतबारीमा पुगे । त्यहाँ स्याल आयो । स्याल देखेर सबै डरले थरथर कामे । त्यहाँ पाङ्ग्रे कुकुर आयो । पाङ्ग्रेलाई देखेर स्याल भाग्यो ।

(ग) पाठमा रातो रङ लगाएका शब्द विद्यार्थीका लागि नयाँ शब्द हुन सक्छन् । विद्यार्थीलाई दुई दुई जनाको समूहमा राख्नुहोस् र गुरुआमा, छोराछोरी, बाछापाडा, भालेपोथी, गाईगोरु, पाठापाठी, भेडाबाखा, खेतबारी आदि शब्दका शब्दपत्ती दिनुहोस् । एक जनाले एउटा शब्दपत्ती देखाउने र अर्को जनाले त्यसलाई उच्चारण गरेर सुनाउन लगाउनुहोस् । यसरी उच्चारण गर्न विद्यार्थीलाई समस्या परे समूहको अर्को साथीलाई सहयोग गर्न लगाउनुहोस् । यसरी पालैपालो सबैलाई शब्दपत्तीबाट शब्दोच्चारणको अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई 'परेवा र कुखुरा' पाठ उपयुक्त गतिमा शुद्धसँग साथी साथी मिलेर पढ्न लगाउनुहोस् । अरू विद्यार्थीलाई

ध्यानपूर्वक सुन्न र साथीले सही उच्चारण गर्न नसकेका शब्द पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । त्यस्ता शब्द शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । ती शब्द कक्षामा पालैपालो पुनः उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) गुरुआमा कोसँग बजार जानुभयो ? गुरुआमा कहाँ जानुभयो ? स्याल देखेर सबै कसरी कामे ? जस्ता प्रश्न बनाएर सोध्नुहोस् र ती प्रश्नको उत्तरमा विद्यार्थीले भनेका शब्द टिप्दै जानुहोस् । ती शब्दका बारेमा प्रश्नोत्तर गरी विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(च) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै 'परेवा र कुखुरा' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(छ) कथा पठन गरेर सुनाएपछि फेरि विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाएर प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् ।

(ज) पठन गर्दा उच्चारण गर्न कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. सबै विद्यार्थीलाई पुस्तकको पृ.स. १५० मा भएको 'परेवा र कुखुरा' पाठ पढ्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

२. छोराछोरी, बाछापाडा, भालेपोथी, गाईगोरु, पाठापाठी, भेडाबाखा, खेतबारी आदि शब्द उच्चारण गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) विद्यार्थीलाई गाईगोठ, किलोदाम्लो, ठुलोसानो, घाँसपात आदि शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द विद्यार्थी विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा पाठगत सन्दर्भ जोड्दै मौखिक रूपमा वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न समस्या भएमा सहजीकरण गराउनुहोस् ।

९. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

गाईगोठ : ....

किलोदाम्लो : ....

ठुलोसानो : ....

घाँसपात : ....

(ख) शिक्षकले मौखिक रूपमा वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउँदा गाईगोठ, किलोदाम्लो, ठुलोसानो, घाँसपात जस्ता शब्द प्रयोग गरी बनाइएका वाक्यपत्ती प्रस्तुत गर्नुहोस् । जस्तै : बुबा गाईगोठमा जानुभयो । बाखा किलोदाम्लो बोकेर भागे । यस्तै वाक्य बनाउन लगाई थप क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ग) दुई शब्दले बनेका यस्तै सिङ्गो शब्द राखी तयार गरिएको अभ्यास पत्ती वितरण गर्नुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) पटक पटक मौखिक अभ्यास गराएपछि पाठ्यपुस्तकमा वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । वाक्य लेख्न सके नसकेको अवलोकन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् । कक्षाकार्य वा गृहकार्य दिएर पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

सबै विद्यार्थीले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५१ मा भएको क्रियाकलाप ९ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई 'रुखमा ....को गुँड थियो । गुँडमा .... बस्थे । रुखमा ढुकुरको गुँड थियो । गुँडमा बचेरा बस्थे ।' जस्ता नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले पढेपछि कहिले वाक्यमा भएको कर्ता, कहिले क्रियापद छोपेर पढ्न लगाउनुहोस् । कुन शब्द छैन ? शब्द नहुँदा वाक्य कस्तो भयो ? जस्ता प्रश्न सोधेर छलफल गर्नुहोस् ।

> १०. खाली ठाउँमा मिल्दो शब्द भर्नुहोस् :
>
> | बचेरा | सिकारी | सर्प | बन्दुक |
> |---|---|---|---|
>
> रुखमा ढुकुरको गुँड छ । गुँडमा .... बस्थे । एक दिन त्यहाँ ....आयो । सिकारीले बचेरालाई मार्ने विचार गऱ्यो । उसले बन्दुक उठायो । बाजले पनि बचेरालाई देख्यो । बाज बचेरा खान आयो । त्यहाँ कालो .... आएर सिकारीलाई डस्यो । सिकारीको हातको .... पड्किएर बाज भाग्यो । सिकारी पनि औषधी गर्न दौडियो । ढुकुरका बचेराहरू पनि बचे ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५१ को क्रियाकलाप १० मा दिइएको अनुच्छेदको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र सस्वरवाचन गराउनुहोस् । वाचनका क्रममा विद्यार्थीले खाली ठाउँ भएको पत्ता लगाउने छन् । पढ्दै जाँदा खाली ठाउँमा माथि दिइएका जस्तै : बचेरा, सिकारी, सर्प र बन्दुकमध्ये कुन शब्द राख्दा सान्दर्भिक वाक्य बन्छ भनी व्यक्तिगत रूपमा प्रश्न गर्नुहोस् । सही शब्द अनुमान गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पालैपालो खाली ठाउँमा मिल्दो शब्द भर्न र यसरी बनेका वाक्य भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले दिइएका शब्द राखी खाली ठाउँ भर्न सके नसकेको पहिचान गरी शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले भनेका वाक्यलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् । पटक पटक पढ्न लगाएर धेरैभन्दा धेरै अभ्यास गराउनुहोस् । लेखाइमा समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

सबै विद्यार्थीले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५१ मा भएको क्रियाकलाप १० गर्न सके नसकेको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) सामान्य वर्तमान कालका 'भाइ खाना खान्छ । साथी भनेको मान्छ ।' जस्ता वाक्यलाई सामान्य भूत कालमा परिवर्तन गरेका वाक्यपत्ती शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस् र छलफल गराउनुहोस् । त्यस्ता वाक्य थप दिएर परिवर्तन गर्न लगाउनुहोस् ।

> ११. उदाहरणमा दिइए जस्तै वाक्य बनाउनुहोस् र कापीमा लेख्नुहोस् :
>
> उदाहरण : रमणले स्विच थिच्छ ।
> रमणले स्विच थिच्यो ।
>
> (क) भाइले टेबलमा घडी राख्छ ।
> (ख) मानिस रकेट चढेर चन्द्रमामा पुग्छ ।
> (ग) तपराज रेडियोमा समाचार सुन्छ ।
> (घ) औषधीले हाम्रो रोग निको पार्छ ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५१ को क्रियाकलाप ११ बारे छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा अहिलेको समयमा कुनै काम हुने कुरा बुझाउने वाक्यलाई पहिले भएको अवस्था बुझाउने वाक्यमा परिवर्तन गर्नुपर्ने कुरा बताउनुहोस् ।

(ग) पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५१ को क्रियाकलाप ११ मा दिइएका वाक्य प्रदर्शन गरी पालैपालो परिवर्तन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई क्रियाकलाप गर्न समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) वाक्य निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने वर्तमानकालीन र भूतकालीन क्रियापद प्रदर्शन गरी पहिचान गराउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५१ को क्रियाकलाप ११ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको 'ढिकीच्याउँ' पाठ उपयुक्त गतिमा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् । पाठ पढ्दा सम्बन्धित पृष्ठको क्रियाकलापमा दिइएका चुरापोते, सियोधागो, पूजाकोठा, भुइँखाट जस्ता शब्दमा जोड दिनुहोस् । त्यस्ता शब्दका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा शब्दहरूको शब्दपत्ती प्रस्तुत गर्दै दुई शब्दले बनेका सिङ्गो शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । सम्भव भएमा टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको 'ढिकीच्याउँ' पाठ उपयुक्त गतिमा वाचन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठ पढ्न वा कुनै शब्द उच्चारण गर्न समस्या भए उपयुक्त सिकाइ रणनीति अवलम्बन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् ।

१२. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

ढिकीच्याउँ

दाजु र मैले ढिकीच्याउँ खेल्यौँ । दाजुले भन्नुभयो, "भाइ ! आऊ हामी घुगुती खेलौँ ।" हामी दाजुभाइ कोठातिर लाग्यौँ । "लौजा ! कोठा त सफा गर्नै बिर्सिएछ ।" दाजु र म झसङ्ग भयौँ । हामीले मिलेर कोठा सफा गर्‍यौँ । दाजुले कोठामा भुइँखाट ल्याउनुभयो । मैले भुइँखाटमा ओछ्यान मिलाएँ । ओछ्यानमा आमाका चुरापोते रहेछन् । दाजुले आमाको दराजमा मिलाएर राखिदिनुभयो । दराजमा सियोधागो पनि रहेछ । मैले फूल टिपेर ल्याएँ । दाजुले फूल उनेर माला बनाउनुभयो । बुबा घरभित्र तलमाथि गरिरहनुभएको रहेछ । मैले सोधेँ, "बुबा के भयो ?" "दराजमा सियोधागो थियो । कहाँ गयो ? कहाँ राखेँ भनी खोजेको" बुबाले भन्नुभयो । दाजुले बुबालाई सियोधागो र माला दिनुभयो । बुबाले हामीलाई धन्यवाद दिनुभयो । उहाँ खुसी हुँदै पूजाकोठामा छिर्नुभयो । हामी कोठामा गई घुगुती खेल्न थाल्यौँ ।

(क) दाजुले भाइलाई के भने ?

....

(ख) कसले आमाको चुरापोते भेट्टायो ?

....

(ग) दाजुले कसरी माला बनाउनुभयो ?

....

(घ) बुबा किन खुसी हुनुभयो ?

....

(घ) विद्यार्थीसँग पाठका बारेमा छलफल गर्नुहोस् र छलफलमा भएका कुराहरूलाई जोडेर चुरापोते, सियोधागो, पूजाकोठा, भुइँखाट जस्ता शब्दका शब्दपत्ती र विद्यार्थीको अनुभवलाई जोडेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ङ) यसरी छलफल गर्दा विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको उपयोग गरी सिकाइ सहजीकरण कार्यलाई निरन्तरता दिनुहोस् । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा पाठसँग सम्बन्धित भई निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीलाई सिकाइ र अभिव्यक्तिको अवसर प्रदान गर्नुहोस्, जस्तै :

(अ) दाजुले भाइलाई के खेलौँ भन्नुभयो ? (उत्तर : घुगुती)

(आ) दाजुले कोठामा के ल्याउनुभयो ? उत्तर : (भुइँखाट)

(च) विद्यार्थीलाई माथिका जस्ता प्रश्नबाट छलफल गराउँदा निर्धारित शब्द उत्तर आउने गरी सिकाइ सहजीकरण गराउनुहोस् ।

(छ) प्रश्नोत्तर तथा छलफलपश्चात् दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरणसहित पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. विद्यार्थीलाई 'ढिकीच्याउँ ' पाठमा दिइएका प्रश्नका उत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

२. विद्यार्थीलाई दुई शब्द मिलेर बनेका चुरापोते, सियोधागो, पूजाकोठा, भुइँखाट जस्ता सिङ्गो शब्द उच्चारण गर्न लगाएर विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५३ को क्रियाकलाप १३ मा प्रयोग भएका चित्रका बारेमा चित्रपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् । त्यसपछि ' जगमोहनको काठमाडौँ यात्रा' पाठ सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् ।

१३. सुन्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

जगमोहनको काठमाडौँ यात्रा

जगमोहन बुबासँग काठमाडौँ जाने भए । उनीहरू गाडी चढेर धनगढी आइपुगे । धनगढीमा हवाईजहाज थियो । उनीहरू हवाईजहाज चढ्न लागे । टिकट जाँच्नेले सबैको टिकट मागे । उनीहरूले टिकट देखाए । उनीहरू हवाईजहाजभित्र पुगे । जगमोहनले झोला राखे । हवाईजहाज उड्यो । जगमोहन दङ्ग परे ।

(क) जगमोहन बुबासँग कहाँ जाने भए ?

(ख) धनगढीमा के थियो ?

(ग) उनीहरूले किन टिकट देखाए ?

(ख) शिक्षकले 'जगमोहनको काठमाडौँ यात्रा' पाठ सस्वरवाचन गरी मोबाइलमा रेकर्ड गर्नुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्न सम्भव भएमा चित्रपत्ती वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । 'जगमोहन, काठमाडौँ, धनगढी, हवाईजहाज, दङ्ग' जस्ता शब्द राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले पाठगत प्रश्नको उत्तर खोज्ने तरिकाबारे छलफल गर्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले 'जगमोहनको काठमाडौँ यात्रा' पाठ पढिसकेपछि कुनै एउटा 'कहाँ, के, किन' प्रश्नसँग सम्बन्धित उत्तर बताइदिनुहोस् । त्यसैअनुरूप विद्यार्थीलाई पनि अभ्यास गराउनुहोस् । पाठ पढिसकेपछि 'कहाँ, के, किन' सम्बन्धी कुनै एउटा प्रश्न सोध्नुहोस् । यस्ता प्रश्नको उत्तर पाठलाई ध्यान दिएर पढे भेट्टाइन्छ भनी बताउनुहोस् । एउटा प्रश्न सोधी म पाठ पढ्छु, तपाईंहरू उत्तर पत्ता लगाउनुहोस् भन्नुहोस् । तपाईंहरूले प्रश्नको उत्तर भेट्टाएपछि पाठ पढ्न रोक्ने छु भन्नुहोस् । पाठ पढी प्रश्नको उत्तर आएमा पठन रोक्नुहोस् र उत्तर भन्ने अवसर दिनुहोस् । यसरी पाठ्यपुस्तकमा भएका र अन्य सान्दर्भिक प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । यसका लागि पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका प्रश्नको उपयोग गर्नुहोस् । यदि विद्यार्थी समर्थ पाइएमा कसरी र किन प्रश्न पनि निर्माण गरी सोध्नुहोस् ।

(घ) 'जगमोहनको काठमाडौँ यात्रा' पाठ सस्वरवाचन पटक पटक गरेर पाठमा भएका विभिन्न कामका बारेमा विद्यार्थीसँग छलफल र प्रश्नोत्तर गरी सूची तयार गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५३ को क्रियाकलाप १३ मा दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५३ को क्रियाकलाप १४ को कथाको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । पढ्दाखेरि दिइएका वाक्य र नयाँ लाग्ने शब्द भन्न लगाई पटक पटक उच्चारण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

> **१४. जस्ताको त्यस्तै कापीमा सार्नुहोस् :**
>
> सानो बाबु राम्रो छ । ऊ हँसिलो छ । सानो बाबुलाई सबैले माया गर्छन् । ऊसँग धेरै खेल्ने सामान छन् । सानो बाबु सुतेर उठेपछि लिटो खान्छ । ऊ खेल्न थाल्छ । उसका दाजुदिदीहरू उसलाई खेल्न सहयोग गर्छन् । उनीहरूको घरनजिकै नदी पनि छ । उनीहरू कहिलेकाहीँ नदीको किनारतिर जान्छन् । नदीमा माछा खेलेको हेर्छन् र रमाइलो मान्छन् ।

(ख) पाठ्यपुस्तकको कथाको चार्ट वा पाठ्यपुस्तक हेर्दै लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले शुद्धसँग र बान्की मिलाएर सार्न सके नसकेको अवलोकन गर्नुहोस् । यसरी सार्दा पनि विद्यार्थीले केही त्रुटि गर्न सक्छन् । शिक्षकले त्रुटिरहित लेखाइका लागि आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) अनुलेखन अभ्यास सकिएपछि विद्यार्थीहरूलाई दुई दुई जनाको समूहमा विभाजन गरी कापी साटासाट गरिदिनुहोस् र पाठ्यपुस्तक हेरेर साथीको लेखाइ परीक्षण गर्ने तरिकाबारे छलफल गर्नुहोस् र परीक्षण गर्न लगाउनुहोस् । आफूले आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(घ) परीक्षण सकिएपछि आफ्नो आफ्नो कापी लिन लगाएर गल्ती भएका शब्द वा वाक्यलाई पुनर्लेखन गर्न लगाउनुहोस् । यस अभ्यासलाई सम्पूर्ण रूपमा शुद्ध लेखन गर्न नसकेसम्म दोहोऱ्याउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

कुनै वाक्य दिएर अनुलेखन गर्न लागाई बान्की मिलाएर लेखे नलेखेको अवलोकन गरी मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५३ को अन्तिम क्रियाकलापसँग सम्बन्धित परिचय झल्काउने संवादको चार्ट प्रदर्शन गरी पढेर सुनाउनुहोस् । विद्यार्थी विद्यार्थीबिच छलफल गर्नुहोस् ।

> **१५. साथीसँग छलफल गरी भन्नुहोस् :**
>
> विद्यालयमा नयाँ शिक्षक आउनुभयो । उहाँले सबैको अनुहार हेर्नुभयो । उहाँले आफ्नो परिचय दिनुभयो । सबै विद्यार्थीलाई आफ्नो परिचय दिन लगाउनुभयो । विद्यार्थीले पालैपालो आआफ्नो परिचय दिए । शिक्षकले रमाइलो कथा सुनाउनुभयो । यसपछि शिक्षकले के गर्नुभयो होला ?

(ख) विद्यार्थीलाई आवश्यक समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । विद्यार्थीको समूहभित्र साथी साथीबिच छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) छलफलका क्रममा भएका मुख्य मुख्य कुरा भन्न उत्प्रेरित गर्नुहोस् । पालैपालो भन्न लगाउँदा बोल्न लजाउने विद्यार्थीलाई आवश्यक पृष्टपोषण दिई अभिव्यक्तिका लागि उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले भनेका हरेक सम्भावित उत्तरहरू टिपोट गर्दै जानुहोस् । सबैको उत्तरबारे सकारात्मक टिप्पणी गर्दै समूह समूहबिच ती उत्तरबारे छलफल चलाउनुहोस् । क्रियाकलाप गर्न समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५३ को क्रियाकलाप १५ गराई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १६

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५४ को क्रियाकलाप १६ मा भएको तालिका प्रदर्शन गर्नुहोस् । तालिकामा रहेका शब्द वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । शिक्षकले वाचन गरेपछि विद्यार्थीलाई पनि वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तालिकामा प्रचलित शब्द र शब्द परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्दको तालिका देखाई पाठ्यपुस्तकमा दिइएको उदाहरणलाई आधार मानी बाँकी अभ्यास गर्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : हामी गाईबाखा चराउँछौँ । साथीभाइ मिलेर बस्छन् । यसैगरी, दाजुभाइ, दिदीभाइ, भेडाबाखा, गाईबाखा, साथीसङ्गी, चुरापोते, सिन्दुरपोते आदि शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरेका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

१६. तालिकामा जस्तै गरी वाक्य बनाउनुहोस् :

प्रचलित शब्द	शब्द परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्द	प्रयोग
दाजुभाइ	दिदीभाइ	१. मेरा दाजुभाइ छन् । २. दिदीभाइ टेलिभिजन हेर्दै छन् ।
भेडाबाखा	गाईबाखा	....
साथीसङ्गी	साथीभाइ	....
चुरापोते	सिन्दूरपोते	....

(ग) यसरी पाठ्यपुस्तकमा दिइएका उदाहरण र शिक्षकले शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गरेका वाक्यपत्तीका आधारमा पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(घ) मौखिक अभिव्यक्तिमा विद्यार्थी सक्षम भएपछि पुस्तकमा भएको खाली ठाउँमा वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सही रूपमा वाक्य रचना गरे नगरेको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५४ को क्रियाकलाप १६ कापीमा लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १७

(क) विद्यार्थीलाई एउटै डिकोमा जोडिएका शब्दहरू भएको र डिको छुट्याएर शुद्ध लेखिएका 'आमाघरजानुहुन्छ । बुबाघरमाहुनुहुन्छ ।' जस्ता केही वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती दुई वाक्यपत्ती पढ्न लगाई तिनीहरूको लेखाइबारे छलफल गराउनुहोस् । वाक्यमा शब्दहरू छुट्याएर लेख्नुपर्ने अवस्थाबारे बताइदिनुहोस् ।

१७. शब्द चिन्नुहोस् र छुट्याएर लेख्नुहोस् :

(क) आकाशमाथिहवाईजहाजउड्यो ।
आकाशमाथि हवाईजहाज उड्यो । ....

(ख) मेरोमोबाइलकोघन्टीबज्यो ।
....

(ग) सडकमागाडीगुडे ।
....

(घ) दिदीबजारजानुभयो ।
....

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५४ को क्रियाकलाप १७ बारे छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा प्रश्नमा दिइएका वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् । एकै डिकोमा शब्द जोडिएकाले विद्यार्थीले पढ्न असजिलो मान्ने छन् ।

(ग) एउटै डिकोमा जोडिएका शब्द चिनेर छुट्याउन वाक्यपत्ती शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(घ) यसरी प्रदर्शन गरेको वाक्य विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । सुरुमा एकै डिकोमा जोडिएका शब्द पढ्दा र अलग अलग गरी छुट्याएर लेखेका शब्द पढ्दाको अवस्थाबारे तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थी अभ्यस्त नभएसम्म बारम्बार अभ्यास गराउनुहोस् । क्रियाकलाप गर्न समस्या भएमा शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५४ को क्रियाकलाप १७ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १८

> १८. तपाईंले सञ्चार प्रविधिका साधनका बारेमा साथीलाई बताउनुपर्‍यो भने के के भन्नुहुन्छ, घरमा छलफल गरी कापीमा लेख्नुहोस् ।

(क) विद्यार्थीलाई सञ्चारका साधनहरूका नाम लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गर्नुहोस् र सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् । सञ्चारका साधनको महत्व उल्लेख भएका केही वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती वाक्यपत्ती पढ्न लगाई छलफल गराउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५४ को क्रियाकलाप १८ बारे छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा कुराकानी गर्ने, जानकारी लिने, दिने, ज्ञान प्राप्त गर्ने माध्यमका बारेमा जानकारी दिनुहोस् ।

(ग) सञ्चारका माध्यम शीर्षकमा तयार पारिएको संवादको नमुना प्रस्तुत गरी छलफल गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई दुई दुई जनाको समूहमा राख्नुहोस् र एकले अर्कालाई सञ्चारका साधनका बारेमा बताउन लगाउनुहोस् । यसरी बताउँदा विद्यार्थी अलमलमा परे आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई सञ्चारका साधनबारे एक अनुच्छेद लेख्न लगाउनुहोस् । लेखाइमा विद्यार्थीलाई समस्या भए शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५४ को क्रियाकलाप १८ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

हाम्रा क्रियाकलाप

कार्यघण्टा : १५

परिचय

सिकाइ व्यवहार र सन्दर्भ सुहाउँदा बन्न सके दिगो र गुणस्तरीय हुन्छ । परिवार, स्थानीय परिवेश, सामूहिक कार्य र वातावरणसँग सम्बन्धित पक्ष प्रारम्भिक कक्षाका विद्यार्थीका क्रियाकलापका मुख्य आधार हुन् । यसले कक्षाकोठाभित्र र बाहिरको सिकाइलाई सन्तुलित रूपमा उपयोग गर्न सहयोग गर्छ । भाषा सिकाइ कार्य व्यावहारमा आधारित हुने भएकाले हाम्रा क्रियाकलाप विषयक्षेत्रमा शब्द शब्द मिलेर बनेका शब्द पहिचान गरी रूपविन्यासगत उच्चारण र प्रयोग, दृश्य सामग्रीका आधारमा विषयवस्तुको सामान्य रूपमा वर्णन, उदाहरण, तुलना र विपरीतताका सन्दर्भमा आधारित पाठ पठन, रूपगतविन्यास पहिचान गरी जोडाइ र छुट्याइ, निर्धारित पाठको साङ्गठनिक ढाँचाको बोध, विषयवस्तुलाई मौलिक शब्दमा कथन, सार कथन र लेखन, पाठबारे लिखित प्रतिक्रिया, विभिन्न विषयवस्तु तथा शीर्षकमा आधारित भई स्वतन्त्र लेखन, निर्धारित विषयवस्तुका आधारमा पदसङ्गति, कालका पक्ष र चिह्न प्रयोगको सचेततासहितको मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिलगायतका कार्य गर्ने छन् ।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठ छन् । यी पाठहरूमा वर्ण जोडेर शब्द निर्माण, शब्दार्थबोध, शब्दपठन, वाक्यपठन तथा हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, दृश्य वर्णन तथा गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, दोहोरो सञ्चार, लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोग, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने, श्रुतिलेखन गर्ने तथा निर्देशित तथा स्वतन्त्र रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन् ।

धेरै शब्द जानेमा अभिव्यक्ति र सञ्चारका क्रममा आत्मविश्वास र प्रवाह हुन्छ । प्रारम्भिक कक्षाका विद्यार्थीसँग सीमित मात्रामा शब्दभण्डार रहने भएकाले जानेका शब्दकै अधिकाधिक उपयोग गरी आत्मविश्वास र प्रवाहका साथ अभिव्यक्ति र सञ्चार गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ । यही मान्यतामा आधारित भई दैनिक प्रचलनमा आउने शब्दका सुरु, मध्य र अन्त्यमा वर्णगत ध्वनि जोडी, छुट्याई, थपी र झिकी विसङ्केतक थप शब्द निर्माण तथा उपयोग, स्वसिकाइ र अनुभवका आधारमा दौँतरी, ससाना समूह र अन्य व्यक्तिसँग कुराकानी तथा छलफल, देखे, सुनेका र अनुभव गरेका विषयवस्तुको स्वमूल्याङ्कनसहित मौलिक वाक्यमा लिखित तथा मौखिक वर्णनलगायतका कार्य गर्ने उद्देश्य राखिएको छ ।

पाठ २०

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	परिवारसँग सम्बन्धित शब्द	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ निणर्य तथा समस्या समाधान (S1.5) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ साक्षरता सिप (S4.3) ◆ लोकतान्त्रिक, सहभागितात्मक, र समतामूलक मूल्य सिप (S5.3)	२	१५७
२.	जनावरबोधक शब्द		२	१५८ र १५९
३.	सामूहिक कार्यसँग सम्बन्धित शब्द		३	१६० र १६१

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (देश, विदेश, हिमाल, पहाड, आकार, प्रकार, खती, ओखती) २. पाठमा प्रयुक्तचित्र वा पोस्टर ३. 'आमाको सन्देश' कविता लेखिएको चार्ट
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पत्रपत्रिकाका वा कुनै बालसाहित्यका चित्र वा पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	३	१. दुइओटा शब्द मिलेर बनेका शब्दका शब्दपत्तीहरू (वनभोज, फरियाचोलो, हावापानी, सीताराम, हरिबाबु)
श्रुतिबोध	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	४	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (भालेपोथी, आनीबानी, पिरमर्का, हाडछाला, मनैमन २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. पाठपत्ती
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	५	१. एकै किसिमका र फरक समूहका शब्द समूहका पत्तीहरू: ➢ मामामाइजू, मामाघर, मामाभान्जा, चोखोमिठो ➢ हजुरबा, हजुरआमा, आमाबुबा, फलफूल, ➢ छोराछोरी, दाजुभाइ, दिदीबहिनी, घरआँगन, ➢ लिपपोत, दुधभात, दालभात, चियानास्ता
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१ पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (टिप्यो, टिप्नुभयो, खाइस्, खायौ, हुनुहुन्छ, हुन्छौ, गर्नुपर्छ, गर्दै छिन्) २. नमुना वाक्यपत्तीहरू:
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	७	१. शब्दजाल चार्ट २. शब्दजालमा बन्ने शब्दका पत्तीहरू (जेठाबाठो, मामाभान्जा, आमाबुबा, दाइभाइ, छोराछोरी, सरासर, लिपपोत, भान्जाभान्जी, मामाघर)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	८	१. शब्दपत्तीहरू (माछामासु, डाँडामाथि, घाँसदाउरा, साथीभाइ) २. वाक्यपत्तीहरू

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	९	१. संवादमा प्रयोग गरिएको शब्दका शब्दपत्तीहरू (हिजोआज, आजभोलि, हिजोअस्ति, रातदिन, दिनरात, साँझपख, कुराकानी, भोलिपर्सि, दिनभर) २. संवादको अनुच्छेद चार्ट
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	१०	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (काँक्राफर्सी, किताबकापी, दौरासुरुवाल, जुत्तामोजा)
कार्यमूलक व्याकरण	शिक्षकको आंशिक सहयोग	११	१. पाठमा प्रयुक्त वाक्यमा पद जोडिएका र पद नजोडिएका वाक्यपत्तीहरू ➢ पल्लोगाउँमाजात्राछ । ➢ पल्लो गाउँमा जात्रा छ ।
श्रुतिलेखन	दौँतरी सिकाइ	१२	१. पाठमा प्रयुक्त अनुच्छेद चार्ट
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१३	१. सामान प्रयोग गरी हेर्ने तहका नमुना प्रश्नहरूको चिट/पत्ती २. दैनिक प्रयोगका सामग्री

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा के के छन्, केटाकेटी कहाँ छन् ? केटाकेटी के गर्दै होलान् ? जस्ता प्रश्न गरी अनुमान गर्न लगाएर विषयवस्तु सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका देशविदेश, हिमालपहाड, घरआँगन, देखिँदैन, फैलाउँछु आदि शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्दको संरचनाबारे सहजीकरण गर्नुहोस् । पालैपालो वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । आफूले बनाएका ती शब्दका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर छलफल गर्नुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

आमाको सन्देश

रोगले पार्ला अचेत
फोहोरलाई लखेट
देखिँदैन आकार
धेरै हुन्छन् प्रकार ।

घर पिढी आँगन
शरीर सफा राख न
रोग लाग्नु हो खती
खानुपर्छ ओखती ।

हिमाल पहाड मधेस
कति राम्रो सन्देश
फैलाउँछु यो कुरा
देश अनि विदेश ।

(ग) शिक्षकले 'आमाको सन्देश' कविताको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर

सुनाउनुहोस् । यस क्रममा प्रोजेक्टरको सहायताले पावर प्वाइन्टमा प्रदर्शन गरेर वा कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्ड गराएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् र लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले प्रदर्शन गरेका शब्दपत्तीका शब्द 'आमाको सन्देश' कवितामा खोज्न लगाई ती शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५७ को 'आमाको सन्देश' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

२. 'आमाको सन्देश' कवितामा प्रयोग भएका देश विदेश, हिमाल पहाड, घर आँगन, देखिँदैन, फैलाउँछु जस्ता शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप २

२. शिक्षकले देखाएको पत्रिकाको कुनै चित्र वर्णन गर्नुहोस् ।

(क) पत्रपत्रिकाका वा कुनै बालसाहित्यको चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गर्नुहोस् । त्यसबारे छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको, कसले जस्ता शब्द राखी प्रश्नहरूका आधारमा चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् ।

(ख) कुनै अर्को चित्र प्रस्तुत गर्नुहोस् र त्यस चित्रको परिवेश समेटेर चित्र वर्णन गराउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्ने क्रममा चित्रसँग सम्बन्धित शब्द चित्रपत्तीको प्रयोग गर्नुहोस् र शब्दबोध गर्ने अवसर पनि प्रदान गर्नुहोस् ।

(ग) चित्रबारे अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाउनुहोस् र चित्र वर्णन गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई चित्रबारे भन्न, परिवेश समेटेर वर्णन गर्न समस्या भएमा आफूले उपयुक्त रणनीति अपनाई सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(घ) चित्र वर्णन गर्दा चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै एकआपसमा स्वच्छ, रमाइलो वातावरण बनाएर छलफल गर्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, वाक्य गठन मिलेको नमिलेको पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई विभिन्न सान्दर्भिक चित्र दिएर चित्र वर्णन गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

३. शिक्षकको सहयोगमा मिल्ने शब्द थपी भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

वनभोज .... चोलो .... पानी .... राम .... बाबु

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा भएका वन भोज - वनभोज, फरिया चोलो - फरियाचोलो, हावा पानी - हावापानी, आमा बुबा - आमाबुबा, सीता राम - सीताराम जस्ता शब्दहरूका छुट्टाछुट्टै शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । जस्तै : वन भोज, फरिया चोलो । ती शब्द

उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई मिल्दा दुई शब्द जोडेर एउटै शब्द बनाउन भन्नुहोस् र पुन : उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) वनभोज, फरियाचोली, हावापानी जस्ता शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्दै अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई समस्या परे वाक्यपत्तीको सहायताले वाक्यमा प्रयोग गरी सुनाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर देखाउनुहोस् । ती सिङ्गो शब्दमा कतिओटा शब्द मिलेर बनेका छन्, विद्यार्थीलाई शब्द छुट्याएर भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले भनेका शब्दका छुट्याएर लेख्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : वनभोज- वन भोज, फरियाचोलो- फरिया चोलो, हावापानी - हावा पानी, आमाबुबा - आमा बुबा, सीताराम - सीता राम आदि बनाउन लगाएर ती शब्दले दिने अर्थ बताउनुहोस् । त्यस्ता सिङ्गो शब्दको सूची बनाउन लगाउनुहोस् ।

(घ) पाठ्यपुस्तकको खाली ठाउँमा शब्द जोडेर लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई समस्या भए उपयुक्त रणनीति अवलम्बन गरी सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५७ को क्रियाकलाप ३ कापीमा लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै चित्रबारे छलफल गराउनुहोस् । त्यसपछि 'गोपीको पोथी' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचनकलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ख) कथालाई कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्ड गरेर सुनाउनुहोस् । यसरी रेकर्ड गर्दा सकेसम्म विद्यार्थीकै आवाजमा गराउनु राम्रो हुन्छ । पठन गरेर सुनाएपछि गोपीको घरमा के थियो ? गोपीसँग कसले भालेपोथी किन्न मागे ? जस्ता प्रश्नहरू सोधी छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) पाठमा प्रयुक्त भालेपोथी, आनीबानी, पिरमर्का, हाडछाला, मनैमन जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् र वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । एउटा विद्यार्थीले पठन गर्दा

४. सुन्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

गोपीको पोथी

गोपीका घरमा कुखुराको खोर थियो । खोरमा कुखुराका भालेपोथी थिए । पोथीले अन्डा पार्थ्यो । अन्डाबाट चल्ला कोरल्थ्यो । गोपी चल्ला बेच्थ्यो र पैसा कमाउँथ्यो । ग्राहकहरू गोपीसँग भन्थे, "यी भालेपोथीलाई पनि बेच न । हामी किन्छौँ ।" तर गोपी मान्दैनथ्यो । ऊ मनैमन सोच्थ्यो, "यिनीहरूको आनीबानी पनि राम्रो छ । म यिनीहरूलाई कहिल्यै बेच्दिनँ ।" केही वर्षपछि भाले र पोथी बुढा भए । दुब्लाएर उनीहरूका हाडछाला मात्र बाँकी रह्यो । भालेपोथीको हेरचाह गर्न गाह्रो भयो । गोपीलाई पिरमर्का पर्‍यो । भोलिपल्ट ग्राहक आए । तर पनि उसले बेच्न मानेन । गोपीले विचार गर्‍यो, "आफूलाई राम्रो गर्नेलाई हेला गर्नु हुँदैन । तिनलाई सकेको माया दिनुपर्छ ।"

पोथीले नाच्दै भनी, "कक् कक् कक्...!"

भालेले हाँस्दै भन्यो,"कुखरी काँ...!"

(क) भालेपोथी कहाँ बस्थे ?

....

(ख) गोपीले पैसा कसरी कमाउँथ्यो ?

....

(ग) पहिले गोपीले भालेपोथीलाई बेच्न किन नमानेको हो ?

....

(घ) भालेपोथी किन खुसी भएका होलान् ?

....

अरूलाई ध्यानपूर्वक सुन्न र हेर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारणमा कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द शैक्षणिक पाटीमा टिपेर उच्चारण गर्न लगाई अभ्यास गराउनुहोस् । कुनै समस्या देखिएमा शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(ङ) पाठमा भएका प्रश्नहरू पालैपालो कक्षामा सोध्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । एक पटकमा विद्यार्थी उत्तर दिन सक्षम नभएको अवस्थामा पुन : पढ्न र सुन्न लगाई उत्तर पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र प्रश्नोत्तर गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५८ मा भएको क्रियाकलाप ४ को 'गोपीको पोथी' पाठ कथा सुन्न लगाई प्रश्नोत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीलाई आज हामी खेल खेल्ने भन्नुहोस् र खेलको नियमबारे छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई प्रत्येक समूहमा चार जना पर्ने गरी समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । खेल खेल्नका लागि पहिलो समूहका चार जना तयार गर्नुहोस् ।

५. पढ्नुहोस् र समूहमा नमिल्ने शब्दमा घेरा लगाउनुहोस् :

मामामाइजू	मामाघर	मामाभान्जा	चोखोमिठो
हजुरबुबा	हजुरआमा	फलफूल	आमाबुबा
छोरोछोरी	घरआँगन	दाजुभाइ	दिदीबहिनी
लिपपोत	दुधभात	चियानास्ता	दालभात

(ख) खेल खेल्दा अनुशासित भएर पालैपालो खेल्नुपर्ने कुरा जानकारी गराउनुहोस् । निम्न तरिकाले खेल खेलाउनुहोस् :

(अ) एकै किसिमका र फरक समूहका शब्दपत्तीहरूलाई छोपेर लाइनमा राख्नुहोस्, जस्तै :

मामामाइजू	मामाघर	मामाभान्जा	चोखोमिठो
हजुरबुबा	फलफूल	हजुरआमा	आमाबुबा
छोराछोरी	दाजुभाइ	घरआँगन	दिदीबहिनी
लिपपोत	दुधभात	दालभात	चियानास्ता
खेतबारी	गाईबाखा	भेडाबाखा	बाखापाठा

(आ) विद्यार्थीलाई लाइनमा भएको शब्दपत्तीलाई पालैपालो पल्टाउन लगाउनुहोस् । चार जनाले पल्टाउँदा कसले नमिल्ने शब्द पल्टाउँछ, सो विद्यार्थी खेलबाट बाहिरिन्छ । शब्दपत्ती भएसम्म खेल सञ्चालन गरिरहनुहोस् । खेलको अन्त्यमा सबै विद्यार्थीलाई धन्यवाद दिनुहोस् ।

(ग) खेल खेलिसकेपछि पाठ्यपुस्तकको क्रियाकलाप ५ मा दिइएका शब्द समूहमा नमिल्ने शब्दलाई गोलो घेरा लगाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्दै सिकाइ पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

सबै विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५९ को क्रियाकलाप ५ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) शिक्षकले तयार गरेका टिप्यो, टिप्नुभयो, खाइस्, खायौ, हुनुहुन्छ, हुन्छौ, गर्नुपर्छ, गर्दै छिन् जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणपश्चात् वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले वाक्यमा प्रयोग गर्न नसके आफूले वाक्यपत्तीको सहायताले सहजीकरण गर्नुहोस् र भन्न लगाउनुहोस् ।

> ६. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :
>
> (क) उसले फलफूल .... । (टिप्यो, टिप्नुभयो)
>
> (ख) तिमीले दालभात .... ? (खाइस्, खायौ)
>
> (ग) मामाघर हजुरआमा .... । (हुनुहुन्छ, हुन्छौ)
>
> (घ) हामीले घरआँगन सफा .... । (गर्नुपर्छ, गर्दै छिन्)

(ख) पाठमा प्रयुक्त अपूरा वाक्यका नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । जस्तैः उसले फलफूल .... । तिमीले दालभात .... । विद्यार्थीले वाक्य अपुरो भएको बुझ्ने छन् । त्यसपछि ती वाक्यको खाली ठाउँमा राख्न मिल्ने टिप्यो, टिप्नुभयो, खाइस्, खायौ जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रस्तुत गरी खाली ठाउँमा कुन मिल्छ भनी छलफल गराउनुहोस् । खाली ठाउँ भरिएका वाक्यका नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले प्रदर्शन गरेको टिप्यो, टिप्नुभयो, खाइस्, खायौ, हुनुहुन्छ, हुन्छौ, गर्नुपर्छ, गर्दै छिन् जस्ता शब्दका शब्दपत्ती विद्यार्थीलाई एक एकओटा वितरण गर्नुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्य निर्माण गर्न असहजता भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५९ को क्रियाकलाप ६ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) विसङ्केतन वर्णसूचीका शब्दजाल बनाएर प्रदर्शन गर्नुहोस् । यस तालिकाबाट वर्णहरू जोडेर कस्ता कस्ता शब्दहरू बन्छन् भनेर छलफल गराउनुहोस् । ती शब्द के के होलान्, शब्दजाल हेरेर अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । त्यसबाट बन्ने जेठोबाठो, मामाभान्जा, आमाबुबा, दाइभाइ, छोराछोरी जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

> ७. उदाहरणमा दिइए जस्तै दशओटा शब्द चिनेर घेरा लगाउनुहोस् र लेख्नुहोस् :
>
> | | | | | | | |
> |---|---|---|---|---|---|---|
> | मा | बा | घ | उ | जे | लि | स |
> | मा | रा | मा | न | ठो | प | रा |
> | भा | आ | मा | बु | बा | पो | स |
> | न्जा | छो | घ | दा | ठो | त | र |
> | भा | रा | र | इ | ल | ल | स |
> | न्जी | छो | टो | भा | का | ह | र |
> | ग | री | ल | इ | री | रो | ल |
>
> ....
>
> ....
>
> ....

(ख) विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १५९ को क्रियाकलाप साथी साथीबिच छलफल गर्न लगाउनुहोस् । वर्णको तालिका हेरी मिल्ने मिल्ने वर्ण जोडेर कस्ता कस्ता शब्द बन्ने रहेछन् भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) छलफलको क्रम सकिएपछि अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । सबै समूहलाई पाठमा प्रयोग भएका वर्णतालिका वितरण गर्नुहोस् वा सबैले देख्ने गरी प्रदर्शन गर्नुहोस् । तालिकामा भएका वर्ण जोडी सिङ्गो शब्द बनाएर भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले साथी समूहमा दिइएको तालिकामा भएका वर्ण जोडेर जेठोबाठो, लिपपोत, मामाभान्जा, आमाबाबु, दाइभाइ जस्ता १० शब्द निमार्ण गरे नगरेको अवलोकन गर्नुहोस् । जुन समूहले १० शब्द बनाउँछ त्यो समूहलाई विजयी घोषणा गर्नुहोस् । सबै समूहले बनाउन समर्थ भएमा सबैलाई स्याबासी दिनुहोस् । विद्यार्थीले मात्रै शब्द पहिचान गर्न असमर्थ भएमा शिक्षकले शब्द उच्चारण गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारण गरेका शब्द शब्दजालमा पत्ता लगाएर गोलो घेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्द निर्माण गर्न समस्या देखिएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई कार्यपुस्तकको पृ.स. १५९ को क्रियाकलाप ७ बाट दशओटा शब्द बनाई कापीमा लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) विद्यार्थीलाई माछामासु, डाँडामाथि, घाँसदाउरा, साथीभाइ शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द विद्यार्थी विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा पाठगत सन्दर्भ जोड्दै मौखिक रूपमा वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न समस्या भएमा सहजीकरण गराउनुहोस् ।

८. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

माछामासु : ....

डाँडामाथि : ....

घाँसदाउरा : ....

साथीभाइ : ....

(ख) शिक्षकले मौखिक रूपमा वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउँदा माछामासु, डाँडामाथि, घाँसदाउरा, साथीभाइ जस्ता शब्द प्रयोग गरी बनाइएका वाक्यपत्ती प्रस्तुत गर्नुहोस् । जस्तै : म माछामासु खान्नँ । घाम डाँडामाथि पुगे । यस्तै वाक्य बनाउन लगाई थप क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ग) दुई शब्दले बनेका यस्तै सिङ्गो शब्द राखी तयार गरिएको अभ्यास पत्ती वितरण गर्नुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) पटक पटक मौखिक अभ्यास गराएपछि पाठ्यपुस्तकमा वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । वाक्य लेख्न सके नसकेको अवलोकन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् । कक्षाकार्य वा गृहकार्य दिएर पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६० को क्रियाकलाप ८ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) संवादमा प्रयोग गरिएका हिजोअस्ति, आजभोलि, रातदिन, साँझपख, कुराकानी, भोलिपर्सि जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई संवाद लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । संवादलाई नमुना सस्वरवाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वरवाचन गर्दा शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । पढेर सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिएर सुनाउनुहोस् । यस क्रममा सम्भव भएसम्म श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडियाको उपयोग पनि गर्नुहोस् । मल्टिमिडिया उपयोग गर्दा विद्यार्थीको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

> ९. पालैपालो पढ्नुहोस् :
>
> **राधा र कृष्ण**
>
>
>
> कृष्ण : हिजोआज त देख्दिनँ त राधा तिमीलाई ? के काम गर्दैछ्यौ ?
>
> राधा : आजभोलि निकै काम छ । धेरै पढ्नु छ । लेख्नु पनि छ । मैले धेरै सिक्नु छ ।
>
> कृष्ण : त्यही भएर रहेछ । हिजोअस्ति पनि तिमीलाई खोजेको थिएँ । तिमी त रातदिन पढ्ने लेख्ने काम गर्दै रहिछौ ।खुसी लाग्यो ।
>
> राधा : रातदिन त होइन । दिनभर चाहिँ हो । साँझपख घुम्न जान्छु । राती त सुत्नु पर्‍यो नि !
>
> कृष्ण : काम सकिएपछि भोलिपर्सि भेटौँ है । धेरै कुराकानी गर्नु छ ।
>
> राधा : हुन्छ, म खबर गरौँला ।

(ग) कुराकानीलाई विद्यार्थी विद्यार्थीबिच सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी जोडी समूह बनाउनुहोस् । कुनै एक जोडीलाई राधा र कृष्ण बनेर हाउभाउसहित कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

(च) सस्वरवाचनका क्रममा विद्यार्थीलाई उच्चारणमा कठिन लागेका शब्द भन्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । ती शब्दलाई पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६० को 'राधा र कृष्ण' संवाद सस्वरवाचन गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) पाठमा प्रयुक्त काँक्राफर्सी, किताबकापी, दौरासुरुवाल, जुत्तामोजा शब्दहरूका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । पटक पटक उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ख) ती शब्द प्रयोग भएका पाठ्यपुस्तकभन्दा बाहेकका वाक्य लेखिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गराउनुहोस् ।

> १०. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेखी वाक्य बनाउनुहोस् :
>
> काँक्राफर्सी किताबकापी दौरासुरुवाल जुत्तामोजा
>
> (क) बुबाले .... लगाउनुभयो ।
>
> (ख) बहिनीले .... लगाइन् ।
>
> (ग) मैले .... झोलामा राखेँ ।
>
> (घ) खेतालाले बारीमा .... रोपे ।

(ग) शिक्षकले अभ्यासमा दिइएका अपूर्ण वाक्य शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीसँग वाक्यका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । के यो वाक्य पूरा छ ? हिट एन्ड ट्रायल विधिबाट वाक्यमा क्रियापद (ढोग्छ, ढोग्छस्, ढोग्छु) राखेर सही वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् । यस विधिबाट वाक्य पूरा गर्न लगाउँदा विद्यार्थीलाई आफ्नो काममा विश्वस्त हुने बानीको विकास हुने छ ।

जस्तै : बुबाले टेबलकुर्सी लगाउनुभयो । मिलेन

बुबाले किताबकापी लगाउनुभयो । मिलेन

बुबाले दौरासुरुवाल लगाउनुभयो । मिल्यो

(घ) यसैगरी बाँकी वाक्यको खाली ठाउँमा उपुक्त शब्द राख्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भए सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६१ को क्रियाकलाप १० कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) विद्यार्थीलाई एउटै डिकोमा जोडिएका शब्दहरू भएको र डिको छुट्याएर शुद्ध लेखिएका 'पल्लोगाउँमाजात्रा छ । 'पल्लो गाउँमा जात्रा छ । सुमनअघिगयो । सुमन अघि गयो ।' जस्ता केही वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती दुई वाक्यपत्ती पढ्न लगाई तिनीहरूको लेखाइबारे छलफल गराउनुहोस् । वाक्यमा शब्दहरू छुट्याएर लेख्नुपर्ने अवस्थाबारे बताइदिनुहोस् ।

११. शब्द शब्द छुट्याएर लेख्नुहोस् :

(क) पल्लोगाउँमाजात्राछ । ....पल्लो गाउँमा जात्रा छ ।.....

(ख) सुमनअघिगयो । ....

(ग) मेराअक्षरराम्राछन् । ....

(घ) मलाईकथापढ्नमनलाग्छ । ....

(ङ) तिमीराम्रोसँगपढ । ....

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६१ को क्रियाकलाप ११ बारे छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा प्रश्नमा दिइएका वाक्य पढ्न लगाउनुहोस् । एकै डिकोमा शब्द जोडिएकाले विद्यार्थीले पढ्न असजिलो मान्ने छन् ।

(ग) एउटै डिकोमा जोडिएका शब्द चिनेर छुट्याउन वाक्यपत्ती शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(घ) यसरी प्रदर्शन गरेको वाक्य विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । सुरुमा एकै डिकोमा जोडिएका शब्द पढ्दा र अलग अलग गरी छुट्याएर लेखेका शब्द पढ्दाको अवस्थाबारे तुलना गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थी अभ्यस्त नभएसम्म बारम्बार अभ्यास गराउनुहोस् । क्रियाकलाप गर्न समस्या भएमा शिक्षकले आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६१ को क्रियाकलाप ११ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६१ को क्रियाकलाप १२ को अनुच्छेदको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् । यसरी पढ्दा दुईतीन, दुईचार, अघिपछि, सातआठ, आठनौ जस्ता शब्दमा जोड दिनुहोस् । ती शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कठिन लागेका शब्द भन्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा टिप्नुहोस् र पटक पटक उच्चारण गराउनुहोस् ।

> १२. साथीले पढेको सुनी कापीमा लेख्नुहोस् :
> विद्यार्थीहरू धारामा हात धुन लाइनमा बसे । लाइनमा छ जना थिए । अमर अगाडिबाट तेस्रो स्थानमा थिए । उनका अगाडि दुई जना थिए । उनका पछाडि तीन जना थिए । अमरले साथीलाई भने दुईतीन त अघिपछि आउँदो रहेछ । फत्तेमानले भने "तीनचार, चारपाँच, पाँचछ, छसात, सातआठ, आठनौ पनि अघिपछि आउँछन् ।" अमरले सातको अघि र पछि के आउँछ भनी सोधे । उनको चतुर साथीले सात अघि छ र पछि आठ आउँछ भने ।

(ख) प्रदर्शन गरिएको चार्ट छोप्नुहोस् र विद्यार्थीलाई साथीहरूले लेख्न सक्ने गरी बिस्तारै पढ्न लगाउनुहोस् । साथीले पढेका कुरा सुन्दै कापीमा लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् । पढ्दाखेरि प्रत्येक वाक्यलाई कम्तीमा पनि पटक पटक सस्वरवाचन गर्न सल्लाह दिनुहोस् ।

(ग) साथीले पढ्दा सुनेर लेख्दै गर्दा अवलोकन गर्नुहोस् । यसरी सुन्दै लेख्दै गर्दा विद्यार्थीले केही त्रुटि गर्न सक्छन् । शिक्षकले त्रुटिरहित सिकाइका लागि आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) श्रुतिलेखन अभ्यास सकिएपछि विद्यार्थीहरूलाई दुई दुई जनाको समूहमा विभाजन गरी कापी साटासाट गरिदिनुहोस् र पाठ्यपुस्तक हेरेर साथीको लेखाइ परीक्षण गर्ने तरिकाबारे छलफल गर्नुहोस् र परीक्षण गर्न लगाउनुहोस् । आफूले आवश्यक सहयोग गर्नुहोस् ।

(ङ) परीक्षण सकिएपछि आफ्नो आफ्नो कापी लिन लगाएर गल्ती भएका शब्द वा वाक्यलाई पुनर्लेखन गर्न लगाउनुहोस् । यस अभ्यासलाई सम्पूर्ण रूपमा शुद्ध लेखन गर्न नसकेसम्म दोहोऱ्याउनुहोस् ।

(च) पाठ्यपुस्तकका अतिरिक्त विभिन्न पत्रपत्रिका वा पाठका अंश दिएर पनि श्रुतिलेखन अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई समूहमा पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६१ को क्रियाकलाप १२ का केही वाक्य श्रुतिलेखन गराएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) प्रयोग गरी हेर्ने तहका प्रश्नहरू विद्यार्थीलाई सोध्नुहोस् र उत्तर भन्न प्रेरित गर्नुहोस् । जस्तै : तपाईंलाई साइकल दियो भने के गर्नुहुन्छ ? कार उपहार दियो भने के गर्नुहुन्छ ? बाटामा ५० रुपियाँ भेट्नुभयो भने के गर्नुहुन्छ ? तपाईंले पुस्तक पाउनुभयो भने के गर्नुहुन्छ ?

> १३. तपाईंलाई कसैले धेरै कथाका किताब, कापी र सिसाकलम उपहार दिएमा के गर्नुहुन्छ, कापीमा लेखेर देखाउनुहोस् ।

(ख आफैँले सोचेर उत्तर दिनुपर्ने खालका प्रश्नोत्तर गराउँदा विद्यार्थीको अभिव्यक्ति शैली र तर्क गर्ने क्षमताबारे विशेष ध्यान दिनुहोस् । सकेसम्म धेरै प्रश्न सोधेर विद्यार्थीलाई उत्तर दिन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उत्तर दिँदा उसलाई स्याबास भन्दै प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

(ख) सबै विद्यार्थीलाई एक एकओटा पुग्ने गरी नमुना प्रश्नपत्ती वितरण गर्नुहोस् । ती पत्तीलाई शिक्षकले खोलेर हेर्न भनेपछि मात्र खोलेर पढ्न भन्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले खोलेर पढेपछि आफ्नो कापीमा प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाउनुहोस् । पालैपालो विद्यार्थीलाई सुनाउन लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६१ को क्रियाकलाप १३ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ २१

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशल सिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	परिवेशसँग सम्बन्धित शब्द	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ निणर्य तथा समस्या समाधान (S1.5) ◆ सञ्चार सिप (S3.1) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ साक्षरता सिप (S4.3) ◆ लोकतान्त्रिक, सहभागितात्मक, र समतामूलक मूल्य सिप (S5.3)	३	१६२ र १६३
२.	दैनिक कार्यव्यवहारसँग सम्बन्धित शब्द		४	१६४ देखि १६८
३.	विषयक्षेत्रगत मूल्याङ्कन		१	१६९ र १७०

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा प्रयुक्त परिवेशसँग सम्बन्धित शब्दका शब्दपत्तीहरू (अन्नदाता, तोरीबारी, मलजल, गोडमेल, खनजोत, हावाहुरी, खेतीपाती) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. 'किसान' कविता लेखिएको चार्ट
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (घामछाया, खनजोत, अघिपछि, फेदटुप्पो)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	४	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दपत्तीहरू (गाईजात्रा, हिलेजात्रा, इन्द्रजात्रा, घोडेजात्रा, शुभयात्रा, रथयात्रा, कलशयात्रा, तीर्थयात्रा
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द र अर्थपत्ती (बुढापाका, हातखुट्टा, पिरमर्का, आनीबानी)
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१. पाठमा प्रयुक्त दैनिक कार्यव्यवहारसँग सम्बन्धित शब्दका शब्दपत्ती र वाक्यपत्तीहरू (साथीभाइ, छलफल, यसपटक, आँटोपिठो, सागपात, माछामासु, भागबन्डा, हातमुख, नङमासु, हातपाउ, नाककान) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टर ३. वनभोजको तयारी' रेकर्डिङ गरेको डिभाइस तथा मोबाइल सेट
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	७	१. पाठमा प्रयुक्त प्रचलित शब्द र शब्द परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्द (रातदिन, दिनभर, हिजोआज, आजभोलि, हिजोअस्ति, हिजोआज, आजभोलि, भोलिपर्सि, चाडपर्व, मेलापर्व) २. नमुना वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	८	१. विभिन्न नमुना कोठेपदको चार्ट २. शब्दपत्ती (घरदैलो, ऐँचोपैँचो, पाखापखेरा, मेलापात, परपर, भिरपाखा)
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	९	१. शब्दपत्ती (मेलापात, पाखापखेरा, घाँसदाउरा, चुलोचौको, कामकाज, घरआँगन) २. संवादको चार्ट
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	१०	१. अनुनासिक ध्वनि भएका र नभएका शब्दहरूको शब्दपत्ती (आट आँट, बास बाँस, गाड गाँड, भाडा भाँडा, काटी काँटी, ढाड ढाँड, गुड गुँड)
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	११	१. दैनिक कार्यव्यवहारमा प्रयोग हुने शब्दका शब्दपत्तीहरू (सुकुमाया, परिवार, भोलिपर्सि, रामविनय, धोतीकुर्ता, कुर्तासुरुवाल, सीताराम, पूजापाठ, सीतामाया, जूनतारा, जुत्ताचप्पल, नानीबाबु, सुनचाँदी) २. 'सुकुमाया' पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१२	१. हलन्त लागेका र अर्धाक्षरी शब्दका शब्दपत्तीहरू (प्वाल प्वाल, क्वाप्प क्वाप्प, स्याल स्याल, खोज्न खोज्न, पोल् यो पोल्यो, भन्यो भन्यो, पन्जा पन्जा, हेर्‍यो हेर्‍यो)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१३	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (गाईगोरु, भेडाबाखा, वन, घाँसपात, गाईवस्तु, किसान) २. अनुच्छेदको चार्ट
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१४	१. स्वतन्त्र लेखनका विषयवस्तुहरूको सूची

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी पाठमा प्रयुक्त अथवा त्यस्तै किसिमको अर्को चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा के के छन्, केटाकेटीले हातमा के लिएका छन् ? के काम गर्दै होलान् ? जस्ता अनुमान गर्न लगाएर विषयवस्तुको सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका परिवेशसँग सम्बन्धित खेतीपाती, अन्नदाता, तोरीबारी, मलजल, खनजोत, गोडमेल, हावाहुरी जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई ती शब्दका संरचना (अन्न +दाता = अन्नदाता, तोरी+बारी = तोरीबारी) बारे छलफल गराएर जानकारी दिनुहोस् । ती शब्दका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र वाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस्तै खालका अन्य वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

किसान

खेतीपाती बारीमा
तोरीबारी टारीमा
खेती गर्ने किसान
चाँडै उठ्छन् बिहान ।

खनजोत गर्छन् रे
बिउबिजन छर्छन् रे
अन्नदाता किसान
चाँडै उठ्छन् बिहान ।

गोडमेल गरेर
मल पनि छरेर
दुःख गर्ने किसान
चाँडै उठ्छन् बिहान ।

वनपाखा गरेर
हावाहुरी सहेर
खेती गर्ने किसान
चाँडै उठ्छन् बिहान ।

(घ) शिक्षकले 'किसान' कविता चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । कविता कुनै उपलब्ध विद्युतीय साधनमा रेकर्ड गरेर सुनाउनुहोस् ।

(ङ) लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(च) शिक्षकले प्रदर्शन गरेको शब्दपत्तीका शब्द 'किसान' कवितामा खोजेर ती शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् र ती शब्दलाई पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६२ को 'किसान' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

२. 'किसान' कवितामा प्रयोग भएका खेतीपाती, अन्नदाता, तोरीबारी, मलजल, खनजोत, गोडमेल, हावाहुरी जस्ता शब्द उच्चारण गर्न र कापी लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

(क) पाठमा प्रयोग भएको चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् र त्यस चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको, कसले जस्ता प्रश्नहरूका आधारमा चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा परिवेश समेट्न लगाउनुहोस् ।

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

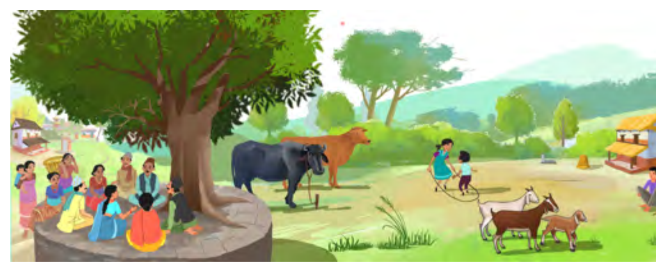

(ख) चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, सामान्य वाक्य गठन मिलेको नमिलेको पहिचान गरी चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै एकआपसमा स्वच्छ, सुन्दर वातावरणमा चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) चित्र वर्णन गर्दा बाख्रापाठा, खेतीपाती, गाउँघर, घामछाया, गाईभैँसी, बोटविरुवा आदिका चित्र प्रदर्शन गरी तिनका नाम भन्न लगाउनुहोस् । बाख्रापाठा, खेतीपाती, गाउँघर, घामछाया, गाईभैँसी, बोटबिरुवा जस्ता शब्द उत्तर आउने किसिमका प्रश्न पत्ती प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द चित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) चित्रका बारेमा अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर चित्र वर्णन गराउनुहोस् । थप सिकाइ आवश्यक पर्ने विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६२ को क्रियाकलाप २ तथा विभिन्न सान्दर्भिक चित्र प्रदर्शन गरी त्यसको वर्णन गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) शिक्षकले घाम, छाया, फेद, टुप्पो, अघि, पछि जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । घाम, छाया जस्ता शब्दका शब्दपत्तीहरू जोडेर देखाउँदै दुई शब्दबाट एउटै शब्द बनाउन सकिने अवधारणाबारे छलफल गराउनुहोस् ।

३. छुट्याएर लेख्नुहोस् र पढ्नुहोस् :

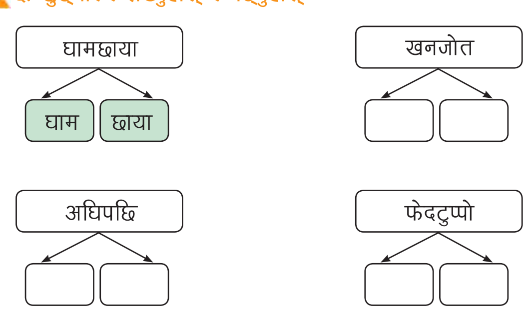

(ख) विद्यार्थीलाई रूपविन्यासगत अर्थका आधारमा पढ्ने र लेख्ने अभ्यास गराउनुहोस् । जसका लागि पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गरेर सुनाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले वाक्यमा प्रयोग गर्न र सही वाक्य निर्माण गर्न सकेको नसकेको पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् । नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीले उच्चारण गरेका शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् । ती सिङ्गो शब्दमा कतिओटा शब्द छन्, विद्यार्थीलाई शब्द छुट्याएर भन्न लगाउनुहोस्, जस्तै :अघि +पछि = अघिपछि, घाम+छाया= घामछाया । शिक्षकले प्रदर्शन गरेको सबै शब्दलाई छुट्याउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) पाठ्यपुस्तकको क्रियाकलाप लेख्न लगाउनुहोस् । सही तरिकाले लेखेको नलेखेको अवलोकन गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६३ को क्रियाकलाप ३ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) विद्यार्थीलाई शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई अर्थबोध गर्न शब्दका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १४२ को क्रियाकलाप ४ का सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा दुई शब्द जोडेर सिङ्गो शब्द बनाउने पक्षमा केन्द्रित हुनुहोस् ।

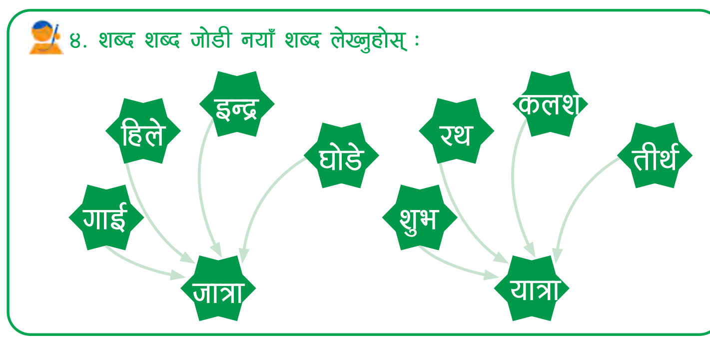

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा दिइएका शब्द जस्तै : गाई जात्रा, हिले जात्रा, इन्द्र जात्रा, घोडे जात्रा, शुभ यात्रा, रथ यात्रा, कलश यात्रा, तीर्थ यात्रा जस्ता दुई शब्दको जोडी दिएर जोड्न लगाउनुहोस् । यसरी शब्द जोड्दा गाईजात्रा, हिलेजात्रा, शुभयात्रा आदि शब्द बन्ने कुरा बताउनुहोस् ।

(घ) छुट्टिएर रहेका शब्दलाई जोडेर सिङ्गो शब्द निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : गाई +जात्रा = गाईजात्रा । यसमा गाई शब्द मात्र उच्चारण गरेर प्रयोग गर्दा विभिन्न प्रकारका गाई भन्ने अर्थ हुन सक्छ । जात्रा शब्दले विभिन्न जात्रालाई सङ्केत गर्छ । दुवै शब्दलाई जोडेर बनेको शब्द गाई जात्रा उच्चारण गर्दा निश्चित जात्रा हुन्छ । सिङ्गो शब्द र साना शब्दका अर्थमा हुने भिन्नताबारे विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा दिइएका सम्बन्धित अभ्यासका अलावा अन्य अभ्यासपत्ती वितरण गरी प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् । सिकाइमा समस्या हुने विद्यार्थी पहिचान गरी थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६३ को क्रियाकलाप ४ मा दिइएका शब्दलाई जोडेर एउटै शब्द बनाउन लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) शिक्षकले बुढापाका, हातखुट्टा, पिरमर्का, आनीबानी जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दको अर्थ के होला भन्दै कक्षामा छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई अब हामी खेल खेलौँ भन्दै उत्प्रेरित गराउनुहोस् ।

> ५. जोडा मिलाउनुहोस् :
>
> | | |
> |---|---|
> | बुढापाका | कसैले पारेको अप्ठ्यारो |
> | हातखुट्टा | उमेर धेरै भएका |
> | पिरमर्का | बानीबेहोरा |
> | आनीबानी | शरीरका अङ्ग |

(ख) विद्यार्थीसँग शब्दको अर्थ पत्ता लगाउने खेल खेलाउनुहोस् । खेल खेलाउँदा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा राख्नुहोस् । एक समूहलाई शब्द समूह र अर्को समूहलाई अर्थ समूह निर्धारण गर्नुहोस् ।

(ग) खेलको सुरुमा शब्द समूहलाई शब्दपत्ती दिएर कुनै एउटा शब्द सोध्न लगाउनुहोस् र अर्थ समूहले अर्थपत्ती खोजेर शब्द समूहले भनेका शब्दको अर्थ भन्न लगाउनुहोस् । सही उत्तर दिनेलाई स्याबासी दिनुहोस् । गलत उत्तर भन्नेलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । यो खेल शब्दपत्ती भएसम्म खेलाउनुहोस् । खेल खेलाउँदा विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा कम्तीमा पनि एक जना विद्यार्थीलाई एउटा शब्द हुने गरी शब्द र अर्थपत्ती तयार गर्नुपर्छ ।

(घ) खेल खेलाएपछि विद्यार्थीलाई खेलबाट सिकेका शब्द र अर्थका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६३ को क्रियाकलाप ५ कापीमा लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ, छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) 'वनभोजको तयारी' रेकर्डिङ गरिएको पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेको कुरा र मोबाइलमा सुनेको कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको 'वनभोजको तयारी' पाठ उपयुक्त गतिमा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । पाठ पढ्दा सम्बन्धित पृष्ठको क्रियाकलापमा दिइएका सागपात, साथीभाइ, छलफल, यसपटक, आँटोपिठो, माछामासु जस्ता शब्दमा जोड दिनुहोस् र छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा शब्दहरूको शब्दपत्ती प्रस्तुत गर्दै दुई शब्दले बनेका शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको 'वनभोजको तयारी' पाठ उपयुक्त गतिमा वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

> ६. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :
>
> **वनभोजको तयारी**
>
>
>
> जाडोयाम थियो । साथीभाइले भोलि बतासे डाँडामा घुम्न जाऔँ भने ।धुर्मुले थपे, "भोलि घुम्न जाने ! बतासे डाँडा टाढा पर्छ । त्यसैले केही खानेकुरा पनि लैजानुपर्छ ।" शैलेशलाई धुर्मुका कुरा चित्त बुझ्यो । सबैले के लैजाने भनी छलफल गरे । सविनाले भनिन्, "यसपटक तयारी बजारिया सामान नलैजाऊँ । सामान लगेर आफैँ पकाएर खाऔँ, हुन्न ?" दीक्षाले भनिन्, "के के लैजाने त ?" विनाले भनिन्, "सविनाले अब आँटोपिठो लैजाऊँ भन्न बेर छैन ।" कविरले भन्यो, "ठिक छ । त्यसोभए चामल, सागपात, माछामासु र आलु लैजाऊँ ।" सविनाले थपिन्, "तेल, मसला, प्याज, लसुन र अदुवा पनि लैजानुपर्छ है ।" दीक्षाले भनिन्, "नुन खुर्सानी चाहिन्न ? आलुको अचार बनाउन कागती पनि चाहिन्छ ।" विनाले भनिन्, "भाँडा नि भाँडा । भाँडा नै नभए केमा पकाउने ? केमा खाने ?" त्यसपछि सबैले आफूले ल्याउने सामानको भागबन्डा गरे । भोलि बतासे डाँडामा गई रमाइलो गर्ने कल्पनामा रमाए । सबै जना आआफ्ना घर फर्के ।
>
> (क) साथीहरूले कहाँ जाने योजना बनाए ?
>
> (ख) बतासे डाँडामा जाँदा के के लैजाने विचार गरे ?
>
> (ग) भाँडाकुँडा किन चाहिएको होला ?
>
> (घ) तपाईंहरू घुम्न जानुभयो भने के के लैजानुहुन्छ ?

विद्यार्थीलाई पाठ पढ्न वा कुनै शब्द उच्चारण गर्न समस्या भए उपयुक्त सिकाइ रणनीति अवलम्बन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीसँग पाठका बारेमा छलफल गर्नुहोस् र छलफलमा भएका कुराहरूलाई जोडेर सागपात, साथीभाइ, छलफल, यसपटक, आँटोपिठो, माछामासु, भागबन्डा, हातमुख, नङमासु, हातपाउ, नाककान जस्ता शब्दका शब्दपत्ती र विद्यार्थीको अनुभवलाई जोडेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ङ) यसरी छलफल गर्दा विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको उपयोग गरी सिकाइ सहजीकरण कार्यलाई निरन्तरता दिनुहोस् । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा पाठसँग सम्बन्धित भई निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीलाई सिकाइ र अभिव्यक्तिको अवसर प्रदान गर्नुहोस्, जस्तै :

(अ) साथीभाइ मिलेर कहाँ घुम्न गए ? (उत्तर : बतासे डाँडामा)

(आ) उनीहरूले के के तरकारी लैजाने विचार गरे ? उत्तर: (माछामासु, सागपात, लसुनप्याज)

(च) विद्यार्थीलाई माथिका जस्ता प्रश्नबाट छलफल गराउँदा निर्धारित शब्द उत्तर आउने गरी सिकाइ सहजीकरण गराउनुहोस् ।

(छ) प्रश्नोत्तर तथा छलफलपश्चात् दिइएका शब्द प्रयोग गर्दै वर्णन गरेर सुनाउनुहोस् । यसैगरी विद्यार्थीलाई वर्णन गर्ने अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ज) अभ्यासमा दिइएका प्रश्नका उत्तर भन्न लगाएर छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भएमा पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६४ को 'वनभोजको तयारी' पाठमा दिइएका प्रश्न सोधेर उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) शिक्षकले तयार गरेका रातदिन, दिनभर, हिजोआज, आजभोलि, हिजोअस्ति जस्ता अभ्यासमा दिइएका शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्दपत्तीमा भएका प्रचलित शब्द र शब्द परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्दका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६५ को क्रियाकलाप ७ मा भएको तालिका प्रदर्शन गर्नुहोस् । तालिकामा रहेका शब्द वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । शिक्षकले वाचन गरेपछि विद्यार्थीलाई पनि वाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

७. तालिकामा जस्तै गरी वाक्य बनाउनुहोस् :

प्रचलित शब्द	शब्द परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्द	प्रयोग
रातदिन	दिनभर	१. कमल रातदिन पढ्छन् । २. मैले दिनभर काम गरेँ ।
हिजोआज	आजभोलि	....
हिजोअस्ति	हिजोआज	....
आजभोलि	भोलिपर्सि	....
चाडपर्व	मेलापर्व	....

(ग) शिक्षकले तालिकामा प्रचलित शब्द र शब्द परिवर्तन गरेपछि बन्ने शब्दको तालिका देखाई पाठ्यपुस्तकमा दिइएको उदाहरणलाई आधार मानी बाँकी अभ्यास गर्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : कमल रातदिन

पढ्छन् । मैले दिनभर काम गरेँ । भाइ हिजोआज अल्छी भएको छ । बुबा आजभोलि खेतमा काम गर्नुहुन्छ ।

(घ) यसरी पाठ्यपुस्तकमा दिइएका उदाहरण र शिक्षकले शैक्षणिक पाटीमा प्रदर्शन गरेका वाक्यपत्तीका आधारमा पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) मौखिक अभिव्यक्तिमा विद्यार्थी सक्षम भएपछि पाठ्यपुस्तकमा भएको खाली ठाउँमा वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सही रूपमा वाक्य रचना गरे नगरेको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६५ को क्रियाकलाप ७ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) विसङ्केतन वर्णसूचीका शब्दजाल बनाएर प्रदर्शन गर्नुहोस् । यस तालिकाबाट वर्णहरू जोडेर कस्ता कस्ता शब्दहरू बन्छन् भनेर छलफल गराउनुहोस् । ती शब्द के के होलान्, शब्दजाल हेरेर अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । त्यसबाट बन्ने घरदैलो, ऐँचोपैँचो, पाखापखेरा, मेलापात, भिरपाखा जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

८. उदाहरणमा जस्तै शब्द बनाई लेख्नुहोस् :

घ	र	दै	लो	प	पा	....
ऐँ	चो	पैँ	चो	र	खा	....
मे	पाँ	ग	ग	प	प	....
ला	जो	ता	तो	र	खे	....
पा	ल	मा	थि	त	रा	....
त	भि	र	पा	खा	कै	....

(ख) विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६५ को कोठेपद प्रदर्शन गरी साथी साथीबिच छलफल गर्न लगाउनुहोस् । वर्णको तालिका हेरी मिल्ने मिल्ने वर्ण जोडेर कस्ता कस्ता शब्द बन्ने रहेछन् भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) छलफलको क्रम सकिएपछि अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । सबै समूहलाई पाठमा प्रयोग भएका वर्णतालिका वितरण गर्नुहोस् वा सबैले देख्ने गरी प्रदर्शन गर्नुहोस् । तालिकामा भएका वर्ण जोडी सिङ्गो शब्द बनाएर भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले साथी समूहमा दिइएको तालिकामा भएका वर्ण जोडेर घरदैलो, ऐँचोपैँचो, पाखापखेरा, मेलापात, भिरपाखा, परपर जस्ता शब्द निमार्ण गरे नगरेको अवलोकन गर्नुहोस् । जुन समूहले धेरै शब्द बनाउँछ त्यो समूहलाई विजयी घोषणा गर्नुहोस् । सबै समूहले बनाउन समर्थ भएमा सबैलाई स्याबासी दिनुहोस् । विद्यार्थीले मात्रै शब्द पहिचान गर्न असमर्थ भएमा शिक्षकले शब्द उच्चारण गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारण गरेका शब्द शब्दजालमा पत्ता लगाएर गोलो घेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्द निर्माण गर्न समस्या देखिएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६५ को क्रियाकलाप ८ को कोठेपदबाट निर्माण गरेका शब्द कापीमा लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) संवादमा प्रयोग गरिएका मेलापात, कतातिर, पाखापखेरा, घाँसदाउरा, चुलोचौको, कामकाज, घरआँगन जस्ता शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । सिङ्गो शब्दमा कस्ता कस्ता फरक शब्द जोडिएका छन् ? सिङ्गो शब्द र फरक फरक शब्दका अर्थ के के होलान् ? वाक्यमा प्रयोग गर्दा कस्तो बन्छ ? भन्नेबारे प्रश्नोत्तर तथा छलफल गरेर सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई संवाद लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् वा पाठ्यपुस्तक हेर्न लगाउनुहोस् । संवादलाई नमुना सस्वरवाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वरवाचन गर्दा शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । पढेर सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिएर सुनाउनुहोस् । यस क्रममा सम्भव भएसम्म श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडियाको उपयोग पनि गर्नुहोस् । मल्टिमिडिया उपयोग गर्दा विद्यार्थीको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ग) संवादलाई विद्यार्थी विद्यार्थीबिच सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

९. पालैपालो पढ्नुहोस् :

(रञ्जना घरको पेटीमा एक्लै बसेर गट्टा खेलिरहेकी हुन्छिन् । त्यही बेला सजना आउँछिन् ।)

सजना : के गर्दै छौ रञ्जना ? एक्लै एक्लै के खेलेर बसेको ?

रञ्जना : गट्टा खेलेको नि । अरू कोही छैन । त्यसैले एक्लै खेलेर बसेको । बरु तिमी पनि यहीं बस न । सँगै खेलौँला ।

सजना : तिम्री आमा खै त ?

रञ्जना : मेलापात गर्न जानुभएको छ ।

सजना : कतातिर जानुभएको छ ?

रञ्जना : पाखापखेरामा जान्छु भन्नुहुन्थ्यो ।

सजना : ए, पाखापखेरामा ? घाँसदाउरा लिन जानुभएको होला ।

रञ्जना : हो, घाँसदाउरा ल्याउँछु भन्नुहुन्थ्यो ।

सजना : चुलोचौको सकेर जानुभएको हो ?

रञ्जना : हो, जाने बेलामा "मैले घरको कामकाज सकेकी छु । तिमी घरआँगन र दैलो छाडेर कतै नजानू" भन्नुभएको छ ।

सजना : त्यही भएर तिमी यहाँ बाहिर बसेको ?

रञ्जना : हो, तिमी पनि बस न । दुवै जना मिलेर खेलौँ ।

सजना : हुन्छ नि ।

(दुवै जना गट्टा खेल्न थाल्छन् ।)

(घ) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी जोडी समूह बनाउनुहोस् । कुनै एक जोडीलाई सजना र रञ्जना बनेर हाउभाउसहित कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

(च) सस्वरवाचनका क्रममा विद्यार्थीलाई उच्चारणमा कठिन लागेका शब्द भन्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । ती शब्दलाई पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६६ को सजना र रञ्जनाको संवाद अभिनयसहित पढ्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई अनुनासिक ध्वनि नभएका आट, बास, गाड, भाडा, काटी, ढाड, गुड जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । चन्द्रबिन्दु लागेका र चन्द्रबिन्दु नलागेका शब्दलाई पटक पटक उच्चारण गराउनुहोस् । ती शब्दले बुझाउने अर्थ अर्थपत्तीका सहायताले बताउनुहोस् ।

> १०. पहिलो वर्णमा चन्द्रबिन्दु लगाएर भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :
>
> आट, बास, गाड, भाडा, काटी, ढाट, गुड
>
> आँट..........

(ख) विद्यार्थीलाई अनुनासिक ध्वनि भएका आँट, बाँस, गाँड, भाँडा, काँटी, ढाँड, गुँड जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दले बुझाउने अर्थ अर्थपत्तीका सहायताले बताउनुहोस् ।

(ग) अनुनासिक ध्वनि नभएका र भएका शब्दमा देखिने भिन्नता र अर्थगत भिन्नता छुट्याउन छलफल गराउनुहोस् ।

(घ) अनुनासिक ध्वनि नभएका र भएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । यसरी दुई शब्दबिच फरक हुने जानकारी विद्यार्थीलाई गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीलाई अनुनासिक ध्वनि भएका नभएका जोडी शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर ती शब्दलाई फरक फरक उच्चारण गराउँदै वाक्यमा प्रयोग गर्न अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६७ को क्रियाकलाप १० मा दिइएका शब्दलाई चन्द्रबिन्दु लगाएर लेख्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको ‘सुकुमाया’ पाठ उपयुक्त गतिमा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । यस क्रममा श्रव्यदृश्य (मोबाइल वा अन्य कुनै माध्यमबाट रेकर्ड गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री) को पनि उपयोग गर्नुहोस् । पाठ पढ्दा सम्बन्धित पृष्ठको क्रियाकलापमा दिइएका सुकुमाया, धोतीकुर्ता, कुर्तासुरुवाल, सीताराम, जुत्ताचप्पल, नानीबाबु, सुनचाँदी जस्ता शब्दमा जोड दिनुहोस् । त्यस्ता शब्दका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा शब्दहरूको शब्दपत्ती प्रस्तुत गर्दै दुई शब्दले बनेका सिङ्गो शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्द भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । सम्भव भएमा टिपोट गरेका शब्द जनाउने चित्र प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै

> ११. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :
>
> **सुकुमाया**
>
>
>
> सुकुमायाको घर बनेपामा छ । उनी नेवार परिवारमा जन्मेकी हुन् । सुकुमाया पटासी लगाउँछिन् । रामविनय मधेसी हुन् । तराईमा बस्दा उनी धोतीकुर्ता लगाउँछन् । अचेल रामविनयको परिवार पनौती बजारमा बस्छ । पनौतीमा बस्दा रामविनय कुर्तासुरुवाल र ज्याकेट लगाउँछन् । सीताराम दौरासुरुवाल लगाउँछन् । नोर्बु शेर्पा हुन् । उनी बक्खु लगाउँछन् । उनका घरमा ल्होसार मनाउँछन् । मेरो नाम सीतामाया हो । मलाई सबै लुगा मन पर्छन् । मलाई आकाशका जूनतारा हेर्न मन लाग्छ । नानीबाबुसँग खेल्न मन लाग्छ । जुत्ताचप्पल लगाएर दगुर्न मन लाग्छ । तिमीलाई के के गर्न मन लाग्छ ?
>
> (क) बक्खु लगाउनेको नाम के हो ?
>
> ....
>
> (ख) कसको घरमा ल्होसार मनाउँछन् ?
>
> ....
>
> (ग) कसलाई जूनतारा हेर्न मन लाग्छ ?
>
> ....

शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म अभ्यास गराइरहनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको 'सुकुमाया' पाठ उपयुक्त गतिमा वाचन गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई पाठ पढ्न वा कुनै शब्द उच्चारण गर्न समस्या भए उपयुक्त सिकाइ रणनीति अवलम्बन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीसँग पाठका बारेमा छलफल गर्नुहोस् र छलफलमा भएका कुराहरूलाई जोडेर सुकुमाया, धोतीकुर्ता, कुर्तासुरुवाल, सीताराम, जुत्ताचप्पल, नानीबाबु, सुनचाँदी जस्ता शब्दका शब्दपत्ती र विद्यार्थीको अनुभवलाई जोडेर प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् ।

(ङ) यसरी छलफल गर्दा विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको उपयोग गरी सिकाइ सहजीकरण कार्यलाई निरन्तरता दिनुहोस् । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा पाठसँग सम्बन्धित भई निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा विद्यार्थीलाई सिकाइ र अभिव्यक्तिको अवसर प्रदान गर्नुहोस्, जस्तै :

(अ) रामविनय के लगाउँछन् ? (उत्तर : धोतीकुर्ता

(आ) सीतामायालाई के हेर्न मन लाग्छ ? उत्तरः (जूनतारा)

(च) विद्यार्थीलाई माथिका जस्ता प्रश्नबाट छलफल गराउँदा निर्धारित शब्द उत्तर आउने गरी सिकाइ सहजीकरण गराउनुहोस् ।

(छ) प्रश्नोत्तर तथा छलफलपश्चात् दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई समस्या भएमा आवश्यक सहजीकरणसहित पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६७ मा भएको 'सुकुमाया' पाठ पढी दिइएका प्रश्नका उत्तर लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयुक्त खुट्टा काटेर लेखिएका (हलन्त लागेका) शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै : प्‌वाल, क्‌वाप्प, स्‌याल, खोज्‌न, पोल्‌यो ।

१२. सच्याएर कापीमा लेख्नुहोस् :

जस्तै : प्‌वाल प्वाल

प्‌वाल, क्‌वाप्प, स्‌याल, खोज्‌न, पोल्‌यो, भन्‌यो, पन्‌जा, हेर्‌यो, चम्‌चा, पल्‌लो, बन्‌छ, पक्‌का, डस्‌छ

(ख) त्यसपछि अर्धाक्षरी शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस्, जस्तै : प्वाल, क्वाप्प, स्याल, खोज्न, पोल्यो, भन्यो, पन्जा, हेऱ्यो ।

(ग) हलन्त लागेका वर्ण र अर्धाक्षरी शब्दमा आएको भिन्नताका बारेमा विद्यार्थीसँग छलफल गर्नुहोस् । शब्दको बिचमा हलन्त लेखिने र अर्धाक्षर लेखिने शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) हलन्त वर्ण र अर्धाक्षरी वर्ण लागेका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी शुद्ध शब्द पहिचान गर्न अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) क्रियाकलाप १२ मा दिइएका शब्दलाई शुद्ध रूपमा लेख्न लगाएर अवलोकन गर्नुहोस् । कुनै समस्या भएमा सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६८ क्रियाकलाप १२ कापीमा लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) शिक्षकले तयार गरेका गाईगोरु, भेडाबाखा, वन, घाँसपात, गोठ, खोर आदि शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणपश्चात् शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाउनुहोस् । वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्दै सिकाइ प्रक्रिया अघि बढाउनुहोस् ।

(ख) पाठमा प्रयुक्त शब्द प्रयोग नभएका नमुना अनुच्छेदको चार्ट प्रदर्शन गरी सो अनुच्छेद वाचन गर्न विद्यार्थीलाई लगाउनुहोस् । वाक्यहरू अपुरा रहेको पत्ता लगाउने छन् । खाली ठाउँमा कुन शब्द आवश्यक पर्छ ? भनेर छलफल गराउनुहोस् ।

> १३. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :
>
> गाईगोरु भेडाबाखा वन घाँसपात गोठ खोर गाईवस्तु किसान
>
> .... गोठमा बस्छन् । .... खोरमा बस्छन् । गाईगोरु र भेडाबाखा ....मा चर्न जान्छन् । सँगै मिलेर चर्छन् । आफूलाई मन पर्ने .... खोजेर खान्छन् । टन्न अघाउँछन् । सँगै रमाउँदै फर्कन्छन् । गाईगोरु ....मा जान्छन् । भेडाबाखा ....मा जान्छन् । किसान आफ्ना ....को हेरचाह गर्छन् । यसैमा .... रमाउँछन् ।

(ग) खाली ठाउँमा राख्नुपर्ने शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । अनुच्छेदको वाक्यमा भएको खाली ठाउँमा शब्दपत्ती राखेर वाक्य पूरा गर्न विद्यार्थीलाई कोसिस गर्न लगाउनुहोस् । यसरी प्रत्येक वाक्यका खाली ठाउँमा मिल्दो शब्द राखेर वाक्य र अनुच्छेद पूरा गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले खाली ठाउँमा राख्नुपर्ने शब्दका बारेमा विद्यार्थीसँग प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । खाली ठाउँमा शब्द राखेको पूर्ण अनुच्छेद प्रदर्शन गर्नुहोस् र अनुच्छेद सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् । खाली ठाउँ भर्न र सस्वरवाचन गर्न समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६८ को क्रियाकलाप १३ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) विद्यार्थीसँग घरपरिवारका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । घरपरिवारमा को को हुनुहुन्छ ? को को के के काम गर्नुहुन्छ ? परिवारमा भएका सदस्यमध्ये कसलाई काममा सहयोग गर्ने गरेका छौ ? जस्ता प्रश्नबाट विषयवस्तुमा प्रवेश गर्नुहोस् ।

> १४. तपाईंले आफूभन्दा साना भाइबहिनीलाई कुन कुन काममा सहयोग गर्नुहुन्छ, कुनै पाँचओटा काम लेख्नुहोस् :
>
> ....
>
> ....

(ख) परिवारमा एक आपसमा सहयोग गर्दा हुने फाइदाका बारेमा निम्नानुसारका प्रश्नका आधारमा छलफल गर्नुहोस् ।

१. परिवारका सदस्यलाई किन सहयोग गर्नुपर्छ ?

२. हामीले सहयोग गरेनौँ भने परिवारका सदस्यलाई कस्तो लाग्ला ?

(ग) हामीले साना भाइ बहिनीलाई किन सहयोग गर्नुपर्छ र के के कुरामा सहयोग गर्नुपर्छ भन्ने बारेमा काम र कारणहरू उल्लेख गरिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र छलफल गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई आफूले सहयोग गर्ने काम पालैपालो भन्न लगाई टिपोट गर्नुहोस् । आवश्यक छलफल गरी विद्यार्थीलाई लेख्न लगाएर सिकाइ प्रक्रिया पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १६८ को क्रियाकलाप १४ कापीमा लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

विषयक्षेत्र

हाम्रो वरपरको संसार

कार्यघण्टा : १५

परिचय

आफ्नो टोल, समुदाय र त्यस वरिपरिको भौगोलिक स्वरूपलाई वरपरको संसारका रूपमा ग्रहण गरिन्छ । यस क्रममा वरपरको प्राकृतिक वातावरण, मौसम र विभिन्न प्रकारका मौसमअनुकूल गरिने कार्य व्यवहारलाई समेत आफ्नो वरपरको संसारभित्र समेटिन्छ । यसर्थ वरपरको संसार विषयक्षेत्रमा आधारित विधागत विषयवस्तुबाट सूचना लिन र दिन, भाषिक कार्य सम्पादनलगायतमा आधारित भई विषयवस्तुको सामान्य रूपमा वर्णन गर्न सहयोग मिल्छ । यस्ता सन्दर्भमा विद्यार्थीको भाषिक प्रयोगको आधार सान्दर्भिक र प्रयोगपरक बन्ने देखिन्छ । अतः निर्दिष्ट विषयक्षेत्रमा आधारित भई भाषा प्रयोग र सञ्चारका क्रममा विद्यार्थीले मूल शब्द तथा धातुका अगाडि एवम् पछाडि आएका ध्वनि जोडेर र छुट्याएर पठन तथा लेखन, निर्धारित पाठका आधारमा बोधगत अभ्यास, शब्दहरूको उच्चारणसहित पठन र लेखन, दैनिक प्रयोग हुने शब्द, शीर्ष शब्द र विषयक्षेत्रगत शब्दको समुचित प्रयोग, शिष्टता र मर्यादाबोधक शब्दको प्रयोग, परिवेशगत, पात्रगत र घटनागत सन्दर्भ पहिचान र तुलना, निर्धारित विषयवस्तुको पदसङ्गति, कालका पक्ष र चिह्न प्रयोगको सचेततासहितको मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिलगायतका कार्य गर्ने छन् ।

यो विषय क्षेत्रमा दुईओटा पाठ छन् । यी पाठहरूमा प्रत्ययद्वारा शब्द निर्माण, शव्दार्थबोध, शब्दपठन, वाक्यपठन तथा हाउभाउ, गति, यति लय र शुद्धतासहित कविता पठन, दृश्य वर्णन तथा गति, यति र हाउभाउसहित अनुच्छेद पठन, श्रुति वर्णन, तथा लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोग, लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिलाई बोल्ने र लेख्ने, अनुलेखन गर्ने तथा निर्देशित तथा स्वतन्त्र रचना गर्ने किसिमका क्रियाकलाप निर्धारण गरिएका छन् ।

धेरै शब्द जानेमा अभिव्यक्ति र सञ्चारका क्रममा आत्मविश्वास र प्रवाह हुन्छ । प्रारम्भिक कक्षाका विद्यार्थीसँग सीमित मात्रामा शब्दभण्डार रहने भएकाले जानेका शब्दकै अधिकाधिक उपयोग गरी आत्मविश्वास र प्रवाहका साथ अभिव्यक्ति र सञ्चार गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ । यही मान्यतामा आधारित भई दैनिक प्रचलनमा आउने शब्दका सुरु, मध्य र अन्तमा वर्णगत ध्वनि जोडी, छुट्याई, थपी र झिकी विसङ्केतक थप शब्दनिर्माण तथा उपयोग, स्वसिकाइ र अनुभवका आधारमा दौँतरी, ससाना समूह र अन्य व्यक्तिसँग कुराकानी तथा छलफल, देखेसुनेका र अनुभव गरेका विषयवस्तुको स्वमूल्याङ्कनसहित मौलिक वाक्यमा लिखित तथा मौखिक वर्णनलगायत कार्य गर्ने उद्देश्य राखिएको छ ।

पाठ २२

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशलसिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	सर्गपरक ध्वनि जोड्ने र छुट्याउने	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ निर्णय तथा समस्या समाधान (S1.5) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ सहनशीलता र खुलापन सिप (S4.3)	७	१७१ देखि १७६

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा सर्गपरक ध्वनि जोड्ने र छुट्याउने शब्दका शब्दपत्तीहरू (पाल्पा, पाल्पाली, दुम्जा, दुम्जाली, झापा, झापाली, दोलखा, दोलखाली, गोरखा, गोर्खाली, रोल्पा, रोल्पाली, नेपाल, नेपाली) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. ‘म त हजुर नेपाली’ कविता लेखिएको चार्ट
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	२	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (पाल्पाली, स्याङ्जाली, झापाली, दोलखाली, गोरखाली, रोल्पाली)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	४	१. धातु र प्रत्यय छुट्याएर र जोडेर लेखिएको शब्दपत्तीहरू (हिँड् पढ्, लेख्, कुद्, तर्, खेल्, भन्, बन् धातुमा एको प्रत्यय जोडेर बन्ने शब्दका शब्दपत्तीहरू)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (पढाइ, लेखाइ, बस्न, थुन्न)

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्ती र वाक्यपत्तीहरू (उडेको, देखेर, बनेर, सुनेर, पढ्ने) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टर ३. 'रिनाको रहर' रेकर्डिङ गरेको डिभाइस वा मोबाइल सेट
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	७	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (अग्लो, गुलियो, रातो, सेतो, पहेँलो) २. पाठमा प्रयुक्त शब्द प्रयोग भएका वाक्यपत्तीहरू
पठनप्रवाह	दौँतरी सिकाइ	८	१. संवादको अनुच्छेद चार्ट २. लेख्य चिह्न प्रयोग भएका वाक्यपत्तीहरू ३. पाठमा प्रयुक्त चित्रपत्ती
कार्यमूलक व्याकरण	स्वयम् सिकाइ	९	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (धाएर, खाएर, गाएर, दुहेर, तरेर, केरेर, कुदेर, थुनेर, बुनेर,) २. वाक्यपत्तीहरू
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१०	१. शब्दजाल चार्ट २. शब्दजालमा बन्ने शब्दका पत्तीहरू (इन्द्रजात्रा, रथयात्रा, शुभयात्रा, कलशयात्रा, गाईजात्रा, रातोसेतो, रातोपिरो)
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	११	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (गाउँले, खेल्दै, कुद्दै, लेख्दै, पढ्दै)
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	१२	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द र अर्थपत्तीहरू (धनी, सुखी, रोगी, खुःखी, रोग लागेको, दुःख पाएको, धेरै सम्पत्ति भएको, सुख पाएको)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	१३	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (धान, कालिज, घोडा, आलु, केरा, साग, मकै, कोदो, परेवा, बाघ, सिंह, गाई, स्याउ, आँप, लौका, गहुँ, फापर, सुगा, मेवा, भन्टा, बाखा) २. जनावर, पन्छी, अन्नबाली, तरकारी, फलफूल समूह छुट्याएको तालिका चार्ट
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१४	१. कतै घुम्न जाँदा देखेको कुराहरूको वाक्यपत्ती

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रमा नानीले के गरेकी होलिन् ? नानीले कस्तो लुगा लगाएकी छिन् ? जस्ता पूर्वज्ञान वा अनुमान गर्न लगाएर विषयवस्तु सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

म त हजुर नेपाली

पाल्पामा बस्ने पाल्पाली
झापामा बस्ने झापाली
स्याङ्जामा बस्ने स्याङ्जाली
दुम्जामा बस्ने दुम्जाली ।
दोलखामा बस्ने दोलखाली
गोरखामा बस्ने गोरखाली
रोल्पामा बस्ने रोल्पाली
दाङमा बस्ने दङाली ।
पूर्वमा बस्ने पुर्बेली
डोल्पामा बस्ने डोल्पाली
जुन ठाउँमा बसे नि
म त हजुर नेपाली ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका पाल्पा, पाल्पाली, दुम्जा, दुम्जाली, झापा, झापाली, दोलखा, दोलखाली, गोरखा, गोर्खाली, रोल्पा, रोल्पाली, नेपाल, नेपाली जस्ता शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई ती शब्दका संरचनाबारे छलफल गराउनुहोस् । जस्तै : पाल्पा+ली = पाल्पाली, झापा +ली = झापाली जस्ता शब्द बनाउन सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) मूलशब्द र प्रत्यय जोडेर बनेको शब्दमा आउने अर्थगत भिन्नता बोधका लागि वाक्यमा प्रयोग गरेर सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले 'म त हजुर नेपाली' कविता चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस् । लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदानगर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमागर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(च) 'म त हजुर नेपाली' कवितामा शिक्षकले प्रदर्शन गरेका शब्दपत्तीका शब्द खोजी रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई कापीमा लेखेर देखाउन लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७१ को 'म त हजुर नेपाली' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

२. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

(क) पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७१ मा प्रयोग भएको चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् र त्यस चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको, कसले जस्ता

प्रश्नहरूका आधारमा चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा परिवेश समेट्न लगाउनुहोस् ।

(ख) चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, सामान्य वाक्य गठन मिलेको नमिलेको पहिचान गरी चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै एकआपसमा स्वच्छ, सुन्दर वातावरणका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) चित्र वर्णन गर्दा बाखापाठा, खेतीपाती, गाउँघर, घामछाया, गाईभैँसी, बोटविरुवा आदिका चित्र प्रदर्शन गरी तिनका नाम भन्न लगाउनुहोस् । बाखापाठा, खेतीपाती, गाउँघर, घामछाया, गाईभैँसी, बोटबिरुवा जस्ता शब्द उत्तर आउने किसिमका प्रश्नपत्ती प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएका चित्रसँग मिल्दाजुल्दा चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द चित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) चित्रका बारेमा अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर चित्र वर्णन गराउनुहोस् । थप सिकाइ आवश्यक पर्ने विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७१ को क्रियाकलाप २ मा दिइएको चित्रको वर्णन गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

(क) विद्यार्थीलाई पाठमा प्रयोग भएका पाल्पाली, स्याङ्जाली, गोर्खाली, दोलखाली, रोल्पाली जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई अर्थबोध गर्न छलफल गराउनुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाएर अर्थ बोध गराउनुहोस् । आफूले वाक्यमा प्रयोग गरेर सुनाउने, विद्यार्थीलाई पनि वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउने गर्दै अभ्यास गराउनुहोस् ।

३. शब्द छुट्याएर भन्नुहोस् र लेख्नुहोस् :

जस्तै : पाल्पाली	पाल्पा+ली	पाल्पाली
झापाली	....	....
स्याङ्जाली	....	....
गोर्खाली	....	....
दोलखाली	....	....
रोल्पाली	....	....

(ख) शिक्षकले पाल्पाली, स्याङ्जाली, गोर्खाली, दोलखाली, रोल्पाली जस्ता शब्दको बनोट देखिने शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई ती शब्दका संरचनाबारे छलफल गराएर आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : पाल्पा+ली = पाल्पाली, स्याङ्जा+ली = स्याङ्जाली आदि ।

(घ) मूल शब्द र प्रत्यय जोडेर बनेको शब्दमा आउने अर्थगत भिन्नता बोधका बारेमा कक्षामा विद्यार्थीलाई भन्न लगाउनुहोस् । छलफल गराउनुहोस् र मूल शब्द र प्रत्यय जोडेर बनेको शब्दलाई फरक फरक वाक्यमा प्रयोग गरेर देखाउनुहोस् । संरचना बोध गर्न विद्यार्थीलाई समस्या भए आवश्यक रणनीति अवलम्बन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) पटक पटक भन्ने अभ्यास गरेपछि शब्द र तिनका बनोट प्रक्रिया देखाएर लेख्न लगाउनुहोस् । आफूले अवलोकन गरी लेख्ने क्रममा कुनै विद्यार्थीलाई असहज भए आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७२ को क्रियाकलाप ३ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

(क) विद्यार्थीलाई धातु र प्रत्यय जोडिएर बनेका शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । फरक फरक धातुमा एउटै प्रत्यय जोडिँदा पनि फरक फरक शब्द बन्छन् भन्ने कुरा छलफल गराउनुहोस् ।

४. दिइएका वर्ण जोडी शब्द बनाउनुहोस् :

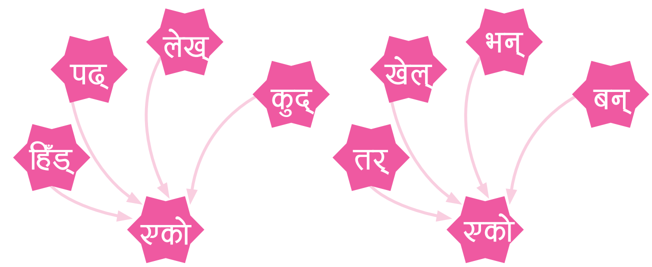

(ख) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७२ को क्रियाकलाप ४ का सम्बन्धमा छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा दुई शब्द जोडेर सिङ्गो शब्द बनाउने पक्षमा केन्द्रित हुनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा दिइएका शब्द जस्तै : हिँड्, पढ्, लेख्, कुद्, तर्, खेल्, भन्, बन् जस्ता धातुमा एको प्रत्यय जोड्न दिएर शब्द बनाउन लगाउनुहोस् । यसरी शब्द बनाउँदा हिँडेको, पढेको, लेखेको आदि शब्द बन्ने कुरा बताउनुहोस् ।

(घ) छुट्टिएर रहेका शब्दलाई जोडेर सिङ्गो शब्द निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : हिँड्+एको = हिँडेको । हिँड् शब्दले विभिन्न हिँड्ने कामलाई सङ्केत गर्छ । दुवै शब्दलाई जोडेर बनेको शब्द हिँडेको उच्चारण गर्दा हिँड्ने काम गरेको भन्ने हुन्छ । यसरी सिङ्गो शब्द र साना शब्दमा हुने भिन्नताबारे विद्यार्थीलाई छलफल गर्न लगाएर सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा दिइएका सम्बन्धित अभ्यासमा दिइएका शब्द निर्माण गरेर कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । अन्य अभ्यासपत्ती वितरण गरी प्रशस्त अभ्यास गराउनुहोस् । सिकाइमा समस्या हुने विद्यार्थी पहिचान गरी थप अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७२ को क्रियाकलाप ४ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) विद्यार्थीलाई पढाइ, लेखाइ, बस्न, थुन्न जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । र ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द विद्यार्थी विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा पाठगत सन्दर्भ जोड्दै मौखिक रूपमा वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न समस्या भएमा सहजीकरण गराउनुहोस् ।

५. तलका शब्द प्रयोग गरी वाक्य लेख्नुहोस् :

पढाइ : ....

लेखाइ : ....

बस्न : ....

थुन्न : ....

(ख) शिक्षकले मौखिक रूपमा वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउँदा पढाइ, लेखाइ, बस्न, थुन्न जस्ता शब्द प्रयोग गरी बनाइएका

वाक्यपत्ती प्रस्तुत गर्नुहोस् । जस्तै : भाइको पढाइ राम्रो छ । यस्तै वाक्य बनाउन लगाई थप क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ग) वाक्यमा प्रयोग भएका लिङ्ग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिका विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्नुहोस् । जस्तै : भाइ कुर्सीमा बस्न सक्छ । बहिनी कुर्सीमा बस्न सक्छे ।

(घ) यस्तै अन्य शब्द राखी तयार गरिएको शब्दपत्ती विद्यार्थीलाई वितरण गर्नुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भए उपयुक्त रणनीति अपनाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) पटक पटक मौखिक अभ्यास गराएपछि पाठ्यपुस्तकमा वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । वाक्य लेख्न सके नसकेको अवलोकन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् । कक्षाकार्य वा गृहकार्य दिएर पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७२ को क्रियाकलाप ५ कापीमा लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) विद्यार्थीलाई 'रिनाको रहर' पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ ? चित्रमा भएका नानीहरूले कस्तो लुगा लगाएका छन् ? जस्ता प्रश्न सोधी छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) 'रिनाको रहर' रेकर्डिङ गरिएको पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले तयार गरेका दैनिक व्यवहारसँग सम्बन्धित आउँछन्, उड्छन्, उड्न, लाग्यो, थाल्यो, थालिन्, हाँसिन् भनिन् जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै वाक्य निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएका 'रिनाको रहर' पाठ बिस्तारै सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

६. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

रिनाको रहर

रिना र प्रिन्सा एउटै कक्षामा पढ्ने साथी हुन । उनीहरूको विद्यालय अग्लो डाँडामा छ । त्यो डाँडाको नाम सराङकोट हो । उनीहरूको विद्यालयबाट पूर्वतिर पोखराको फेवाताल र उत्तरतिर माछापुच्छ्रे हिमाल देखिन्छ । त्यहाँ विदेशी पर्यटक पनि घुम्न आउँछन् । त्यो डाँडाबाट पर्यटकहरू प्याराग्लाइडिङ गरेर आकाशमा चरा जस्तै उड्छन् । आज रिना र प्रिन्सा विद्यालयको चौरमा बसेर दिउसोको समयमा खाजा खाँदै थिए । त्यही बेला उनीहरूले सराङकोटको अग्लो डाँडामा मान्छे उडेको देखे । आकाशमा उडेको मान्छेलाई देखेर आज रिनालाई पनि चरा जस्तै बनेर आकाशमा उड्न मन लाग्यो । उनले चराका पखेटा जस्तै गरी दुवै हात फिँजारिन् । अचानक हावा चल्न थाल्यो । रुखहरू हावाले हल्लायो । उनलाई पनि साँच्चै हावाले हल्लाए जस्तो लाग्यो । त्यसछि त उनी रमाउन थालिन् । तर उनको खुट्टाले जमिन छोडेन । त्यसपछि प्रिन्सा रिनाको रहर देखेर हाँसिन् । रिनालाई अलि अलि लाज पनि लाग्यो । अनौठो पनि लाग्यो । प्रिन्साले रिनालाई भनिन्, 'हामी पनि ठुलो भएपछि प्याराग्लाइडिङ गरेर आकाशमा चरा जस्तै सँगसँगै उडौँला है ।' प्रिन्साको कुरा सुनेर रिना खुसी भईन् । उनीहरू कुराकानी गर्दागर्दै घन्टी लाग्यो । घन्टी बजेको सुनेर दुवै कक्षाकोठामा आए ।

(क) रिना र प्रिन्साले आकाशमा के देखे ?

(ख) रिनालाई के गर्ने रहर लाग्यो ?

(ग) प्रिन्साले रिनालाई के भनिन् ?

(ङ) पाठबाट 'रिना र प्रिन्साको विद्यालय कस्तो ठाउँमा छ ? रिना र प्रिन्साले सराङकोटको डाँडामा के देखे ?' जस्ता प्रश्न बनाई छलफल गराउनुहोस् । उत्तर बताउन विद्यार्थीलाई समस्या परेमा पुनः पाठ पढ्न लगाई प्रश्नोत्तर, छलफल गराउनुहोस् र आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् ।

(च) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७३ को 'रिनाको रहर' पाठमा दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) शिक्षकले अग्लो, गुलियो, रातो, सेतो, पहेँलो शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । पटक पटक उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ख) ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न प्रेरित गर्नुहोस् । ती शब्द प्रयोग भएका पाठ्यपुस्तकभन्दा बाहेकका वाक्य लेखिएका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी छलफल गराउनुहोस् ।

७. तालिकामा भएका शब्द मिल्ने ठाउँमा भर्नुहोस् :

अग्लो	गुलियो	रातो	सेतो	पहेँलो

(क) पाकेको केरा .... हुन्छ ।
(ख) हिउँ परेको हिमाल .... हुन्छ ।
(ग) उखुको रस .... हुन्छ ।
(घ) लालीगुराँस .... हुन्छ ।
(ङ) सगरमाथा सबैभन्दा .... चुचुरो हो ।

(ग) शिक्षकले अभ्यासमा दिइएका खाली ठाउँ भर्न बाँकी रहेका वाक्य शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीसँग वाक्यका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । के यो वाक्य पुरा छ ? हिट एन्ड ट्रायल विधिबाट वाक्यमा अग्लो, गुलियो, रातो, सेतो, पहेँलो मध्ये कुनै एक राखेर सही वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् । यस विधिबाट खाली ठाउँ भर्न लगाउँदा विद्यार्थीलाई आफ्नो काममा विश्वस्त हुने बानीको विकास हुने छ ।

जस्तै : पाकेको केरा रातो हुन्छ । मिलेन

पाकेको केरा अग्लो हुन्छ । मिलेन

पाकेको केरा पहेँलो हुन्छ । मिल्यो

(घ) यसैगरी बाँकी वाक्यको खाली ठाउँमा उपुक्त विशेषण शब्द राख्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भए सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७४ को क्रियाकलाप ७ कापीमा लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गरेर चित्रमा के के देखिन्छ ? चित्रमा देखिएका मानिसहरू के के कुरा गर्दै होलान् ? जस्ता प्रश्नका सहायताले छलफल गराउनुहोस् । क्रियाकलाप ८ को कुराकानीमा प्रयोग गरिएका शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

ट. अमित र अमिसा बनी कुराकानी गर्नुहोस् :

(अमित र अमिसा कुराकानी गर्दैछन्।)

अमित : ए बहिनी ! झट्टै आऊ ।

अमिसा : पर्खनुहोस् न दाइ ! म लुगा लगाउँदै छु क्या ।

अमित : जहिल्यै ढिलो गछ्यौं तिमी त ।

अमिसा : होइन नि दाइ । म सानी छु । तपाईं जस्तो छिटो छिटो गर्न सक्दिनँ नि ।

अमित : ए हो त हगि । मैले तिमीलाई सघाउनुपर्थ्यो । गल्ती भएछ त !

अमिसा : ठिकै छ दाइ । बाटामा पनि बिस्तारै जाऔँ है ।

अमित : भइहाल्छ नि नानु ।

अमिता : धन्यवाद दाइ !

(ख) विद्यार्थीलाई कुराकानी/संवाद लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । कुराकानी/संवादलाई नमुना सस्वरवाचन गरेर सुनाउनुहोस् । सस्वरवाचन गर्दा शब्द, वाक्य र अनुच्छेद देखाउँदै पढेर सुनाउनुहोस् । पढेर सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति र यतिलाई ध्यान दिएर सुनाउनुहोस् । यस क्रममा सम्भव भएसम्म श्रव्यसामग्री तथा मल्टिमिडियाको उपयोग पनि गर्नुहोस् । मल्टिमिडिया उपयोग गर्दा विद्यार्थीको स्वरमा रेकर्ड गराई कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

(ग) कुराकानीलाई अमित र अमिसा बनेर विद्यार्थी विद्यार्थीबिच सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) कुनै विद्यार्थीको सहयोग लिई कुराकानीलाई कठपुतलीका माध्यमबाट अभिनयात्मक कथन गर्नुहोस् । यसका लागि शिक्षकले थप नमुना प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ङ) पाठमा विभिन्न लेख्यचिह्नहरू प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस्, जस्तै : । , ? ! । वाक्यमा कस्ता लेख्य चिह्न प्रयोग भएका छन् ? वाक्यमा लेख्यचिह्न प्रयोग नहुँदा के हुन्छ ? जस्ता प्रश्न सोधी कक्षामा छलफल चलाउनुहोस् ।

(च) विद्यार्थी विद्यार्थीको जोडी जोडी समूह बनाउनुहोस् । कुनै एक जोडीलाई अमित र अमिसा बनेर लेख्य चिह्नको ख्याल गरेर हाउभाउसहित कुराकानी गर्न लगाउनुहोस् ।

(छ) सस्वरवाचनका क्रममा विद्यार्थीलाई उच्चारणमा कठिन लागेका शब्द भन्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । ती शब्दलाई पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई सस्वरवाचनमा कुनै समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७४ को कुराकानी सस्वरवाचन गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) शिक्षकले तयार गरेका धाएर, खाएर, गाएर, दुहेर, तरेर, कोरेर, थुनेर, कुदेर, बुनेर, किनेर, मिलेर, धोएर, काटेर, कुटेर, पढेर, कोरेर, सुनेर, कुदेर जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसके आफूले उच्चारण गरेर सुनाउँदै सहजीकरण गर्नुहोस् र पुन : उच्चारण गराउनुहोस् ।

९. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द छानी लेख्नुहोस् :

(क) म खाना .... विद्यालय जान्छु । (धाएर, खाएर, गाएर)

(ख) आमाले दुध .... ल्याउनुभयो । (दुहेर, तरेर, केरेर)

(ग) फुपूले स्वेटर .... बुबालाई दिनुभयो । (थुनेर, कुदेर, बुनेर)

(घ) साथी साथी .... काम गरे । (किनेर, मिलेर, धोएर)

(ङ) शिक्षकले पाठ .... सुनाउनुभयो । (काटेर, कुटेर, पढेर)

(च) मैले चित्र .... रङ भरें । (कोरेर, सुनेर, कुदेर)

(ख) पाठमा प्रयुक्त अपूरा वाक्यका नमुना वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । जस्तै : म खाना .... विद्यालय जान्छु । विद्यार्थीले वाक्य अपुरो भएको बुझ्ने छन् । त्यसपछि ती वाक्यको खाली ठाउँमा राख्न मिल्ने धाएर, खाएर, गाएर जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रस्तुत गरी खाली ठाउँमा कुन मिल्छ भनी छलफल गराउनुहोस् । यसैगरी प्रत्येक वाक्यमा छलफल गर्नुहोस् । त्यसपछि खाली ठाउँ भरिएका वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले प्रदर्शन गरेको धाएर, खाएर, गाएर, दुहेर, तरेर, कोरेर, थुनेर, कुदेर, बुनेर, किनेर, मिलेर, धोएर, काटेर, कुटेर, पढेर, कोरेर, सुनेर, कुदेर जस्ता शब्दका शब्दपत्ती विद्यार्थीलाई एक एकओटा वितरण गर्नुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्य निर्माण गर्न असहजता भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७५ को क्रियाकलाप ९ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विसङ्केतन वर्णसूचीका शब्दजाल बनाएर प्रदर्शन गर्नुहोस् । यस तालिकाबाट वर्णहरू जोडेर कस्ता कस्ता शब्दहरू बन्छन् होला भनेर छलफल गराउनुहोस् । ती शब्द के के होलान्, शब्दजाल हेरेर अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । त्यसबाट बन्ने इन्द्रजात्रा, रथयात्रा, कलशयात्रा, शुभयात्रा, गाइजात्रा, रातोसेतो, रातोपिरो जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७५ को क्रियाकलाप साथी साथीबिच छलफल गर्न लगाउनुहोस् । वर्णको तालिका हेरी मिल्ने मिल्ने वर्ण जोडेर कस्ता कस्ता शब्द बन्ने रहेछन् भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

१०. वर्ण जोडी पाँचओटा शब्दमा घेरा लगाउनुहोस् र कापीमा लेख्नुहोस् :

र	शु	भ	या	त्रा	पा	क
थ	रा	ता	से	क	श	ल
या	रा	तो	पि	रो	प	श
त्रा	का	पा	से	रा	गा	या
लो	बा	नी	मो	तो	ई	त्रा
हो	इ	न्द्र	जा	त्रा	जा	ता
रो	टी	का	लु	गा	त्रा	टा

(ग) छलफलको क्रम सकिएपछि अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । सबै समूहलाई पाठमा प्रयोग भएका वर्णतालिका वितरण गर्नुहोस् वा सबैले देख्ने गरी प्रदर्शन गर्नुहोस् । तालिकामा भएका वर्ण जोडी सिङ्गो शब्द बनाएर प्रत्येक समूहलाई भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले साथी समूहमा दिइएको तालिकामा भएका वर्ण जोडेर इन्द्रजात्रा, रथयात्रा, कलशयात्रा, शुभयात्रा, गाइजात्रा, रातोसेतो, रातोपिरो जस्ता शब्द निर्माण गरे नगरेको अवलोकन गर्नुहोस् । जुन समूहले बढी शब्द बनाउँछ त्यो समूहलाई विजयी घोषणा गर्नुहोस् । सबै समूहले बनाउन समर्थ भएमा सबैलाई स्याबासी दिनुहोस् । विद्यार्थीले मात्रै शब्द पहिचान गर्न असमर्थ भएमा शिक्षकले शब्द उच्चारण गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारण गरेका शब्द शब्दजालमा पत्ता लगाएर गोलो घेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्द निर्माण गर्न समस्या देखिएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७५ को क्रियाकलाप १० को तालिकामा भएका शब्द कापीमा लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) विद्यार्थीलाई गाउँले, पढ्दै, खेल्दै, कुद्दै, लेख्दै शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द विद्यार्थी विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा विभिन्न सन्दर्भ जोड्दै मौखिक रूपमा वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न समस्या भएमा सहजीकरण गराउनुहोस् ।

> ११. तलका शब्द प्रयोग गरी वाक्य लेख्नुहोस् :
>
> गाउँले : मलाई गाउँले जीवन मन पर्छ ।
>
> पढ्दै : ....
>
> खेल्दै : ....
>
> कुद्दै : ....
>
> लेख्दै : ....

(ख) शिक्षकले मौखिक रूपमा वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउँदा गाउँले, पढ्दै, खेल्दै, कुद्दै, लेख्दै जस्ता शब्द प्रयोग गरी बनाइएका वाक्यपत्ती प्रस्तुत गर्नुहोस् । जस्तै : गाउँमा बस्ने मानिसलाई गाउँले भनिन्छ । बहिनी कुद्दै विद्यालय गइन् । यस्तै दिइएका प्रत्येक शब्द प्रयोग गरी वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाई थप क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ग) वाक्यमा प्रयोग भएका लिङ्ग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिका विद्यार्थीलाई सिकाउनुहोस् । जस्तै : बहिनी कुद्दै विद्यालय गइन् । भाइ कुद्दै विद्यालय गए । हामी कुद्दै विद्यालय गयौँ ।

(घ) यस्तै अरू शब्द राखी तयार गरिएका शब्दपत्ती सबै विद्यार्थीलाई एक एकओटा वितरण गर्नुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) पटक पटक मौखिक अभ्यास गराएपछि पाठ्यपुस्तकमा दिइएका शब्द राखी वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । वाक्य लेख्न सके नसकेको अवलोकन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् । कक्षाकार्य वा गृहकार्य दिएर पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७६ को क्रियाकलाप ११ गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) शिक्षकले धनी, सुखी, रोगी, दुःखी जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दको अर्थ के होला भन्दै कक्षामा छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई अब हामी खेल खेलौँ भन्दै उत्प्रेरित गराउनुहोस् ।

१२. जोडा मिलाउनुहोस् :

धनी	रोग लागेको
सुखी	दुःख पाएको
रोगी	धेरै सम्पत्ति भएको
दुःखी	सुख पाएको

(ख) विद्यार्थीसँग शब्दको अर्थ पत्ता लगाउने खेल खेलाउनुहोस् । खेल खेलाउँदा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा राख्नुहोस् । एक समूहलाई शब्द समूह र अर्को समूहलाई अर्थ समूह निर्धारण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीको सङ्ख्याअनुसार नै शब्दपत्ती र अर्थपत्ती तयार पार्नुहोस् । खेलको सुरुमा शब्द समूहलाई शब्दपत्ती दिएर कुनै एउटा शब्द सोध्न लगाउनुहोस् र अर्थ समूहले अर्थपत्ती खोजेर शब्द समूहले भनेका शब्दको अर्थ भन्न लगाउनुहोस् । सही उत्तर दिनेलाई स्याबासी दिनुहोस् । गलत उत्तर भन्नेलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । यो खेल शब्दपत्ती भएसम्म खेलाउनुहोस् । खेल खेलाउँदा विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा कम्तीमा पनि एक जना विद्यार्थीलाई एउटा शब्द हुने गरी शब्द र अर्थपत्ती तयार गर्नुपर्छ ।

(घ) खेल खेलाएपछि विद्यार्थीलाई खेलबाट सिकेका शब्द र अर्थका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) पाठमा दिइएका शब्द र अर्थबिच पहिले पुस्तकमा नै धर्को तानेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् । त्यसपछि कापीमा लेख्न लगाएर सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया पूरा गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७६ को क्रियाकलाप १२ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) विद्यार्थीलाई धान, कालिज, घोडा, आलु, केरा, साग, मकै, कोदो, परेवा, बाघ, सिंह, गाई, स्याउ, आँप, लौका, गहुँ, फापर, सुगा, मेवा, भन्टा, बाख्रा जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गनुहोस् । शब्दपत्तीमा भएका शब्दलाई पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । सबै विद्यार्थीलाई एक एकओटा शब्दपत्ती छोपेर वितरण गर्नुहोस् ।

१३. आफूलाई थाहा भएका शब्द सङ्कलन गरी समूहमा लेख्नुहोस् :

धान, कालिज, घोडा, आलु, केरा, साग, मकै, कोदो, परेवा, बाघ, सिंह, गाई, स्याउ, आँप, लौका, गहुँ, फापर, सुगा, मेवा, भन्टा, बाख्रा

जनावर समूह	पन्छी समूह	अन्नबाली समूह	तरकारी समूह	फलफूल समूह
बाख्रा	कालिज	फापर	साग	स्याउ
....	....	....	....	....
....	....	....	....	....
....	....	....	....	....
....	....	....	....	....

(ख) जनावर, पन्छी, अन्नबाली, तरकारी र फलफूल समूह छुट्याइएको तालिका चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पालैपालो आफूलाई परेको शब्द उच्चारण गरेर शब्दका बारेमा सामान्य परिचय भन्न सहजीकरण गर्नुहोस्, जस्तै : कुनै विद्यार्थीको शब्दपत्तीमा धान शब्द रहेछ भने धान असारमा रोपिन्छ । मङ्सिरमा धान भित्र्याइन्छ । धान कुटेर चामल बन्छ । हामी चामलको भात खान्छौँ । यो अन्न हो ।

(घ) विद्यार्थीले शब्दका बारेमा भनेपछि त्यो शब्दलाई तालिकामा भएको मिल्ने समूहमा राख्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) खेलको अन्त्यमा कुन समूहमा के के शब्द रहेछन्, पढेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७६ को क्रियाकलाप १३ खाली ठाउँमा लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

> १४. तपाईं आज घरबाट विद्यालय पुग्दा बाटामा के के देख्नुभयो, पाँचओटा वाक्य कापीमा लेख्नुहोस् ।

(क) विद्यार्थीलाई आफूले कतै घुम्न जाँदाको रमाइलो कुरा तथा देखेका कुराहरूका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । शिक्षक आफूले घुमेको ठाउँका बारेमा देखेका कुराको वाक्यपत्ती विद्यार्थीलाई प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती वाक्यपत्ती क्रमशः देखाउँदै आफूले देखेका कुरा र अनुभव सुनाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पनि पालैपालो उनीहरूले देखेका नयाँ ठाउँ वा मामाघर जाँदा हुने अनुभवका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् र उनीहरूले देखेका र भनेका रमाइला कुराहरू शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । विद्यार्थीलाई आफ्नो अनुभव प्रस्तुत गर्न असहज भएमा आवश्यक पृष्ठपोषण दिएर विद्यार्थीलाई आफ्ना कुरा भन्न हौसला दिँदै जानुहोस् । शैक्षणिक पाटीमा टिपेका विषयबारे छलफल गराउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पालैपालो उनीहरू घरबाट हिँडेपछि विद्यालय आइपुग्न्जेल बाटोमा देखेका कुरा भन्न लगाउनुहोस् । सम्भव भएसम्म मुख्य कुरा र विद्यार्थीले देखेका वस्तु, स्थान, सामान आदिका नाम शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । अन्तमा कक्षामा छलफल गराउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई बाटोमा आफूले देखेका कुरा समेटी पाँच वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । शिक्षकले अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७६ को क्रियाकलाप १४ कापीमा लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

पाठ २३

(क) सिकाइ सहजीकरण योजना

क्र. स.	विषयवस्तु	व्यवहारकुशलसिप	घन्टी	कार्यपुस्तकको सम्बन्धित पृष्ठसङ्ख्या
१.	सर्गपरक ध्वनिजोड्ने र छुट्याउने	◆ प्रयोग सिप (S1.1) ◆ निर्णय तथा समस्या समाधान (S1.5) ◆ सहकार्य सिप (S3.2) ◆ दृश्य साक्षरता सिप (S4.3) ◆ सहनशीलता र खुलापन सिप (S4.3)	७	१७७ देखि १८२ सम्म
२.	विषयक्षेत्रगतमूल्याङ्कन		१	१८३ र १८४

(ख) सिकाइ क्रियाकलापका आधार

यस पाठको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपूर्व निम्नानुसारको पूर्वतयारी गर्नुहोस् :

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
ध्वनि सचेतीकरण	शिक्षकको पूर्ण सहयोग	१	१. पाठमा सर्गपरक ध्वनि जोड्ने र छुट्याउने शब्दका शब्दपत्तीहरू (बजार, हजार, आकृति, प्रकृति, बिचार, आचार, आहारा, सहारा, सामान, बेसुर, बेनाम, बेताल, बेवास्ता, बदनाम, बदमास, प्रदेश, प्रकार, प्रचार, प्रयोग, अनुमति, असमान, अनुहार) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर ३. 'सहारा' कविता लेखिएको चार्ट
बोध	स्वयम् सिकाइ	२	१. पुराना लोककथाको चार्ट
लेख्यवर्ण सचेतीकरण	स्वयम् सिकाइ	३	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (बन्दै, लेख्दै, पढ्दै, कुद्दै भन्दै, बस्दै, खेल्दै, थुन्दै)
शब्दभण्डार	दौँतरी सिकाइ	४	१. शब्दजालको चार्ट २. शब्दपत्ती (नेपाली, लीला, लाख, खजुरी, जुन, रीतिथिति, जाति, तोरी)
श्रुतिबोध	स्वयम् सिकाइ	५	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्तीहरू (लाग्यौँ, थाल्यौँ, डरायौँ, खायौँ, गऱ्यौँ, हिँड्यौ, भयौँ, बन्छन्, पढ्छन्, बस्छन्, हिँड्छन्, कुद्छन्, खेल्छन्, लेख्छन्) २. 'धन्न बाघले खाएन' पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर
शब्दभण्डार	शिक्षकको आंशिक सहयोग	६	१. शब्दपत्तीहरू (दयालु, सिपालु, मगन्ते, बन्छिन्, खन्छिन्)
कार्यमूलक व्याकरण	स्वयम् सिकाइ	७	१. लेख्य चिह्न पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र उद्गार चिह्न (। , ? !)
कार्यमूलक व्याकरण	दौँतरी सिकाइ	८	१. शब्दपत्तीहरू (दुःखी, सन्तोषी, ज्ञानी, असल, गरिब, खराब, नराम्रो, बिरामी, लुलो, पहाडी, तराईवासी, लेकाली, सुखी, धनी, रोगी, हिमाली)
दृश्यबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	९	१. पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर

भाषिक तत्त्व	क्रियाकलापको आधार	क्रियाकलापको सङ्केत र क्रम	सिकाइ सामग्री
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१०	१. पाठमा प्रयुक्त शब्दका शब्दपत्ती र वाक्यपत्तीहरू (छोप्दै, बुन्दै, भन्दै, सुन्दै, पढ्दै, कुद्दै, बस्दै, लेख्दै, गर्दै, हाँस्दै) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टर ३. 'नानीको काम' रेकर्डिङ गरेको डिभाइस तथा मोबाइल सेट
शब्दभण्डार	स्वयम् सिकाइ	११	१. पाठमा प्रयुक्त शब्द र अर्थपत्तीहरू (बदमास, बेवास्ता, बेनाम, बेताल, बेसुर, सुर नभएको, नाम नभएको, ताल नमिलेको, खराब आनीबानी भएको, वास्ता नगरेको)
कार्यमूलक व्याकरण	स्वयम् सिकाइ	१२	१. शब्दपत्तीहरू (आउनुहुन्छ, गयो, आउँछस्, पढी, भइन्, छ, खानुभयो, खायो, हुनुहुन्छ, हुनुभयो, पढ्नुभयो, जानुभयो) २. नमुना वाक्यपत्तीहरू
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१३	१. शिक्षकले सङ्कलन गरेका विभिन्न प्रकारका निर्जीव वस्तुहरू वा तिनका चित्रहरू
पठनबोध	शिक्षकको आंशिक सहयोग	१४	१. शब्दपत्ती र वाक्यपत्तीहरू (थियो, चल्यो, सुनियो, करायो, थामियो, बोकिन्, निस्किन्, लगाइदिइन, राखिदिइन् ।) २. पाठमा प्रयुक्त चित्र तथा पोस्टर ३. 'बचेरा' रेकर्डिङ गरेको डिभाइस वा मोबाइल सेट
लेखाइ	स्वयम् सिकाइ	१५	१. वर्तमान कालमा लेखिएको कुनै घटना क्रमको छोटो अनुच्छेद चार्ट

(ग) सिकाइ क्रियाकलाप

क्रियाकलाप १

(क) कक्षामा सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी पाठमा प्रयुक्त चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गर्नुहोस् । चित्रका मानिसहरूले के के गरेका होलान् ? चित्रमा कुन ठाउँ देखिन्छ ? जस्ता प्रश्न सोधी अनुमान गर्न लगाएर विषयवस्तु सुरुआत गर्नुहोस् । विद्यार्थीले भनेका कुरा शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका बजार, हजार, आकृति, प्रकृति, विचार, आचार, आहारा, सहारा, बेसुर, बेनाम, बेताल, बेवास्ता, बदनाम, बदमास, प्रकार,

१. लय मिलाई गाउनुहोस् :

सहारा

अमन र अतुल, जाने भए बजार
साथ लगे दुवैले, नोट दुई हजार ।

किने सामान बेसरी, पैसा भयो अपुग
अलमल भो अब, कल्ले देला नपुग ।

भेट भए त्यै बेला, आशा अनि आकृति
थिए अझै दुई साथी, अनुमा र प्रकृति ।

अनुमाले गरिछन्, सापट दिने विचार
आहा प्यारी साथीको, कति राम्रो आचार !

किने अपुग सामान, किने मिठो आहारा
अप्ठेरामा साथीले, दिए राम्रो सहारा ।

प्रचार, अपुग, नपुग आदि शब्दका शब्दपत्तीहरू पालैपालो प्रदर्शन गर्दै विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्दको बनोट देखिने शब्दपत्ती प्रदर्शन गरी शब्दलाई छुट्याएर र जोडेर पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ध्वनि जोड्ने र छुट्याउने अभ्याससँगै ती शब्दका संरचनाबारे सहजीकरण गर्नुहोस् । जस्तै : ब + जार = बजार, ह + जार = हजार आ + कृति = आकृति, प्र + कृति = प्रकृति आदि ।

(ग) शिक्षकले 'सहारा' कविताको चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई गति, यति, लय र हाउभाउसहित गाएर सुनाउनुहोस् । मोबाइल वा अन्य विद्युतीय साधनमा रेकर्ड गरिएको सहारा पाठ कक्षामा सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीसँगै गाउनुहोस्, विद्यार्थीलाई समूह, युगल तथा एकल रूपमा कविता वाचन गर्न लगाउनुहोस् र लयबद्ध वाचनमा समस्या भएका विद्यार्थीलाई उपयुक्त चिह्न, सङ्केत र क्रियाकलापको उपयोग गरी थप सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा क्रमिक सिकाइ रणनीति (शिक्षकले गरेर देखाउने, शिक्षक र विद्यार्थीले सँगसँगै गर्ने, विद्यार्थी विद्यार्थीसँगै अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई व्यक्तिगत रूपमा गर्न लगाउने) लाई उपयोग गर्नुहोस् ।

(घ) शिक्षकले सुरुमा प्रदर्शन गरेको शब्दपत्तीका शब्द 'सहारा' कवितामा खोज्न लगाई ती शब्दमा रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई पुन : उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

१. पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७७ को 'सहारा' कविता गति, यति र लय हालेर सुनाउन लगाउनुहोस् ।

२. 'सहारा' कवितामा प्रयोग भएका मुख्य शब्दलाई कापीमा लेखेर देखाउन लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप २

२. तपाईंले गाउँघरमा सुनेका रमाइला कथा कक्षाका साथीलाई सुनाउनुहोस् ।

(क) शिक्षकले आज कथा सुन्ने भनेर कक्षामा विद्यार्थीको ध्यानाकृष्ट गर्नुहोस् । आफूले सुनेको कुनै एउटा लोककथा आरोह, अवरोह र हाउभाउसहित अभिनयात्मक तरिकाले सुनाउनुहोस् । सामाजिक सञ्जाललगायत विद्युतीय माध्यममा पाइने कुनै छोटो लोककथा श्रव्यदृश्यका साधनको माध्यमले सुनाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई आफ्नो परिवार, छिमेकका हजुरबुबाहरूले कुनै कथा सुनाउनुभएको छ कि छैन ? भन्ने प्रश्न गर्नुहोस् । विद्यार्थीले कतैबाट सुनेका हुन सक्छन्, त्यस्ता कथाका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । कुन कुन कथा सुनेका छौ ? कथा सुनेर कस्तो लाग्यो ? भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई कुन कुन कथा सुनाउन आउँछ ? भनेर सोध्नुहोस् र विद्यार्थीले भनेका कथाको शीर्षक शैक्षणिक पाटीमा टिप्नुहोस् । कथा सुनाउँदा अनुहार तथा शरीरको हाउभाउ कस्तो हुनुपर्छ भन्ने विषयमा छलफल गर्नुहोस् । मैले कक्षाको सुरुमा सुनाए जस्तै गरी तपाईंले पनि कथा सुनाउनुपर्छ, तपाईं राम्ररी सुनाउन सक्नुहुन्छ भनेर विद्यार्थीलाई हौसला दिनुहोस् ।

(घ) त्यसपछि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो कथा सुनाउन लगाउनुहोस् । एउटा विद्यार्थीले कथा सुनाउँदा बाँकी विद्यार्थीलाई ध्यानपूर्वक सुन्न प्रेरित गर्नुहोस् । कथा कथन समाप्त भएपछि कथा भन्नेलाई स्याबासी दिनुहोस् । कथा सुन्नेलाई कथाका बारेमा भन्न लगाई समीक्षा गराउनुहोस् । कथा भन्ने क्रममा विद्यार्थीले गरेका भाषिक त्रुटि र वाक्य गठनबारे सचेत गराई अन्त्यमा आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) कक्षामा सबैभन्दा राम्रो कथा कथन गर्ने विद्यार्थीलाई सर्वश्रेष्ठ घोषित गर्नुहोस् र अर्को पटक सबैले त्यसैगरी कथा सुनाउनुपर्छ भनेर सबैलाई कथन पढ्न, सुन्न र आदर्श कथनका लागि प्रेरित गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई कुनै कथा भन्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ३

> ३. तलका शब्दहरू पढ्नुहोस् र लेख्नुहोस् :
>
> बन्दै .... लेख्दै .... पढ्दै .... कुद्दै ....
>
> भन्दै .... बस्दै .... खेल्दै .... थुन्दै ....

(क) शिक्षकले तयार गरेका बन्दै, लेख्दै, पढ्दै, कुद्दै भन्दै, बस्दै, खेल्दै, थुन्दै जस्ता शब्दका शब्दपत्तीहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई ती शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीहरूले सही रूपमा उच्चारण गर्न समर्थ भए नभएको सुनेर थप सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ख) ती शब्दलाई शैक्षणिक पाटीमा लेखेर अर्थ खुल्ने गरी मौखिक रूपमा वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले बनाएका वाक्य सही भए नभएको छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले शब्द प्रयोग गरी वाक्य भन्न असमर्थ भए आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई दुई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । शिक्षकले एउटा समूहका सबै विद्यार्थीलाई पुग्ने गरी एउटा शब्दका दुईओटा शब्दपत्ती तयार पार्नुहोस् । दुवै समूहका विद्यार्थीलाई उही उही शब्दका शब्दपत्ती दिनुहोस् । एउटा समूहले शब्दपत्ती हेरेर जुन शब्द उच्चारण गर्छ अर्को समूहले त्यही शब्द देखाउनुपर्ने बताइदिनुहोस् । शब्दपत्ती नसकिउन्जेल खेल खेलाउनुहोस् । खेल सकिएपछि धन्यवाद दिँदै आफ्नो आफ्नो ठाउँमा बस्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७७ को क्रियाकलाप ३ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ४

> ४. वर्ण जोडी पाँचओटा शब्द बनाई लेख्नुहोस् :

ने	पा	ली	का	म	....
खे	ता	ला	हि	प	....
ख	ज	ली	मा	ना	....
जु	पा	ली	ली	ति	....
री	ति	थि	ति	ल	....
					....

(क) विसङ्केतन वर्णसूचीका शब्दजाल बनाएर प्रदर्शन गर्नुहोस् । यस तालिकाबाट वर्णहरू जोडेर कस्ता कस्ता शब्दहरू बन्छन् होला भनेर छलफल गराउनुहोस् । ती शब्द के के होलान्, शब्दजाल हेरेर अनुमान गर्न लगाउनुहोस् । त्यसबाट बन्ने नेपाली, लीला, लाख, खजुरी, जुन, रीतिथिति, जाति, तोरी जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै शब्दहरू उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) विद्यार्थी पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७७ को क्रियाकलाप साथी साथीबिच छलफल गर्न लगाउनुहोस् । वर्णको तालिका हेरी मिल्ने मिल्ने वर्ण जोडेर कस्ता कस्ता शब्द बन्ने रहेछन् भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) छलफलको क्रम सकिएपछि अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । सबै समूहलाई पाठमा प्रयोग भएका वर्णतालिका वितरण गर्नुहोस् वा सबैले देख्ने गरी प्रदर्शन गर्नुहोस् । तालिकामा भएका वर्ण जोडी सिङ्गो शब्द बनाएर भन्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीले साथी समूहमा दिइएको तालिकामा भएका वर्ण जोडेर नेपाली, लीला, लाख, खजुरी, जुन, रीतिथिति, जाति, तोरी जस्ता शब्द निर्माण गरे नगरेको अवलोकन गर्नुहोस् । जुन समूहले बढी शब्द बनाउँछ त्यो समूहलाई विजयी घोषणा गर्नुहोस् । सबै समूहले बनाउन समर्थ भएमा सबैलाई स्याबासी दिनुहोस् । विद्यार्थीले मात्रै शब्द पहिचान गर्न असमर्थ भएमा शिक्षकले शब्द उच्चारण गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारण गरेका शब्द शब्दजालमा पत्ता लगाएर गोलो घेरा लगाउन निर्देशन दिनुहोस् । विद्यार्थीलाई शब्द निर्माण गर्न समस्या देखिएमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) विद्यार्थीको साथी समूहबाट पत्ता लगाएका शब्द भन्न लगाई शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् र उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले पत्ता लगाएका शब्द पाठ्यपुस्तकको खाली ठाउँमा लेख्न लगाई अवलोकन गर्नुहोस् । विद्यार्थीमा कुनै समस्या भए सिकाइ सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७७ को क्रियाकलाप ४ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ५

(क) शिक्षकले पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्दै चित्रबारे छलफल गराउनुहोस् । त्यसपछि 'धन्न बाघले खाएन' कथा वाचन गरेर सुनाउनुहोस् । कथा सुनाउँदा आरोह, अवरोह, गति, यति, हाउभाउ र वाचन कलालाई विशेष जोड दिनुहोस् । जसबाट विद्यार्थीलाई कथा सुनिरहूँ जस्तो लागोस् ।

(ख) 'धन्न बाघले खाएन' कथालाई कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्ड गरेर सुनाउनुहोस् । यसरी रेकर्ड गर्दा सकेसम्म विद्यार्थीकै आवाजमा गराउनु राम्रो हुन्छ । पठन गरेर सुनाएपछि 'बाटामा के कराएको आवाज सुनियो ? गाडी किन छुट्यो ?' जस्ता प्रश्नहरू सोधी छलफल गराउनुहोस् ।

५. सुन्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

धन्न बाघले खाएन !

हाटबजारबाट हामी घरतिर लाग्यौँ । हाम्रो गाडी छुटेछ । हामी हिँडेर जान थाल्यौँ । बाटामा बाघ कराएको सुनेर हामी डरायौँ । हामी बेतोडले दौडिन थाल्यौँ । अलिपर पुगेपछि गाउँ भेटियो । त्यसपछि बाघ पनि कराउन छाड्यो । हाम्रो डर पनि हरायो । हामीले चौतारीमा बसेर खाजा खायौँ । खाजा खाएर केहीबेर आराम गर्‍यौँ । त्यसपछि हामी फेरि हिँड्यौँ । बेलुका अबेर घर पुग्यौँ । घर पुगेर आराम गर्‍यौँ । घर आएपछि ढुक्क भयौँ । धन्न बाघले खाएन !

(क) पाठमा के के भएको छ ?

(ख) तपाईंले बाटामा हिँड्दा बाघ कराएको सुन्नुभयो भने के गर्नुहुन्छ ?

(ग) पाठको अर्को शीर्षक के हुन सक्ला ?

(ग) पाठमा प्रयुक्त लाग्यौँ, थाल्यौँ, डरायौँ, खायौँ, गर्‍यौँ, हिँड्यौ, भयौँ, बन्छन्, पढ्छन्, बस्छन्, हिँड्छन्, कुद्छन्, खेल्छन्, लेख्छन् जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् र वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरी सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वर पठन गर्न लगाउनुहोस् । एउटा विद्यार्थीले पठन गर्दा अरुलाई ध्यानपूर्वक सुन्न र हेर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई उच्चारणमा कठिन भएका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द शैक्षणिक पाटीमा टिपेर उच्चारण गर्न लगाई अभ्यास गराउनुहोस् । कुनै समस्या देखिएमा शिक्षकले सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

(ङ) पाठमा भएका प्रश्नहरू पालैपालो कक्षामा सोध्नुहोस् र विद्यार्थीलाई उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । एक पटकमा विद्यार्थी उत्तर दिन सक्षम नभएको अवस्थामा कथाका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । पुनः पढ्न र सुन्न लगाई उत्तर पहिचान गर्न लगाउनुहोस् र प्रश्नोत्तर गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७८ मा भएको 'धन्न बाघले खाएन' पाठमा दिइएका प्रश्नका उत्तर भन्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ६

(क) विद्यार्थीलाई दयालु, सिपालु, मगन्ते, बन्छिन्, खन्छिन् जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्द विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती शब्द विद्यार्थी विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् । छलफलका क्रममा विभिन्न सन्दर्भ जोड्दै मौखिक रूपमा वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न समस्या भएमा सहजीकरण गराउनुहोस् ।

> ६. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
>
> दयालु : ....
>
> सिपालु : ....
>
> मगन्ते : ....
>
> बन्छिन् : ....
>
> खन्छिन् : ....

(ख) शिक्षकले मौखिक रूपमा वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउँदा दयालु, सिपालु, मगन्ते, बन्छिन्, खन्छिन् जस्ता शब्द प्रयोग गरी बनाइएका वाक्यपत्ती प्रस्तुत गर्नुहोस् । जस्तै : आमा दयालु हुनुहुन्छ । भाइ खाना पकाउन सिपालु छन् । यस्तै दिइएका प्रत्येक शब्द प्रयोग गरी वाक्यमा प्रयोग गरेर भन्न लगाई थप क्रियाकलाप गराउनुहोस् ।

(ग) वाक्यमा प्रयोग भएका कर्ताको लिङ्ग, वचन र पुरुषका आधारमा क्रियापद परिवर्तन हुने तरिका विद्यार्थीलाई सिकाउनुहोस् । जस्तै : भाइ खाना पकाउन सिपालु छन् । बहिनी खाना पकाउन सिपालु छिन् । हामी खाना पकाउन सिपालु छौँ ।

(घ) यस्तै अरू शब्द राखी तयार गरिएका शब्दपत्ती सबै विद्यार्थीलाई एक एकओटा वितरण गर्नुहोस् र वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) पटक पटक मौखिक अभ्यास गराएपछि पाठ्यपुस्तकमा दिइएका शब्द राखी वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । वाक्य लेख्न सके नसकेको अवलोकन गरी सहजीकरण गर्नुहोस् । कक्षाकार्य वा गृहकार्य दिएर पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७८ को क्रियाकलाप ६ का शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ७

(क) पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका केही वाक्यपत्ती प्रदर्शन गनुहोस् । जस्तै : तिमी खाना खान्छौ । तिमी खाना खान्छौ ?

ती लेख्य चिह्नले वाक्यको अर्थमा परिवर्तन गर्न सक्छन् कि सक्दैनन् ? लेख्य चिह्न परिवर्तन गर्दा

> ७. मिल्ने चिह्न लेखी वाक्य बनाउनुहोस् :
>
> । , ? !
>
> (क) ओहो .... पानी पो पोखिएछ ।
>
> (ख) सम्झना .... वन्दना र अस्मिता मेला गए ।
>
> (ग) तिमीहरू कहाँ गएर आयौ ....
>
> (घ) उनीहरूले गृहकार्य सिध्याए ....

वाक्यको आशय कस्तो हुन्छ ? भनेर कक्षामा छलफल छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) विद्यार्थीलाई पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग भएका थप नमुना वाक्यपत्तीहरू प्रदर्शन गरेर वाक्य उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । चिह्नको प्रयोगअनुसार वाक्य उच्चारण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् । चिह्नको प्रयोगका आधारमा वाक्य उच्चारण हुने कुरा विद्यार्थीलाई प्रयोग गरेर देखाउनुहोस् । आवश्यकताअनुसार विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) पाठ्यपुस्तकमा दिइएका वाक्यका वाक्यपत्ती लेख्य चिह्न नराखी प्रदर्शन गर्नुहोस् र कुन चिह्न राख्दा वाक्यको आशय पूरा हुन्छ भनेर छलफल गर्नुहोस्, जस्तै : ओहो .... पानी पो परेछ ।

तिमीहरू कहाँ गएर आयौ ....

(घ) त्यसपछि लेख्य चिह्न राखेर तिनै वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती वाक्य लेख्य चिह्नको आशय झल्कने गरी उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । ती दुई वाक्यबिच तुलना गर्न लगाई छलफल गर्नुहोस् ।

(ङ) पाठ्यपुस्तकमा दिइएका वाक्यमा उपयुक्त चिह्न राखी वाक्य पूरा गर्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सही चिह्नको प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७९ कियाकलाप ७ मा उपयुक्त चिह्न राखेर वाक्य लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ८

(क) शिक्षकले दुःखी, सन्तोषी, ज्ञानी, असल, गरिब, खराब, नराम्रो, बिरामी, लुलो, पहाडी, तराईवासी, लेकाली जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । पटक पटक उच्चारण अभ्यास गराउनुहोस् । ती शब्दका उस्तै अर्थ दिने शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन विद्यार्थीलाई भन्न लगाएर छलफल गर्नुहोस् । यसैगरी उल्टो अर्थ दिने शब्द प्रस्तुत गर्दै भन्न लगाई छलफल गर्नुहोस् ।

> ट. खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :
>
> (क) 'सुखी' को उल्टो अर्थ दिने शब्द .... हो । (दुःखी, सन्तोषी, ज्ञानी)
>
> (ख) 'धनी' को उल्टो अर्थ दिने शब्द .... हो । (असल, गरिब, खराब)
>
> (ग) 'रोगी' को उस्तै अर्थ दिने शब्द .... हो । (नराम्रो, बिरामी, लुलो)
>
> (घ) 'हिमाली' को उस्तै अर्थ दिने शब्द .... हो । (पहाडी, तराईवासी, लेकाली)

(ख) सबै विद्यार्थीलाई दुःखी-सुखी, सन्तोषी-असन्तोषी, ज्ञानी-अज्ञानी, असल-खराब, गरिब-धनी, राम्रो -नराम्रो, बिरामी-सद्दे जस्ता शब्द र उल्टो अर्थ बुझाउने शब्दका शब्दपत्ती एक एकओटा वितरण गर्नुहोस् । पालैपालो विद्यार्थीलाई शब्द उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । एउटाले उच्चारण गरेपछि त्यो शब्दको उल्टो अर्थ बुझाउने शब्द अर्को विद्यार्थीले पहिचान गरेर भन्नु पर्ने नियम बनाउनुहोस् । यसरी पहिले उल्टो अर्थको खेल खेलाउनुहोस् । यसैगरी उस्तै अर्थ आउने शब्दको खेल खेलाउनुहोस् ।

(ग) शिक्षकले अभ्यासमा दिइएका खाली ठाउँ भर्ने वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् वा वाक्य शैक्षणिक पाटीमा लेख्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । के यो वाक्य पुरा छ ? भनेर विद्यार्थीसँग वाक्यका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस्, जस्तैः सुखीको उल्टो अर्थ दिने शब्द .... हो । (दुःखी, सन्तोषी, ज्ञानी) ।

(घ) वाक्य अपुरो भएको विद्यार्थीले बुझ्ने छन् । खाली ठाउँमा मिल्दो शब्द राखी उल्टो वा उस्तै अर्थ बताउन भन्नुहोस् । हिट एन्ड ट्रायल विधिबाट वाक्यमा दुःखी, सन्तोषी र ज्ञानीमध्ये कुनै एक शब्द राखेर सही वाक्य बनाउन लगाउनुहोस् । यस विधिबाट खाली ठाउँ भर्न लगाउँदा विद्यार्थीलाई आफ्नो काममा विश्वस्त हुने बानीको विकास हुने छ ।

जस्तै : सुखीको उल्टो अर्थ दिने शब्द ज्ञानी हो । मिलेन

सुखीको उल्टो अर्थ दिने शब्द सन्तोषी हो । मिलेन

सुखीको उल्टो अर्थ दिने शब्द दुःखी हो । मिल्यो

(घ) यसैगरी बाँकी वाक्यको खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द राख्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भए सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७९ कियाकलाप ८ मा दिइएका वाक्यमा सही शब्द भरेर वाक्य भन्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप ९

(क) पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएको चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् र त्यस चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा के, कस्तो, कहाँ, कता, कुन, कत्रो, कति, कहिले, कसको, कसले जस्ता प्रश्नहरूका आधारमा चित्रका बारेमा भन्न लगाउनुहोस् । चित्र वर्णन गर्दा परिवेश समेट्न लगाउनुहोस् ।

९. चित्र हेरी वर्णन गर्नुहोस् :

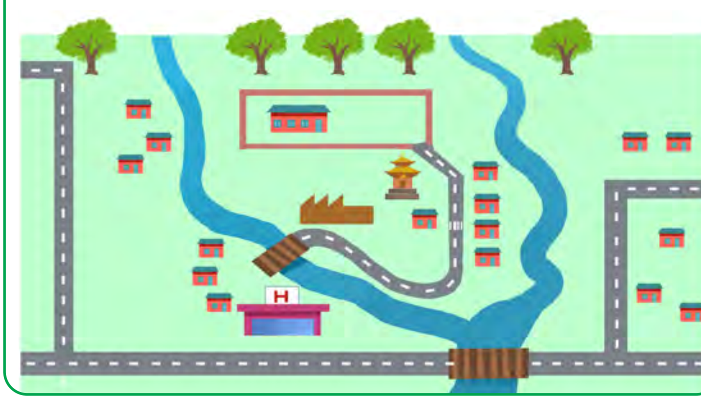

(ख) चित्रका बारेमा अनुमान, पूर्वानुमान गर्न लगाएर चित्र वर्णन गराउनुहोस् । चित्रको परिवेश र सङ्केतका बारेमा पनि छलफल गर्नुहोस् । यी ठाउँमा को को पुग्नुभएको छ ? त्यहाँ के के थियो ? जस्ता परिवेशसँग सम्बन्धित प्रश्नोत्तर गर्नुहोस् । थप सिकाइ आवश्यक पर्ने विद्यार्थी पहिचान गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) चित्र वर्णन गर्दा दायाँ, बायाँ, पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण छेउ, बीच, वल्लोपल्लो, वरपर अस्पताल, विद्यालय, बाटो, जेब्राक्रस, मन्दिर आदिका चित्र प्रदर्शन गरी तिनका नाम र रहेको दिशाका बारेमा छलफल गराउनुहोस् । विभिन्न प्रश्नपत्ती प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गराउनुहोस् ।

(घ) पाठमा प्रयोग भएको चित्रसँग मिल्दाजुल्दा चित्र वा पोस्टर प्रदर्शन गरी सिकाइको थप अवसर प्रदान गर्नुहोस् । यस क्रममा शब्द चित्रपत्तीको प्रयोग र शब्दबोध गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहोस् ।

(ङ) चित्र वर्णन गर्दा भाषिक शुद्धता, सामान्य वाक्य गठन मिलेको नमिलेको पहिचान गरी चित्रमा प्रयोग भएका हाउभाउ र सङ्केत उपयोग गर्दै एकआपसमा स्वच्छ, सुन्दर वातावरण तयार गरी चित्रका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १७९ को चित्र वर्णन गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १०

(क) विद्यार्थीलाई 'नानीको काम' पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के देखिन्छन् ? चित्रमा भएकी नानी के गर्दै छिन् ? जस्ता प्रश्न सोधी छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्ड गरिएको 'नानीको काम' शीर्षकको पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

(ग) शिक्षकले तयार गरेका छोप्दै, बुन्दै, भन्दै, सुन्दै, पढ्दै, कुद्दै, बस्दै, लेख्दै, गर्दै, हाँस्दै जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै वाक्य निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

१०. पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

नानीको काम

काकी डोकाले कुखुरा छोप्दै हुनुहुन्थ्यो । काका नयाँ डोको बुन्दै हुनुहुन्थ्यो । बाजे सिलोक भन्दै हुनुहुन्थ्यो । बज्यै सिलोक सुन्दै हुनुहुन्थ्यो । हिमा आँगनमा पढ्दै थिइन् । कुमार यताउता कुद्दै थिए । वासु खाटमा बस्दै थिए । लेखनाथ कापीमा लेख्दै थिए । आहा ! सबै काम गर्दै थिए । सानी पिँढीमा सुकुलमा बस्दै थिइन् । उसलाई पनि काम नगरी बस्न मन लागेन । सानीले सोचिन्, "म के गरौँ ?" उनी कुद्दै भान्साभित्र गइन् । हाँस्दै मिठाई कचौरामा हालिन् । कचौरा बोकी बाहिर आइन् । उनले सबैलाई सुनाइन्, "अरूले अर्कै काम गरे । मैले मिठाइ ल्याउने काम गरेँ ।" सबै खित्का छोडेर हाँसे । के सानीले राम्रो काम गरिन् ?

(क) कसले नयाँ डोको बुन्नुभयो ?

(ख) वासुले के के गरे ?

(ग) नानी किन भित्रतिर कुदिन् ?

(घ) सानीका ठाउँमा तपाईं भएको भए कुन काम गर्नुहुन्थ्यो ?

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएका 'नानीको काम' पाठ बिस्तारै सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै सँगसँगै शब्द उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) पाठबाट 'काकी के गर्दै हुनुहुन्थ्यो ? सानी कहाँ बस्दै थिइन् ?' जस्ता प्रश्न बनाई छलफल गराउनुहोस् । उत्तर बताउन विद्यार्थीलाई समस्या परेमा पुनः पाठ पढ्न लगाई प्रश्नोत्तर, छलफल गराउनुहोस् र आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् ।

(च) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती बनाउनुहोस् । ती वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमश : मिलाएर पढ्न लगाउनुहोस् ।

(छ) पाठ्यपुस्तकमा दिइएका प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीलाई उत्तर भन्न समस्या भए पुन : पाठ पढ्न लगाएर छलफल गरी प्रश्नोत्तर भन्न लगाउनुहोस् । समस्या भएका विद्यार्थीलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १८० को 'नानीको काम' पाठमा भएका प्रश्न सोधी उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

क्रियाकलाप ११

(क) शिक्षकले बदमास, बेवास्ता, बेनाम, बेताल, बेसुर जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती शब्दको अर्थ के होला भन्दै कक्षामा छलफल गराउनुहोस् । विद्यार्थीलाई अब हामी खेल खेलौँ भन्दै उत्प्रेरित गराउनुहोस् ।

> ११. जोडा मिलाउनुहोस् :
>
> | | |
> |---|---|
> | बदमास | सुर नभएको |
> | बेवास्ता | नाम नभएको |
> | बेनाम | ताल नमिलेको |
> | बेताल | खराब आनीबानी भएको |
> | बेसुर | वास्ता नगरेको |

(ख) विद्यार्थीसँग शब्दको अर्थ पत्ता लगाउने खेल खेलाउनुहोस् । खेल खेलाउँदा विद्यार्थीलाई दुई समूहमा राख्नुहोस् । एक समूहलाई शब्द समूह र अर्को समूहलाई अर्थ समूह निर्धारण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीको सङ्ख्याअनुसार नै शब्दपत्ती र अर्थपत्ती तयार पार्नुहोस् । खेलको सुरुमा शब्द समूहलाई शब्दपत्ती दिएर कुनै एउटा शब्द सोध्न लगाउनुहोस् र अर्थ समूहले अर्थपत्ती खोजेर शब्द समूहले भनेका शब्दको अर्थ भन्न लगाउनुहोस् । सही उत्तर दिनेलाई स्याबासी दिनुहोस् । गलत उत्तर भन्नेलाई आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् । यो खेल शब्दपत्ती भएसम्म खेलाउनुहोस् । खेल खेलाउँदा विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा कम्तीमा पनि एक जना विद्यार्थीलाई एउटा शब्द हुने गरी शब्द र अर्थपत्ती तयार गर्नुपर्छ ।

(घ) खेल खेलाएपछि विद्यार्थीलाई खेलबाट सिकेका शब्द र अर्थका बारेमा छलफल गर्न लगाउनुहोस् ।

(ङ) पाठमा दिइएका शब्द र अर्थबिच पहिले पाठ्यपुस्तकमा नै धर्को तानेर जोडा मिलाउन लगाउनुहोस् । त्यसपछि कापीमा लेख्न लगाएर सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया पूरा गर्नुहोस् । शब्दको अर्थ पहिल्याउन विद्यार्थीलाई कुनै समस्या भए आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १८० को क्रियाकलाप ११ मा दिइएका शब्द र अर्थबिच जोडा मिलाएर लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १२

(क) शिक्षकले तयार गरेका 'आउनुहुन्छ, गयो, आउँछस्, पढी, भइन्, छ, खानुभयो, खायो, हुनुहुन्छ, हुनुभयो, पढ्नुभयो, जानुभयो' जस्ता शब्दका शब्दपत्ती विद्यार्थीलाई प्रदर्शन गरेर विद्यार्थीलाई उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) ती शब्दका अर्थगत अभ्यासका लागि म छिटो आउँछु । हामी छिटो आउँछौँ । तँ छिटो आउँछस् । बुबा छिटो आउनुहुन्छ । दिदी छिटो आउनुहुन्छ । भाइ छिटो आउँछ । जस्ता एउटै धातुबाट बनेका क्रियापद प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन

> १२. उदाहरणमा दिइए जस्तै वाक्य मिलाई लेख्नुहोस् :
>
> तँ छिटो आउनुहुन्छ । तँ छिटो आउँछस् ।
>
> (क) बुबा घर गयो ।
>
> ....
>
> (ख) दिदीले किताब पढी ।
>
> ....
>
> (ग) आमा शिक्षक भइन् ।
>
> ....
>
> (घ) दाइ असल छ ।
>
> ....
>
> (ङ) गाईले घाँस खानुभयो ।
>
> ....

गर्नुहोस् । कर्ता अनुसार क्रियापद प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा छलफल गर्नुहोस् । यसैगरी आउनुहुन्छ, गयो, आउँछस्, पढी, भइन्, छ, खानुभयो, खायो, हुनुहुन्छ, हुनुभयो, पढ्नुभयो, जानुभयो जस्ता क्रियापदलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाएर सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकमा भएका सङ्गति नमिलेका वाक्यको वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् । जस्तै : बुबा घर गयो । यो वाक्य सही छ कि छैन भनेर छलफल गर्नुहोस् । वाक्य गलत हुनाको कारण छलफल गरेर बताइदिनुहोस् । अब सही वाक्यको वाक्यपत्ती प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पालैपालो उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । सङ्गति नमिलेको वाक्य र सङ्गति मिलेको वाक्यबिच तुलना गर्न लगाएर छलफल गर्नुहोस् । पाठ्यपुस्तकको अभ्यासमा दिइएका बाँकी वाक्यलाई पनि सङ्गति मिलाएर भन्न लगाउनुहोस् । ती वाक्यका वाक्यपत्ती प्रदर्शन गरेर पटक पटक उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पाठ्यपुस्तकको खाली ठाउँमा सङ्गति मिलाएर वाक्य लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सही रूपमा लेखेको नलेखेको अवलोकन गरेर आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १८१ को कियाकलाप १२ मा दिइएका वाक्यलाई सङ्गति मिलाएर लेख्न लगाई मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १३

(क) शिक्षकले सङ्कलन गरेका विभिन्न प्रकारका निर्जीव वस्तुहरू प्रदर्शन गर्नुहोस् र ती वस्तुका बारेमा विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्नुहोस् । ती वस्तुको नाम भन्न लगाउनुहोस् । यसैगरी सङ्कलन गरेका एक एक वस्तु देखाउँदै सामग्रीका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्नुहोस्, जस्तै : यसको नाम के हो ? यो सजीव हो कि निर्जीव हो ? किन सजीव भनिएको हो ? किन निर्जीव भनिएको हो ?

१३. आफ्नो घर वरपर पाइने सास नफेर्ने कुनै दशओटा वस्तुको नाम लेख्नुहोस् :

ढुङ्गा	....
....	....
....	....
....	....
....	....

(ख) सबै सामग्रीका बारेमा छलफल भएपछि विद्यार्थीलाई विभिन्न वस्तुको नाम लेखिएका शब्दपत्ती प्रदर्शन गर्दै सजीव हो या निर्जीव हो छुट्याउन लगाउनुहोस् ।

(ग) सजीव र निर्जीव बुझाउने शब्दका शब्दपत्ती विद्यार्थीको सङ्ख्या जत्ति नै सङ्ख्यामा बनाउनुहोस् र एक एकओटा शब्दपत्ती बाड्नुहोस् । अब विद्यार्थीलाई सजीव बुझाउने शब्द पर्ने जतिलाई कक्षाको दायाँ र निर्जीव बुझाउने शब्द पर्ने विद्यार्थीलाई कक्षाको बायाँतिर जान भन्नुहोस् । सजीव र निर्जीव छुट्याउन नसकेर विद्यार्थी अलमलमा परेको खण्डमा आवश्यक सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् । यसरी खेल खेलाएपछि सबै विद्यार्थीलाई आफ्नो आफ्नो ठाउँमा गएर बस्न निर्देशन दिनुहोस् ।

(घ) विद्यार्थीलाई पालैपालो आफ्नो घर वरपर पाइने सास नफेर्ने वस्तुका नाम भन्न लगाउनुहोस् । सबै विद्यार्थीले भनेका नाम सम्भव भएसम्म शैक्षणिक पाटीमा नदोहोऱ्याई टिप्नुहोस् । विद्यार्थीलाई कम्तीमा १० ओटा निर्जीव वस्तुका नाम कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । विद्यार्थीले सही रूपमा लेख्न सके नसकेको अवलोकन गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १८१ को कियाकलाप १३ गर्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १४

(क) पाठमा प्रयुक्त चित्र प्रदर्शन गर्नुहोस् । चित्रमा के के भएको देखिन्छ ? चित्रमा नानीले के गर्दै छिन् ? गमला कसरी फुटेको होला ? आदि प्रश्न गरेर कक्षामा छलफल गर्नुहोस् ।

(ख) शिक्षकले तयार गरेका थियो, चल्यो, सुनियो, करायो, बसिन्, बोकिन्, निस्किन्, लगाइदिइन्, राखिदिइन् जस्ता शब्दका शब्दपत्ती प्रदर्शन गरेर उच्चारण गर्न लगाउनुहोस् । शब्द उच्चारणसँगै वाक्य निर्माण गर्न सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ग) मोबाइल वा कुनै विद्युतीय माध्यममा रेकर्ड गरिएको 'बचेरा' पाठ विद्यार्थीलाई सुनाउनुहोस् । विद्यार्थीले चित्र वर्णन गर्दा भनेका कुरा र मोबाइलमा सुनेका कुरा के के मिले भनेर छलफल गर्नुहोस् ।

१४. पढ्नुहोस् र उत्तर लेख्नुहोस् :

बचेरा

चैतको महिना थियो । बेसरी हुरी चल्यो । रूपा कोठाको ढोका लगाएर बसिन् । बाहिर पर्खालको गमला खसेको सुनियो । खरायो पनि करायो । गमलाले खरायोको खुट्टामा घाउ बनाएछ । एकछिनमा हुरी थामियो । रूपा बाहिर निस्किन् । उनले खरायोलाई बोकिन् । खरायोका खुट्टामा औषधी लगाइदिइन् । हुरीले गर्दा एउटा बचेरो पनि गुँडबाट खसेछ । रूपाले खसेको बचेरोलाई गुँडमा राखिदिइन् ।

(क) रूपा किन कोठाको ढोका लगाएर बसिन् ?

....

(ख) रूपा कतिबेला बाहिर निस्किन् ?

....

(ग) रूपाले खसेको बचेरालाई के गरिन् ?

....

(घ) शिक्षकले पाठ्यपुस्तकमा भएको 'बचेरा' पाठ बिस्तारै आरोह अवरोह मिलाई सस्वरवाचन गरी सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई पाठको अनुवाचन तथा सहवाचन गर्न लगाउनुहोस् । यस क्रममा विद्यार्थीले उच्चारण गर्न नसकेका शब्दलाई रेखाङ्कन गर्न लगाउनुहोस् । रेखाङ्कन गरेका शब्द जनाउने चित्र वा ठोस वस्तु प्रदर्शन गर्दै शब्द सँगसँगै उच्चारण गराउनुहोस् । राम्ररी उच्चारण गर्न नसकेसम्म पटक पटक अभ्यास गराउनुहोस् ।

(ङ) पाठमा प्रयोग भएका वाक्यका वाक्यपत्तीलाई छ्यासमिस गरी विद्यार्थीका समूहमा वितरण गर्नुहोस् र उक्त वाक्यपत्तीलाई पाठमा प्रयोग गरिए जसरी क्रमशः मिलाएर पालैपालो विद्यार्थीलाई पढ्न लगाउनुहोस् । क्रम मिलाएर पढ्न विद्यार्थीलाई समस्या भए आवश्यक रणनीति अपनाएर सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(च) पाठको अन्त्यमा दिइएका प्रश्नहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो सोध्नुहोस् र उत्तर भन्न लगाउनुहोस् । पटक पटक मौखिक अभ्यास गराएपछि उत्तर लेख्न लगाउनुहोस् । उत्तर लेखेको अवलोकन गरी आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १८२ को 'बचेरा' पाठमा दिइएका प्रश्नको उत्तर कापीमा लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।

क्रियाकलाप १५

१५. झरी परेको दिन तपाईँलाई कस्तो लाग्छ, कापीमा लेख्नुहोस् ।

(क) विद्यार्थीलाई वर्तमान कालमा लेखिएको कुनै घटनाक्रमको छोटो अनुच्छेद चार्ट प्रदर्शन गर्नुहोस् र विद्यार्थीलाई पालैपालो सस्वरवाचन गर्न लगाउनुहोस् ।

(ख) सस्वरवाचन पश्चात् चार्टलाई छोप्नुहोस् । अनुच्छेदमा भएका कुराहरूका बारेमा छलफल गर्नुहोस् । घटनाक्रम केपछि के भएको थियो भन्ने कुरा सम्झेर भन्न लगाउनुहोस् ।

(ग) विद्यार्थीका पनि कुनै त्यस्ता खालका घटना हुन सक्छन् । उनीहरूलाई कुनै अवस्था अति मन पर्ने र कुनै अवस्था मन नपर्ने हुन सक्छ । ती अवस्थाबारे तपाईँलाई कस्तो वातावरण मन पर्छ ? तपाईँ पानी परेको बेला तपाईँलाई कस्तो लाग्छ ? जाडो मौसम तपाईँलाई मन पर्छ कि पर्दैन ? आदि प्रश्न गरेर विद्यार्थी विद्यार्थीबिच छलफल गराउनुहोस् ।

(घ) झरी परेको दिन तपाईँलाई कस्तो लाग्छ भनेर सबै विद्यार्थीलाई पालैपालो सोध्नुहोस् । विद्यार्थीले मन पर्छ भन्ने उत्तर दिए भने किन मन पर्छ भनेर छलफल गर्नुहोस् । विद्यार्थीले मन पर्दैन भन्ने उत्तर दिए भने किन मन पर्दैन भनेर छलफल गर्नुहोस् । सबैले भनेका कुरा नदोहोऱ्याई शैक्षणिक पाटीमा टिप्दै जानुहोस् । थप छलफल गरेर सिकाइ सहजीकरण गर्नुहोस् ।

(ङ) पाठ्यपुस्तकको क्रियाकलाप १५ मा दिइएको प्रश्नको उत्तर कापीमा लेख्न लगाउनुहोस् । उत्तर लेखेको अवलोकन गरी आवश्यकताअनुसार सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुहोस् ।

मूल्याङ्कन

पाठ्यपुस्तकको पृ.स. १८२ को क्रियाकलाप १५ लेख्न लगाएर मूल्याङ्कन गर्नुहोस् ।